A MAGYAR „FEHÉR SZABADKŐMŰVESSÉG”

ADATOK ÉS LEVÉLTÁRI FORRÁSOK AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉG, A HORTHY-KORSZAK BEFOLYÁSOS POLITIZÁLÓ TITKOS TÁRSASÁGÁNAK TÖREDÉKES TÖRTÉNETÉHEZ

SZERKESZTETTE:
KÁNTÁS BALÁZS

A MAGYAR „FEHÉR SZABADKŐMŰVESSÉG” ADATOK ÉS LEVÉLTÁRI FORRÁSOK AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉG, A HORTHY-KORSZAK BEFOLYÁSOS POLITIZÁLÓ TITKOS TÁRSASÁGÁNAK TÖREDÉKES TÖRTÉNETÉHEZ

A forrásokat közreadja, jegyzetekkel ellátta, a bevezető tanulmányt írta és az életrajzi adattárat összeállította:
Kántás Balázs

szakmai lektor:
Prof. Dr. Zinner Tibor

ISBN 978-615-6250-13-1

A forráskiadvány a
HORTHY-KORSZAK TÖRTÉNETÉNEK
KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
támogatásával és társkiadásában valósult meg.

HORTHY-KORSZAK TÖRTÉNETÉNEK
KUTATÁSÁÉRT TÁRSASÁG
MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR
BUDAPEST
2021

TARTALOM

A MAGYAR „FEHÉR SZABAD-KŐMŰVESSÉG”. ADALÉKOK AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉG, A HORTHY-KORSZAK BEFOLYÁSOS POLITIKAI TITKOS TÁRSASÁGÁNAK TÖREDÉKES TÖRTÉNETÉHEZ, 1919–1945.....4

FORRÁSOK..... 113

A BEVEZETŐ TANULMÁNYBAN ÉS A FORRÁSOKBAN ELŐFORDULÓ FONTOSABB TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATTÁRA..... 241

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM..... 286

SUMMARY. THE HUNGARIAN WHITE FREEMASONRY: DATA AND ARCHIVAL SOURCES TO THE FRAGMENTED HISTORY OF THE UNION OF ETELKÖZ, THE INFLUENTIAL POLITICAL SECRET SOCIETY OF THE HORTHY-ERA..... 305

A magyar „fehér szabadkőművesség”

Adalékok az Etelközi Szövetség, a Horthy-korszak befolyásos politikai titkos társaságának töredékes történetéhez, 1919–1945

Elöljáróban

Titokban működő szervezetekről írni meglehetősen hálátlan feladat, hiszen az ilyen organizációk jellemzően kevés iratot képeznek, vagy éppenséggel egyáltalán nem állítanak elő írott dokumentumokat. Minél nagyobb továbbá az időbeli távolság, annál nehezebb egy szervezet tevékenységét bármilyen módon is nyomon követni, rekonstruálni. Márpedig a magyar történelem viharos időszakai közé tartozó Horthy-korszak első néhány éve bővelkedett – elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő, és ezzel persze nem szükségszerűen együtt járó módon, de igen gyakran az antiszemitizmust sem nélkülöző – titkos társadalmi egyesületekben, társaságokban, szövetségekben, melyek a politikai életet is bizonyos fokig befolyásolták. E titokban működő szervezeteknek olykor volt legális fedőszervezete (a legálisan bejegyzett egyesületek pártpolitikai aktivitást a korabeli jogszabályok szerint nem folytathattak) valamilyen társadalmi egyesület formájában, olykor pedig informális keretek között, csupán a tagok közti szóbeli megbeszélések és utasítások alapján fejtették ki a tevékenységüket. Miként azt Mester Miklós történész, országgyűlési képviselő és kultúrpolitikus, a Horthy-korszak egyik nagy

történelmi tanúja – aki maga is számos ilyen titkos szervezetben tag volt – írja érzékletesen emlékirataiban:

„*Létezett egy tucatnyi titkos, féltitkos és igen zárt, exkluzív tagsággal rendelkező társaság, melyek berkeiben dőlt el lényegében, hogy a vezető pozíciókat kikkel töltik be, hogyan állítják össze a kormányzópártot, kik indulhatnak képviselőként, kik lesznek az ispánok, alispánok, szolgabírók, csendőrparancsnokok, kik kerülhetnek be a kormányzó szűk tanácsadói körébe.*"[1]

E szervezetek közül is kiemelkedett az Etelközi Szövetség, a korszak kiterjedt befolyással rendelkező, a szabadkőművesség[2] ellenében alakult, annak erősen nacionalista változataként funkcionáló, politizáló titkos társasága, melyről titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk, elsősorban egyik alapítója, Zadravecz István tábori püspök emlékirataiból,[3] valamint a szervezetben

---

[1] OSZK 1956-os Intézet OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós-interjú. Készítette Gyurgyák János – Varga Tamás 1986-ban. A memoárt – miután az Intézetet megszüntették – a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár őrzi napjainkban. Idézi: SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 78.

[2] A szabadkőműves mozgalomról bővebben lásd: L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988. Valamint: *Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918–1950, forráskiad.* BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes, Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2001.

[3] ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecz titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYi György, Kossuth Könyvkiadó, 1967. Az eredeti forrás ma az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában található: HU-ÁBTL-4.1. A-719. Zadravecz emlékirata alapján készült egy állambiztonsági

szintén tagsággal bíró Prónay Pál alezredes[4] memoárjaiból,[5] illetve Shvoy Kálmán tábornok napló-emlékiratából is.[6] E három, a Kádár-korszakban (persze tendenciózusan szerkesztve és szelektált módon) könyv formában is publikált alapdokumentumnak és néhány más levéltári forrásnak köszönhetően ma már tudjuk, hogy a forrásokban többnyire EX, ET vagy X megnevezéssel rövidített szervezet (a tagok e rövidítéseket nyilván konspirációs okokból használták) a magyar jobboldali szellemiségű, legális és illegális egyesületek többségét az 1920-as években irányította, vagy legalábbis kísérlett tett erre, így azok ernyőszervezetének is tekinthető.

A titkos társaság valószínűleg 1919 novemberében alakult meg Szegeden, a gróf Károlyi Gyula[7] vezette

---

jelentés is az EX-ről az 1940-es évek végén: HU-ÁBTL-4.1. A-686. Etelközi Szövetség.

[4] Prónay Pál életrajzáról lásd bővebben: BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary,* 1919–1921, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

[5] PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin–SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963. A könyv formában 1963-ban csak részben közreadott, eredeti forrás ma is a Politikatörténeti Intézet Levéltárában található: HU-PIL-IV-973.

[6] SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945,* forráskiad. PERNEKI Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983. Az eredeti forrás a Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád Megyei Levéltárában található: HU-MNL-CSML-XIV-12.

[7] Gróf Károlyi Gyula pályájáról lásd bővebben: PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

jobboldali ellenforradalmi kormány politikusai és a Nemzeti Hadsereg tisztjei részvételével, Horthy Miklós, Magyarország későbbi államfője közvetlen környezetében. Megemlítendő továbbá az is, hogy bár a szakirodalom igen gyakran illeti az Etelközi Szövetséget a szélsőjobboldali jelzővel, szervezet politikailag igen heterogén volt. Bár célkitűzései között valóban szerepeltek radikális elemek, nem kezelhető egyszerűen a korai magyar jobboldali radikalizmus csúcsszerveként, hiszen a tagok között együtt voltak jelen a kormánypárti mérsékelt jobboldal és a radikális jobboldal képviselői, valamint a legitimisták és a szabad királyválasztók is, akiket a háborús összeomlást, baloldali forradalmat,[8] polgárháborút, majd területelcsatolást elszenvedett, megcsonkított ország területi integritásának helyreállításának méltánylandó eszméje egyesített. Bethlen Istvánt, Teleki Pált vagy Bánffy Miklóst, a korszak jelentős, a magyar történelemben pozitív szerepet játszó konzervatív politikusait, akik egyúttal az Etelközi Szövetség tagjai is voltak, például mindenképpen túlzás volna a *szélsőjobboldali* vagy a *radikális jobboldali* jelzővel illetni. Vezető szerepet töltöttek be az egyesületben ugyanakkor olyan radikális jobboldali politikusok, mint Eckhardt Tibor, aki 1923 decemberétől az Ébredő Magyarok Egyesületének,[9] a korszak legbefolyá-

[8] Az 1918-19-es összeomlásról és az őszirózsás forradalomról lásd bővebben: HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

[9] Az Ébredő Magyarok Egyesülete az első világháború és a forradalmak utáni Magyarország legbefolyásosabb nacionalista társadalmi egyesülete volt, mely az 1920-as évek elején saját segédrendőri milíciákat, karhatal-

sosabb nacionalista tömegszervezetének[10] elnöki tisztét is betöltötte, illetve fokozatosan ragadta magához a szervezet vezetését a politikai radikalizmusáról ismert, a kormánypártból 1923-ban kilépő[11] Gömbös Gyula későbbi minisz-

---

mi alakulatokat tartott fenn, és határozottan befolyásolta a pártpolitikát is. Tagjai számos hírhedt, antiszemita és irredenta indíttatású bűncselekményt, kisebb-nagyobb terrorcselekményt követtek el. Alapítói és vezetőségi tagjai között számos politikust és befolyásos katonatisztet találunk, pl. Prónay Pált, Héjjas Iványt vagy Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt. Működése csúcspontján tagsága több százezresre volt tehető, elnökei az 1920-as évek elején Szmrecsányi György, Eckhardt Tibor és Buday Dezső nemzetgyűlési képviselők voltak. Jelentősége 1923 után, a kormánypártból kiváló Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (Fajvédő Párt) megjelenésével fokozatosan, majd jelentősebben az 1930-as években létrejövő, részben az egyesület tagjaiból szerveződő, nyugati mintájú magyar fasiszta és nemzetiszocialista pártok megalakulásával csökkent. Az ÉME a különböző radikális jobboldali politikai pártok mellett ezzel együtt egészen 1945-ig működött. Történetének első éveiről lásd: ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.; valamint: ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

[10] Zeidler Miklós szerint a Magyar Országos Véderő Egylet, az Ébredő Magyarok Egyesülete, az Etelközi Szövetség, a Kettőskereszt Vérszövetség és más nacionalista társaságok alapjában határozták meg az ellenforradalom ideológiáját és káderállományát. Vö. ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009, 105.

[11] Gömbös Gyula, a kormánypárt, a Keresztény-Keresztyén Földműves-, Kisgazda- és Polgári Párt, közkeletű nevén az Egységes Párt radikális jobboldali szárnyának vezetője 1923 nyarán néhány képviselőtársával együtt, kilépett a kormánypártból, majd 1924 elején megalakította a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot. 1928-ban kiegyezett

terelnök. A csúcsidőszakban kb. 5000 tagot számláló, politizáló titkos társaságot a változó létszámú, 7–12 fős Vezéri Tanács 1944 végéig, a többnyire aktív, leszerelt és tartalékos katonákat tömörítő, erősen nacionalista és paramilitáris jellegű Magyar Országos Véderő Egylettel (MOVE)[12] szoros együttműködésben irányította, és annak a budapesti székházában tartotta összejöveteleit, egészen 1945-ig itt működött, és innen befolyásolta a korszakban változó intenzitással a Horthy-rendser politikáját.

Bethlen Istvánnal, visszatért az Egységes Pártba és hadügyi államtitkár, majd 1929-ben, honvédelmi miniszter végül 1932-ben miniszterelnök lett.

[12] A Magyar Országos Véderő Egylet 1918. november 15-én, félkatonai-ellenforradalmi egyesületként alakult, és fokozatosan vált a Horthy-korszak a rendszer egyik legnagyobb tömegbázisú szervezetévé, tagsága nagy részét katonatisztek adták. Egyik alapítója Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök volt. Az 1920-as években az Ébredő Magyarok Egyesületével együtt korszak egyik meghatározó antiszemita-revizionista egyesülete, a vezetésben az 1930-as évek második felétől kezdve a nyilaskeresztes mozgalom és más szélsőjobboldali pártok képviselő kerültek többségbe (pl. Bánkúti László, Baross Gábor, Endre László, Feilitzsch Berthold, stb.). 1942-től vezetősége a magyar szélsőjobboldali szervezetek összefogására mozgósított. 1944 elején 144 fiókegyesülettel rendelkezett, melyek egyenként átlagosan 200 tagot számláltak. Csaknem mindegyikhez tartoztak fiatalokat tömörítő lövészklubok. A német megszállás után belügyminiszteri rendelettel a kisebb fasiszta jellegű egyesületeket is a MOVE-be olvasztották, illetve az egyesület sok tagja csatlakozott a Nyilaskeresztes Párt párthadseregéhez. Az egyesület töredékesen fennmaradt iratanyaga kutatható a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában: HU-MNL-OL-P 1360. Történetéről lásd: DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

Az Etelközi Szövetség történetéről összefoglaló igényű tanulmányt írt Fodor Miklós Zoltán,[13] aki talán nem veszi zokon, ha bevezetőnkben számos alkalommal hivatkozunk rá, mivel bevallottan igen nagyrészt ugyanazokat a forrásokat tudjuk citálni és (újra)feldolgozni a jobboldali politikai titkos társaság történetének töredékes rekonstrukciójához, amelyeket összegző tanulmányában ő maga is idéz. Elsőként tekintsük talán át e titkos egyesület megalakulásának körülményeit, vagy legalábbis azon töredékes információkat, amelyeket erről a rendelkezésre álló források fényében tudni lehet.

A nacionalista titkos társaság létrejöttének körülményei

Kezdjük tehát az elején. Az Etelközi Szövetséget tehát, mint említettük, Szegeden hozták létre 1919 utolsó hónapjai táján az egyébként magától is összeomló tanácsköztársaságot megdönteni kívánó, jobboldali ellenforradalmi kormányhoz kötődő politikusok, katonatisztek és közéleti szereplők. Közülük is kiemelkedik Pröhle Vilmos orientalista, egyetemi tanár, a magyar őstörténet elhivatott kutatója és az ősmagyar mondavilág megszállottja, Demeter Lajos huszár őrnagy, Koszó István ügyvéd, országgyűlési képviselő, Zadravecz István ferences szerzetes, későbbi tábori püspök, Toókos Gyula százados, a Vitézi Rend[14] egyik

[13] FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156

[14] A vitézi rendről, a Horthy-korszak nemességet pótló, sajátos magyar, állami alapítású lovagrendjéről lásd bővebben: KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013.

későbbi törzskapitánya, valamint Gömbös Gyula vezérkari százados, későbbi miniszterelnök, ha hihetünk Zadravecz István tábori püspök emlékiratának.[15] Célkitűzése szerint hazafias célok érdekében tevékenykedő titkos társaságként alakult meg, a titkosság pedig főként azt jelentette, hogy egyrészről nincs törvényesen bejegyezve, és kapcsolatrendszerén keresztül igyekszik érdekeit a háttérből érvényesíteni, ugyanakkor egyáltalán nem jelentette azt, hogy kívülállók ne tudtak volna a létezéséről.[16] Egy sokat idézett lexikonszócikk így ír a szervezetről:

„*Etelközi Szövetség (EKSZ, EX, ET, X): az egyik legbefolyásosabb titkos szervezet a Horthy-korban, amely a magyar irredenta, fajvédő legális és illegális egyesületek többségét irányította. Az Etelközi Szövetség tagjai a fenti rövidítéseket konspirációs okból felváltva használták. Az 1919 novemberében alakult, s a későbbiekben kb. 5000 tagot számláló Vezéri Tanácsa, más néven Nagytanácsa, 1944. október 16-áig többnyire a MOVE fedése alatt, annak a budapesti székházában tartotta összejöveteleit. A szövetségbe meghívás alapján felvételüket kérők, e célra kidolgozott misztikus szertartás keretében, életre-halálra szóló fogadalmat tettek az irredenta és fajvédő célok szolgálatára. A Vezéri Tanács az ország sorsát érintő csaknem minden fontos kérdést megtárgyalt. A II. vh. alatt br. Feilitzsch Berthold, az Etelközi Szövetség egyik alapítója, hosszú időn keresztül a Vezéri Tanács elnöke a nyilasokat támogatta és fokozatosan magához ragadta a szervezet teljes irányítását. A főleg*

[15] ZADRAVECZ, i. m. 129–131.

[16] FODOR, i. m. 119.

tisztekből és tisztviselőkből álló szövetség éppen akkor nem támogatta Horthyt, amikor a legnagyobb szüksége lett volna rá. Az Etelközi Szövetség segítette a Nyilaskeresztes Párt hatalomra kerülését. Feilitzsch volt egyike az altöttingi országgyűlés szervezőinek is"[17]

Dósa Rudolfné, a Magyar Országos Véderő Egylet monográfusa erősen marxista hangvételű monográfiájában így ír az EX megalakításáról:

„A szegedi kormányból kiszorított szélsőséges katonatiszti vezérkar július 12–30 között új titkos vezető szervezeteket hozott létre. A Horthy-korszakban legjelentősebbé vált ezek közül az Etelközi Szövetség. Ez a titkos ellenforradalmi alakulat az időközben túlságosan felhígult, és a túlságosan helyi jellegű ABC helyébe lépett. A kommüngyűlölő és antiszemita elit civil tagjait és katonatagjait egy titkos társaságba tömörítette az Etelközi Szövetség."[18]

Prónay Pál alezredes, a szövetség egyik alapítója, a fehérterror[19] egyik hírhedt irányítója alapító tagokként az

---

[17] *Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs*, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó–Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete–Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem–Magyar Hadtudományi Társaság, 1997, 102–103.

[18] DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 81. Idézi: FODOR, 119.

[19] A fehérterrorról lásd részletesebben például Bödők Gergely hiánypótló PhD-értekezését: BÖDŐK Gergely, *Vörös- és fehérterror Magyarországon, 1919–1921*, PhD-értekezés, Eger, Esterházy Károly Egyetem Történettudományi Doktori Iskola, 2018., illetve: BODÓ Béla, *The White*

alábbi személyeket jelöli meg: voltak dr. Eckhardt Tibor, Gömbös Gyula, dr. Kelemen Béla, dr. Siket Andor, dr. Förster Lajos, Szilassy Cézár, Toókos Gyula, Giczey György.[20] Shvoy Kálmán a szervezet alapítóiként Demeter Lajos huszár őrnagyot, Pröhle Vilmos orientalista egyetemi tanárt és Kószó István ügyvéd, országgyűlési képviselőket jelöli meg.[21]

Horthy és a Nemzeti Hadsereg budapesti bevonulása után az Etelközi Szövetség is áttette székhelyét a fővárosba, és a katonatisztekből, politikusokból és közigazgatási tisztviselőkből álló társaság elsősorban azért tevékenykedett, hogy Horthy Miklós fővezért az államfői pozícióba segítse, noha ez minden valószínűség szerint az antanthatalmak támogatása és a nemzetközi helyzet okán a politizáló titkos társaság segedelme nélkül is megtörtént volna.[22] Miként arról Prónay is egyértelműen ír emlékiratában: „az EX lelke és gerince volt a kormányzó-, illetve a Horthy-hűség."[23] Fodor Miklós Zoltán találóan így ír az EX kormányzóválasztás előtti, az 1920-as év elején folytatott szervezkedéséről:

„*A fővezérség emberei után az EX igyekezett megnyerni minél több katonatisztet, közigazgatási szakembert, az igazságszolgáltatás*

Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921, London, Routledge, 2019.

[20] PRÓNAY, i. m. 77–78. Idézi: FODOR, i. m. 119–120.

[21] SHVOY, i. m.

[22] FODOR, i. m. 121.

[23] PRÓNAY, i. m. 130.

szereplőit - bírákat, ügyészeket, ügyvédeket – rendvédelmi erők képviselőit. Kezdeti EX-testvérek a teljesség igénye nélkül: Magasházy László százados, Koós Miklós őrnagy, Görgey József százados, Hardy Kálmán tengerészőrnagy (a Kormányzó szárnysegédei), Shvoy Kálmán vezérkari ezredes, a Nemzeti Hadsereg vezérkari főnöke, gróf Teleki Sándor százados, a vezérkari főnök szárnysegédje, Gömbös Gyula, Eckhardt Tibor, Zsilinszky Endre, Toókos Gyula századosok, Sréter István vezérőrnagy, Sávoly János altábornagy. A legfontosabb tiszti különítmények parancsnokait, Prónay Pál őrnagyot, Ostenburg-Moravek Gyula őrnagyot, Héjjas Iván főhadnagyot szintén beszervezték. Az EX polgári középosztálybeli prominensei: Pröhle Vilmos orientalista egyetemi tanár, Schulteisz Károly pénzügyi tanácsos stb. Az arisztokrácia köreiből beszervezettek: gróf Ráday Gedeon, gróf Károly Imre, báró Perényi Zsigmond stb. Kezdetben legitimista arisztokraták és politikusok is csatlakoztak: őrgróf Pallavicini György, herceg Odeschalchy Károly, gróf Jankovics Bésán Endre, Szmrecsányi György, Rakovszky István – mindazok, akikre lehetett számítani Horthy államfővé választásánál."[24]

Fővárosi központját a szervezet 1920. május 28-a után találta meg, ugyanis miután a Simonyi-Semadam-kormány belügyminiszteri rendelettel betiltotta a magyarországi szabadkőműves mozgalmat,[25] és feloszlatta a Magyarországi

---

[24] FODOR, i. m. 121–122.

[25] Dömötör Mihály belügyminiszter 1920. május 28-ai 1550/res. rendeletével betiltotta a szabadkőművesség működését a Magyar Királyság egész területén. Az belügyminiszteri rendelet indokolása szerint a szabadkőműves páholyok az *„alapszabályaikban kitűzött, kormányhatóságilag is törvényesen elismert céljaik és feladatuk megvalósítása helyett a politikai élet*

Symbolikus Nagypáholyt, annak Podmaniczky utca 45. szám alatti egykori páholyházába az erősen nacionalista Magyar Országos Véderő Egylet költözött be. A határozott politikai ambíciókat dédelgető Gömbös Gyula vezérkari százados, a MOVE elnöke, aki egyúttal az EX egyik alapítója is volt, lobbi erejének köszönhetően igen hamar elérte, hogy a nyíltan működő katonatiszti egyesület mellett a politizáló titkos társaság is itt működhessen – itt is működött 1920 és 1945 között.[26]

Az Etelközi Szövetség célkitűzései, felépítése, szellemisége

Az EX fedőegyesülete a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület volt, mely 1920. szeptember 28-án alakult meg és hagyták jóvá alapszabályát.[27] Ez volt a titkos társaság jogi szempontból is létező, gazdasági-pénzügyi tevékenységet folytatni képes, vagyonnal rendelkező, azt a külvilág felé reprezentáló formája, noha némi leegyszerűsítéssel a szoros személyi átfedések miatt a MOVE is tekinthető az EX egyik fedőszervezetének.[28]

Habár az Etelközi Szövetség történetéről fennmaradt források igen szórványosak, egy igen értékes levéltári forrást mégis meg kell említenünk, melyből nagy valószínű-

---

irányítására és a tényleges hatalomnak a kezükhöz ragadására terelték át egyleti tevékenységüket".

[26] FODOR, i. m. 122.

[27] ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3-4, 562–576, 568.

[28] FODOR, i. m. 123.

séggel jól és hitelesen rekonstruálhatók az EX célkitűzései és szervezeti felépítései. Egy elvileg 1925-ös (tehát valamivel az alapítás utáni) dokumentumról van szó, nevezetesen pedig a titkos társaság alapszabályáról/alkotmányáról, amely dr. Minich József orvos 1947-es népügyészségi igazolási eljárásának iratai között maradt fenn Budapest Főváros Levéltárának őrizetében.[29] Az iratot mint kulcsforrást, természetesen közöljük is, azonban tanulmányunkban szerencsés idéznünk is belőle. Az 1925. február 25-ei keltezésű alkotmány szerint tehát az Etelközi Szövetség célkitűzései a következők voltak:

1. *Magyarország területi épségének védelme, biztosítása, helyreállítása, megóvása.*
2. *A magyarság faji, nemzeti, gazdasági és műveltségbeli fejlesztése és megerősítése.*
3. *A Magyar Állam világpolitikai helyzetének megszilárdítása és a magyar faj becsületének kivívása és megóvása.*
4. *A zsidóságnak, mint a magyar nép legveszedelmesebb ellenségének a Magyar Állam gazdasági, politikai és szellemi életének minden teréről való leszorítása.*
5. *A szövetség zsidó-szabadkőműves- és kommunistaellenes céljait a világ összes keresztény nemzetei között terjeszteni.*
6. *A célnak megfelelően a szükséges fegyelemtartás elvének érvényre juttatása egész közéletünkben.*[30]

[29] HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947.

[30] Uo.

A szövetség szervezete ezzel párhuzamosan a következőképpen nézett ki:

A társaságot egy fővezér, 7 vezér, 1 főpecsétőr, 1 főtárnokmester, 1 főítélőmester, 1 vezérintéző vezette, valamint e tisztségek alatt helyezkedtek el a nemzetségfők, a családfők, az apák, végül az egyszerű tagok, akiket testvérek néven illettek. A fővezért a vezérek választották, a fővezér és a 7 vezér képezte a Vezérek Tanácsát, az EX országos vezetőtestületét. A Vezérek Tanács (VT) kiegészült a csak tanácskozási joggal bíró főpecsétőrrel, főtárnokmesterrel, a főítélőmesterrel és a vezérintézővel, feladatköre pedig az volt, hogy irányítsa és ellenőrizze a Szövetség minden irányú működését és közigazgatását, valamint gyakorolja a legfőbb fegyelmi bíráskodást a Szövetség tagjai felett.[31]

Egy vezetői státusz megüresedése esetén a Vezérek Tanácsa önmagát egészítette ki a szövetség tagjai közül. A főpecsétőr őrizte a szövetség pecsétjét, ellenőrizte az általános ügyvitelt, illetve gondoskodott a VT összehívásáról. A vezérintéző volt a VT látható végrehajtó közege, ugyanis a Vezérek Tanácsának összetétele az alacsonyabb rangú tagok előtt elvileg nem lehetett ismert. A vezérintéző vezette tehát az általános ügyvitelt, kiadta a vezérek parancsait, és gondoskodott azok végrehajtásáról, elnökölt a nemzetségek közös táborában (gyűlésén), elnöke a szakbizottságok együttes ülésének, vezette a szövetség nyilvántartását, újabb nemzetségek alapítására ő tett javaslatot a VT-nek. A

[31] Uo.

tematikus szakbizottságok létezéséről Zadravecz István emlékiratából tudunk, és Gömbös Gyula féléves vezérintézőségének időszaka alatt az alábbi módon néztek ki:

„[...] *Nyolc bizottság alakult, amelyek egyikébe legalábbis beosztatott minden testvér.*

1. *Fajvédelmi egyesületek működését szabályozó és ellenőrző*
2. *a fajvédelmi egyesületeket szervező*
3. *törvényhozó, politikai és közigazgatási*
4. *sajtó-, irodalmi és propaganda*
5. *közgazdasági*
6. *kultúr-*
7. *honvédelmi és*
8. *irredenta bizottság.*

Én a nyolcadik, vagyis az irredenta bizottság elnöke lettem. Társelnökeim: Solymossy János százados és Papp Antal min. tanácsos. A bizottság főbb tagjai: Pröhle Vilmos, Perényi Zsigmond, Siménfalvy Tihamér, Prónay Pál, Héjjas Iván, Budaházy Miklós, Szabó József, dr. Dániel Sándor, Hir György, Gömbös Gyula, Sasi Szabó József, dr. Nyiredy Jenő stb."[32]

Mint ebből kiderül, az Etelközi Szövetség irredenta célok megvalósításáért felelős szakbizottságának Zadravecz emlékiratában még a névsora is fennmaradt, és igen felülreprezentáltak voltak benne a katonatisztek.

[32] ZADRAVECZ, i. m. 149.

Az EX egyes törvényhatóságok területén, valamint a külföldön, például a határon túlra került területeken létesített alszervezetei, az úgynevezett nemzetségek vezetői voltak a nemzetségfők, akiket tisztségükre a VT nevezett ki. Ha a kinevezett nemzetségfő képességei akár rosszak voltak, akár fizikai képtelensége folytán nem tudta ellátni a feladatait, a Nemzetségfők Tanácsának többsége indítványt tett az illető leváltására.

A szövetségen belül külön katonai nemzetséget képeztek a Budapesten állandó beosztásban alkalmazott, tartósan itt állomásozó katonatisztek. A katonai nemzetség működése kiterjedt a Nemzeti Hadsereget, később a Magyar Királyi Honvédséget érintő ügyekre. Éppen ezért katonai vonatkozású javaslatai, tervezetei, utasításai, amennyiben a VT azokhoz hozzájárult, az EX minden katonai állományba tartozó tagjára nézve érvényesek voltak. E katonai értesítéseket és intézkedéseket a katonai nemzetségfő csak a vezérintéző útján juttathatta el a vidéki nemzetségekhez, illetve azok katonacsaládjaihoz. A VT felhatalmazást adhatott nem katonai személyeknek is a katonanemzetségbe történő beosztására.

A nemzetségek a VT parancsai és utasításai szerint jártak el. Vezetőjük a nemzetségfő volt, aki a nemzetség ügyeit 7 tagú nemzetségtanács által támogatva intézte. A nemzetség végrehajtó közegei a pecsétőr és a tárnokmester voltak, ezek és a családfők a nemzetségtanács tagjai is voltak. Családfők az egyes nemzetségen belül a lehetőleg járásonként létesített alszervezetek vezetői voltak, akiket a felettes nemzetségfő javaslatára szintén a VT nevezett ki. A

katonanemzetség a megfelelő magasabb kötelékek, a hadsereg szervezeti hierarchiája szerint oszlott családokra. Apák az egyes családfők alá tartozó községekben létesített csoportok vezetői voltak, akiket a felettes családfő ajánlatára a nemzetségfő nevezett ki. A katonanemzetségnél az apaságok a katonai alá-fölérendeltségi viszonyok lehetőség szerinti betartásával voltak létesítendők, más szóval igyekeztek elkerülni, hogy a titkos társaságon belül egy magasabb rendfokozatú katona felettese nála alacsonyabb rendfokozatú katona legyen. Az EX által sok mindenben másolt szabadkőművességhez hasonlóan testvéreknek nevezték a szövetségbe felvett és fogadalmat tett tagokat.[33]

Nemzetvédő, irredenta politikai céljai érdekében az alapszabály/alkotmány szerint az Etelközi Szövetség az alábbi eszközöket vehette és vette igénybe:

1. *A ker. sajtó erősítése, propagálása és a tagok közötti kötelező előfizetése.*
2. *Az irodalom és a művészet fejlesztése nemzeti irányban. Irodalmi társulatok létesítése. A nemzeti nevelés minden ágában a szövetség elveinek érvényre juttatása, különös tekintettel a fajmagyarság testi nevelésére.*
3. *Keresztény pénzintézetek, termelő- és fogyasztási szövetkezetek, iparvállalatok alapítása és fejlesztése.*
4. *Olvasó-, iparos- és gazdakörök és egyéb, a nép oktatására és vezetésére hivatott egyesületeknek céljaink szerinti vezetése.*

[33] HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947.

5. *Keresztény hit- és erkölcstanok bevitele a tudomány, irodalom és művészet minden ágába.*
6. *Külföldön élő magyarokkal állandó érintkezés fenntartása magyar fajiságunk állandó ébrentartására.*
7. *Fajrokon turáni népekkel való szellemi, politikai és gazdasági kapcsolat létesítése és ápolása.*
8. *Ingatlanok zsidó kézre jutásának meggátlása, zsidó kézen lévő ingatlanok visszaszerzése, és arra érdemesek birtokba juttatása.*
9. *A magyar nyelv tisztaságának megóvása az elzsidósodástól.*
10. *Zsidóellenes hangulat szítása az egész világon.*
11. *A szövetség tagjainak a közélet és a közgazdaság minden terén való érvényre juttatása.*
12. *Az önzetlenségnek és a kötelességtudásnak, mint legfőbb nemzeti ideálnak újból a magyarság lelkébe való beidegzése.*
13. *A kül- és belföld szellemi és társadalmi életének éber figyelése, és céljaink érdekében való befolyásolása.*
14. *Abszolút fegyelem, és szükség esetén bármily fegyver.*

A szövetségbe való tagfelvétel ajánlás útján történt. Az alapszabály értelmében minden tagnak jogában állt, sőt, kifejezett kötelessége volt az arra alkalmas és általa feltétlenül megbízhatónak ismert egyént tagfelvételre ajánlani. Ajánlatában köteles az ajánlott egyénre vonatkozó, és az ajánló által saját, egyéni felelőssége mellett kiderített adatokat közölni azon apával, akinek alárendeltségébe tartozott, közölni, majd az illetékes apa azokat felettes családfőjéhez, ez pedig a felettes nemzetségfőjéhez terjesztette elő. Az ajánló az ajánlottért egész életén át felelősséggel tartozott.

Ajánlani csak azt lehet a személyt lehetett, akinek az alapszabály szóhasználata szerint észjárása, jelleme és érzésvilága alapján a magyar faj érdekeinek szolgálatára rátermettnek bizonyult, tehát aki erősen nacionalista elveket vallott. Nem volt ellenben ajánlható az a személy, akinek ereiben bármily kis mennyiségű zsidó vér van, vagy akinek a felesége nem született keresztény szülők gyermeke volt, illetve nem volt ajánlható az sem, aki korábban bármely szabadkőműves páholynak (ettől egyébként egyes prominens tagok, például Ravasz László református püspök esetében eltekintettek) vagy olyan egyesületnek, vagy pártnak volt a tagja, amelynek céljai a kereszténységgel és a magyarság céljaival ellentétben álltak – az intranzigens keresztény szellemiség tehát igen erős, intoleráns antiszemitizmussal és szabadkőműves-ellenességgel párosult. A tagfelvételről a nemzetségtanács döntött. Felvételhez minimum egy, de inkább két testvér ajánlása volt szükséges, ettől a nemzetségtanács csak különös körülmények között térhetett el, például az elcsatolt területeken lakó tagjelöltek esetében. Ha egy tanácstag nemmel szavazott, az ajánlott személy nem volt felvehető a szervezetbe. A nemzetségtanács kedvező döntése esetén az ajánló felhatalmazást kapott az ajánlott személy óvatos megnyerésére és beszervezésére, és a becsületszavát kellett adnia. A szövetségről a beszervezendő személlyel csak annyit lehetett közölni, hogy létezik, befolyással bír, mik a céljai, és hogy feltétlen engedelmességet és titoktartást követel a tagjaitól. Ha az ajánlott személy végül nem volt hajlandó belépni a titkos egyesületbe, úgy következmények terhe alatt, a becsületszavát kérve

titoktartásra kötelezték, és az ilyen személyekről nyilvántartást is vezettek. Ha azonban az illető hajlandó volt a szövetség esküjét letenni, kitöltettek vele egy személyi adatlapot, amelyet szolgálati úton a nemzetségfőhöz juttattak, aki döntött a jelölt felavatásának időpontjáról. Nők a szövetség tagjai a szabadkőművesség legtöbb irányzatához hasonlóan nem lehettek, így az Etelközi Szövetség intranzigens keresztény-nemzeti férfitestvériségként jellemezhető. Az apák és családfők ajánlataikat közvetlen felettes hatóságaikhoz, a nemzetségfőkhöz terjesztették elő, az illetékes nemzetségfő a hozzá beérkezett javaslatot saját véleményével együtt előterjesztette a saját nemzetségtanácsában, ez pedig a felvétel tárgyában szükséges további nyomozás után végérvényesen döntött, majd határozatait ugyanazon úton közölte az ajánlat felterjesztőjével, egyben azokat utasítja, hogy a tagfelvételre javasolt személyeket a legközelebbi avatásra vezessék elő.[34]

Az alapszabály szerint a szövetség céljainak minél sikeresebb és gyorsabb elérése érdekében a testvéri rend létezése, szervezete, működése és tagjainak kiléte a legszigorúbb titokban tartandó volt mindaddig, amíg feltűnés nélkül, a nyilvánosság teljes kizárásával végzett következetes munka oly tényezővé nem emelte volna a szövetséget, hogy a nyilvánosság elé lépés már nemhogy gyengíteni, hanem inkább fokozni tudta volna annak befolyását a nemzet életére. A titoktartás megszüntetésének mértékét és időpontját, valamint a szövetség megszűntének idejét a

[34] Uo.

Vezérek Tanácsának parancsára a vezérek és a nemzetségfők együttes tanácsa határozhatta volna meg, ám erre a valóságban a szervezet története során soha nem került sor.[35]

Ami a tagok jogait és kötelességeit illeti, a szövetség tagjait céljainak elérése érdekében elvileg a legmesszebb menő támogatásban részesítette, de egyszersmind élénk figyelemmel kísérte azok működését. Az alapszabály értelmében a szervezet a tagokat intette, figyelmeztetette, illetve vétségük esetén őket, ha kellett, fegyelmi úton büntette. A tagok kötelesek voltak a kapott figyelmeztetéseket mindenkor megszívlelni, és a büntetést, amelyre vétkükkel rászolgáltak, megbánó töredelmességgel elviselni. A belső büntetőeljárásokról külön fegyelmi szabályzat rendelkezett, a tagok pedig kötelesek szövetségbeli elöljáróiktól szolgálati úton nyert rendelkezéseket, parancsokat legjobb tudásuk és képességük szerint lelkiismeretesen teljesíteni. Ha valamely tag az ilyen intézkedések teljesítésre magát alkalmatlannak tartotta, úgy köteles volt erről haladéktalanul, indokainak tüzetes felsorolása mellett, szolgálati úton jelentést tenni, és teljes vagy részleges felmentést kérni a kapott feladat alól. Ha egy tag testi vagy lelki okokból az esküjében vállalt kötelezettségek teljesítésére magát alkalmatlannak érezte, úgy az okok bizonyítása mellett időleges vagy végleges passzivitásba helyezését kérhette, erről pedig a Vezérek Tanácsa döntött. A tagság elvileg a tagok haláláig tartott, a szervezetből kilépni nem volt lehetséges, a valóságban azonban

[35] Uo.

sokan kiábrándultak az EX-ből és megszakították vele a kapcsolatot. A passzivitásba helyezett tagok a szövetségbeli jogaikat nem gyakorolhatták, ellenben a szövetség iránti jóindulatukat és titkaikat egész életükön át kötelesek voltak megőrizni. Az EX a titoktartás érdekében egyébként valószínűleg sokkal súlyosabb büntetéseket helyezett kilátásba tagjaival szemben, mint amilyet engedetlenségük esetén ténylegesen alkalmazott. Prónay emlékiratában például beszámol egy esetről, mely szerint Toókos Gyula százados arról számolt be, hogy egy szegedi EX-tagot agyonlőttek, amiért elárulta a titkos társaságot, azonban mások ugyanekkor közölték Toókossal, hogy az illetőt az állítólagos halála után vígan láttak sétálni az utcán:

„Toókos Gyula szds. a katonai nemzetség tagja éppen arról számolt be, hogy miként lakolt ezen titkos szervezet egy árulója, akit egy másik EX-testvér lelőtt, amikor Szegeden a hídon keresztül a szerbekhez akart átmenekülni. Az illetőnek nevére már nem emlékszem, mások azonban kijelentették, hogy ezen bejelentett gyászeset után sétálva látták az utcán.”[36]

Az akár mulatságosnak ható epizód alapján nem zárhatjuk ki egyértelműen, hogy az EX története során történt néhány, árulónak bélyegzett személy sérelmére elkövetett gyilkosság. Azonban mivel mindez igen nagy feltűnést keltett volna, a főként értelmiségiekből, politikusokból és hivatalnokokból álló, szociológiai értelemben alapvetően

[36] PRÓNAY, i. m. 232–233.

úriembereket tömörítő titkos társaság pedig inkább politikai érdekérvényesítéssel és politikai témák megvitatásával, mint erőszakos cselekmények eltervezésével és kivitelezésével foglalkozott. Néhány radikális jobboldali, különítményes múlttal rendelkező katonatisztet leszámítva a fizikai erőszak a tagság nagy részétől valószínűleg távolt állt. A szövetség sajátos belső bíráskodási rendszere által kiszabott halálbüntetések végrehajtásában tehát alapos okunk van kételkedni. Inkább lehetett az esetleges halálbüntetés kilátásba helyezése erőfitogtatás és a szervezet titokzatosságának egyfajta *marketingkelléke*, mint valós életveszély az esetleg renitenssé váló EX-tagok számára. Miként az sok hasonló szervezetről, valószínűleg az Etelközi Szövetségről is elmondható, hogy mind kifelé, mind befelé igyekezett sokkal befolyásosabbnak és veszélyesebbnek látszani, mint amilyen valójában volt.

A titkos egyesület tagjai természetesen tagdíjat fizettek, melynek összegéről az alapszabály ugyancsak rendelkezett: a tagdíj az 1920-as években 120 korona volt, illetve a tagok belépéskor egyszeri, önkéntes belépési díjat is fizettek. Indokolt esetben a nemzetségfő a tagsági díjat egészben vagy részben elengedhette, vagy annak megfizetésére halasztást engedélyezhetett. Az egyes nemzetségek kötelesek voltak a belépési és tagsági díjak felét a főtárnokmester felé befizetni. Elvileg minden tagnak jogában állt a szövetség céljainak minél sikeresebb megvalósítása érdekében indítványokat előterjeszteni, mely indítványok felett az illetékes elöljáró szerv döntött.[37]

[37] Uo.

Az Etelközi Szövetség szervezési elvei tekintetében az Osztrák–Magyar Monarchia precíz, rigorózus hivatalnoki hagyományait követte, alapszabálya értelmében pedig a döntéshozatalra és a kommunikációra szigorú szolgálati utat határozott meg. Ennek értelmében a tagok a szövetséget érintő minden ügyben kötelesek a szolgálati utat betartani, elérni ettől csak igen fontos és sürgős, közérdekű ügyben lehet. Minden tag közvetlenül az elöljárójával lépett érintkezésbe, tehát adott testvér azon alszervezet apjával, amely alszervezetbe tartozott, az apa azzal a családfővel, amely családfőhöz tartozott, a családfő pedig azzal nemzetségfővel, aki alá tartozott. A nemzetségfő a vezérintéző útján a Vezérek Tanácsával lépett közvetlen érintkezésbe, a Vezérek Tanácsa pedig határozatait ugyanezen az úton közölte az alszervezetek vezetőivel és a tagokkal. Ugyanazon nemzetségbe tartozó testvérek, apák és családfők egymást ismerhették, és a közvetlenül őket érdeklő ügyben egymással szemben minden titkolózás nélkül tanácskozhattak, kifelé azonban a legszigorúbb titoktartás volt mindnyájukra nézve kötelező. Egyes tagoknak a Vezérek Tanácsa jogosultságot adhatott, hogy kilétüket még szövetségbeli családtagjaik előtt is tikokban tarthassák, az ilyen tag, megbízott, továbbá a család- és nemzetségtanácsba által kiküldendő megbízott pedig a Vezérek Tanácsa által kibocsátott igazolvánnyal volt ellátható.[38]

Az alapszabály értelmében a felavatott tagok kötelesek voltak a szertartások könyvében előírt hitvallást és

[38] Uo.

fogadalmat a magukévá tenni, és az esküt az előírt módon és az arra meghatározott időben letenni. A fogadalmat legalább öt testvér együttes jelenlétében tartozott a tagjelölt letenni (párhuzamként elmondható, hogy a szabadkőművesség legtöbb irányzata esetében a tagjelölt hét, a mester fokozatot elért páholytag jelenlétében avatható szabadkőművessé). A fogadalomtételi bizottságot vagy a Vezérek Tanácsa, vagy a felveendő személy lakhelye szerint illetékes nemzetségfő állította össze. Az eskütétel és a táborozás szertartásáról a szövetség szertartáskönyve részletesen rendelkezett, azonban sajnos, ez a dokumentum nem maradt ránk.[39]

Ami az Etelközi Szövetség területi beosztását illeti, a fennmaradt alapszabály arról is részletesen rendelkezett. A nemzetségek a trianoni Magyarország megyei és városi törvényhatóságainak területi beosztása szerint, a Vezérek Tanácsa által voltak kialakítandók. A Vezérek Tanácsa a helyi viszonyoknak megfelelően a megyei és városi törvényhatóságok területeit a nemzetségi beosztásánál egyesíthette. A trianoni békediktátum keretében elcsatolt területeken és a külföldön alakítandó nemzetségek tekintetében a Vezérek Tanácsa az egyéni esetnek és a célnak megfelelően határozhatott. A nemzetségek közigazgatási járások és kerületek szerint családokra, és községenként/városonként pedig a célszerűség szerint apaságokra voltak osztandók, ezt a beosztást pedig a nemzetségek tanácsának támogatásával az adott nemzetség vezetője volt hivatott kialakítani.[40]

---

[39] Uo.

[40] Uo.

A titkos társaságnak továbbá szigorú tanácskozási rendje volt az alábbiak szerint:

„A szervezet céljainak megvalósítása érdekében az állandóan működő Vezérek Tanácsán kívül tanácskozásra egybehívhatók:

1. *A nemzetségek egymással leendő tanácskozásra a Vezérintéző elnöklete alatt.*
2. *A családfők egymás közti tanácskozásra, melyen ugyanazon nemzetségfő alá tartozó családfők vesznek részt a nemzetségfő elnöklete alatt.*
3. *Az apák egymás közti tanácskozásra, melyen az ugyanazon családfő alá tartozó apák vesznek részt a családfő elnöklete alatt.*
4. *A testvérek egymás közti tanácskozásra, melyen az ugyanazon apa alá tartozó testvérek vesznek részt az apa elnöklete alatt.*

Tanácskozásra egybehívandó a szervezet: a Fővezér vagy négy vezér kívánságára a Vezérek Tanácsa. A Vezérek Tanácsának parancsára, vagy a nemzetségek összlétszámának egyharmada kívánságára a Nemzetségfők Tanácsa. A Vezérek Tanácsának parancsára, az egyes nemzetségfők rendeletére, vagy az ugyanazon nemzetségfő alá tartozó családfők összlétszámának egyharmadának kívánalmára a Családfők Tanácsa. A Vezérek Tanácsának parancsára, az illetékes nemzetségfő, vagy családfő parancsára, vagy az egyazon családfő alá tartozó apák összlétszámának egyharmadának kívánságára az Apák Tanácsa. Végül az illetékes apa parancsára, vagy az ugyanazon apa alá tartozó testvérek összlétszámának egyharmad részének kívánságára a Testvérek Tanácsa.

Amennyiben a tervbe vett tanácskozás tárgya valamely testvér, apa, családfő, nemzetségfő ellen irányul, az ekként érdekelt a tanácskozásban részt nem vehet, és ott csak a tanács külön idézése alapján jelenhetik meg.
Az apa, a családfő vagy nemzetségfő ily érdekeltsége esetén az illető tanácsot a közvetlen felettes szervezet vezetője hívja össze és elnököl. Az alantas szervezetek tanácsainak határozatai mindenkor csak javaslatnak tekintendők, s érvénye határozatokká csak a Vezérek Tanácsának hozzájárulása és esetleges módosítása útján válni. Az alól kivételt csak az egyes nemzetségek belső közigazgatási és elvi jelentőségű ügyei képeznek, melyekben az illető nemzetség tanácsa /feje/ dönt."[41]

Mint az alapszabályból láthatjuk, az Etelközi Szövetség működése erősen centralizált és hierarchikus volt. A szervezet célkitűzéseinek és felépítésének e kissé talán szellemtelenre sikeredett, erősen levéltári forráscentrikus, ám mindenképpen adatgazdag ismertetése után rátérhetünk az Etelközi Szövetség, a Horthy-korszak politizáló titkos társaságának ezoterikus-vallásos jellemzőire is, melyekről ugyan a szórványos források fényében ugyancsak keveset tudunk, azonban e kevés is lényegesen több, mint a semmi.

Az Etelközi Szövetség tikossága/titokzatossága, vallás- és valláspótlék jellege

Az EX rítusaiban és külsőségeiben az általa megvetett és nemzetrontónak gondolt, alapvetően liberális és humanista

[41] Uo.

eszmék mentén szerveződő, elsődlegesen a felvilágosodás hagyományát követő szabadkőművességre kívánt hasonlítani, és annak egyfajta nacionalista változataként óhajtott funkcionálni. Mint említettük, ironikus módon még a székhelyét is a betiltott Magyarországi Symbolikus Nagypáholy MOVE számára lefoglalt Podmaniczky utcai székházában rendezte be. Az Etelközi Szövetség tehát nem csupán egy pragmatikus célokat követő titkos politikai organizáció, hanem titokzatos, misztikus, filozofikus-ezoterikus szellemiséget, a tagok számára egyfajta sajátos magyar nacionalista vallást, vagy legalábbis valamiféle valláspótlékot megtestesíteni kívánó szervezet is volt.[42] Ez a kezdeti időszakra, az 1920-as évek első felére halmozottan igaz, mert a későbbiekben, már amennyire a forrásokból tudni lehet, a politizálás és a pragmatikus politikai célok elérése a társaság működésében sokkal fontosabbá vált.

Bár mint fentebb említettük, a társaság rítusai, szertartáskönyve nem maradt ránk, a szervezet rítusairól, vagy legalábbis tervezett szertartásrendjéről mégis megismerhetők bizonyos adatok, elsősorban ismét Zadravecz István tábori püspök emlékiratából. Pröhle Vilmos orientalista professzor, a magyar őstörténet elhivatott, ugyanakkor a földtől is kissé elrugaszkodott kutatója és szerelmese, valamint az ezotériára ugyancsak igen fogékony Toókos Gyula százados leginkább egy sajátosan magyar *nemzetvallást* szerettek volna kidolgozni, amely egyszerre lett volna intranzigens keresztény és nyúlt volna vissza az ősmagyarok

[42] FODOR, i. m. passim.

feltételezett pogány, többistenhívő természeti vallásához – az effajta szinkretizmusban rejlő ellentmondásokkal persze az EX rituáléinak kidolgozói már nem foglalkoztak behatóbban.

Zadravecz püspök memoárjából, mely feltehetőleg autentikus forrásnak tekinthető, mindenesetre tudjuk, hogy Pröhle Vilmos és Toókos Gyula egészen addig a kissé képtelen és túlzó ötletig merészkedett, mely szerint az Etelközi Szövetség és a sajátosan „magyar vallás" számára a Gellért-hegyen, a Citadella helyén kellett volna monumentális templomkomplexumot emelni, melynek keretében rögtön négy templom épült volna egymásra. A legalsó szintet egy barlang alkotta volna, amelyet az ősi pogány rítus helyéül szántak, és ahol fehér lovat lehetett volna áldozni az ős-magyarok nagyvonalúan elképzelt, ám valójában nem ismert vallási szokásainak megfelelően. E felett helyezkedett volna el egy katolikus, majd egy protestáns templom, melyben egyesülhetett volna a keresztény vallás minden Magyarországon jelen levő protestáns irányzata. A negyedik, legmagasabb szinten pedig az egyesített „magyar vallás" szentélye kapott volna helyet, mely a pogány, a katolikus és a protestáns vallási irányzatokat egyfajta nemzeti szinkretizmus keretében egyesítette volna.[43] A mélyen katolikus tábori püspököt Pröhle és Toókos még fel is kérték a sajátosan magyar nemzeti vallás fejének, Zadravecz és sok más hívő keresztény EX-tag azonban a pogány rítusokat és a szinkretizmust nyilván nem tartotta összeegyeztethetőnek a

[43] ZADRAVECZ, i. m. 144–145.

kereszténységgel, így ezekből a földtől elrugaszkodott elképzelésekből nem sok minden valósult meg a társaság gyakorlati működésében.[44]

A sajátosan magyar vallás gondolatához szorosan kapcsolódik a szövetség alapszabályának egyik pontja, mely szerint az EX kiemelt céljai között szerepelt a *„fajrokon turáni népekkel való szellemi, politikai és gazdasági kapcsolat létesítése és ápolása"*. Okunk van tehát feltételezni, hogy miként a Horthy-korszak számos jobboldali szervezetében, úgy e politizáló titkos társaságban is erősen jelen volt a turanizmus eszméje, a romantikus nacionalizmus e speciális formája, mely már a 18. században, főként a pánszláv és pángermán nacionalizmusok ellensúlyozása jegyében született meg, és amelynek értelmében a magyarságnak a vele feltételezhetően rokon, ázsiai, elsősorban török nyelvű népekkel kellene szorosabb kapcsolatot keresnie és összefognia. E romantikus, egyébként erősen heterogén, szerteágazó eszmeáramlat és a keletre fordulás gondolata a két világháború közötti időszakban jelentősen befolyásolta a magyar szellemi életet, áttételesen pedig a politikát is. Nem tudjuk pontosan, hogy a korszak politizáló titkos társaságában ez az, egyébként erősen a történelmi sérelmekből is táplálkozó eszmeáramlat mennyire volt jelen. Tekintve azonban, hogy a korszak számos prominens értelmiségije és politikusa változó mértékben, de turanista volt, így például az EX alapítója, az orientalistaként a keleti kultúrák felé kézenfekvő módon vonzódó Pröhle Vilmos, vagy éppen a

[44] Uo. i. m. 145–146.

civilben földrajztudósként tevékenykedő gróf Teleki Pál is, egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy a turanizmus eszméje az Etelközi Szövetség egyes tagjai számára is jóval több volt, mint puszta formálisan megfogazott célkitűzés.[45]

A társaság külsőségeiről azt is tudhatjuk, hogy az alapítók és a vezetők a Podmaniczky utcai szabadkőműves páholyház igen sok szimbolikus berendezési tárgyát változatlanul meghagyták és egy az egyben felhasználták az Etelközi Szövetség rítusai során. Erről többek között Prónay Pál is megemlékezik, aki a rá jellemző bornírt antiszemitizmussal egy az egyben azonosítja a szabadkőművességet a zsidósággal:

„*Volt elavult írás, lim-lom, hátborzongató halálfejes dekorációk, kaszás csontváz, tőrök, kardok, szarkofágok, kandeláberek, ízléstelen, gettó-stílusban tartott bútorok vagonszámra.*"[46]

Hogy a felavatandó tagoknak misztikus szertartás keretében életre-halálra szóló esküt kellett tenniük, az az EX történetéről is megemlékező három alapforrás és a fennmaradt alapszabály alapján is egészen bizonyos, Shvoy Kálmán tábornok pedig arra is utal, hogy a tagjelölteknek 13 próbát kellett kiállniuk, vagy legalábbis 13 tagsági követelménynek megfelelniük.[47] A szervezet rituális gyűléseit az elképzelt ősmagyar törzsi államszervezet mintájára

[45] A turanizmusról lásd bővebben: ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

[46] PRÓNAY, i. m. 236.

[47] SHVOY, i. m. 73.

„tábor"-nak, illetve „táborozás"-nak nevezték, autentikus forrásunk azonban nem maradt fenn a tagfelvételi ceremónia részleteit és az eskü szövegét illetően. Mindazonáltal a társaság történetét feldolgozni megkísérlő Fodor Miklós Zoltán is idéz egy 1945 után megjelent forrást, nevezetesen Szokoly Endre újságíró könyvét, amelynek állítása szerint a szerző még 1945 előtt illetéktelenül bejutott egy „táborozás"-ra, és szemtanúja volt egy tagfelvételi rituálénak. Bár mindezt alapos forráskritikával kell kezelnünk, egyáltalán nem elképzelhetetlen, hogy Szokoly Endre valóban jelen volt a titkos társaság egy rendezvényén, ahol mondjuk több tucat, esetleg némely alkalommal több száz tag jelenléte esetén aligha tudtak mindenkit alaposan ellenőrizni. Ebben az esetben a rítus a következőképpen nézhetett ki:

„*...Villanyfényhez szokott szemünk bizonyára furcsának találja a szobát elborító félhomályt. Néhány gyertyaszál pislákoló fénye tíz feketekámzsás alakra vetődik. Az arcukat teljesen beborító csuklyák szemnyílásán át komor tekintetet vetnek az előttük álló katonatisztre, akit fekete lepellel letakart asztal választ el tőlük. Az asztal közepén feszület, azelőtt vastag könyv, biblia, jobbra tőle koponya vigyorog, balra meg keresztbe tett tőr és pisztoly... Megszólal az egyik csuklyás. Furcsán kongó elváltoztatott hangon kérdi a tiszttől: „Ismered-e kötelességed?" „Igen." „A feszületre és a bibliára hűséget esküszöl-e a szövetségnek? Engedelmeskedel-e vakon a legfőbb vezetőségnek? Soha meg nem tudakolod a nevüket, s ha véletlenül megtudod, soha el nem árulod őket. Amit a szövetségben megtudsz, sem jószántadból, sem kínvallatásra soha el nem mondod. Tudod, hogy halál vár az árulókra. Minden parancsot teljesítesz, véget vetsz még*

önmagád életének is, ha erre kapsz parancsot. Teljes erőddel, és minden tehetségeddel támogatod mindenben a vezéreidet akik majd segítenek rajtad, előremenetelednél is érdemed szerint. Megesküszöl?" „Igen." „Esküdj hát", szólal meg másik csuklyás elváltoztatott hangon... És a tiszt, ha katolikus, a feszületre, ha református, a bibliára megesküszik. Aztán a fekete kámzsások egyenként elfújják a gyertyát, elhagyják a sötét szobát. A tiszt – másik ajtón – szintén eltávozik. Most már tagja az EX-nek, és pedig magas rangban lévő tagja..."[48]

Mindezzel egybevág, hogy Prónay is, Zadravecz is egymástól függetlenül megírják visszaemlékezéseikben, hogy az EX vezérei fekete, egész testüket és arcukat eltakaró csuhában ültek a rituális összejövetelek alkalmával, a székház pedig ilyenkor többnyire valóban félhomályba burkolózott.[49] Zadravecz így ír minderről:

„Toókos nemcsak a szervezet szövegezését csinálta meg, hanem mindenáron azon volt, hogy titokzatosságokat is hozzon be. E törekvéseit én annak tulajdonítottam, hogy a Podmaniczky utcai páholy sok látványossága és titokzatossága hatást gyakorolt rá. Meghagyta a páholy alsó templomának csontvázait, azok előtt kellett az új testvéreknek esküdni, s ez roppantul meg is hatotta őket. A vezéreket hosszú csuhába bújtatta, úgyhogy a fejük is be lett burkolva, s csak vágott réseken csillogtak elő szemeik. E ruhában jelentek meg a vezé-

[48] SZOKOLY Endre, *...és Gömbös Gyula a kapitány*, Budapest, Gondolat Kiadó, 1960, 45-46. Idézi: Fodor, i. m. 126.
[49] PRÓNAY, i. m. 236.

rek, s ülték körül a főhelyeket. Ámde hangról meg miegyébről könnyű volt rájönni, ki hol rejtezkedik. Én soha fel nem vettem e ruhát.'[50]

A tagok, akik az esetek igen nagy részében, a talán kissé túlzott titkolózás jegyében nem ismerték egymást, a gyűléseken kívül külön jelzéseket használtak egymás beazonosítására: az EX titkos kézjele úgy nézett ki, hogy a testvérek jobb kezük középső ujját a mellénygombok közé dugták, majd a gallért belül megsimogatták.[51] Miként arra Fodor Miklós Zoltán is felhívja a figyelmet, e kézjel ugyancsak a szabadkőművesek egymás között titkosnak szánt, ám ennek ellenére ma már természetesen igen széles körben ismert azonosító kézjegyére hasonlít.[52]

A politizáló és sajátosan magyar vallást kialakítani kívánó, ugyanakkor mélyen keresztény, illetve egyúttal Magyarország történelmi traumából levezethetően intranzigens irredenta és erősen antiszemita eszmeiséget követő titkos társaság rítusairól ennél sokkal többet sajnos nem tudunk, működésmódját és szellemiségét pedig úgy véljük, híven bemutatja a fentebb már igen részletesen ismertetett, fennmaradt alapszabály is. Annyi azonban bizonyos, és ezt elsősorban szintén Zadravecz emlékiratából tudhatjuk, hogy a szövetséget a kezdetektől fogva áthatották az 1920-as évek Magyarországát igen erősen meghatározó, a napi politikai életre is erős hatást gyakorló keresztény vallás-

[50] ZADRAVECZ, i. m. 132.

[51] FODOR, i. m. 127.

[52] Uo.

felekezeti ellentétek. Zadravecz István felszentelt katolikus pap volt, így a katolikus és a protestáns tagok, érdekcsoportok közötti ellentétekről nyilván a keresztény vallás katolikus irányzata iránti mély elfogultsággal ír,[53] azonban a felekezeti ellentétek mindenképpen meghatározták a szervezet 1920-as évekbeli életét, elsősorban Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök és báró Feilitzsch Berthold,[54] az EX vezérintézője protestantizmusa okán.[55] Noha az alapítók az EX-et eredetileg az egyes felekezetek felett álló, keresztény-nemzeti szervezetnek szánták, mint minden ember alkotta csoport esetében, a különböző érdekcsoportok itt is hamar egymás elleni szervezkedésbe kezdtek. Zadravecz minderről így ír:

„Az EX mindjárt kezdetben megkívánta, hogy a nyilvános beszédekben e frázis: „felekezeti különbségek nélkül" használtassék. Merem állítani, hogy e frázis tipikus szülötte az EXnek. És – amint tudjuk – országossá lett. E frázis nélkül mit sem ért a legszebb hazafias buzdítás, ellenben e frázisnak rendesen frenetikus taps járt ki. Az én megszokott és szívből mondott kiszólásaimat – „apostoli királyság", „Szent Korona", de különösen a „Regnum Marianum"

---

53 FODOR, i. m. 129.

54 Báró Feilitzsch Berthold, a Horthy-korszak befolyásos háttérpolitikusa, a Johannita Lovagrend magyarországi kommendátora pályájáról lásd bővebben: ARDAY Géza, *Elvhűség és jellem. Első kommendátorunk, Feilitzsch Berthold pályaképe*, in uő, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért,* Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014, 39–43.

55 ZADRAVECZ, i. m. 145.

– megmosolyogták, majd élcelődve ismételgették, sőt nyíltan kifogásolták, és felkértek mellőzésükre, mert „sérelmesnek" találták a nem katolikus EX-testvérekre. Ilyenkor azonban leginkább az bosszantott, hogy nem is a protestáns vallású, hanem a katolikus vallású EX-testvérek emlegették a sérelmet, és kértek a fönti kifejezések mellőzésére. Rövidesen azonban rájöttem, hogy Feilitzsch, Gömbös vagy más protestánsok állították fel ellenem a katolikus tiltakozókat. Lassan-lassan vallásilag egészen indifferensnek találtam az EX-et, a bent levő katolikusokat pedig üres szólamokkal táplálkozó, sokat vesztett kongó lelkeknek. Ez átmenet nem sokáig tartott. Kezdett kidomborodni a lelki helyzet. Sajnos, minden törekvésem dacára nem a katolikum, hanem a protestantizmus javára. És a protestantizmus nem sokáig maradt tétlen. Mindenekelőtt nagyon ellenezte a katolikus papok beszervezését és a „kongreganista" civileket.'[56]

Báró Feilitzsch Berthold és a szintén protestáns Toókos Gyula azt is felvetették, hogy a magyarországi protestantizmust az EX-ből kiindulva kellene a katolikus egyházi hierarchia analógiájára átszervezni, hogy a protestáns vallásfelekezetek legalább olyan politikai és társadalmi befolyással bírhassanak Magyarországon, mint az általuk igen irigyelt, a lakosság többsége által követett katolicizmus. Zadravecz erről a következőképpen emlékezik meg:

„A központi osztályban alig volt egy-két katolikus pap. Akik mégis bekerültek az EX-be, azokat a vidéki nemzetségek szervezték be. Sőt, célul tűzte ki az EX a protestantizmus országos, egyházi

[56] ZADRAVECZ, i. m. 146–147.

megszervezését – éspedig a katolikus megszervezettség mintájára. 1920. december 21-én Bársony professzor lakásán megtartott közös VT-gyűlésen Toókos felkért, mondjam el a katolikus egyházi szervezkedést. Kérdésemre, mit akar vele? – ezeket felelte: „Meg kell szervezni a magyar protestantizmust, mégpedig hasonló hierarchiával. Vagyis káplán, plébános, püspök, érsek és hercegprímásra úgy, ahogy nálatok van, katolikusoknál. És a paritás alapján, ahol székel egy katolikus püspök, ugyanoda egy protestáns püspököt is ki kell állítani, érsek mellé érseket, sőt hercegprímást is." A protestáns jelenlevők nagyon helyeselték Toókos ideálját. Kétségbeesve néztem Wollf és Bársonyra – a katolikusokra. Hallgattak. Feleletem Toókoshoz rövid volt: Nagyon jó, ha a protestantizmus érdeklődik a katolikus hierarchia iránt, hogy az abban rejtő nagy erő birtokába jusson. Azonban ne gondolja senki sem, hogy a katolikus szervezettségi erő a külsőségekben, címekben van. Ez az erő mélyebbről fakad és dogmatikus. Neve: Róma. Szervezkedjetek meg hát így egész Rómáig, s akkor egyek leszünk külsőleg és belsőleg. A protestáns áramlattal, mondjuk tervszerű munkával szemben igen keveset tehettem az EX-ben. De annál többet szenvedtem tőle."[57]

A társaságon belül a felekezeti ellentétek végül odáig fajultak, hogy a katolikus tábori püspök, noha a szervezet egyik alapítója volt, és sokáig tagja volt az EX vezető testületének, a Vezérek Tanácsának is, 1926 folyamán passzivitásba vonult, álláspontja szerint pedig a titkos társaság szinte teljes egészében a protestáns politikusok és közéleti személyiségek befolyása alá került.[58]

---

[57] Uo.

[58] ZADRAVECZ, i. m. passim.

Az Etelközi Szövetséget a keresztény vallásfelekezeti ellentétek mellett a királykérdés is erősen megosztotta, ugyanis kezdetben a nemesnek gondolt célok érdekében egészen jól megfértek a szervezetben egymás mellett a Habsburg-restauráció párti legitimisták és a Horthy Miklós kormányzót követő szabad királyválasztók, IV. Károly király két sikertelen és komolyan, 1921-es visszatérési kísérlete[59] és a Habsburg-ház detronizációja után az amúgy az egész magyar politikai életet megosztó legitimista–szabad királyválasztó ellentét is erősen kiéleződött a társaságban.[60] A társaság vezetőségében azonban elsősorban szabad királyválasztó álláspontot elfoglaló politikusok és katonatisztek ültek, így a legitimizmus az 1920-as években a szervezeten belül erősen háttérbe szorult, sok, magát legitimistaként exponáló, főként katolikus tag pedig kizárásra került vagy önként kilépett a szövetségből.[61] Érdekes ugyanakkor, hogy amennyire elítélték az EX szabad királyválasztó tagjai a karlistákat, IV. Károly király híveit, olyannyira támogatták a Habsburg-ház egy másik, tescheni ágából származó, fiatal Albrecht főherceget, akit be is szerveztek a titkos társaságba. Bár hivatalosan soha nem mondták ki, az EX egy része Albrecht főhercegre potenciális királyjelöltként tekintett már az 1920-as években, az ifjú Habsburg főherceg informális nevelője pedig először Zadravecz István katolikus

[59] Károly király sikertelen visszatérési kísérleteiről lásd bővebben: ORMOS Mária, *„Soha amíg élek!". Az utolsó koronás Habsburg visszatérési kísérletei 1921-ben*, Pécs, Pannónia Könyvek, 1990.

[60] Uo. 142.

[61] FODOR, i. m. 139.

tábori püspök, majd később a szabadkőműves múlttal rendelkező, mégis prominens EX-taggá avanzsáló Ravasz László református püspök lett.[62]

Kiváló magyar *titkos-társaság-történeti* összefoglaló tanulmányában Fodor Miklós Zoltán röviden analizálja az Etelközi Szövetség és a szabadkőművesség közötti külsőség- és mentalitásbeli hasonlóságokat és különbségeket. Ugyan bevezetőnk kissé szellemtelenül jár el, de itt mégis arra ragadtatja magát, hogy néhány rövid bekezdést a szabadkőművesség és magyar, nacionalista párja összehasonlításának tárgyában szó szerint idézzen attól a kutatótól, aki a kérdéssel már behatóbban és alaposan foglalkozott:

„*Indokolt röviden összefoglalni a szabadkőművesség és az EX közötti hasonlóságokat és különbségeket, hiszen a Szövetséget „ellen", vagy „fehér" szabadkőművességnek minősítették. A szabadkőművesség – a maszonéria – sem ma, sem a vizsgált korszakban nem volt egységes. Számos szervezetet sorolnak-soroltak a szabadkőművesség körébe – a „szabadkőműves" minősítést gyakran megkapja minden titkos vagy exkluzív társaság. Az összehasonlítás alapjának a világon működő két fő irányzatot, az angol vagy János rendi páholyt (Grand Lodge), valamint a francia eredetű Nagyoriens (Grand Orient) páholyszisztémát tekintem. Az előbbi öndefiníciója szerint deista, inkább kontemplatív irányultságú, direkt politikai állásfoglalásoktól inkább tartózkodik. A Grand Orient ateista, de legalábbis*

[62] Uo. 137. Ravasz László református püspök életpályájáról lásd: HATOS Pál, *Szabadkőművesből református püspök. Ravasz László élete*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

az agnoszticizmus felé hajlik, politikai aktivitása, a „progresszió" iránti elkötelezettsége egyértelműbb. (Magyarországon sajátságos volt a helyzet 1886 és 1920 között: a két fő irányzat integrálódott a Magyarországi Symbolikus Nagypáholy keretein belül, miközben más országokban ellentét állt fenn a két páholy szisztéma között. Az összeolvadás azonban azt is eredményezte, hogy a századelőtől egyre inkább teret nyert a páholyokban egy türelmetlen, a progressziót a magyar közjogi hagyománnyal össze nem egyeztethetőnek tartó irányzat. A páholyokban egyre nagyobb befolyást szerző, Jászi Oszkár nevével fémjelezhető radikális irányzat pártolta az 1908-ban létrejött Galilei-kört,[63] *amelyben 1917-re egyértelműen a két évvel későbbi Tanácsköztársaság*[64] *szinte kizárólag zsidó származású vezetői váltak hangadókká. A radikális és szélsőbaloldali irányzatok jelenléte, azok egyes páholyok általi támogatása diszkreditálta a teljes honi szabadkőművességet. A szabadkőművesség önmeghatározása szerint „az a férfiakból álló testvéri szövetség, amelynek célja tagjainak morális és spirituális tökéletesítéses ezúton az egyetemes emberiség erkölcsi és szellemi fejlődésének elősegítése a közös cselekvés útján, a szeretet szolgálatában, valamint a rászorulók támogatása."*

[...] *A maszonéria hivatalos célja tehát egyrészt személyre szabott – öntökéletesítés –, másrészt egyetemes, kozmopolita célú, az egész emberiséget kívánja formálni. Az EX öndefiníciója szerint olyan szervezet, melynek elsődlegesen nemzetpolitikai célja volt: az ország*

---

[63] A Galilei-kör történetéről részletesen lásd: CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

[64] A magyarországi tanácsköztársaság történetéről lásd: HATOS Pál, *Rosszfiúk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

integritásának helyreállításán dolgozni. A cél tehát nemzeti, ha úgy tetszik, nacionalista. A cél elérésének eszköze a kereszténynemzeti elit uralmi pozíciójának biztosítása. (Természetesen itt is kizárólag férfiak alkották a tagságot.)

A szabadkőművesség különféle hagyományrendszerekből (Ó- és Újszövetség, kabbala, a hellenisztikus eredetű hermetika-alkímia, a középkor templomépítőinek céhes terminológiája, rózsakeresztesség, a templomos lovagrendi hagyomány) kompilált gazdag szimbólumrendszerrel dolgozik, melyek mélyebb értelmének megértése, az abban való elmélyedés az egyik eszköze az öntökéletesítésnek. Az EX esetén nincs ismeretünk egy mélyebb jelentéstartamú szimbólumrendszer létéről, céljai miatt erre valószínűleg nem is volt szüksége. (Pröhle Vilmos szerepét ismerve azért nem kizárt, hogy használtak hasonlót. Az EX-ben Pröhle egyfajta keretet láthatott, melyben egy újfajta spiritualitás, vallásrendszer ébredhet fel, bár ennek célja inkább nemzeti-társadalmi szinten mozgott: a nemzet egységesítésének szolgálatában állott az új vallás ideája, nem szellemi-spirituális tökéletesedést célzott.)

A maszonéria egyik kifelé irányuló, látható tevékenységi köre a jótékonykodás. Az EX ez irányú cselekvési köréről nincs tudomásunk, ámbár az elszakított területek magyarjainak, nagyszámú menekült tisztviselőjének minden bizonnyal segített a elhelyezkedésben. Az elszakított területek magyarságának tagjai természetszerűen az irredenta ügy legelkötelezettebb hívei voltak, ilyenformán általában megbízhatóaknak is minősültek. (A karitatív tevékenység egy szervezetnél az erkölcsi megfontolásokon túl, a jó lelkiismeret biztosítása mellett kiváló propaganda eszközként is funkcionálhat.)

Lássuk a két szervezet közti, inkább csak felületi hasonlóságokat. Mindkét esetben működött, működik a szertartásosság. A

maszonéria két évszázados múltú, komplikált és szerteágazó rítusrendszerével persze az EX nem versenyezhetett, ráadásul a források szerint inkább csak a kezdeti időszakban adtak sokat a titokzatoskodó ceremóniákra. Létezett beavatás is szövetségnél, bár a jelek szerint ez inkább egy – a kezdetekben teátrális formák közt végbemenő – eskütételre korlátozódott. Nincs szó a szabadkőművesség több, legalább háromfokozatú (inas, legény, mester) iniciációs rendszeréről, amelynek célja nemcsak az exkluzivitás formai megteremtése, hanem a testvérek tökéletesedési szintjének, vagy legalábbis hierarchikus elhelyezkedésének jelölése.
Felületi hasonlóság, hogy a beavatottak mindkét szervezetnél egyaránt a „testvér" minősítést használták egymás között, valamint a konspirációs kézjelzések megléte. Az új tagok mind az EX-nél, mind a maszonéria esetén meghívással, kezesek jótállásával kerültek beszervezésre, direkt jelentkezés nem volt."[65]

Láthatjuk tehát, hogy míg a szabadkőművesség alapvetően spekulatív-kontemplatív, a tagok lelki-erkölcsi fejlődését, jobbá válását, illetve a jótékonykodást, az emberiség és a világ általános jobbá tételét tűzi ki céljául, és nemzetközi, nemzetek felett álló mozgalom, melynek legtöbb irányzata az aktuálpolitizálástól lehetőleg távol tartja magát, addig az önmagát annak nacionalista, „fehér" és sajátosan magyar megfelelőjeként meghatározó Etelközi Szövetség nagyon is gyakorlati, politikai célokat kitűző és azok eléréséért ténylegesen tevékenykedő, egyúttal pedig szigorúan nemzeti keretek között gondolkodó titkos

[65] FODOR, i. m. 131–132

társaság volt. Míg a szabadkőművesség számára az ezoterikus külsőségek, rítusok és szimbólumok egyfajta filozofikus irányultság megtestesítői, és mélyebb, igen összetett és többféleképpen is értelmezhető, irányzatonként is eltérő jelentéssel bírnak, addig úgy tűnik, az Etelközi Szövetségben mindezek a kellékek leginkább valóban csak külsőségekként szolgáltak a gyakorlati, politikai célok megjelenítésére és megideologizálására. Továbbá míg a szabadkőművesség lényegénél fogva toleráns mozgalom, addig az Etelközi Szövetség célkitűzései között kifejezetten az intoleráns nacionalizmusra utaló jegyeket találhatunk. Hiszen a trianoni békediktátum által elcsatolt területek részleges vagy teljes visszaszerzése, az országot ért történelmi igazságtalanságok teljesen jogos revíziója és a magyar nemzet általános felemelése mellett a szervezet alapszabálya egyik fő célként tűzte ki a magyarság ellenségének, hazafiatlannak és nemzetietlennek gondolt zsidóság kiszorítását a politikai, gazdasági és kulturális életből. Miként arra Ungváry Krisztián is felhívja a figyelmet, a Horthy-korszak jobboldali politizáló titkos szervezetei, élükön az Etelközi Szövetséggel az úgynevezett bürokratikus antiszemitizmus fő fórumai voltak a korszak jobboldali és radikális jobboldali politikusai, katonatisztjei és közigazgatási tisztviselői számára.[66]

[66] UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012, 97–100.

Mellékkormány, árnyékkormány, másik államhatalom? – A nacionalista titkos társaság és a politika

Mint az a korábbiakból már kiderült, az 1920-as években, különösen Horthy Miklós kormányzóvá választása után az EX kapcsolatrendszerén keresztül valóban jelentős hatást gyakorolt a politikai életre, mivel tagjai voltak a korszak jelentős politikai és katonai vezetői. A Vezéri Tanács az ország sorsát érintő fontos kérdéseket megtárgyalta, ha döntést közvetlenül talán nem is hozott országos ügyekben. Bár a szervezet ülésein feltehetőleg születtek közvetett politikai döntések is, vagy legalábbis magas rangú közhivatalnok tagjain keresztül tényleges befolyást gyakorolt azokra, alapvetően inkább politizáló, de spekulatív szellemiségű titkos társaságként írható le, mivel bár erősen hirdették a cselekvő irredentizmus eszmeiségét, ez a források tanúsága alapján leginkább kimerült a gyűlések alkalmával lefolytatott vitákban, a verbális politizálásban.

Az EX tagjai ugyanis többnyire nem a taggá avatás által tettek szert befolyásra, hanem éppen fordítva, sokkal inkább bizonyos szintű befolyással már rendelkező, megbízhatónak, a fennálló jobboldali politikai rendszerhez hűnek tartott embereket igyekeztek a tagok közé beszervezni, bár miként az minden ember alkotta organizáció esetében lenni szokott, az itt kialakított személyes kapcsolatok éppenséggel nem feltétlenül hátráltatták valakinek a további karrierjét sem.[67]

[67] FODOR, i. m. 132.

A Vezéri Tanács névsoráról elsősorban Zadravecz emlékiratának köszönhetően van tudomásunk: az 1920-as években a VT tagja volt az alapító Pröhle Vilmos professzor, Gömbös Gyula, maga Zadravecz István, gróf Ráday Gedeon, egy ideig belügyminiszter, Sréter István tábornok, egy ideig honvédelmi miniszter, báró dr. Perényi Zsigmond, valamint később a VT tagja lett Siménfalvy Tihamér tábornok és gróf Bánffy Miklós külügyminiszter is.[68] Az Etelközi Szövetség élén elvileg egy fővezér állott volna, és a soha be nem töltött fővezéri székét a vezetőségi tagok egyértelműen Horthy Miklós kormányzónak szánták, aki azonban ezt nem fogadta el, ám a tagok többsége ettől függetlenül őt tekintette a szervezet valódi vezetőjének.[69] Erről többek között Prónay Pál, Shvoy Kálmán és Zadravecz István is több helyen beszámol a visszaemlékezéseiben.[70] A kormányzó tehát – a róla elterjedt legendákkal, illetve a marxista történetírás és az 1945 után keletkezett források által igen gyakran hangoztatott állításokkal ellentétben – pragmatikus, kissé földhözragadt politikusként valószínűleg nem volt tagja egy jobboldali titkos társaságnak, így az Etelközi Szövetségnek sem. Mindazonáltal, mivel bizalmasai és a korszak befolyásos politikusai közül sokan tagok voltak, így akaratát és befolyását e társaságokban is tudta érvényesíteni, és időnként képes volt a kormányközeli körökben is fel-feléledő politikai radikaliz-

[68] ZADRAVECZ, i. m. 132.

[69] UNGÁVRY, i. m. 99.

[70] Vö. PRÓNAY, i. m. passim.; SHVOY, i. m. passim.; ZADRAVECZ, i. m. 130–132.

mus ellensúlyaként is hatni.[71] A „láthatatlan", hivatalosan a társaságba soha be nem lépett fővezér helyett az operatív ügyeket a vezérintéző névre hallgató tisztségviselő intézte, ő volt tehát a titkos társaság tényleges, de facto vezetője, a tisztséget pedig az 1920-as években – fél év kivételével, mikor Gömbös Gyula is vállalkozott a pozíció betöltésére, és a rá jellemző lendülettel jelentős átszervezésekbe is fogott volna[72] – báró Feilitzsch Berthold, a Horthy-korszak befolyásos háttérpolitikusa töltötte be.[73]

Ami azonban a szervezet tényleges irányítását illeti, a társaság informális vezetője az 1920-as évtől kezdve egészen 1936-ban bekövetkezett haláláig lényegében végig Gömbös Gyula későbbi honvédelmi miniszter, majd miniszterelnök volt.[74] Gömbös az 1920-as évek első felében mind a MOVE-hez, mind az ÉME-hez kötődő radikális jobboldali, a fegyverkezési korlátozások kijátszásán fáradozó hadsereggel[75] is szoros kapcsolatban álló paramilitáris alakulatok szervezésében és egyéb, titkos és féltitkos jobboldali szervezetekben is vezető szerepet játszott, noha hivatalos pozíciót a MOVE elnökségén kívül jellemzően nem viselt.[76] Arra is számos jel mutat, hogy Gömbös nem

---

[71] UNGVÁRY, i. m. 97–100.

[72] ZADRAVECZ, i. m. passim.

[73] Uo. 133.

[74] GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó, 2001, 208.; valamint SHVOY, i. m. 74.

[75] Vö. PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

[76] VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, 2012, Napvilág Kiadó, 100–101.

csupán a radikális jobboldali szervezetek informális vezetője volt, de tudhatott a különböző paramilitáris alakulatok által eltervezett és végrehajtott, jórészt antiszemita indíttatású bűncselekményekről, és adott esetben támogatta is azokat,[77] az Etelközi Szövetség pedig a magyar jobboldali mozgalmak irányító szerveként működött.[78] 1923 után a kormánypártból kilépő fajvédő frakciót, majd a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot megalapító Gömbös igen szoros kapcsolatot ápolt az ugyancsak prominens EX-tag Héjjas Ivánnal[79] és az Ébredő Magyarok Egyesülete alföldi fiókszervezeteivel, 1924 novemberétől pedig a Fajvédő Párt vidéki gyűléseit az ÉME helyi szervezetei koordinálták. Mindebből kifolyólag kevéssé tűnik valószínűnek, hogy Gömbös ne tudott volna az 1920-as években az ÉME tagjaihoz és Héjjas Iván főhadnagy paramilitáris csoportjaihoz köthető elkövetett erőszakos bűncselekményekről.[80] Miként arra Fodor Miklós Zoltán is felhívja a figyelmet, a MOVE vezető tisztségviselői, többek között Gömbös Gyula, Zsilinszky Endre, majd később Marton Béla és Szeder János, illetve az ÉME vezetői, Prónay Pál, Héjjas Iván, Szmrecsányi György, Eckhardt

---

[77] VONYÓ, i. m. 101.

[78] Erről Zadravecz István is ír emlékiratában: ZADRAVECZ, i. m. 148–149.

[79] Héjjas Iván főhadnagy életrajzáról lásd bővebben: BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete,* 2000, 2010/10.

[80] VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Pécs, Kairosz Kiadó, 2013, 169–170.

Tibor vagy Pálóczi Horváth István egyúttal mindannyian EX-tagok is voltak.[81]

Az 1920-as évek elején az Etelközi Szövetség úgynevezett testvéri szerződést kötött, és lényegében fuzionált a fővárosi politikában kulcsszerepet játszó, nyílt egyesületként is működő Egyesült Keresztény Liga nevű szervezettel, melynek Wolff Károly, a főudvarnagyi bíróság elnöke, a kormánypárttal és a miniszterelnökkel egyébként jó kapcsolatokat ápoló, tekintélyes budapesti keresztényszocialista politikus volt a vezetője.[82] Zadravecz így ír a két szervezet fúziójáról:

„A legnagyobb vívmány, mit még 1920-ban értünk el, volt egyes irredenta egyleteknek a bevonása a mienkbe. Így olvadhattak az EX-be a felsővidéki „Honfoglalók". Ugyanakkor bizonyos szerződésre léptünk a Wolff-féle szervezettel, az „Egyesült Keresztény Ligával". Wolff Károly szervezete szintén titkos szervezetként a budapesti városi politikában játszott nagy szerepet. Kifelé az országban tagszámban hátrább volt a mienknél. Szerződésünk értelmében egymásnak útjait nem kereszteztük; egymás embereit nem háborgatjuk, mert egyenlő testvér, bármelyik szervezetnél is van; közösen segítjük egymást a szervezeti vagy testvéri érdekekben; és a testvérszervezetek öt-öt testvér delegálnak, kik azután belátásuk szerint összejöveteleket, megbeszéléseket tartanak, hogy rajtuk keresztül összhangban haladjon a két szövetség.

[81] FODOR, i. m. 133.

[82] Uo.

Az EX delegáltjai voltak: Gömbös, Toókos, Rátz Jenő, Zadravecz, Than. A Wolff-szövetségé pedig Wolff, Bársony János, Bieber Gyula, Nádosy Imre és dr. Benárd Ágost. Azonban a delegációk száma és személye változhatott és gyakran változott is, egyes felmerült kérdések szerint. Összejöveteleink esetről esetre meghatározott időben, más és más testvér lakásán történek. Mondhatom, hogy a két testvérszövetség közt soha torzsalkodás elő nem fordult és példás, viszonylagos szeretet élt közöttünk. Nem sok idő kellett hozzá, hogy belássam, miszerint a Wolfféle szövetsége súlyosabb, értékesebb az EX-nél, dacára, hogy számban jóval hátramaradt. Rájöttünk arra, hogy vannak egyesek, kik mind a két szövetségben esküdtek, például Prohászka püspök."[83]

Prónay Pál továbbá emlékirataiban megjegyzi, hogy Bethlen István miniszterelnök az Etelközi Szövetségnek csupán kültagja volt oly módon, hogy eredetileg a Wolff Károly-féle titkos egyesületben volt tag, ám politikai pozíciójánál fogva az EX-re is igen nagy befolyást gyakorolt.[84]

Fodor Miklós Zoltán tanulmánya úgy ítéli meg, valószínűleg helytálló módon, hogy az Etelközi Szövetség elsősorban a vidéki Magyarországon tudott tagjai révén jelentős politikai befolyást kiépíteni a közigazgatási tisztviselők és a fegyveres testületek dolgozói között, míg a fővárosban elsősorban a vele lényegében egyesülő, ám bizonyos fokú önállóságát mégis megőrző Egyesült Keresz-

[83] ZADRAVECZ, i. m. 133.

[84] NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967, 160.

tény Ligán keresztül terjesztette ki befolyását.[85] Kerepeszki Róbert a Vitézi Rendről szóló monográfiájában ugyancsak kiemeli az Etelközi Szövetség politikai befolyását, rámutatva arra, hogy igen nagy átfedések voltak megfigyelhetők a titkos társaság tagsága, a politikai és katonai elit, a valamint a Vitézi Rend, a Horthy-korszak sajátosan magyar, állami alapítású és tagjainak bizonyos előjogokat biztosító, a hadsereggel is igen szoros kapcsolatban álló lovagrendje között. A Vitézi Rend vezetőségi tagjai, törzskapitányai közé tartoztak ugyanis az EX Vezéri Tanácsában helyet foglaló olyan honvéd főtisztek, mint Siménfaly Tihamér, Bánó Kálmán, Sréter István, Magasházy László vagy Toókos Gyula, akinek egyébként a Vitézi Rend ceremoniális külsőségeinek kidolgozásában is fontos szerepe volt, így az EX és a Vitézi Rend rituáléinak esetleges hasonlóságai aligha tudhatók be a véletlennek.[86]

Zadravecz István ugyanakkor emlékiratában, mi tagadás, nem kevés kiábrándultsággal az EX politikai befolyásszerzési kísérleteiről az alábbiakat írja:

„Az alapszabályok értelmében az EX arra törekedett, hogy tagjaival töltse be a hatalmi helyeket, s ugyancsak az eskü szellemében minden testvérnek ügye-baja, érdeke meleg párfogásra és segítségre tarthatott igényt.

---

[85] FODOR, i. m. 134.

[86] KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013, 65–67.

És bár természetes, sőt szükséges intézkedés a nagy célok érdekében, de éppen a pontnál süllyedt legmélyebbre az EX, s lett belőle elhelyező iroda vagy üldöző, bosszuló társaság.
Balkezessége és tragédiája különösen abból származott, hogy nem nevelt testvéreket a hivatalokba, hanem fönt, a magas helyeket törekedett beszervezni. E visszás módszer hozta magával azt az elégedetlenséget és csalódást, amelyről fentebb szóltam. Amint feltűnt egy új név, csillag a magasságokban, pláne a miniszteri székben, uccu neki! mindjárt küldtek hozzá „beszervezőket". És az ilyen magas helyről beszervezetteket mindjárt vezető helyekre tették. Szerencse, hogy csak hét vezéri szék volt – s az is betöltve. Azért mégis találtak rá módot, hogy Bánffy külügyminiszterből a beszervezés után rögtön vezér lehessen a lemondott és minden nyilvánosságtól, még EX-ből is elvonult Sréter miniszter helyébe. Ez a módszer rendkívül sokat ártott az EX-nek, és hovatovább politizálgató emberek ugródeszkájává tette. Hiába szónokoltam erről a VT-ben, csak így haladt a dolog tovább."[87]

Az EX tehát eredetileg valóban befolyásos és befolyásszerzésre törekvő, komoly, elsősorban jobboldali politikai célokat kitűző, a politikai, katonai, gazdasági és közigazgatási elit tagjait tömörítő titkos társaságnak indult, azonban megalakulását követően pár éven belül kisszerű, Nietzschével szólva túlságosan is emberi érdekképviseleti és érdekérvényesítő szervezetté vált, amelyen keresztül az egyes tagok és érdekcsoportok elsősorban a saját személyes ambícióikat próbálták meg elérni. Egyre jellemzőbbé vált tehát a társaságon belül a politikai széthúzás, egységét

[87] ZADRAVECZ, i. m. 136–137.

gyengítették a politikai és vallásfelekezeti ellentétek, a keresztény-nemzeti eszméknél és céloknál pedig igen sok embernek fontosabbá vált, hogy kapcsolati tőkéjét kihasználva általa megfelelőnek vélt, jól jövedelmező közszolgálati pozícióhoz jusson. Zadravecz egyúttal a maga elfogultságaival együtt emlékiratában arra is felhívja a figyelmet, hogy a széthúzás és az egyéni politikai ambíciók mellett az egyre intoleránsabb és kérlelhetetlenebb antiszemitizmus is jellemezni kezdte a titkos társaságot, és az a konzervatív jobboldal mellett egyre inkább a radikális jobboldal fórumává vált, és igen szoros átfedéseket mutatott a Gömbös Gyula vezette Fajvédő Párttal. Az 1927-es évet illetően a tábori püspök így ír az EX-ről, elsősorban Majthényi Miklós volt kecskeméti polgármester és Gálóczy Árpád tevékenységét kritizálva:

„Gálóczy EXe és Majthényi fajvédelmije a legradikálisabb antiszemitizmus jegyében halad. Majthényi sémája az emberiség osztályozására: a. b. = abszolút megbízható, m = megbízható, j = jó, ó. k. = óvatosan kezelendő, l. zs. = liberális zsidó, [felfelé fordított, körvonalas háromszög] = gyanús, hogy zsidó eredetű, [lefelé fordított, körvonalas háromszög] = felesége részéről gyanús, hogy zsidó eredetű, [lefelé fordított, fekete háromszög] = felesége zsidó eredetű, [körvonalas Dávid-csillag] = zsidó, [fekete Dávid-csillag] = veszedelmes zsidó, [körvonalas ötágú csillag] = kommunista, [fekete ötágú csillag] = veszedelmes kommunista, [három, háromszöget formázó pont] = szabadkőműves.”[88]

[88] Uo. 150.

Az egyik fordulópontot az EX életében kétségtelenül Gömbös Gyula és fajvédő képviselő társai 1923 végi ellenzékbe vonulása jelentette. Zadravecz István, az elfogult, mégis sok szempontból autentikus tanú a kisszerű politikai játszmákról és Gömbös, a későbbi miniszterelnök politikai tevékenységéről ekként ír:

„Sajnos, az Ex nagyon rövid idő alatt politizálgató társasággá lett, sőt a politikusok játékszerévé. Miután semmiféle cselekvő irredenta nem ment (aminek legelsősorban hazánk mostoha helyzete, hadseregének szigorú ellenőrzése, no meg sorsa vezetőinek őszinte törekvése szigorúan a trianoni békediktáltatás szellemében rendezkedni – volt az oka), az EX úgy vélte az irredentát szolgálni, hogy célul tűzte ki kézbe venni a kormányzatot. Ez azonban csak annyiban sikerült, hogy néhány minisztert szállított (Teleki, Bethlen, Ráday, Sréter, Rakovszky) vagy beszervezett (Bánffy, Benárd). És amikor képviselőválasztások voltak, egész erejével azon dolgozott, hogy minél több testvér választassék be. Amikor az 1922. évi választásokon Gömbös volt a választási diktátor, ez nagyon szépen és tervszerűen sikerült, és vagy hetven testvér (mind a két szövetségből) jött be a parlamentbe. Ezekből lettek azután államtitkárok is (Koszó, Than, Sztranyavszky stb.). E nagyszámú képviselő testvérek azután külön és közös toborzásokra is jöttek össze. E szép terv, a testvérképviselők egységes munkája, gyorsan csődöt mondott, mert ahányan voltak, annyi felé húztak a politikában. Más-más párt és egyéni célok, ambíciók szerteforgácsolták őket. De leginkább az volt a robbantási bombájuk, aki összetoborzójuk: Gömbös Gyula mérhetetlen és soha nem titkolt politikai ambícióit is az EX-en keresztül akarta elérni.

Horthyt, Bethlent sok ideig terrorizálgatta azzal, hogy az EX végtelenül hatalmas és félelmetes erő – mely teljes egészében az ő kezében van. Emiatt Bethlen sokszor tárgyalt Gömbössel, sőt pénzeket is folyósított, de ugyanakkor erősen dolgozott az EX fölborításán vagy legalábbis meggyengítésén. Kiparancsolta belőle a katonaságot, ami miatt nagyon megingatta; majd a vezető existákat (Eckhardt, Zsilinszky, Gömbös, Prónay, Hir, Héjjas stb.) egyenként morzsolta le; az új választásokon tervszerűen kibuktatta a testvéreket, miáltal az EX politikai mumusát egészen megpukkasztotta!..."[89]

Bethlen István miniszterelnök tehát a fajvédő frakció és a kormánypárt szakítása után az Etelközi Szövetséget, amelynek maga is tagja volt, legalábbis annak radikális jobboldali szárnyát a konszolidáció jegyében fokozatosan és eredményesen háttérbe szorította, erre pedig a későbbiekben még bővebben kitérünk. Annyi mindenesetre elmondható, hogy a róla igen elterjedt legendákkal ellentétben összességében tehát elmondhatjuk, hogy az Etelközi Szövetség nagyon is létező politikai befolyása mellett vagy ellenére sem volt tehát sem volt tehát az ország titkos árnyékkormánya, pusztán olyan létező és tevékeny politikai szervezet volt, amelyeket az adott történelmi helyzet hívott életre, és az ilyen szervezetekre jellemző összes hibával, emberi gyarlósággal és korlátokkal együtt működött. Nem volt a létező mellett „másik", a nyíltan működő kormánytól eltérő célokat megfogalmazó, vagy azt megdönteni kívánó, ám legitimitással nem bíró hatalmi szerv sem, még ha egyes

[89] Uo. 140–141.

tagjai elégedetlenkedtek és időnként szembekerültek is a Bethlen-kormánnyal. Csupán politikusok, katonai vezetők és közigazgatási tisztviselők, lényegében a Horthy-korszak elitjének erősen jobboldali társasága, ezzel együtt heterogén, a radikalizmust és a konzervativizmust, a kormányzóhűséget vagy szabad királyválasztó álláspontot és a legitimizmust, valamint a katolicizmust és a protestantizmust egyaránt reprezentáló, és ennek köszönhetően szükségszerűen megosztott, exkluzív politikai egyesület volt. Tagjai között voltak kormánytagok, kormánypárti és a mindenkori kormánypárt jobboldali ellenzékét alkotó politikusok és közéleti szereplők, működését azonban a kormány és az államfő könnyedén tudták ellenőrizni, a titkos társaságból kiinduló, esetleges radikális politikai törekvéseket pedig képesek voltak kontroll alatt tartani.

Az EX katonai testvérszervezete – a Kettőskereszt Vérszövetség

Az Etelközi Szövetség mellett az 1920-as évek Magyarországának befolyásos titkos szervezete volt a Kettőskereszt Vérszövetség (rövidítve többnyire: KKV vagy KKVSz) nevű titkos katonai társaság, melyet az EX története kapcsán ugyancsak szerencsés részletesebben bemutatnunk. A KKVSz ugyanis nem volt más, mint az EX katonai szárnya, militáns al- vagy testvérszervezete, vagy legalábbis a politizáló titkos társaság alárendeltségébe tartozó titkos katonai alakulat. A két szervezet közötti pontos viszony persze máig nem egészen tisztázott, az azonban bizonyos, már csak a KKVSz-t irányító katona-

tisztek EX-tagsága okán is, hogy igen szoros viszony és együttműködés állt fenn a két formáció között. Ha lehet hinni a forrásoknak, úgy a KKVSz ugyancsak 1919-ben jött létre az ellenforradalom rendszer védelmére, a kommunisták és más baloldali politikai erők elleni harcra, valamint az irredentizmus céljaira (a trianoni békediktátum ratifikációja után előtérbe kerültek az esetleges terület-visszaszerző hadműveletek tervei) jelentős személyi átfedésekkel a Nemzeti Hadsereg titkosszolgálati jellegű szerveivel és a tiszti különítményeivel, alapítói pedig az úgynevezett tizenkét kapitány,[90] a Horthy Miklós körül szerveződő jobboldali katonai erők első parancsnokai voltak.

A KKVSz parancsnoka minden kétséget kizáróan Siménfalvy Tihamér tábornok, az EX vezéri tanácsának tagja, a Székely Hadosztály egykori vezérkari főnöke, az első világháború többszörösen kitüntetett hőse, az ellenforradalom idején a Fővezérség titkosszolgálati tevékenységet ellátó, II/b osztálya belszervezeti alosztályának vezetője volt, aki az osztrák és a német nacionalista mozgalmakkal is kapcsolatot tartott,[91] továbbá vezető szerepet töltöttek be

[90] A „tizenkét kapitány" néven ismertté vált katonatisztek állítólagos névsora a következő: Gömbös Gyula, Görgey József, Görgey György, Hardy Kálmán, Igmándy-Hegyessy Géza, Keresztes-Fischer Lajos, Koós Miklós, Kozma Miklós, Magasházy László, Marton Béla, Toókos Gyula, Vetter Antal. Vö. KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 75.

[91] Vö. HU-MNL-OL-K 64-1921-41-221. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

benne a fehérterror olyan szereplői, egyúttal ugyancsak EX-tagok, mint Héjjas Iván vagy Prónay Pál. A vezetők közt volt továbbá a későbbi miniszterelnök, Gömbös Gyula, Endre László főszolgabíró és főispán, későbbi belügyi államtitkár és háborús bűnös,[92] a már sokat emlegetett Zadravecz István, valamint Görgey György ezredes, Csörgey (korábban Uhlig) Károly tábornok, vagy éppen Horthy István tábornok, a kormányzó testvére. A KKVSz vezetői tehát mind befolyásos EX-tagok voltak, a titkos társaság katonailag szervezett egységeinek tagjait szigorú eskü kötötte, legális fedőszerve egy ideig a Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület volt, titkos gyűléseit pedig eleinte a Prónay-különítmény által használt Nádor laktanyában tartotta, a tagjai pedig elsősorban csendőr- és katonatisztek, rendőrök, közigazgatási tisztviselők és földbirtokosok, egyébként egytől egyig katonai múlttal rendelkező, a rendszer számára megbízható, jobboldali meggyőződésű emberek voltak.[93]

A KKVSz neve felmerült olyan súlyos, antiszemita indíttatású bűnesetek mögött is, mint a szerencsésen leleplezett és meghiúsult, 1922-es jászkarajenői merénylet-

[92] Endre László főszolgabíró, főispán, később belügyi államtitkár saját bevallása szerint is tagja volt az ÉME-nek, a MOVE-nak, az EX-nek és a KKVSz-nek is, noha vezető szerepét a radikális jobboldali szervezetekben népbírósági büntetőperében tagadta. Vö. *Az Endre-Baky-Jaross-per*, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994, 25. Endre László pályájáról részletesebben lásd: VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

[93] UNGVÁRY, i. m.

terv,[94] a nyolc halálos áldozatot követelő 1922. április 2-ai erzsébetvárosi bombamerénylet[95] vagy az 1923. december 26-ai csongrádi bombamerénylet.[96] Mindhárom cselekményt a Héjjas Iván és Prónay Pál különítményeihez tartozó, radikális jobboldali, irreguláris katonák tervezték és követték el, az erzsébetvárosi bombamerénylet nyomán lezajlott büntetőper iratai pedig a KKVSz történetének is fontos forrását képezik, ugyanis gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter, ugyancsak az EX befolyásos tagjának tanúvallomása szerint a KKVSz a tanácsköztársaság összeomlása utáni polgárháborús időszakban a fővárosban és vidéken tevékenykedő, jobboldali paramilitáris szervezetek egységes katonai irányítás alá vonása céljából jött létre 1919–1920 tájékán, mint afféle koordinációs csúcsszerv. A honvédelmi miniszter e tanúvallomásában tehát elismerte, hogy a KKVSz ebben az értelemben titkos katonai alakulat, állami szervezet volt, még ha a kormány alacsonyabb szinten az egyes jobboldali milíciák személyi összetételébe nem is szólt bele, illetve

---

[94] Bővebben lásd: *Konszolidáció kézigránáttal? Az Ébredő Magyarok Egyesületének antiszemita indíttatású jászkarajenői merényletterve, 1922*, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020. http://mek.oszk.hu/21500/21525/

[95] Bővebben lásd: *A bombaper. A Horthy-korszak első éveinek egyik legnagyobb büntetőpere és politikai kontextusa, 1922–1926*, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2021. https://mek.oszk.hu/21700/21710/

[96] Bővebben lásd: *A csongrádi bombamerénylet. Sajtó- és egyéb források a Horthy-korszak egyik antiszemita terrorcselekményének kontextusához, 1923–1924*, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020. https://mek.oszk.hu/21300/21361/

bizonyos tagok saját indíttatásból követtek is el törvénytelen cselekményeket.[97]

Ujszászy István tábornok, a katonai titkosszolgálat későbbi vezetőjének az ÁVH fogságában, 1948-ban írott feljegyzéseiben hasonló információk olvashatók. Ezek szerint az 1920-as években a hadseregen belül titokban működött egy elsősorban irredenta indíttatású, külföldi szabotázs- és diverzánsakciókat kidolgozó és kivitelező csoport, melynek vezetője ugyancsak Siménfalvy ezredes, majd annak 1929-es halála után Papp Dezső alezredes volt. 1936-ban e szervből nőtt ki a Honvéd Vezérkar 5-ös számú, sajtó- és propagandaosztálya, mely nevével ellentétben nem csupán propagandacélokat szolgált, hanem szabotázs- és diverzánsakciókat is előkészített és végrehajtott.[98]

A marxista történetírás, mint már említettük, igyekezett a Horthy-rendszer valós befolyással bíró jobboldali társadalmi egyesületeinek és titkos társaságainak jelentőségét felnagyítani, olykor egyenesen árnyékkormányként beállítva e társaságokat. Nincs ez másként az EX és a KKVSz esetében sem. Az ellenforradalomról szóló monográfiájában Nemes Dezső marxista párttörténész például azt írja, hogy a KKVSz-t a Nemzeti Hadsereg különítményparancsnokai alapították 1919-ben, a szervezet a hadsereg irányítása alatt állt, annak kiegészítő, titkos alakulata volt, középtávú céljai között pedig valóban szerepelt, hogy

[97] HZ-BFL-VII-5-c-16193/1923. Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve, 457–469.

[98] UJSZÁSZY, i. m. 356–359.

lázadást robbantson a szomszédos államokhoz csatolt magyarlakta területeken, elsősorban a Felvidéken, ahová a reguláris hadsereg rendcsinálás címén vonult volna be.[99] Nemes szerint emellett a KKVSz belső kémelhárítással és politikai rendészettel („vörösvédelemmel"), és a kormány által jóváhagyott belföldi terrorcselekmények végrehajtásával is foglalkozott.[100] Bár e megállapításoknak kétségtelenül van valóságalapjuk, a marxista történetírás minden valószínűség szerint a KKVSz jelentőségét is meglehetősen eltúlozza. Az történelmi tény, hogy a KKVSz tagjai követtek el súlyos, antiszemita indíttatású terrorcselekményeket, az már kevésbé valószínű, hogy mindezeket a konszolidációra törekvő Bethlen-kormány vagy a honvédelmi vezetés támogatta vagy jóváhagyta volna.

Egy, a szervezetről Budapest Fővárosi Levéltárában fennmaradt, 1946-os rendőrségi jelentés, mely a KKVSz-szel kapcsolatban az Etelközi Szövetséget is említi, így fogalmaz:

„A Szövetség területi szempontból budapesti és vidéki főosztályokra oszlott. Minden főosztálynak vezérmegfigyelői, főmegfigyelői és megfigyelői voltak. Ezek havi jelentésekben számoltak be a körzetükben lejátszódó baloldali megmozdulásokról. Ha bárkiről bármilyen adatra volt szükség, úgy ezek a megfigyelők kötelesek voltak azokat azonnal beszerezni. A tagok politikai meggyőződése a jobboldali antiszemita és antibolsevista karakteren belül nem volt korlátozva. Így tagjai között Horthy-pártiakat, legitimistákat, fajvédőket és nemzetiszocialistákat is lehetett találni.

[99] NEMES, i. m. 155–160.

[100] Uo. 16.

Céljuk nemcsak a baloldal figyelemmel kísérése volt, hanem a megbízható jobboldali elemek összetartása és felfegyverzése is. Fegyveres terrorkülönítményei leginkább a Nagy-Alföldön dolgoztak. Antibolsevista célkitűzéseik révén meglehetős politikai súlyuk volt, ez azonban a Bethlen-éra alatt kezdett eltűnni, mint ahogy az egész Vérszövetség jelentősége is a harmincas években, különösen egyéb korszerű jobboldali megmozdulások miatt, erősen csökkent. Leginkább az Etelközi Szövetség vette át a helyüket."[101]

Az idézett – valószínűleg jórészt spekulatív, illetve a szervezet múltbéli szerepét eltúlozni igyekvő, illetve az EX-et és a KKVSz-t nemes egyszerűséggel egybemosó – politikai rendőrségi jelentés szerint Horthy Miklós kormányzó tagsága nem állapítható meg a szervezetben, de befolyását kétségtelenül érvényesítette benne. A KKVSz vezetőségi tagjai között pedig olyan prominens személyeket találunk, mint: Than Károly báró, Kárpáthi Kamilló tábornok, vitéz Jánky Kocsárd tábornok, ifj. Horthy István, Erdélyi Lóránt vármegyei főjegyző, Héjjas Iván, Szigetváry alezredes, Teleki Mihály és Teleki Béla grófok, Vass grófné, dr. Petrányi Rezső, Teleki Tibor gróf, képviselő, Ernst Vilmos főjegyző, Ferentzy Kálmán iskolaigazgató, Hatvany Lajos báró, Helle százados, vitéz Kemény János vármegyei főjegyző, Klebelsberg Kunó, Prónay Pál, Prohászka Ottokár

[101] HU-BFL-VI-15-c-205/1945. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlatott egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 3.

püspök stb.[102] Ebből a – jórészt jobboldali történelmi személyiségeket tömörítő, ám egyúttal véletlenszerűnek is ható – névsorból talán az asszimilálódott zsidó polgárcsaládból származó, horthyzmussal, túlhajtott nacionalizmussal vagy antiszemitizmussal nehezen vádolható Hatvany Lajos báró személye a legmeglepőbb, és mutat rá arra a legjobban, hogy ezt a forrást is alapos kritikával érdemes kezelni.

Noha a KKVSz forrásbázisa szórványos, és a rendelkezésre álló információk a szervezet működéséről ellentmondásosak, Nándori Pál jogtörténész ugyanakkor az I. Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter elleni marseille-i merénylet[103] nemzetközi jogi vonatkozásait vizsgáló monográfiájában egyértelműen leírja, hogy a fent említett Siménfalvy-csoport azonos a KKVSz-szel, és ezt levéltári forrásokkal is alátámasztja.[104] Nándori – viszonylag sok forrást idézve – állítja, hogy a KKVSz

---

[102] Uo.

[103] 1934. október 9-én Marseille-ben I. Sándor jugoszláv király és Louis Barthou francia külügyminiszter a király franciaországi diplomáciai látogatása alkalmával közös limuzinban utazott. Az autóra hirtelen többször rálőttek, és a merényletben mind a jugoszláv király, mind a francia külügyminiszter életét vesztette. A gyilkosságot horvát usztasák és macedón terroristák követték el, akiket nagy valószínűséggel Magyarországon, a Zala megyei Jankapusztán képeztek ki a magyar katonai titkosszolgálat és Héjjas Iván különítményének tagjai. Vö. SŐREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merénylethez*, Archívnet, 2013/4. https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatterehez.html

[104] NÁNDORI Pál, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972, 24.

kezdetektől fogva kormányzati irányítás alatt állt, és nem puszta önszerveződő titkos társaság, valamiféle bajtársi egyesület, hanem állami szerv, titkos katonai alakulat volt, és a fentebb már ismertetett célok szolgálatában állt.[105] Egy Nándori által idézett külügyminisztériumi irat szerint a szerv katonai parancsnoka valóban Siménfalvy ezredes, politikai vezetője pedig Kánya Kálmán későbbi külügyminiszter volt, a diverziós tevékenység pedig a tervek szerint elsősorban Csehszlovákia, Románia, illetve a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság/Jugoszlávia ellen irányult. Egy másik, a külügyminiszter számára készült előterjesztés mély részletekbe menően ecseteli a szomszédos államok területén elkövetendő diverziós, szabotázs- és terrorcselekmények mikéntjét.[106]

A KKVSz, és rajta keresztül titokban a magyar kormány 1920–21 folyamán élénken kereste a kapcsolatot a hasonló német és osztrák paramilitáris szervezetekkel is, és egy grazi tárgyaláson az is felmerült, hogy egy esetleges későbbi háború kitörése esetén a magyar és a német fél közös erővel foglalná el Csehszlovákiát.[107] A tervek persze

---

[105] HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-187. Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. uo.

[106] HU-MNL-OL-K 64-a-1920-41-515. Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920. Idézi: NÁNDORI, i. m. 24–25; 88.

[107] HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-221. Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.; HU-MNL-OL-K 64-a-1921-41-199. Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a

ekkor még puszta tervek maradtak, politikai realitásuk 1921 után nemigen volt. Ezzel együtt a világháború vesztes államait sújtó fegyverkezési korlátozások kijátszása is kiemelt célja lehetett a KKVSz-nek és a hasonló titkos katonai formációknak,[108] hiszen rajtuk keresztül akár több ezer embert lehetett titkos katonai állományba szervezni és kiképezni.[109] Ebben az értelemben a szervezet igen hasonló volt a német Fekete Hadsereghez (Shwarze Reichswehr) és a hozzá köthető, *Freikorps* típusú milíciákhoz is.[110] Mindazonáltal azt Nándori monográfiája is elismeri, hogy a korabeli titkos katonai alakulatok[111] forrásbázisa szűkös, így

---

német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921. Idézi: NÁNDORI, i. m. uo.

[108] A magyar hadsereg 1920-as évekbeli titkos felfegyverzésének kísérleteiről lásd többek között ugyancsak Nándori Pál ideológiailag elfogult, de adattartalmában nagyon is használható tanulmányát: NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

[109] NÁNDORI, *A Marseille-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*.

[110] A Schwarze Reichswehr (Fekete Hadsereg) a német haderőn belüli titkos szervezet volt, mely az első világháborút elvesztett Németország súlyos fegyverkezési korlátozások alá eső haderejének titkos újrafelfegyverzését tűzte ki célul. Az állami hadsereg, a Reichswehr az 1920-as években hallgatólagosan támogatta a különböző nacionalista milíciák, Freikorpsok működését, és lényegében félhivatalos tartalékos egységekként tekintett rájuk. A német Freikorps szabadcsapatok korabeli történetéről lásd bővebben: Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

[111] Nándori Pál felsorol még néhány titkos, paramilitáris elvek szerint működő nacionalista társaságot és egyesületet: Árpád Fiai, Árpádosok, Ifjú Gárda, Felvidéki Egyesületek Szövetsége, Délvidéki Szövetség, Mefhosz, EMKE, Turáni Vadászok, Alföldi Vadászok, valamint ide

tényleges tevékenységükre inkább csak következtethetünk, mint biztos állításokat tehetünk róla.[112] Ugyanakkor el kell ismernünk, hogy Nándori Pál bármennyire is a Kádár-korszak kutatója volt, és a Horthy-korszak kapcsán bármennyire is átpolitizált véleményt fogalmazott meg, az általa hivatkozott levéltári iratok a mai napig léteznek, tartalmuk ellenőrizhető, tehát állításainak adhatunk némi hitelt.

A Kettőskereszt Vérszövetség és az Etelközi Szövetség továbbá igen nagy szerepet játszott egy olyan, Horthy-korszak első éveit meghatározó, nemzetpolitikai jelentőségű történelmi eseményben, mint a nyugat-magyarországi felkelés.[113] A nyíltan tevékenykedő, erősen paramili-

---

sorolja az egyetemistákat tömörítő Turul Szövetséget és a Levente-mozgalmat is. Állítása szerint Gömbös Gyula miniszterelnöksége alatt ezeket a korábban polgári formációkként működő organizációkat a kormány teljes mértékben titkos katonai felügyelet alá helyezte, és a Honvédelmi Minisztérium egy titkos szervezeti egysége irányítása alá vonta. Minden szervezetnek feladata volt, hogy tagjaiban az irredenta szellemet táplálja, és hogy kapcsolatokat teremtsen az elcsatolt területeken hasonló célokkal működő titkos szervezetek vezetőivel. Ennek alátámasztása céljából egy, a Nemzetek Szövetsége Levéltára őrizetében lévő dokumentumra hivatkozik: S. d. N. C. 518.M. 234. VH. Requête du Gouvernement Yougoslave en vertu de l'article paragraphe 2, du Pacte. Communication du Gouvernement Yougoslave, 34–41. 1. Idézi: NÁNDORI, i. m. 88.

[112] NÁNDORI, i. m. 88–89.

[113] A nyugat-magyarországi felkelés eseményeiről és tágabb politikai kontextusáról kiváló összefoglalót nyújt Botlik József tanulmánya és monográfiája. Lásd: BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28.- október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.; BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

táris jellegű ÉME és MOVE, illetve a titokban szervezkedő EX és KKVSz működése, főként, ami az irreguláris katonai műveleteket és az egyes paramilitáris egységek tevékenységét illeti, elválaszthatatlan egymástól, még ha az ÉME vagy a MOVE nem is tekinthetők egy az egyben az EX vagy KKVSz fedőszerveinek,[114] hiszen pl. Prónay, Héjjas, Gömbös és a KKVSz különböző katonai vezetői közül többen az EX-ben is vezető tisztségeket töltöttek be. 1921 őszén, a Monarchia felbomlását követően jelentős feszültségeket okozott Ausztria és Magyarország kapcsolatában Burgenland hovatartozásának kérdése. Bár a Párizs környéki békeszerződések a területet végül Ausztriának ítélték, a magyar kormány addig húzta, ameddig csak tudta, végül pedig megtagadta e területek átadását. Az EX-en és az ÉME-n belül szervezkedés indult Prónay, Héjjas, Dániel Sándor[115] és más különítményes tisztek vezetésével, melyet a Bethlen-kormány hallgatólagosan támogatott. Bár az egykori tiszti különítményeket formálisan már feloszlatták, 1921-ben még mindig működtek az ÉME Nemzetvédelmi Főosztályának alárendelt nemzetvédelmi osztályok. Ezek

[114] Janet Kerekes Nemes Dezsőre hivatkozva leegyszerűsítő módon az írja, hogy a KKVSz nem volt más, mint a MOVE titkos katonai szárnya, éppen ezért a MOVE-t tekinti a KKVSz fedőszervének. A két szervezet között persze mind a vezetők, mind a tagság tekintetében volt jelentős átfedés. Vö. Janet KEREKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018, 227.

[115] Dr. Dániel Sándor jogász, ügyvéd, az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, a szervezet félkatonai milíciákat irányító nemzetvédelmi főosztályának vezetője. A korabeli sajtóban mint „az ébredők ügyésze" szerepel igen gyakran, ez az egyesület jogi képviselőjét jelenti.

lényegében a kormány által továbbra is hallgatólagosan megtűrt, irreguláris katonai/segédrendőri alakulatok voltak, melyeknek a belső rend fenntartásában jutott volna szerep, és a honvédelmi tárcától is kaptak bizonyos mértékű kiképzést és anyagi támogatást is.[116] A Bethlen-kormány intenciói ellenére e milicisták tevékeny szerepet vállaltak a nyugat-magyarországi felkelésben is, a Prónay, Héjjas, Hir György és más különítményparancsnokok által szervezett, állítólag mintegy 3000–4000 főnyi,[117] Rongyos Gárda névre keresztelt irreguláris katonai alakulat több hullámban bevonult Burgenland területére.

A felkelés 1921. augusztus 28-án kezdődött meg a mai Burgenland és Sopron környékének területén. A felek Ágfalvánál ütköztek meg, ahol Héjjas mintegy 120 embere keveredett tűzharcba az osztrák csendőrökkel. A rongyosok gerillaharcot folytattak az osztrákok ellen, meghiúsítva, hogy Ausztria birtokába vegye a neki ítélt területet. Soprontól keletre szinte minden faluban jelen voltak a felkelők. 1921. október 4-én Prónay Pál felkelőcsapata merész módon kikiáltotta Lajtabánság de facto államot, az államfői tisztséget betöltő lajtai bán pedig maga Prónay lett. Érdemes kiemelni, hogy a magyar és az osztrák nacionalista szervezetek közötti, korábban reménytelinek tűnő együttműködési kísérletek – amelyekről később, a frankhamisítás kapcsán még részletesebben lesz szó –, mint a Kettős-

[116] ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora,* 124–126.

[117] Más források szerint a nyugat-magyarországi felkelésben ennél jóval kevesebb fő vett részt. G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

kereszt Vérszövetség és a német ORGESCH és ORKA nevű organizációk, valamint ausztriai társszerveik, a Heimwehr-milíciák tárgyalásai többek között éppen a nyugat-magyarországi felkelés miatt fulladtak kudarcba.[118]

A nyugat-magyarországi felkelés azonban koránt-sem zajlott valamiféle egységes és előre meghatározott forgatókönyv szerint, jól szervezett hadműveletként, és a különböző paramilitáris alakulatoktól az adott körülmények között igen nehéz lett volna elvárni, hogy egyetlen központi akaratnak engedelmeskedjenek. A felkelők között voltak ugyanis legitimisták, szabad királyválasztók, és adott esetben a királykérdéssel kevésbé foglalkozó, egyszerűen csak hazájukat védeni akaró hazafiak. Miként arra a Horthy-korszak külpolitikájáról szóló alapos monográfiájában Gulyás László rámutat, összesen öt érdekcsoportról beszél-hetünk a felkelők között, ezek pedig az alábbiak voltak: a legitimista Lehár Antal ezredes, aki IV. Károly első visszatérési kísérlete idején diszkreditálta magát a kormány előtt; Friedrich István volt miniszterelnök, a korszak egyik tipikus kalandorpolitikusa; Gömbös Gyula százados, mint többé-kevésbé a Bethlen-kormány megbízottja, aki közve-títeni is próbált az egyes felkelőcsapatok között; Héjjas Iván és Prónay Pál fegyveresei; illetve végül az ugyancsak legitimista és befolyásos EX-tag Ostenburg-Morawek Gyula őrnagy parancsnoksága alá tartozó csendőrzászló-

[118] Vö. BELLÉR Béla: *Az ellenforradalom nemzetiségi politikájának kialaku-lása.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1975, 199.

alj.[119] Jól mutatja a helyzet komplexitását és az események spontaneitását, hogy ezeknek az alakulatoknak az egymáshoz és a kormányhoz való viszonya is igen gyorsan változott. Szintén Gulyás László hozza fel érdekes példaként, hogy Bethlen Győrben lefoglaltatott egy Friedrich István alakulatainak szánt fegyverszállítmányt, de mégis engedélyezte, hogy a fegyvereket átadják Héjjas Iván fegyvereseinek. Héjjas igen forrófejű, radikális embereit ugyanakkor Ostenburg-Morawek Gyula csendőrei valamivel később, ugyancsak a miniszterelnök utasítására lefegyverezték és kitessékelték Sopronból.[120]

Horthy végül Gömbös Gyula későbbi miniszterelnököt, a MOVE elnökét és az ÉME vezetőségi tagját, az EX de facto vezetőjét nevezte ki nyugat-magyarországi ügyekért felelős kormánybiztossá, aki a lehetőségekhez képest megpróbálta a felkelőket valamiféle egységes irányítás alá vonni. Gömbös e közvetítő szerep elvállalásával egyébként nem kis kockázatot vállalt, a különböző paramilitáris felkelőcsoportok közötti éles vélemény- és érdekkülönbségeket jól jelzi, hogy – már amennyiben hihetünk az információt dokumentáló Prónay Pálnak –, Ostenburg-Moravek Gyula néhány tisztjében még Gömbös Gyula meggyilkolásának terve is szerepelt, és csak gróf Sigray Antal közbelépésére tettek le ezen szándékukról.[121] Bethlen István és kormánya a külföld előtt formálisan elhatárolhatta

---

119 GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek, 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 114–115.

120 GULYÁS, i. m. 115.

121 PRÓNAY, i. m. 279.

magát a Burgenlandot ellenőrzésük alatt tartó magyar irreguláris fegyveresektől, akiknek egyébként körülbelül 70%-a volt tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének,[122] és igen sokuk feltehetőleg a Kettőskereszt Vérszövetségnek is. Siménfalvy Tihamér, a KKVSz parancsnoka állítólag korábban maga is részt vett a nyugat-magyarországi felkelés megszervezésében, illetve a Burgenlandba küldendő diverzáns alakulatok toborzásában.[123]

Bethlen ez alatt a háttérből egyik bizalmasán, az ugyancsak befolyásos EX-tag báró Perényi Zsigmondon keresztül részben maga irányította a szabadcsapatok tevékenységét, már amennyire azok engedelmeskedtek a kormányzatnak. Tervei között az antanthatalmakkal kötendő olyan kompromisszum szerepelt, mely szerint optimális esetben a vitatott hovatartozású terület negyedét-ötödét sikerülhet a Magyar Királyság határain belül tartani.[124] Az 1921. október 11-ei, olasz közvetítéssel megrendezett velencei konferencián Bethlennek végül Torretta márki olasz külügyminiszter hathatós segítségével sikerült olyan alkut kötnie, mely szerint, ha az irreguláris magyar csapatok kivonulnak Burgenlandból, Sopron lakossága népszavazáson maga dönthet a város hovatartozásáról. A szabadcsapatok egy része ennek ellenére vonakodott kivonulni a területről, és csak Horthy parancsára tették ezt meg, aki a

---

122 ZINNER, *Az ébredők fénykora*, 131.

123 Vö. G. SOÓS Katalin: *Burgenland az európai politikában 1918–1921*, 106, 139–140.

124 ROMSICS Ignác: *A trianoni békeszerződés*. Budapest, Helikon Kiadó, 2015, 177–178.

reguláris hadsereg ellenük való bevetését is kilátásba helyezte.[125] Prónay egy ideig nem volt hajlandó teljesíteni a kormány parancsát, azonban Lajtabánság végül alig egy hónapi fennállás után megszűnt, a magyar kormány pedig 1921. november 11-én jelezte az osztrákok felé, hogy az irreguláris magyar katonai egységek nagy része elhagyta Nyugat-Magyarországot.[126]

Miután az osztrák haderő bevonult az átadott területekre, a velencei tárgyalásokon aláírt jegyzőkönyv értelmében megtörténhetett a soproni népszavazás, melyre 1921. december 14-e és 16-a között került sor. A Sopron és a környező nyolc falu hovatartozásáról szóló népszavazás – a városban tartózkodó magyar fegyvereseknek is köszönhetően – Magyarországnak kedvezett, Sopron és környéke a Magyar Királyság része maradt.[127] Sopron, a hűség városa és környéke megtartásában pedig minden bűnük ismeretében is el kell ismernünk Gömbös Gyula, Héjjas Iván és Prónay Pál érdemeit, és az e téren játszott pozitív szerepüket a magyar történelemben, példájuk pedig érzékletesen világít rá, hogy a történelem mennyire nem szorítható fekete és fehér kategóriák korlátai közé.

Bár a Kettőskereszt Vérszövetséget Siménfalvy Tihamér tábornok mellett alapvetően Prónay Pál és Héjjas Iván nevéhez szokás kötni, és a róla elterjedt információk szerint tagjai a nyugat-magyarországi felkelésben is aktívan

---

125 ROMSICS, i. m. 178.

126 GULYÁS, i. m. 118.

127 ROMSICS, i. m. 179.

részt vettek, a Nyugat-Magyarországon tevékenykedő egyes irreguláris alakulatok pacifikálására, vagy legalábbis tevékenységük a kormányzati kontroll alá vonására a térségbe küldött Gömbös Gyulától fennmaradt egy Bethlen István miniszterelnöknek címzett, 1921. szeptember 30-ai keltezésű levél.[128] Gömbös, mint a kormány megbízottja, egyúttal az EX befolyásos vezetője ebben az iratban arra kéri Bethlen miniszterelnököt, a titkos társaság eklatáns tagját, hogy ha lehetséges, bocsássa a rendelkezésére a „KKV-szervezet", tehát valószínűleg a Kettőskereszt Vérszövetség 500 jól képzett, géppuskákkal felszerelt emberét, mert nem tud szót érteni és megegyezésre jutni Héjjassal. Tehát ebből a forrásból is az olvasható ki, hogy a KKVSz ebben az időben kormányzati irányítás alatt állhatott mint titkos katonai alakulat, noha fegyvereseit a miniszterelnök parancsára Gömbös szándéka szerint épp azon, magukat önállósító paramilitáris vezetők ellen kellett volna bevetni, akik bizonyos kérdésekben nem engedelmeskedtek a kormánynak. A nyugat-magyarországi felkelés mint tipikus irreguláris katonai hadművelet során is kitűnt, hogy az EX és a vele szoros összefüggésben működő KKVSz története mennyire teli van ellentmondásokkal, illetve hogy – amint az a hagyományos katonaságnál sokkal lazább fegyelmű para-

[128] Gömbös Gyula levele Bethlen István miniszterelnöknek a Héjjas-különítmény megfékezése érdekében, melyben a Kettőskereszt Vérszövetség fegyvereseinek segítségét kéri, 1921. szeptember 30. In: *Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924.* Forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959, 203–204.

militáris alakulatok esetében egyáltalán nem szokatlan – a szervezeten belül különböző frakciók működtek, sosem állt egészen egységes vezetés alatt, és nyílt ellentét volt a horthysta (szabad királyválasztó) és a legitimista szárny között csak úgy, miként az az EX-en belül is élesen megnyilvánult.[129]

A külföldi és belföldi konszolidációra egyaránt törekvő Bethlen-kormány számára a nagy felháborodást kiváltó, 1923. december 24-ei, három ember életét kioltó csongrádi bombamerénylet, melyet a Héjjas Iván milíciájához tartozó irreguláris katonák követtek el, volt az egyik utolsó csepp a pohárban. Bethlen István ígéretet tett a parlament 1924. január 3-ai ülésén, hogy személyesen hallgatja meg Héjjas Iván különítményparancsnokot többek között a csongrádi bombamerénylettel kapcsolatban, és ha a felelőssége kiderül, akkor ugyanúgy járnak el vele, mint bárki mással.[130] Héjjast a rendőrség is kihallgatta a csongrádi bombamerénylet, valamint általánosságban a nacionalista titkos társaságok és paramilitáris alakulatok szervezkedései ügyében, az ugyancsak EX-tag Nádosy Imre országos

---

[129] Nemes Dezső is megjegyzi, hogy megítélése szerint csakúgy, miként a többi titkos társaságon, pl. az EX-en belül folyamatos csatározás zajlott a vezető pozíciókért a tagok között, úgy a KKVSz-en belül is működött egy horthysta és egy legitimista szárny, és különböző politikai irányultságú katonatisztek vetélkedtek a titkos katonai alakulat vezetéséért. Vö. NEMES, 1967, 160–161.

[130] Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XVIII, 337–338. Idézi: SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60, 36.

rendőrfőkapitány jelenlétében,[131] végül azonban nem látták bizonyítottnak, hogy személyesen köze lenne bármiféle bűncselekményhez. Ez persze minden bizonnyal nem volt más, mint alku a különítményparancsnok és a kormány, esetleg személyesen Horthy Miklós kormányzó között.[132] Horthy mellett elsősorban Gömbösnek lehetett nagy szerepe abban, hogy Héjjast a Horthy-korszakban sosem állították bíróság elé, az általa és az irányítása alatt mások által elkövetett cselekményekért komolyan nem vonták felelősségre, holott bűnei nagyon sok ember számára nyilvánvalók voltak.[133] Sokat elárul tehát a radikális jobboldali egyesületek, titkos társaságok és a hozzájuk számtalan szállal kötődő paramilitáris alakulatok és a magyar kormányzat kapcsolatáról Héjjas Iván példája. Az egykori paramilitáris vezetőnek, aki 1919–1920 folyamán több tucat, ha nem több száz ember meggyilkolásáért volt felelős, nemhogy nem kellett az igazságszolgáltatás előtt felelnie a tetteiért, de később vitézi címet is kapott,[134] repülési jogról szóló könyvével jogi doktori címet szerzett, országgyűlési képviselő, majd a magyar állam jól fizetett és megbecsült hivatalnoka, az 1930-as években a Kereskedelem- és Közlekedésügyi Minisztérium közlekedéspolitikai szakosztályának munkatársa, majd a közforgalmi repülési ügyek szakosztály-

131 SERFŐZŐ, i. m. 36.

132 BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary, 1919–1921*, London, Routledge, 2019.

133 BODÓ, i. m.

134 Héjjas Ivánnak Horthy Miklós kormányzó 1929. június 16-án adományozott vitézi címet.

vezetője, miniszteri osztálytanácsosa, végül a minisztérium címzetes államtitkára,[135] illetve párhuzamosan a Magyar Légiforgalmi Rt. igazgatótanácsi tagja lett, a kormányzó pedig főhadnagyból századossá is előléptette.[136] Emelkedését elsősorban Gömbösnek köszönhette, aki 1932-ben Magyarország miniszterelnökévé vált.

A közös múlttal és közös bűnökkel, egykor félelmetes hatalommal rendelkező különítmény-parancsnokok közül, akik egyúttal az EX és a KKVSz tagjai is voltak, Prónay volt a leginkább képtelen bármiféle, legalább részleges konszolidációra. Mivel a második királypuccs[137] alkalmával nem fejezte ki kellően a kormányzó iránti hűségét, illetve különítményének tevékenysége, önkényes gyilkosságai és kalandorakciói egyre terhesebbé váltak a Bethlen-kormány számára,[138] végül nyugdíjazták és félreállították, valamint az Etelközi Szövetségből is kizárták.[139]

---

135 Héjjas Iván 1944-ben nyugalomba vonult, ennek alkalmából pedig a kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter előterjesztésére államtitkári címet kapott. HU-MNL-OL-K 27-1942. 02. 08.-26. napirendi pont.

136 Nem áll rendelkezésre pontos forrás erre vonatkozólag, ám elérhető egy fénykép az 1930-as évekből, amelyen Héjjas Iván öccsével, Héjjas Auréllal együtt látható a honvéd légierő társasági egyenruhájában. A vállapok alapján egyértelműen megállapítható, hogy Héjjas Iván százados, míg öccse, Aurél hadnagyi rendfokozatot visel.

137 IV. Károly 1921. októberi, második visszatérési kísérletének meghiúsításában egyébként Gömbös Gyula mozgósítására a MOVE és az ÉME milicistái mellett a Kettőskereszt Vérszövetség irreguláris katonái is részt vettek. Vö. GULYÁS, i. m. 101.

138 KONOK Péter, *Vörösterror–fehérterror,* Múltunk, 2010/3, 72–91, 84.

139 PRÓNAY, i. m. 322–324.

Jellemző Prónay elvakultságára és erősen torz világképére, hogy memoárjában az amúgy erősen jobboldali, a radikalizmustól és az antiszemitizmustól sem mentes Etelközi Szövetséget is zsidó-liberális-szabadkőműves (a különítményparancsnok számára ezek a terminusok nagyjából szinonimák voltak) befolyás alatt álló, a kitűzött keresztény-nemzeti-irredenta célokat megtagadó, hazafiatlan és csupán önérdekeiket érvényesítő emberek gyülekezeteként írja le, akiknek ő a titkos társaság számára tett esküje dacára ő semmiféle elszámolással nem tartozik.[140]

A konszolidáció jegyében az ország különböző területein még mindig működő félkatonai alakulatokat, nemzetvédelmi milíciákat, így a Héjjas-féle Alföldi Brigádot és az Ébredő Magyarok Egyesületének fegyveres alakulatait 1923 után lényegében lefegyverezték, illetve regularizálták, a zavaros, polgárháborús időkre visszavezethető rendvédelmi-katonai jogosítványaikat határozottan és egyértelműen megszüntették. Létrejött ugyanakkor a Belügyminisztérium irányítása alatt álló Nemzeti Munkavédelmi Hivatal[141] nevű,

---

[140] Uo. 307–328.

[141] A Nemzeti Munkavédelem megszervezéséről a Minisztertanács 1921. október 28-án hozott határozata alapján a belügyminiszter III-III/VII.a/1921 sz. bizalmas rendelete intézkedett. 1922. augusztus 4-én a belügyminiszter kérte a Nemzeti Munkavédelem állományának növelését (HU-MNL-OL-K 27-1922. 08. 04./33. napirendi pont). A szervezet tagjait részben az állami alkalmazottak közül toborozták, részben egyetemi hallgatókat igyekeztek beszervezni, de tagjai közé kerültek egykori különítményes katonák és nemzetvédelmi milicisták is. Történetének első éveiről lásd: Soós László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet*

elsősorban a sztrájkok és a munkásmozgalmi szervezkedések letörésére szolgáló félkatonai szervezet – kissé anakronisztikusan mondhatnánk, egyfajta *fehér munkásőrség* –, melynek tagjait kézifegyverekkel szerelték fel, és intézkedési, valamint fegyverhasználati joguk a rendőrségével egyezett meg, ezért ez inkább rendőri, mint katonai alakulatnak volt tekinthető.[142] A Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád, az Állambiztonsági Megbízottak Szervezete, az ÉME nemzetvédelmi osztályai és más jobboldali, kvázi-állami milíciák is ebbe a szervezetbe olvadtak be, tehát jóval szorosabb kormányzati kontroll alatt, de lényegében tovább működhettek.[143]

A Kettőskereszt Vérszövetség – szoros átfedésben az Alföldi Brigáddal – ugyancsak a Nemzeti Munkavédelem keretein belül folytatta tevékenységét, érdekes ugyanakkor, hogy Shvoy Kálmán tábornok a naplójában azt írja, a KKVSz 1923-ban alakult meg ezen a néven, éppen a Héjjas Iván vezette Alföldi Brigád egyfajta utódszerveként, tevékenységét pedig állítólag Főtartalék fedőnéven a Belügyminisztérium és a Nemzeti Munkavédelem keretében folytatta. Shvoy így magának a szervezetnek a genezisét is erre az időszakra, az 1923-as év végére datálja, ami ebben a

---

létrehozása és tevékenységének első évei, 1921–1926, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

142 HU-MNL-OL K 26-XXII-6010. Idézi: SERFŐZŐ, 1976, 36; valamint: 5.818. M. E. számú rendelet a nemzeti munkavédelmi intézmény fegyverhasználati jogáról, 1923. augusztus 2., Magyarországi Rendeletek Tára, 1923, 274.

143 Vö. DÓSÁNÉ, i. m. 151–152.

formában a részéről tévedés.[144] A KKVSz Nemzeti Munkavédelembe történő integrálásáról egyébként levéltári forrás is fennmaradt: egy bizalmas belügyminisztériumi körlevél 1926-ból, mely megtiltja az NMV tagjainak, hogy az új sztrájktörő segédrendőri szervet akár egymás között is a Kettőskereszt Vérszövetség névvel illessék, mivel ahhoz a köztudatban meglehetősen rossz emlékek fűződnek.[145]

Gróf Csáky Károly honvédelmi miniszternek a Márffy József és társai bombaperében tett vallomása, a Kettőskereszt Vérszövetség történetének egyik legfontosabb, már idézett levéltári dokumentuma szerint a KKVSz 1923 körül oszlott fel az a formája, amelyben korábban működött, Csáky ez alatt feltehetőleg ugyancsak a KKVSz Nemzeti Munkavédelembe történő integrálását érti, ami egyébként hivatalosan 1922 vége felé, a gyakorlatban talán valamivel később következett be.[146]

---

144 SHVOY, i. m. 90–95. Mindazonáltal Szakály Sándor egész tanulmányt szentelt annak a kérdésnek, miért kell Shvoy Kálmánt szövegét (és úgy általában a naplókat, memoárokat és egyéb magánforrásokat) alapos forráskritikával kezelnünk. Vö. SZAKÁLY Sándor: *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat? Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál, Budapest, 2012, Magyar Történelmi Társulat–Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság, 82–98.

145 HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473 – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

146 HU-BFL-VII-5-c-16193/1923 – Márffy József és társai büntetőpere – Az elsőfokú főtárgyalás jegyzőkönyve – Csáky Károly honvédelmi miniszter vallomása.

A különböző jobboldali milíciák, irreguláris katonai alakulatok feloszlatásával és regularizálásával párhuzamosan az 1923. október 19-ei, 7502. számú kormányrendelet megtiltotta az állami alkalmazottaknak, így a fegyveres testületek tagjainak is a részvételét olyan egyesületekben, amelynek tevékenysége az állam törvényes rendje ellen irányul vagy azzal összeegyeztethetetlen, illetve nem rendelkeznek a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabállyal, tehát lényegében a titkos társaságokban való taggá válást tette a közszolgálati dolgozók számára tiltottá.[147] A közigazgatási tisztviselők, a hadsereg és a rendészeti szervek tagjai így formálisan sem az EX, sem a KKVSz tagjai nem lehettek a továbbiakban. A valóságban az állam és a kormány számára továbbra sem volt könnyű ellenőrizni – már ha jobboldali, a kormányzathoz többé-kevésbé lojális társaságok esetében valóban ellenőrizni akarta –, ki miféle egyesületben, társaságban tag, kikkel, hogyan és milyen célok megvalósítása érdekében tart kapcsolatot, különösen, ha az adott titkos szervezet konspiratív okokból nem, vagy csak minimális mértékben képzett iratot. Ily módon, bár a Kettőskereszt Vérszövetség, az EX katonai testvérszervezete 1923-ban hivatalosan megszűnt, tagjai valamilyen formában, részben feltehetőleg továbbra is állami szolgálatban, folytathatták tevékenységüket az általuk hazafiasnak tartott célok érdekében.

[147] Budapesti Közlöny, 1923. október 24.

Az EX és a KKVSz befolyásszerzési törekvéseinek kínos utójátéka – a frankhamisítási botrány

A bethleni konszolidáció évtizedében az erősen jobboldali, sok esetben a radikalizmust sem nélkülöző titkos szervezetek, így többek között az Etelközi Szövetség és a Kettőskereszt Vérszövetség politikai befolyási időszakának utójátéka volt az 1925-ben kirobbant, jól ismert, nagy bel- és külpolitikai visszhangot kiváltó frankhamisítási botrány, mely mind célját, mind megvalósítását tekintve elhibázott és Magyarországra nézve középtávon sokkal inkább káros, mint hasznos akciónak bizonyult.[148] A frankhamisításról elmondható, hogy minden valószínűség szerint igen mélyen érintettek voltak benne a legmagasabb magyar politikai körök, még ha a szereplők nem is egyforma intenzitással álltak ki a szándék mellett. Tény, hogy 1925. december 15-én Amszterdamban a holland rendőrség őrizetbe vette Jankovich Arisztid magyar honvéd ezredest, gróf Csáky Károly honvédelmi miniszter sógorát,[149] miután hamis ezerfrankos bankjegyekkel akart fizetni, majd szállodai szobája átkutatása során egész bőröndnyi hamis pénzt találtak a

[148] A frankper iratanyaga fennmaradt Budapest Főváros Levéltárában: HU-BFL-VII-18-d-193/1926; valamint a tárgyalási jegyzőkönyvek kivonatait a Magyar Távirati Iroda napi hírei is közölték: HU-MNL-OL-K 429–1926. 05. 07.–10. 14.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/Frankper_1926_frankper/?pg=0&layout=s

[149] Ebből kifolyólag az is nehezen képzelhető el, hogy Csáky Károly honvédelmi miniszter valamilyen szinten ne lett volna involvált a frankhamisításban.

nyomozók, ez pedig olyan nemzetközi botrányt okozott, mely majdnem a miniszterelnök, Bethlen István lemondásával végződött. Jankovich diplomata státuszára hivatkozva akart kibújni a felelősségre vonás alól, és a magyar külügyminisztérium diplomáciai futárigazolványát mutatta fel a holland rendőrségnek, ráadásul a magyar külügyi tárca meg is erősítette Jankovics diplomáciai megbízatásának tényét, mindez pedig nyilván szintén a magyar kormány magas szintű érintettségére utalt. Nem sokkal később rendőrkézre kerültek Jankovich ezredes bűntársai, Mankovich György harisnyagyáros és újságíró, valamint Marsovszky György újságíró, volt tüzér hadnagy, Gömbös Gyula korábbi parlamenti titkára is.[150]

Bár maga a botrány csak 1925-ben tört ki, a szervezkedés már 1920–1922 körül megkezdődött, és a magyar politikai erők egy része ebben az időben kapcsolatban állt német (elsősorban bajor) szélsőjobboldali politikai szereplőkkel.[151] A versailles-i békeszerződés aláírása után a vesztes államok egyes politikusai ugyanis érthető módon nem nyugodtak bele a vereségbe és a jelentős területi veszteségekbe, és a revízió lehetőségét keresték, lehetséges szövetségesek segítségének bevonásával is. Ha kissé leegyszerűsítjük a dolgot, ennek a *Fehér Internacionálé*nak is nevezett közép-európai (radikális) jobboldali politikai erők közötti együttműködési kezdeményezésnek volt egy kései mellék-

---

150 ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018, 165.

151 ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56, , 33.

szála a frankhamisítás, tehát mindenképpen érdemes róla néhány mondatban szólnunk. Magyarország új, jobboldali politikai vezetése már 1919-től kezdve élénken kereste a kapcsolatot a németajkú, elsősorban bajor és osztrák radikális jobboldali politikai erőkkel és a hozzájuk kötődő paramilitáris alakulatokkal. Bajor részről Erich Ludendorff tábornok, Max Bauer ezredes, illetve az ekkor még csak feltörekvő szélsőjobboldali politikus, Adolf Hitler 1919 végén megkísérelték egy nemzetközi revizionista szerveződés létrehozását. A német radikális jobboldali politikusok leginkább a mind Németországban, mind Ausztriában igen nagy számban működő, elsősorban első világháborús veteránokból álló félkatonai szervezetek, szabadcsapatok összefogásában látták volna a politikai viszonyok megváltoztatásának lehetőségét. A Ludendorffék által elképzelt terv lényege tehát a bajor–német szabadcsapatok, az osztrák szélsőjobboldali milíciák, valamint az éppen zajló magyarországi ellenforradalom és fehérterror vezetőinek együttműködési megállapodása lett volna, persze a politikai hatalom mihamarabbi erőszakos átvétele által mind Németországban, mind Ausztriában – Magyarországon ekkor már sejteni lehetett, hogy a hatalom az antant támogatásával tartósan a szegedi ellenforradalmi kormány jobboldali politikusai és a Nemzeti Hadsereget vezető Horthy Miklós fővezér kezébe kerül.

Ludendorff tábornok és Bauer ezredes már 1919-es év utolsó heteiben elküldték Trebitsch Ignácot, a magyar születésű nemzetközi kémet és szélhámost Magyarországra

azzal a megbízatással, hogy a készülő Kapp-puccs[152] támogatására megnyerje a magyar jobboldali köröket. A bajor és az osztrák radikális jobboldallal elsősorban erősen nacionalista, a Kettőskereszt Vérszövetséghez kötődő katonatiszti csoportok keresték a kapcsolatot – Trebitsch és Bauer ezredes első magyarországi látogatásuk alkalmával például Prónay Pállal folytattak tárgyalásokat.[153] Látható tehát, hogy a titkos katonai alakulat és annak parancsnokai egy rövid ideig a magyar külpolitikára is bizonyos fokú befolyást gyakoroltak, mindezt pedig nyilván nem az Etelközi Szövetség nélkül tették.

A radikális jobboldal 1920 márciusában Németországban megkísérelte a hatalomátvételt, ám az úgynevezett Kapp-puccs a hadsereg tétovázása miatt, amely nem állt a puccsisták mellé, de nem védte meg a legitim német kormányt sem, kezdetben a kormány meneküléséhez vezetett, de a puccs nyomán kitört általános sztrájk és a bankárok,

---

152 A Kapp-puccs a weimari köztársaság megdöntésére irányuló puccskísérlet volt a német szélsőjobboldali politikai erők részéről, jórészt Németország első világháborús vereségébe beletörődni nem akaró katonák és rendőrök fegyveres részvételével 1920 márciusában, melyet lényegében Luddendorf tábornok és Wolfgang Kapp főtisztviselő és földbirtokos vezetett. Berlin elfoglalása után Kapp megdöntöttnek nyilvánította a köztársasági kormányt, önmagát kancellárrá nyilvánította, és a német néphez intézett kiáltványban meghirdette a versailles-i béke revízióját és legtöbb elemében a későbbi nemzetiszocialista politikai rendszerre hasonlító új politikai kurzust. A puccs végül két nap alatt kudarcba fulladt, Kapp Svédországba emigrált.

153 Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016, 217–238.

valamint a gyáriparosok ellenállása miatt napokon belül megbukott. Trebitsch 1920 májusában Bauer ezredessel és von Stefany századossal együtt Ludendorff levelét kézbesítve utazott ismét Budapestre, és ekkor már Horthy Miklóst keresték fel, akit ekkorra már Magyarország kormányzójává választott a parlament.[154] A német radikális jobboldali politikusok és a frissen megválasztott magyar államfő egy esetleges német–osztrák–magyar jobboldali erők közötti, elsősorban katonai jellegű összefogás lehetőségéről tárgyaltak. Hozzáteendő, hogy a felek valóban az együttműködés komoly szándékával folytatták tárgyalásaikat, Ludendorff pedig ekkor még teljes mértékben elképzelhetőnek tartott volna egy általa *Fehér Internacionálé*nak[155] nevezett, a közép-európai jobboldali erők között létrejövő együttműködést. Ludendorff szívélyes levelében Magyarországot a nacionalista eszme megmentőjének nevezte, egyúttal pedig a bajor forradalmi szervezeteknek nyújtandó anyagi támogatást is kért.[156] A németek az alábbi főbb pontokból álló, igen részletes együttműködési tervet ajánlották a magyar fél részére:

---

154 Horthy Miklóst 1920. március 1-jén választotta kormányzóvá a nemzetgyűlés.

155 WASSERSTEIN, i. m. 239–260.

156 Vö. *Erich Ludendorff levele Horthy Miklóshoz Németország és Magyarország egymásrautaltságáról és a közép-európai ellenforradalmi szervezkedésről*, in *Horthy Miklós titkos iratai*, szerk. SZINAI Miklós–SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 33–38; valamint SZERÉNYI Ildikó–VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, Archívnet, 2006/3. http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

1. Németországból titkos irreguláris katonai alakulatok utaznak Magyarországra.
2. Ezeket az embereket magyarországi titkos táborokban kiképzik.
3. A kiképzéshez szükséges anyagi erőforrásokat a magyar kormány hamis orosz rubel nyomtatásával és terjesztésével teremti elő.
4. A Magyarországon kiképzett bajor katonai alakulatok titokban beszivárognak Bécsbe, és megfelelő időben megdöntik az osztrák szociáldemokrata kormányt.
5. Bécs elfoglalása után a bajor–magyar–osztrák koalíciós csapatok megtámadják Csehszlovákiát.
6. Ezután a fent említett csapatok elfoglalják Poroszországot, ahol Ludendorff katonai diktatúrát vezet be.
7. Ily módon megerősödve a Fehér Internacionálé kormányai és hadseregei Szovjet-Oroszországban robbantanak ki fehér forradalmat, és megdöntik a kommunista kormányzatot.
8. Az oroszországi sikeres restauráció után a Fehér Internacionálé tagállamai hadat üzennek az antantnak, és a győztes fél újrarajzolja Európa térképét, melynek keretében Magyarország is visszakapná a trianoni békeszerződés előtti határait.[157]

[157] GULYÁS, i. m. 42–43.

Itt említhetjük meg, hogy Ludendorffék különösen nagy reményeket fűztek a bolsevik kormányzat ellen harcoló, monarchista orosz erők részvételéhez a Fehér Internacionáléban, hiszen az elhúzódó orosz polgárháború végkimenetele 1919-ben még nem volt eldöntött tény, és a kommunista forradalom kitörése óta több százezer cárista, vagy legalábbis a bolsevik kormányzattal nem szimpatizáló orosz állampolgár hagyta el hazáját. A fehér orosz emigránsok legnagyobb csoportja éppen Németországban telepedett le, illetve még mindig sok orosz hadifogoly is tartózkodott az ország területén, akik megtagadták a hazatérést Szovjet-Oroszországba, számos cárista orosz tábornok pedig többek között ezekkel a katonákkal ekkor még elképzelhetőnek tartotta a bolsevik rendszer megdöntését. Ludendorff ugyancsak Trebitsch Ignácon és Bauer ezredesen keresztül Vaszilij Biszkupszkij tábornokkal vette fel a kapcsolatot, aki 1920 júniusában maga is személyesen járt Budapesten, és részt vett a német, az osztrák és a magyar felek tárgyalásain.[158] A tárgyalások során ugyancsak részletes terveket taglaló memorandumok születtek,[159] és Zadravecz püspök emlékiratának tanúsága szerint ekkoriban a magyar politikai-közigazgatási elit tagjait tömörítő Etelközi Szövetség vezetése is elkötelezte magát a német

[158] WASSERSTEIN, i. m. 254–255.

[159] A Fehér Internacionálé orosz vonatkozásairól, illetve az orosz–magyar relációról részletesebben lásd: KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangel báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet–Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport, MOSZT-füzetek 1., 2015.

radikális jobboldali erőkkel való politikai és katonai együttműködés mellett,[160] ám a tényleges együttműködésre a bolsevik erők ellen ténylegesen harcoló, egyébként igen széttagolt és rosszul szervezett fehér orosz haderőkkel többek között a nagy földrajzi távolságok miatt Közép-Európából a Fehér Internacionálé tervezett résztvevői részéről nem kerülhetett sor.[161]

A hamis frankok nyomtatása és forgalomba hozatala a francia gazdaság gyengítése céljából eredetileg radikális jobboldali német katonai és politikai körök terve volt, a németek azonban a müncheni sörpuccs kudarca után félretették az ötletet.[162] A tervet végül hasonló szellemiségű, magyar irredenta politikai szereplők valósították meg, mégpedig német segítséggel beszerzett eszközökkel. A frankhamisítás egyik vezéralakja, Windisgrätz Lajos herceg, az Etelközi Szövetség befolyásos tagja, egykori közélelmezési miniszter, a magyar legitimista politikai erők egyik vezéralakja az 1920-as években jó kapcsolatokat ápolt a magyar radikális jobboldallal, többek között Gömbös Gyulával, így felmerül, hogy a későbbi miniszterelnöknek, a nagy politikai manipulátornak és a korabeli jobboldali titkos társaságok *spiritus rector*ának is szerepe lehetett az ügyben. Már csak azért is, mert többek között a fentebb említett Marsovszky György hadnagy, Gömbös Gyula egykori titkára volt az egyik terjesztő, aki hamis frankbankjegyekkel lelepleződött.

---

160 Zadravecz, i. m. 134–135.

161 WASSERSTEIN, i. m. 255.

162 ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019, 293.

Marsovszky a frankperben később egyébként zavarosan túlzó, romantikus vallomást tett, mely szerint meggyilkolták volna, ha megpróbál kiszállni az ügyből, végül idegkimerültséggel egy időre egy hollandiai szanatóriumba került.[163]

A hamisítási ügy további fontos szereplője volt Arhtur Schultze litvániai születésű német bankszakember is, aki a körülményeket egyébként komolyabb hamisítási akcióra alkalmatlannak minősítette. Magasabb magyar politikai körök támogatására utal többek között Gerő László honvéd őrnagy, katonai térképész szerepe, aki a trianoni békediktátum katonai korlátozásai okán rejtetten működő, formálisan a Pénzügyminisztérium alárendeltségébe tartozó Állami Térképészeti Intézet egyik alapítója volt. Schultze és Gerő lényegében együtt biztosították a technikai hátteret és szakértelmet a hamis bankjegyek előállításához, a hamis pénz nyomtatására használt gépek pedig 1924. augusztus 8-án érkeztek meg Magyarországra Németországból, Münchenből.[164] A hamisításhoz szükséges papírt a magyar összeesküvők ugyancsak Németországból szerezték be, mégpedig Eugen Trauttman müncheni térképnyomdász közre-működésével.[165]

Gerő László későbbi visszaemlékezése szerint szintén a magyar állami vezetés magas szintű érintettségére utal, hogy Janky Kocsárd (ekkoriban még ugyancsak rejtés-

[163] ABLONCZY, i. m. 50–51.

[164] ABLONCZY, i. m. 37.

[165] ABLONCZY, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, 168.

ben tevékenykedő) honvéd vezérkari főnök[166] 1925-ben feltehetőleg mindenről tudott, az egyik hamisításhoz használt, külföldről rendelt nyomdaberendezés árát pedig egyenesen a magyar Pénzügyminisztérium egyenlítette ki.[167] Ezzel együtt magának Bethlen István miniszterelnöknek a feljegyzései is arról tanúskodnak, hogy ő maga már viszonylag korai stádiumban, 1922-ben tisztában volt a majdani hamisítók szándékával,[168] és barátját, Teleki Pál korábbi miniszterelnököt kérte meg, hogy a hamisítást lehetőleg minden erejével igyekezzen megakadályozni.[169]

Bethlen Istvánról minden valószínűség szerint elmondható, hogy józan gondolkodású reálpolitikusként igyekezett elejét venni a Magyarország stabilitását és külkapcsolatait veszélyeztető, kalandorjellegű szabotázsakciónak, és bár némi politikai felelősség az ügyben terhelheti, büntetőjogi valószínűleg nem.[170] A Térképészeti Intézettel

---

166 A trianoni békeszerződés megtiltotta a vesztes országoknak a fegyverkezést és a hadászati értelemben véve komolyabb, támadó hadműveletek végrehajtására alkalmas hadsereg fenntartását, ezért a fegyverkezés és hadseregfejlesztés sokáig – Németországhoz hasonlóan – Magyarországon is csak titokban folyhatott. Vezérkara, tervező- és kidolgozószervezete általában harcképesebb hadseregeknek van, Magyarországnak ellenben ekkoriban formálisan csak minimális létszámú, területvédelmi és belbiztonsági feladatokra alkalmas katonasága lehetett, a vezérkar és a tényleges vezérkari főnök tehát egy ideig rejtve tevékenykedett.

167 ABLONCZY, *A frankhamisítás*, 40.

168 *Bethlen István titkos iratai*, 204–207. Idézi: ABLONCZY, i. m. 41.

169 ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála.* 167–171.

170 ROMSICS, i .m. 296–297.

szoros munkakapcsolatban álló, civilben földrajztudósként tevékenykedő Teleki Pál saját későbbi vallomása szerint szemmel tartotta Gerő Lászlót, és arra igyekezett rávenni, hogy az győzze meg Windischgrätz Lajost: a hamisítás nem kivitelezhető abban az értelemben, hogy annak eredményeképpen elfogadható minőségű, a lebukás kockázata nélkül forgalomba hozható hamis frankbankjegyek keletkezzenek, illetve Nádosy Imre országos rendőrfőkapitány is azt az utasítást kapta, hogy figyeljen oda a szervezkedésre, és az érintetteteket igyekezzen lebeszélni róla.[171]

Mint nem sokkal később kiderült, ironikus módon Nádosynak, aki az 1920-as években számos jobboldali titkos társaságban, többek között az Etelközi Szövetségben is vezetőségi tag volt,[172] illetve egyes vélemények szerint a Kettőskereszt Vérszövetségben is vezető szerepet töltött be,[173] irányító szerepe volt az irredenta célokat szolgáló frankhamisításban, nem csupán hallgatólagosan támogatta és nézte azt tétlenül a rendőrség első embereként. A hamisítók körülbelül 35 000 darab ezerfrankos bankjegyet terveztek előállítani és forgalomba hozni, ebből a valóságban – több ütemben és változó technikával, kő- és fémnyomatokkal is[174] – körülbelül 30 000 darab, változó minőségű

---

171 ABLONCZY, *A frankhamisítás*, 37–38.

172 ZADRAVECZ, i. m. 188–189.

173 CSÁNK Endre, *Nádosy, a titkos társaságok vezére.* Magyarország, 1926. április 4., 7.

174 A frankhamisítás numizmatika és technikai hátteréről bővebben lásd: GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai.* Numizmatikai Közlöny, 2003-2004/CII–CIII, 65–71.

hamisítvány készült el, körülbelül 4400 jó, 9 000 közepes, 16 000 darab gyatra minőségű.[175] Jankovich Arisztid és bűntársai amszterdami fiaskója után a terjesztőket, közreműködőket sorra tartóztatták le Hamburgban, Koppenhágában és Milánóban. A magyar hatóságok végül főszervezőkként őrizetbe vették Windischgrätz Lajos herceget, a titkárát, Rába Dezsőt, a komornyikját, Kovács Gáspárt, valamint a tevékenységüket éveken át fedező Nádosy Imre országos rendőrfőkapitányt.

A magyar bíróság a perben Teleki Pált tanúként hallgatta meg, aki minden valószínűség szerint – később nyilvánosságra került feljegyzéseinek tanúbizonysága alapján – jóval többet tudott annál, mint amit a bíróság előtt elmondott, és jóval jelentősebb szerepe volt az ügyben, mint ahogyan azt a perben hivatalosan értékelték.[176] Rába Dezső a bíróság előtt tett vallomásában ugyancsak Telekit jelölte meg a frankhamisítás egyik irányítójaként. Bethlen István miniszterelnök pozíciója egy időre instabillá vált, de végül a helyén maradt, többek között azért, mert a

---

[175] ABLONCZY, i. m. 37.

[176] Ablonczy Balázs is felhívja rá a figyelmet összegző tanulmányában, hogy miniszterelnökként még Teleki Pál nevezte ki Nádosy Imrét országos rendőrfőkapitánynak, Gerő László katonai térképészt a cserkészmozgalomból ismerte, Mészáros Gyula turkológussal, a szokolhamisítási ügy kulcsfigurájával pedig még a Turáni Társaságban dolgozott együtt. Mészáros Gyula a frankhamisításban is szerepet játszott, Teleki szoros kapcsolati hálója az érintettekkel igen határozottan a korábbi/későbbi miniszterelnök vezető szerepére utal. Vö. ABLONCZY, i. m. 48.; valamint: ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016, 103–104.

nyugati nagyhatalmak részben még mindig őt mint nyugatias gondolkodású-orientáltságú politikust látták a magyarországi konszolidáció és stabilitás biztosítékának.[177] Bethlent persze nagyon komoly támadások érték az ellenzék részéről, és a szomszédos kisantant országok vezetése, többek között Edvard Beneš csehszlovák elnök is úgy ítélte meg, hogy a magyar miniszterelnök is jelentős szerepet játszhatott a frankhamisítási ügyben, és Bethlen lemond(at)ását szorgalmazta.[178] Francia részről felmerült ugyanez a lehetőség, és a magyar Állami Térképészeti Intézet hamisításban játszott szerepe miatt még Magyarország ellen lefolytatandó, igen szigorú katonai vizsgálat lehetősége is szóba került. Elsősorban az angol és az olasz kormány és diplomácia közbenjárásának köszönhető, hogy Bethlent végül is a Népszövetség és a Nagykövetek Tanácsa nem marasztalta el különösebben, sőt, Anglia nevében Austin Chamberlain brit külügyminiszter a konszolidáció jegyében nem csupán Magyarország nemzetközi pénzügyi, de katonai ellenőrzésének mihamarabbi megszüntetését is támogatta.[179] Bethlen rutinos reálpolitikusként ügyesen lavírozott mind a kül-, mind a belpolitikai színtéren, Magyarországon pedig, ahol Trianon sérelme és az irredentizmus eszméje érthető módon hatotta át a közvéleményt, sokan egyenesen hazafias cselekedetként értékelték a balul sikerült pénzhamisítási akciót, a hamisítókkal látszólag

[177] ROMSICS, i. m. 295–296.

[178] ROMSICS, i. m. 294.

[179] ROMSICS, i. m. 295.

szolidáris miniszterelnök imázsa egyenesen növelte Bethlen népszerűségét.[180] Horthy Miklós kormányzó ugyancsak rendíthetetlenül támogatta a miniszterelnököt, akinek így a hatalmas botrányból sikerült maga és kormánya számára politikai tőkét kovácsolnia. Bár Bethlen István kormánya 1926. október 14-ével formálisan lemondott, a kormányzó ezt nem fogadta el.[181] Ellenben mindez jó alkalom volt arra, hogy a frankhamisítási botrányban leginkább kompromittálódott kormánytag, a rendőrséget is felügyelő, ugyancsak EX-tag Rakovszky Iván belügyminiszter, aki feltehetőleg fedezte Nádosy Imre és társai tevékenységét, szükséges tisztáldozatként 1926. október 15-ével távozhasson a miniszteri székéből, a belügyi tárca élén pedig Scitovszky Béla követte.[182]

A frankügy tárgyalása során a bíróság előtt a vádlottak gyakorlatilag mind hazafias tettnek vallották cselekedetüket, ez pedig számottevően enyhítette a büntetésüket. Windischgrätz Lajost négyévi szabadságvesztésre ítélték, ennek egy részét szanatóriumban és szállodákban töltötte le. Német társa, Arthur Schultze litván származású bankszakember idegösszeomlást kapott, majd egy elmegyógyintézetben gyomorvérzés következtében elhunyt.[183] Nádosy Imre rendőrfőkapitányt a bíróság három és fél év börtönbüntetésre ítélte, de Horthy Miklós jóvoltából végül

---

[180] ROMSICS, i. m. 297.

[181] ROMSICS, i. m. 297–298.

[182] ROMSICS, i. m. 298.

[183] ABLONCZY: *A miniszterelnök élete és halála.* 169.

kormányzói kegyelemben részesült,[184] és rövidesen szabadon távozhatott, majd nyugállományba vonult.[185] Rába Dezső, Windischgrätz titkára mindössze tíz havi börtönbüntetést kapott.[186]

A frankhamisítás eseményei és háttere, illetve az akció ideológiai mozgatórugói mára jórészt ismertek, és a titkos társaságok, többek között az Etelközi Szövetség és Kettőskereszt Vérszövetség szerepe is egyértelmű. Siménfalvy Tihamér ezredes, az EX Vezéri Tanácsának tagja és a KKVSz parancsnoka, a titkosszolgálati jellegű, diverziós tevékenységet végző katonai alakulat vezetője a Honvédelmi Minisztériumon belül viselt bizalmas beosztásából fakadóan segédkezett a frankügy eltussolására tett kísérletekben is, illetve a per folyamán közvetített a vádlottak között. Windischgrätz Lajos naplója szerint ugyanis Siménfalvy levelet írt neki a fogházba, mely szerint Bethlen miniszterelnök kezeskedik róla, hogy minden kívánságát teljesíti, ha a tárgyaláson hallgat. (Számos más korabeli, a szélsőjobboldalhoz kötődő perhez hasonlóan Windischgrätz védelmét a frankperben a szintén EX-tag dr. Ulain Ferenc látta el.)[187] A Kettőskereszt Vérszövetség neve még

---

[184] A Budapesti Királyi Törvényszék végzése Nádosy Imre kormányzói kegyelemben való részesítése tárgyában, 1928. április 4., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez III.*, 588–590.

[185] Nádosy Imre kérvénye a belügyminiszterhez nyugdíjának folyósítása ügyében, 1928. május 14., in *Iratok az ellenforradalom történetéhez III.*, 593.

[186] *Iratok az ellenforradalom történetéhez III.*, 837.

[187] Vö. PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968, 103–104; valamint DÓSA Rudolfné, i. m. 134. Ha a

a tárgyaláson is felmerült, a tárgyalásvezető bíró többek között Vass József népjóléti és munkaügyi minisztert, a miniszterelnök állandó helyettesét kérdezte, mit tud a jobboldali titkos társaságok szerepéről az ügyben, ő azonban azt állította, legfeljebb az ellenzéki sajtóból, névről ismeri ezeket a szervezeteket, és semmiféle tudomása nincs a működésükről vagy a frankhamisításban játszott szerepükről.[188]

A feltűnően enyhe ítéletek kiszabása után a botrány viszonylag gyorsan elsimult, a károsult francia Banque de France pedig mindössze jelképes egy frank kártérítést kért a magyar államtól. Összességében a botrány jelentős presztízsveszteséget okozott a fokozatosan konszolidálódó, ám az első világháború, a trianoni területelcsatolás és a többszörös polgárháború traumáinak nyomait még mindig szükségszerűen magán viselő Magyarországnak. A magyar ellenzéki és a nemzetközi sajtó az ügy kapcsán negatív színben tüntette fel mind Bethlent és Telekit, mind Horthy Miklós kormányzót, továbbá a francia állam sem rejtette véka alá azon véleményét, hogy az igen kínos és Franciaország irányában barátságtalan incidensért alapvetően a legmagasabb rangú magyar politikusokat is felelősnek tartja.[189] A magát a bíróságon jogi értelemben tisztázó Teleki neve

---

marxista történészek szakmunkáit elfogult történelemszemlélet jellemzi is, sok megállapításuk helytálló. A Siménfalvy Tihamér szerepéről tanúskodó levéltári forrás: Windischgrätz Lajos 1926 elején a gyűjtőfogházban írt sajátkezű naplója, 1926 január–június. In: *Iratok az ellenforradalom történetéhez III.*, 545–549.

[188] HU-MNL-OL-K 429–1926. május 7.–október 14. 329. o.

[189] ABLONCZY, *A frankhamisítás*, 49.

mellett a diplomáciai iratokban még jó ideig ott maradt a „frankhamisításban érintett" megjelölés, és egy időre visszavonult a parlamenti politizálástól – az 1926-os választásokon nem indult a kormánypárt képviselőjelöltjeként.[190]

Nem csupán a végjátéknak tekinthető, 1925-ös frankhamisítás, de már az előző egy-két év kétségtelenül fordulópontot jelentett mind a magyar nacionalista titkos társaságok, mind pedig az ezekkel igen szoros átfedésben lévő társadalmi egyesületek (elsősorban az Ébredő Magyarok Egyesülete és Magyar Országos Véderő Egylet), illetve általánosságban az amúgy egyre inkább diverzifikálódó magyar radikális jobboldal mint politikai erő történetében, ami a befolyásukat illeti, mégis utalnak arra adatok és iratok, hogy a hasonló organizációk működése e fordulópontok után sem szűnt meg.

Az Etelközi Szövetség is tovább tevékenykedett, formálisan báró Feilitzsch Berthold befolyásos politikus, informálisan inkább Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, ekkor az ellenzéki Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt elnöke irányítása alatt.[191] Az EX ebben az időben éppen Gömbös és köre ellenzékbe vonulása sokat miatt veszített a jelentőségéből,[192] illetve Bethlen ezt a társaságot is saját politikai rendszerébe illesztette és pacifikálta, a radikálisabb vezetőségi tagokat pedig többnyire jól fizető állami állásokkal csendesítette le.[193]

---

190 ABLONCZY, *A miniszterelnök élete és halála*, 172.

191 SHVOY, i. m. 110–111.

192 FODOR, i. m. 148.

193 ZADRAVECZ, i. m. 141.

Az Etelközi Szövetség az 1926 és 1945 között

Amennyire viszonylag részletesen dokumentált az EX története az 1920-as évek első felében, annyira szórványosak a róla fellelhető adatok a Gömbös Gyula ellenzékbe vonulása, illetve az 1925-ös frankhamisítási botrány kitörése utáni időszakból. Annyi biztos, hogy a szervezet, mint számos más nyíltan és titokban működő egyesület, jelentősen veszített politikai befolyásából. Többek között a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában, a Belügyminisztérium rezervált iratai között maradt fenn egy bizalmas rendőri jelentés 1926-ból, a keletkezés közelebbi megjelölése nélkül (ekkoriban, 1926 májusa és októbere között éppen a frankhamisítás tárgyalássorozata folyt), amelynek tárgya a (jobboldali) titkos társaságok működésének felfedése.[194] Bár a radikális jobboldal háttérbe szorult, úgy tűnik, a Belügyminisztérium és az államrendőrség még ekkor, 1926-ban is szemmel tartott bizonyos titkos és féltitkos radikális jobboldali organizációkat, amelyek sokkal kisebb intenzitással, de tovább folytatták a tevékenységüket.

Az Etelközi Szövetség ebben az időben is tovább tevékenykedett, ám Gömbös és köre ellenzékbe vonulása miatt jóval kisebb érdekérvényesítő képességgel bírt,[195] illetve Bethlen a társaságot is saját politikai rendszerébe illesztette és pacifikálta, és mint említettük, a radikálisabb vezetőségi tagokat pedig többnyire jól fizető közszolgálati

[194] HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250 – A titkos társaságok felfedése.
[195] FODOR, i. m. 148.

pozíciók adományozásával vesztegette meg.[196] Egyfajta status quo alakult ki tehát a konzervatív és a radikális jobboldal között, a régen élő személyi kapcsolatrendszerek pedig természetesen továbbra is meghatározták a magyar politikát.

A Belügyminisztérium említett bizalmas rendőri jelentése alapján azonban továbbra is létezett számos olyan titkos vagy részben titkos szerveződés, amelyeken a kormányzat továbbra is rajta tartotta a szemét. A dokumentum a (paramilitáris elvek szerint szerveződő) felsőoktatási bajtársi szövetségekkel indít, melyek ernyőszervezete, az Ifjúsági Légió megállapítása szerint nem egészen nyilvánosan működik, illetve szorosan összefonódik az ÉME-vel és a MOVE-val, melyek sportosztályai az egyetemi bajtársi szövetségek tagjait (katonai) jellegű kiképzésben is részesítik, illetve a tagok a titkos társaságokra jellemző fogadalmat is tesznek. Az irat az összesen 21 alábbi felsőoktatási diákszervezetet vagy elsősorban felsőoktatásban tanuló tagokból álló szervezetet egyértelműen radikális jobboldali társaságként kezeli: Medikusok Légiója (Orvostanhallgatók Bajtársi Egyesülete), Csaba Bajtársi Egyesület Légiója, Centrum Bajtársi Szövetség, Gábor Áron Szövetség Légiója, Bethlen Gábor Köri Légió, Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Légiója, Turul Bajtársi Szövetség Légiói, Műegyetemi Légió, Szepesi Szövetség Légiója, Délvidéki Menekült Diákok Légiója, Állatorvosi Főiskola Légiója, Közgazdasági Hallgatók Légiója, Bencés Diákok

[196] ZADRAVECZ, i. m. 141.

Légiója, Ludovikások Légiója, Corporatio Flavia, Nagy-Magyarország, Szittyák Magyar Fascista Tábora, Botond Légió, Vasváry Pál Kör, az Eötvös Collegium Volt Tagjainak Bajtársi Egyesülete és a Cselekvő Magyarok Tábora.

Habár a korszak legnagyobb jobboldali, a radikalizmust és az antiszemitizmust sem nélkülöző felsőoktatási diákszervezetéről, a Turul Szövetségről szóló monográfiájában Kerepeszki Róbert maga is idézi a szóban forgó dokumentumot, és felhívja a figyelmet, hogy a névtelen jelentéstevő (feltehetőleg a politikai rendőrség különböző titkos vagy általa annak vélt szervezetekbe beépült nyomozója) számos ponton a diákszervezetek ügyeiben, működésében és szervezeti kérdéseiben való tájékozatlanságáról tesz tanúbizonyságot,[197] és a jelentés e pontatlanságok miatt alapos forráskritikával kezelendő, a politizáló és többnyire az erős antiszemitizmusig jobboldali diákmozgalmak és a radikális jobboldali egyesületekkel (ÉME, MOVE) és a velük átfedésben álló titkos társaságokkal való kapcsolatra maga is felhívja a figyelmet.[198] Kerepeszki kiemeli továbbá, hogy az említett egyetemi bajtársi szövetségeket szoros kapcsolat fűzte a korszak nacionalista szakmai érdekvédelmi szervezeteihez is,[199] hiszen az egyetem elvégzése után a

---

197 KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012, 107–108.

198 Uo.

199 A korszak nacionalista szakmai érdekvédelmi szervezeteiről lásd: KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar*

frissdiplomások többnyire beléptek e szervezetekbe, melyek a tagfelvételt általában eleve szigorúan jobboldali (többnyire antiszemita) világnézethez kötötték.[200] Érdekes, hogy a dokumentum kitér az elvileg feloszlott, de a valóságban megítélése szerint továbbra is fékezett habzással működő, mintegy 2000 tagot számláló, Héjjas Iván vezette Alföldi Brigádra, az Ébredő Magyarok Egyesülete – az erzsébetvárosi bombamerénylet után is valamilyen szinten még mindig működő – IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztályára, valamint az ÉME és a MOVE kebelében működő számos kisebb titkos alszervezetre, körre, bennfenteskedő frakcióra. Ilyenek például a teljesség igénye nélkül az Ébredő Magyarok Egyesületén belül: az ÉME számára propagandatevékenységet végző titkos Mázoló (plakátragasztó) Különítmény, a legitimista ÉME-tagokat tömörítő Prónay-törzs, az ÉME egyfajta sajátos, jobboldali munkásmozgalmi milíciájaként működő Józsefvárosi Munkásifjak, az intranzigens Nemzetvédők Szövetsége, az erzsébetvárosi bombamerényletért felelőssé tehető, ekkor még mindig működő IX. kerületi Nemzetvédelmi Osztály, vagy éppenséggel a súlyos bűncselekményekkel kapcsolatba hozható Cselekvő Magyarok Tábora.[201] A titkos társaságokat felfedni szándékozó jelentés továbbá a MOVE keretei között az alábbi titkos frakciókat sorolja fel: Nem-Nem-Soha Társaság, a MOVE kebelébe tartozó férficserkészek, Leszerelt Tisztek

---

orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

[200] KEREPESZKI, i. m. uo.

[201] HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250.

Önvédelmi Szervezete (ezen belül a különböző első világháborús honvéd csapattestek veteránegyesületei), illetve a Riadótábor nevű, elsősorban leszerelt és nyugalmazott katonatisztekből álló, állítólag gumibotokkal és revolverekkel felszerelt paramilitáris csoport – leírása emlékeztet a Kettőskereszt Vérszövetségre –, mely szoros kapcsolatban áll a Vasutasok Országos Gazdasági Egyesületével, és szükség esetén pillanatok alatt képes a vasúti forgalmat megbénító sztrájk megszervezésére. A jelentés megemlíti még a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesületet is, mely az Etelközi Szövetség fedőszerve volt, tehát – valószínűleg a jelentéstevő tudtán kívül – lényegében a korszak befolyásos politizáló titkos társaságát is lajstromba veszi.

Gömbös Gyula neve számos szervezetnél megjelenik vezetőként, vezetőségi tagként, és a jelentés arra is kitér, hogy Gömbös állítólag még 1923-ban egy – nyilván a radikális jobboldali politikai erők nemzetközi együttműködése jegyében – olyan okiratot küldött Mussolini olasz diktátornak, amely szerint a magyar nacionalista titkos társaságok teljes létszáma ez időben meghaladhatta a 200 000 főt. Ezzel a számmal a jelentés is erősen vitatkozik, illuzórikusnak nevezi, hiszen a tagságok személyi átfedései miatt előfordulhatott, hogy egyetlen ember tíz ilyen szervezetben is tag volt egyszerre, így tízszeresen jelent meg az összesített taglétszámban.[202] A szóban forgó bizalmas rendőri jelentés tartalmazhat tárgyi tévedéseket, ez pedig alapos forráskritikára adhat okot, illetve számos, a jelen-

[202] Uo.

téstevő által titkos szervezetnek minősített organizáció esetén csupán a vezetőket, a székhelyet és a taglétszámot adja meg. Ezzel együtt összességében igyekszik az ilyen szervezeteket a helyükön kezelni, és mindenképpen kiolvasható belőle, hogy az irat keletkezésének idején, 1926-ban e társaságok már valóban nem rendelkeztek akkora tagsággal és befolyással, mint a bethleni konszolidáció időszakának legelején, illetve a társdalomra és a fennálló politikai rendszerre való veszélyességük is minimális volt – Bethlen konszolidációs politikájának következtében mérsékelték a tevékenységüket, és egy időre beilleszkedtek a fennálló politikai rendszerbe.[203]

Az Etelközi Szövetség nem szűnt meg, csupán némileg háttérbe szorult. Feilitzsch Bertholdot a vezérintézői poszton az EX egyik szárnya által erősen támogatott Habsburg Albrecht főherceg váltotta valamikor az 1920-as évek végén. Miként arra Fodor Miklós Zoltán is felhívja a

[203] Itt kell megjegyeznünk, hogy a Magyar Királyi Belügyminisztérium rezervált iratai (HU-MNL-OL-K 149) 1920-as évekbeli anyagában meglehetősen kevés olyan titkosrendőri jelentés vagy egyéb irat maradt fenn, amely a korabeli radikális jobboldali szervezetekkel foglalkozik és hatósági megfigyelésükről tanúskodik. Habár a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár vonatkozó irategyüttesei közül sok elpusztult, a tendencia így is nyilvánvaló. A Horthy-korszak rendvédelmi szervei a tanácsköztársaság rossz emléke okán elsősorban a szélsőbaloldalt tekintették a fennálló politikai rendszerre veszélyes politikai irányzatnak, és csak másodsorban a szélsőjobboldalt, melyet a Bethlen-kormány megkísérelt saját, egyfajta lojális ellenzékévé alakítani, jó ideig nem is sikertelenül. Vö. VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015, 51–81.

figyelmet, Feilitzsch báró 1927–1929 között Bihar vármegyében, 1929–1931 között pedig Békés vármegyében töltötte be a főispáni pozíciót (e tisztségeket feltehetőleg azért kapta a miniszterelnöktől, hogy kevésbé radikális politikát folytasson, illetve, hogy a hivatali tevékenység lekösse a politikust), így a Habsburg főherceg vezérintézői mandátuma is erre az időszakra tehető.[204] Az Etelközi Szövetség politikai befolyásának erősödésének és csökkenésének tendenciái pedig szoros párhuzamot mutatott mindenkori vezetője, Gömbös Gyula politikai pályájával. 1928-ban Gömbös visszalépett a kormánypártba, és honvédelmi államtitkár, 1929-ben honvédelmi miniszter, végül jórészt a nagy gazdasági világválságnak köszönhetően 1932-ben miniszterelnök lett, ez pedig feltehetőleg az EX reneszánszát is jelentette.[205] Shvoy Kálmán naplója számos konkrét példát ismertet arra vonatkozóan, hogy az 1930-as években a titkos társaságnak – amely egyúttal némi leegyszerűsítéssel az amúgy szintén erősen jobbra tolódó kormánypárt informális érdekegyeztető fóruma volt – újra jelentős beleszólása volt a közigazgatási tisztviselők kinevezésébe, az 1935-ös parlamenti választásokon pedig igen sok EX-tag lett országgyűlési képviselő.[206] Gömbös elsősorban az 1919-es ellenforradalom után szocializálódott új, fiatalabb katonatiszti, hivatalnoki és szakértelmiségi réteg tagjait igyekezett parlamenti képviselőkké emelni – ilyenek

[204] FODOR, i. m. 149.

[205] Uo. 148–149.

[206] SHVOY, 151–152.

voltak többek között Mecsér András, Sheftsik György, Mocsáry Dániel, Festetics Domokos gróf, Jurcsek Béla, a későbbi nyilaskeresztes politikus Rajniss Ferencet, Bárczay Ferencet, vagy éppenséggel Endre László későbbi belügyi államtitkár, a magyarországi zsidóság deportálásának egyik fő felelőse is.[207]

Gömbös Gyula 1936-os halála után Darányi Kálmán[208] lett a miniszterelnök, aki maga is tagja, [209] sőt igen jó eséllyel vezetőségi tagja volt az EX-nek,[210] és igyekezett Gömbös Gyula híveit, az úgynevezett Gömbös-árvákat különböző közszolgálati pozíciókban elhelyezni, az EX pedig egyre inkább a kormánypárt radikális jobboldali szárnyának befolyása alá került. A kormánypárt (ekkoriban már Nemzeti Egység Pártja) radikális jobboldali szárnya 1937 folyamán nyitni igyekezett az egyre népszerűbbé váló magyar nemzetiszocialista mozgalom, Szálasi Ferenc[211] nyilaskeresztes pártja felé is, és állítólag Szálasit is megkísérelték beszervezni az Etelközi Szövetségbe, aki azonban Shvoy Kálmán naplója szerint elutasította a beszervezést.[212] Prónay memoárja szerint ugyanakkor Szálasi már korábban

---

[207] FODOR, i. m. 150.

[208] Darányi Kálmán pályájáról lásd bővebben: KEREPESZKI Róbert, *Darányi Kálmán. Pályakép, személyiség, korrajz*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2018.

[209] KEREPESZKI, i. m. 85.

[210] MÁRKUS László, *Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája, Budapest*, Akadémiai Kiadó, 1968, 188.

[211] Szálasi Ferenc életrajzáról lásd Karsai László monográfiáját: KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

[212] SHVOY, i. m. 164.

eleve tagja volt az EX-nek, és többek között éppen e szervezeten belül kezdte el kifejteni erősen antiszemita politikai nézeteit.[213] Bár az EX és annak vezetősége korántsem csak radikális jobboldali világnézetet képviselő személyekből állt, az 1940-es években, a II. világháború évei alatt a szervezet egyre inkább a szélsőjobboldal felé tolódott, és báró Feilitzsch Berthold vezérintéző is egyre határozottabban a nyilaskeresztes mozgalmat kezdte támogatni. Ekkoriban már Endre László, a magyarországi zsidóság deportálásáért felelős szélsőjobboldali politikus is a szervezet vezetőségi tagjai közé tartozott.[214] 1940-ben a szervezetet így értékeli egy ismeretlen személy által keletkeztetett, Horthy Miklós kormányzó felé intézett beadvány:

„EKSZ. Hivatva lenne a konjunktúramentes, puritán légkör megteremtése, az emelkedett nemzeti szellem ápolása. Elnöke báró Feilitzsch Berthold, legalább tíz igazgatóságnak tagja, amelyek közül többen, vele együtt nem kimondottan turáni eredetűek. Egyik fő funkcionáriusa vitéz Endre László. Az utóbbi években hihetetlen nagyfokú szélsőséges agitáció fészke. Tekintettel arra, hogy a vidék tényezői úgyszólván kivétel nélkül tagjai, a legjobb hiszeműen követők utasításaikat nem tudván a központ politikai irányváltozásáról, rendkívül nagy veszélyt rejt magában ilyen irányú működése.”[215]

---

213 PRÓNAY, i. m. 324.

214 FODOR, i. m. 151.

215 *Horthy Miklós titkos iratai*, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965, 257.

Mindezzel együtt megemlítendő az is, hogy a szövetségnek a két világháború közötti időszakban végig volt egy másik, sokkal inkább mérsékelt és németellenes, konzervatív, elsősorban Bethlen István és Kállay Miklós nevével fémjelezhető szárnya is, amely a kormányzót támogatta az 1944-es, sikertelen kiugrási kísérlet során.[216] A radikalizmus iránt elutasító Shvoy Kálmán tábornokot 1940-ben kizárták az EX-ből,[217] így, mint arra Fodor Miklós Zoltán is felhívja a figyelmet, a szervezet 1940 és 1945 közötti történetéről tudjuk a legkevesebbet.[218] Az viszont igen valószínű, hogy a szervezet vezetése a közigazgatási és katonai elitre gyakorolt befolyásán keresztül jelentős szerepet játszott Magyarország a németek háborús politikája melletti végső elköteleződésében, Szálasi Ferenc és a németbarát nyilaskeresztes bábkormány tragikus hatalomra kerülésében, ily módon pedig közvetett módon a magyarországi Holokausztban is. Ugyanakkor árnyalja az EX történelmi szerepének értékelését, hogy a tagság egy igen jelentős része kifejezetten szemben állt a Harmadik Birodalommal és azokkal, akik kollaboráltak a németekkel, még ha a társaság vezetősége támogatta is a Nyilaskeresztes Párt hatalomátvételét.[219] A szervezetből már korábban kitessékelt, erősen sértett és a politikai radikalizmus iránt mély ellenszenvvel viseltető Shvoy Kálmán tábornok

---

216 SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017, 81,

217 SHVOY, i. m. 211, 232, 243, 283.

218 FODOR, i. m. 151.

219 Uo. 152.

mindazonáltal egy 1944. szeptember 15-én kelt napló-bejegyzésében az alábbi, elfogultságtól és túlzásoktól sem mentes, nem túl hízelgő mondatokkal minősíti az Etelközi Szövetséget:

„Egy titkos társaság, a „fehér szabadkőművesség" uralta az országot politikailag, de a katonaságot is. Az EX – az Etelközi Szövetség volt ennek az országnak az átka, ez uralta a kormányzót, a hadsereget, miniszterelnököt, kormányt, mindent. Ez öncélú és protestáns tendenciájú volt, ez tett tönkre minket, ez juttatott minket ide. Egy olyan marha állat, mint a báró Feilitzsch Berthold irányítja az ügyeket és egy titkos 7 személyes vezérek tanácsa."[220]

Hogy a hungarista hatalomátévelt követően az Etelközi Szövetség mennyire határozta meg a magyar politikát, arról nincs tudomásunk. Mivel a Szálasi Ferenc vezette, németbarát bábkormány teljes mértékben alárendelte magát és az országot a németek háborús céljainak, ezért valószínűsíthetjük, hogy immár semennyire. Annyi bizonyos, hogy a társaságot vezető báró Feilitzsch Berthold az 1944. októberi nyilas puccs után nyíltan elkötelezte magát a nyilaskeresztes kormányzat és a németek mellett, és elvállalta az egyik sajátos, sebtében szervezett nyilas törvényhozó testület, a Felsőházi Tagok Nemzeti Szövetsége elnöki pozícióját.[221] A Podmaniczky utca 45. szám alatti MOVE- és EX-székház 1945-ben, Budapest ostroma során

[220] SHVOY, i. m. 153.

[221] KEREPESZKI, *A Turul Szövetség*, 117.

számos találatot kapott és jelentős károkat szenvedett, így erősen elképzelhető, hogy az egyesülettel kapcsolatos források hiánya nemcsak titkos működésének, hanem igen nagyrészt a háborús iratpusztulásnak is köszönhető.

Nincs tudomásunk az Etelközi Szövetség második világháború utáni anyaországi vagy emigrációbeli működéséről, tovább éléséről sem, annyi azonban bizonyos, hogy a második világháború után jogi értelemben megszűnt létezni, ugyanis a Horthy-korszak más jobboldali és radikális jobboldali szervezetei mellett 1945. február 26-án miniszterelnöki rendelettel feloszlatták és betiltották.[222] Ugyan a háború után számos EX-tag és -vezető, többek között báró Feilitzsch Berthold báró is kényszerű emigrációba vonult,[223] semmilyen adat nem áll a rendelkezésünkre arra vonatkozólag, hogy a Horthy-korszak politizáló jobboldali titkos társasága bármilyen formában is tovább élt volna 1945 után, vagy bárki kísérletet tett volna a felélesztésére.

Az Etelközi Szövetség története tehát valószínűleg végleg véget ért azzal a történelmi korszakkal együtt, amelynek a kezdetén, viharos körülmények között született, és amelynek politikáját huszonöt éves fennállása alatt változó intenzitással és befolyással, hol konzervatív, hol

---

[222] A jobboldali egyesületek, szervezetek 1945-ös feloszlatásáról lásd bővebben: ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között 1.*, Politika-Tudomány, 1987/4, 60–77, illetve ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között 2.*, Politika-Tudomány, 1988/2, 76–88.

[223] ARDAY, i. m. 43.

pedig radikális jobboldali eszmék mentén, és persze mindig korlátok között, de bizonyos mértékig végig alakította.

A forrásközlés elvei

A levéltári iratok és a korábban már publikált napló- és emlékirat-részletek szövegközlésekor a huszadik századi források publikálásának elveit és bevett gyakorlatát követtük. Mivel többnyire írógéppel írott, a mai olvasó számára is jól érthető és követhető iratokról van szó, változatlan formában közöljük a szövegeket, ám ahol kellett, apróbb módosításokat hajtottunk végre a magyar nyelv mai helyesírási és központozási szabályai szerint. A közölt dokumentumokat továbbá, ahol azt szükségesnek éreztük, magyarázó jegyzetekkel láttuk el.

FORRÁSOK

FÁBIÁN BÉLA INTERPELLÁCIÓJA A TITKOS TÁRSASÁGOKRÓL

RÉSZLET A NEMZETGYŰLÉS 149. ÜLÉSÉBŐL[224] 1923. JÚLIUS 4.

Fábián Béla: T. Nemzetgyűlés! (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon:* Szünetet! *Zaj.* Halljuk! Halljuk!) Interpellációm szorosan összefügg azzal a témával, amellyel Rassay Károly t. képviselőtársam az indemnitási vita[225] során mondott beszédét befejezte. Én a nemzetgyűlés szokásától eltérőleg interpellációm szövegét nem az interpelláció elmondása után olvasom fel, hanem először olvasom fel az interpelláció szövegét és azután fogok bizonyítékokkal szolgálni az interpellációhoz. A miniszterelnök úrhoz a következő interpellációt intézem (*olvassa*):

1. Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak arról, hogy *A Nép* és a *Szózat* című lapokban a legpéldátlanabb lázítás és izgatás folyik, mely a közhivatalnokokat, az egyetemi hallgatókat és a földnélkülieket törekszik az államhatalom ellen fellázítani és az uralmat egy bizonyos csoportnak erőszakosan megszerezni?

---

[224] Nemzetgyűlési Napló, 1922–1926/XIII. kötet, 290–302.

[225] indemnitás = az parlament által megszavazott törvény, amely felhatalmazza a kormányt, hogy egy meghatározott időpontig, de legkésőbb az új költségvetési törvény hatálybalépéséig az állam pénzügyeit az előző évi költségvetés szerint intézze

2. Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak, hogy ezek a lapok minden, az országban elkövetett bűncselekménynek nyomait eltüntetni törekszenek és ezen lapok hasábjain minden bombavető, minden gyilkos védelemre talál ? (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

3. Hajlandó-e a miniszterelnök úr gondoskodni arról, hogy itt az országban bombavetők ne tarthassanak fenn a maguk részére külön sajtóorgánumokat, melyeket kormánypárti, illetve kormányt támogató képviselők szerkesztenek?

4. Van-e tudomása a miniszterelnök úrnak arról, hogy az ország alá van aknázva titkos egyesületekkel, melyeknek tagjai között magas állású funkcionáriusok, köztisztviselők és katonatisztek vannak, és hogy ezen titkos egyesületek tagjainak esküt kell letenniük, mely őket minden más eskü alól feloldja? Hajlandó-e a miniszterelnök úr ezen titkos egyesületek megszüntetéséről gondoskodni és egy olyan rendelkezést kibocsátani, mely szerint minden köztisztviselő, aki valami titkos egyesületnek tagja, viselt hivatalától azonnal felfüggesztendő és állásából fegyelmi után elbocsátandó?

5. Hajlandó-e a miniszterelnök úr arra, hogy a merényletek értelmi szerzői és a felbujtók ellen – bárhol legyenek is és bárhol találtassanak is – a törvény szigorával lépjen fel, és végül van-e ereje a miniszterelnök úrnak arra, hogy rendet csináljon? (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon*: *Az nincs!*)

Ezzel az interpellációmmal és mindazzal, amit itt ma az elmondottaknak és felolvasottaknak bizonyítékául és

alátámasztásául elő fogok adni, nem a szavaknak hangos izgalmát akarom kiváltani a nemzetgyűlésből, hanem a nemzetgyűlés valamennyi tagjánál pártkülönbség nélkül azt az elmélyedést, amelyben megérzik azt, hogy ebből a magyar mából, ebből a bombavetők- és titkos egyesületekkel aláaknázott magyar mából nem fakadhat ki a boldog magyar holnap, nem fakadhat ki az a magyar holnap, amely után valamennyien vágyódunk, hanem ebből csak a jelenlegi kis Magyarországnak szerencsétlensége pusztulása és felosztása fejlődhetik ki.

T. Nemzetgyűlés! Én a mai interpellációmat legnagyobbrészt idézetekben fogom elmondani, idézeteket fogok felolvasni lapokból, amelyekből meg méltóztatnak majd látni, hogyan fejlődött ki hónapok izgatásai után, hogyan keletkezhetett egy Pannónia-szállodai 105-ös számú szoba, hogyan jutott el Magyarország oda, hogy öt ellenzéki képviselőt: Rassay Károlyt, Vázsonyi Vilmost, Rupert Rezsőt, Drozdy Győzőt és Rakovszky Istvánt a Pannónia Szálloda 105-ös számú szobájában egy 28 tagú értekezlet egyhangúlag ítélte halálra, s hogyan jutott el – hiába nevet ezen Hegedüs György képviselő úr, bátor leszek erre nézve bizonyítékokkal szolgálni – Magyarország az önök izgatásai következtében oda...

Hegedüs György:[226] Ön hisztérikus! (*Nagy zaj a szélső-baloldalon. Elnök csenget.*)

---

[226] Hegedüs György (1883–?), előbb kisgazdapárti, majd 1921-től független nemzetgyűlési képviselő. Radikális jobboldali politikus, egy ideig az Ébredő Magyarok Egyesülete elnöke.

Fábián Béla: ...Klebelsberg Kunó gróf magyar királyi közoktatásügyi minisztert szintén egyhangúlag ítélték ebben a 105-ös számú szobában halálra...
Hegedüs György: Hisztérikus! (*Nagy zaj. Elnök csenget.*)
Fábián Béla: ...és hogy jutott el oda, hogy az egyetlen Závodi Kálmán főhadnagy szavazatával szemben, 27 szavazattal ítélték halálra a magyar királyi miniszterelnököt. (*Nagy zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Hallatlan!)*
Drozdy Győző: Ezek kapják a szimpatikus mosolyokat onnét! (*Zaj.*)
Propper Sándor: Bandatagok!
Farkas István:[227] Komitácsik![228] (*Nagy zaj.*)
Propper Sándor:[229] Annál is rosszabbak! (*Nagy zaj. Elnök csenget.*)
Eckhardt Tibor: Gyerünk a dajkamesékkel! (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)
Fábián Béla: Kérem, Eckhardt Tibor képviselő úrnak talán azok, de énelőttem tudom, hogy nem dajkamesék. Tessék nyugodtan várni az ön sorára, majd meg fogom mutatni azt, hogy ki a bűnös abban... (*Folyton tartó nagy zaj a szélsőbaloldalon. Elnök csenget.*)

---

227 Farkas István (1879–1941), a tiszáninneni református egyházkerület püspöke, felsőházi tag, radikális jobboldali politikus.

228 komitácsi = felkelő, lázadó. Az elnevezés Macedónia 1878-as Török Birodalomhoz történő visszacsatolása után honosodott meg, a törökök nevezték így az ellenük lázadó macedón milicistákat. Az I. világháború idején ugyanígy nevezték Szerbiában a Központi Hatalmak megszálló csapatai és hatóságai ellen harcoló gerillákat.

229 Popper Sándor (1877–1956), szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő.

Farkas István: A gyilkosok ott ülnek! Somogyi gyilkosai![230] (*Nagy zaj.*)

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek! Farkas István képviselő urat rendreutasítom!

Farkas István: Már megint engem? (*Zaj.*)

Propper Sándor: Somogyit meggyilkolták!

Drozdy Győző: Az érdekelt felek legalább legyenek csendben! (*Zaj.*)

Patacsi Dénes:[231] Nálunk nagyobb csend van, mint ott!

Pikler Emil: Az erzsébetvárosi bombamerénylet is dajkamese?

Rupert Rezső: Felszisszennek az érdekeltek! (*Nagy zaj a Ház minden oldalán. Elnök csenget.*)

Fábián Béla: T. Nemzetgyűlés! Aki a magyar politikát és a magyar politika eseményeit az utolsó négy hónapban, mondhatnám, az utolsó fél esztendőben figyelemmel kísérte, az arra a meggyőződésre jut, hogy ebben az országban van a politikusoknak egy csoportja és a sajtónak két orgánuma, amelynek minden külpolitikai esemény jó arra, hogy igyekezzék azt a maga hatalmi törekvéseinek szolgálatába beállítani.

Szabóky Jenő: A *Népszava*!

Pikler Emil: Ne vegye a szájába azt a lapot! (*Élénk derültség jobb felől.*) Hiába nevetnek!

---

230 A képviselő itt Bacsó Béla és Somogyi Béla liberális újságírók meggyilkolására céloz, melyet 1920. február 17-én követtek el Ostenburg-Moravek Gyula különítményparancsnok emberei.

231 Patacsi Dénes (1877–?), kisgazdapárti képviselő, Simonyi-Semadam Sándor kormányában honvédelmi államtitkár.

Szabóky Jenő: Vegye ön, és tömje be vele a száját! (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)

Propper Sándor: Jelentkeznek a bandatagok!

Peyer Károly: Az érdekeltek jelentkeznek! (*Nagy zaj a Ház minden oldalán.*)

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek, t. képviselő urak.

Fábián Béla: T. Nemzetgyűlés! Én már beszédem elején egy tiszteletteljes kérelemmel fordultam a nemzetgyűlés minden tagjához és nem hiszem, hogy a nemzetgyűlésben nagy számmal volnának képviselők, akik helyeslik azt, hogy itt képviselőket bombákkal akarnak elpusztítani. (*Zaj a szélsőbaloldalon.*)

Propper Sándor: Odaát úgy látszik, sokan vannak! (*Zaj. Elnök csenget.*)

Fábián Béla: Nem tudom elképzelni, hogy lennének itt képviselők, akik nem akarnának meghallgatni azt, amikor egy képviselőtársuk feláll és azt mondja, hogy itt az országra nézve veszedelmes organizációk vannak az állami testben, különösen ha az a képviselő bizonyítékokkal akar szolgálni arra vonatkozólag, hogy itt egyesületekben és szállodákban nemcsak ekrazitot tartanak, hanem igenis, állandó zászlóaljakat – ők nevezik zászlóaljaknak magukat – amelyek a székesfőváros tornacsarnokaiban gyűlnek össze. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*) Ugyanakkor, amikor ez a kis Magyarország többet költ belügyi nyomozókra, mint a nagy Franciaország, ezek a belügyi nyomozók minderről nem tudnak, nem tudják, hogy ezek az emberek az ekrazitos merénylet felfedezése óta továbbra is összegyűlnek mindenütt ugyanazokon a helyeken, ahol eddig összegyűltek. (*Zaj.*)

Propper Sándor: Úgy látszik, ők is benne vannak!

Fábián Béla: Azért kérem t. képviselőtársaimat, úgy itt, mint a túlsó oldalon, méltóztassanak engem nyugodtan végighallgatni, lehetőleg ne méltóztassanak nekem közbeszólni, sem támogatni ne méltóztassanak engem abban, amit mondok. (*Halljuk! Halljuk! bal felől.*)

A legelső eset akkor volt, amikor Törökországban bekövetkezett Kemál pasa[232] uralomra jutása. Méltóztatnak emlékezni arra, hogy itt ebben az országban, ezzel az eseménnyel, kapcsolatban, megfeledkezve arról, hogy Kis-Ázsiában a kemalisták a keresztény örményeket mészárolják, a fajvédő csoportban és abban a csoportban, amely magát – édes Istenem – különösebben kereszténynek nevezi, mint ahogy kereszténynek tartják magukat az egységes párt képviselőtagjai, állandó példálódzások történtek a magyar eseményekre. Mussolini esetében pedig ahol nagyon jól tudjuk, hogy épen a keresztény popolarikkal szemben szerezte meg Mussolini a maga táborát, megismétlődtek ezek a dolgok és ugyanez történt a legutóbbi bolgár eseményekkel kapcsolatban is. Ha el méltóztatnak olvasni az említettem két lapot, akkor annak ellenére, hogy Sztambulijszki[233] parasztdiktatúrája bukott meg a munkásság, polgárság és katonaság fellépése következtében, mégis allúziók történtek itthon a magyar eseményekre. Volt és van

---

232 A képviselő itt feltehetőleg Mustafa Kemal Atatürk (1881–1934), a Török Köztársaság első elnökének 1920-as hatalomra jutására céloz.

233 A képviselő Alekszandar Sztambolijszki (1879–1923) bolgár parasztpárti politikusra céloz, aki 1919 és 1923 között gyakorolta a hatalmat Bulgáriában. 1923-ban puccs és gyilkosság áldozata lett.

tehát itt állandóan egy csoport és vannak sajtóorgánumok, amelyek arra törekszenek, hogy a hatalom egy bizonyos csoport kezébe kerüljön, erőszakos úton. (*Zaj.*)

Kiss Menyhért:[234] Mussolini kormánya nacionalista![235]

Fábián Béla: Kérem, nekem semmi kifogásom sincs a nacionalizmus ellen. Nacionalista vagyok és voltam is, csak az ellen van kifogásom, hogy bizonyos politikai csoportnak hatalmi törekvéseiben eszközként ott szerepeljen a bomba és a törvényes állami rend ellen való feltámadás. (*Helyeslés és felkiáltások jobb felől: Teljesen igaza van!*) Kérem, méltóztassanak engem nyugodtan meghallgatni.

A legutóbbi három hónap alatt a fajvédők sajtóját különösen hat kérdés érdekelte. Első sorban a rendőrség kérdése, amelyet magukkal szemben találtak a márciusi tüntetések alkalmával; másodszor az egyetemi ifjúság kérdése, amelyet a maguk céljaira akartak megszerezni; harmadszor az arisztokráciának lejáratása, amelyet ők magukkal szemben találni véltek; negyedszer a földkérdés; ötödször a munkásság vezetőjének viszonya a munkássághoz és hatodszor, a kormányhatalom megszilárdulásának akadályozása. (*Zaj.*)

T. Nemzetgyűlés! Legelőször azokkal a sajtócikkekkel fogok foglalkozni, amelyek a rendőrségre és az ifjúságra vonatkoznak. Foglalkozom ezzel azzal kapcsolatosan is,

---

234 Benito Mussolini olasz miniszterelnök, későbbi fasiszta diktátor 1922 októberében került hatalomra.

235 Kiss Menyhért (1880–1934), író, tanárképző iskolai tanár, pártonkívüli jobboldali nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesületének tagja.

hogy – majd méltóztatnak látni – az egyetemi ifjúság állandó izgalma tulajdonképpen honnan származik, hogy kik voltak azok, akik az egyetemi ifjúságot megnyugodni nem hagyták, kik voltak azok, akik az egyetemi ifjúságot a maguk hatalmi törekvéseire akarják felhasználni. (*Zaj.*) Két újságról fogok beszélni, amit már interpellációm bevezető szavaiban megmondottam, az egyik újság *A Nép*, a másik pedig a *Szózat*.

Hegedüs György: Éljen *A Nép*! (*Éljenzés a középen. Egy hang a középen: Éljen a Szózat!*)

Bárczy István:[236] Éljen a haza! (*Helyeslés bal felől. Zaj.*)

Fábián Béla: Kérem, képviselő úr, önnek van oka éljenezni *A Nép*et! (*Zaj.*)

Peyer Károly:[237] Érdekelve van!

Propper Sándor: Bandatag! (*Nagy zaj.*)

Hegedüs György: Éljen *A Nép*! Éljen a *Szózat*! (*Éljenzés a középen.*)

Bárczy István: Éljen a haza! A haza éljen! (*Úgy van! bal felől.*)

Hegedüs György: Úgy van! Azok a hazáért küzdenek! (*Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

---

[236] Bárczy István (1866–1943), jogász, Budapest főpolgármestere, liberális ellenzéki képviselő, a Márffy József és társai által elkövetett bombamerénylet egyik célpontja, életét csak a szerencsének köszönhette, ugyanis elkésett az Erzsébetvárosi Demokrata Körben rendezett ünnepségről.

[237] Peyer Károly (1881–1956), jogász, szociáldemokrata politikus, a Bethlen-Peyer paktum keretében 1921 decemberében kiegyezett a konszolidációra törekvő Bethlen István kormányával.

Ezek a lapok mondják azt, hogy éljen a haza! (*Úgy van! a középen.*)

Esztergályos János:[238] Zsiványbecsületesek! (*Nagy zaj.)*

Elnök *(csenget)*: Csendet kérek!

Peyer Károly: Ekrazitliferánsok! (*Folyton tartó nagy zaj a Ház minden oldalán.*)

Elnök *(csenget)*: Kérem a képviselő urakat minden oldalon, méltóztassanak csendben maradni és nyugodtan meghallgatni a szónokot.

Szeder Ferenc:[239] A terrorcsapat beszél így! (*Zaj.*)

Fábián Béla: *A Nép* március 17-iki számában a következő címeket olvassuk (*olvassa*) »Vérbe fojtott március 15-ike. Rendőrök verték szét az ünneplő egyetemi polgárokat. Megkardlapozott diákkisasszonyok és diákok. Mi volt a tüntetés oka? Ki az a Kalmár Béla? Követeljük a szigorú megtorló intézkedéseket. Az eljáró rendőrparancsnok már elhárítja magáról a felelősséget.« S többek között a következő kitételeket találom a cikkekben, amelyeknek tartalmáról – ezt közbevetőleg jegyzem meg – utólag a kormány hivatalos jelentése alapján megállapítást nyert az, hogy az egészből egy betű sem volt igaz (*olvassa*) »Véres, összevert arcú egyetemi hallgatók, szétszaggatott ruhájú, megkardlapozott egyetemista nők stb. Erre a rendőrlegénység Kalmár főtanácsos biztatására – akiről megállapították azt, hogy zsidó, de természetesen 400 esztendős magyar nemes

---

238 Esztergályos János (1873–1941) szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő.

239 Szeder Ferenc (1881–1952) szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő.

– még vehemensebben támadt rá a tömegre és olyan brutális módon akarta az oszlásra rábírni, amelyre az utóbbi évtizedekben nincs példa.« Majd tovább ezt a címet találom (*olvassa*): »Az ifjúság már az este foglalkozott a rendőri brutalitással.« És itt el van mondva, hogy egy egyetemi tanár felszólalt, aki garantálta az elégtételt; egy egyetemi hallgatónőről megállapították, hogy úgy végig vertek karddal az arcán, hogy vér borította el az egész testét, majd nyilatkoznak Wolff Károly és Gömbös Gyula t. képviselőtársaink is.

Megvallom őszintén, Gömbös Gyula t. képviselő úr nyilatkozatában nem találok lázítást, ellenben Wolff Károly[240] képviselő úr nyilatkozatában a következők olvashatók (*olvassa*) »A legnagyobb nyomatékkal kénytelen vagyok hangoztatni, hogy ezt a példátlan rendőri brutalitást, amelyet a magyar ifjúsággal szemben elkövettek, a legélesebben és leghatározottabban megtorlandónak tartom. – Attól a vezetőségtől, amely olyan tapintattal rendezte az ügyeket, hogy *Az Est* védelmére zsidó parancsnokság alatt« – tehát ő is zsidónak mondja Kalmárt – »vezényelt ki karhatalmat, nem várok annyi objektivitást a vizsgálatot illetőleg, amely bennünket mindenképpen megnyugtatna. – Ez az esemény úgy hat reám, mint egy villámcsapás, amely

[240] Wolff Károly (1874–1936) jogász, kereszténypárti politikus, a két világháború között Budapest politikai életének egyik meghatározója, nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesülete és a Társadalmi Egyesületek Szövetségének tagja, az Egyesült Keresztény Liga nevű, elsősorban a fővárosban működő, az Etelközi Szövetséggel szoros kapcsolatban álló nyílt egyesületként és titkos társaságként is működő, erősen jobboldali politikai szervezet vezetője.

bevilágít a sötétségbe és döbbenetes képét mutatja annak a szellemnek, amely úgy látszik minden energikus törekvés dacára meg tud lapulni az egyébként hazafias, tiszteletreméltó testületben.« Ugyanez a lap »Vörös métely pusztít a rendőrség között« cím alatt megírja, hogy mit fog az ifjúság követelni. Az egész vonalon lázítja az ifjúságot, még pedig az »Elégtételt követelünk« című cikkben, továbbá a »Fiúk, gratulálunk« című cikkben, amelynek írója Lendvay István, azután az »Újra ok nélkül véresre verték az ifjúságot« című cikkben, továbbá »A rendőrség és a liberális sajtómaffia« című cikkben, amelyet Kádár Lehel[241] írt. Mindezekben a cikkekben a lap elejétől végig azon dolgozik, hogy a rendőrségbe, tehát a közrend egyik intézményes őrébe vetett bizalmat megingassa. (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) Méltóztassanak ezeket a cikkeket elolvasni és t. képviselőtársaim arra a meggyőződésre fognak jutni, hogy itt intenzív lázítás folyik az egyetemi ifjúságnak az egész kormányzati rendszer és a rendőrség ellen, még pedig bizonyos csoport hatalmi céljai szolgálatában. A március 21-iki számában *A Nép* című lap »Az ifjúság vállalja a felelősséget« cím alatt tovább lázítja az ifjúságot és... (*Kiss Menyhért közbeszól.*) Még nem tartok az ön cikkénél, t. képviselő úr, méltóztassék megvárni. (*Benárd Ágoston közbeszól.*) T. Benárd képviselő úr, ön privát társaságban rendszerint úgy nyilatkozik, hogy nem tartja helyesnek azt a hangot, amelyet *A Nép* használ.

---

[241] Kádár Lehel (1884–1935) jogász, radikális jobboldali újságíró, a *Nemzeti Újság* és a *Szózat* című fajvédő újságok szerkesztője, a két világháború közti korszak ismert szélsőjobboldali publicistája.

Benárd Ágoston: Nem áll!

Fábián Béla: Igenis, ön mondotta ezt egész csomó képviselő úrnak, többek között hivatkozom egységes párti képviselőtársaim közül Putnoky képviselő úrra, akinek ezt ön szintén mondotta, de mondotta nekem is akkor, amikor én önt felelősségre vontam azért, mert az ön lapjában ellenem rágalmazó és gyalázkodó cikk jelent meg. Ön akkor nekem kijelentette, hogy nem tud e cikk megjelenéséről, a cikk szerzőjét nem lehetett kinyomozni, végre egy británniás tisztet, Zsabka Kálmánt nevezett meg ezen cikk szerzőjének. (*Zaj a baloldalon.*)

Szeder Ferenc: Öcsémuram így szokta!

Fábián Béla: »A miniszterelnök fogadja az ifjúság vezéreit« című cikkben megírja *A Nép*, hogy mi történik abban az esetben, ha a elmondja az egész büntetés történetét.

Benárd Ágoston:[242] Kiderült az ifjúság ártatlansága.

Fábián Béla: ...nem az, a fontos, hogy mi derült ki, hanem az, hogy önök arra lázították tovább az ifjúságot, hogy ne fogadja el elégtételül a kormány nyilatkozatát. (*Úgy van! a baloldalon.*)

Drozdy Győző: Az önök ártatlansága nem derült ki!

Kiss Menyhért: Nem kell lázítani az ifjúságot, elég intelligens az!

Fábián Béla: A lap ezt írja ebben a cikkében (*olvassa*): »A mi vezéreink bizonyára nagyon nehezen határozták el

---

[242] Benárd Ágoston (1880–1968), orvos, keresztényszocialista politikus, nemzetgyűlési képviselő, Magyarország követeként a trianoni békeszerződés egyik aláírója.

magukat, hogy e pártatlan – e szó után kérdőjel van a cikkben – hivatalos vizsgálatnak ezt az eredményét elégtételül elfogadják, de valószínűleg igen súlyos okaik voltak rá. Épp ezért azt hisszük, hogy az ifjúság széles rétegei, ha ökölbe szorított kezekkel is, de magukévá fogják tenni a mi vezéreinknek álláspontját. Azért mérnek kétféle mértékkel, ahelyett, hogy egyszer már véglegesen leszámolnának velük. Egyébként tisztán látjuk a helyzetet, tudjuk, hogy a kormányhoz semmi közünk.« Ezt mondatják ebben a cikkben az ifjúság vezéreivel. Ugyanez a lap »Grófok és zsidók szövetkeztek a keresztény demokrácia ellen« cím alatt izgat az arisztokrácia ellen. De nem óhajtok tovább felolvasást folytatni a Nép-ből, (*Helyeslés a jobboldalon.*) rátérek a tényekre, előbb még csak óhajtom, megjegyezni, hogy ugyanilyen lázítás folyik az arisztokrácia ellen a földreformmal kapcsolatban, lázítják a munkásságot, hogy ne elégedjék meg azokkal a mérsékelt eredményekkel, amelyekkel megelégedtek az ő vezéreik. Legutóbb Wolff Károly t. képviselőtársamnak jelent meg egy megértő nyilatkozata. A Terézvárosi Keresztény Kaszinó gyűlésén, amikor az ekrazitos merényletről volt szó, az én igen t. képviselőtársam mondott egy beszédet és abban kijelentette, hogy ő ugyan nem helyesli a kilengéseket, de megérti őket. (*Zaj és felkiáltások a szélsőbaloldalon: Egy firma!*) Ő tehát még ma is megérti azt, hogy itt ekrazitos gonosztevők vannak, megérti azt, hogy titkos társaságokat alakítanak és hogy politikusokat, ellenzéki képviselőket és kormányférfiakat akarnak láb alul eltenni. (*Úgy van! a szélsőbaloldalon.*)

Pikler Emil: Megértő lélek!

Rupert Rezső: Ha tisztességes világ jön, fegyházba kerül!
Elnök: Rupert képviselő urat rendreutasítom.
Fábián Béla: Kénytelen vagyok némely nyilatkozatokkal foglalkozni. Így azzal a cikkel, amelyet a *Népben* Dáner Béla[243] volt képviselő úr írt »Az arany középút« címen. Ebben a következőket mondja: »Ezt a miniszter, t. i. Daruváry akkori igazságügy-miniszter urat – mint utolsó mohikánt spirituszba teszik és elraktározzák a Nemzeti Múzeumban, valahol a gerinctelenek, hüllők és ázalékok osztályán«. (*Zaj és felkiáltások a bal- és a szélsőbaloldalon*: *Hallatlan! Ez királyi ügyész ma is!*)
Györki Imre:[244] És ez egy királyi ügyész!
Nagy Emil igazságügy-miniszter: Nekem mondja! Jobban tudom!
Fábián Béla: Daruváry Géza volt igazságügy-miniszter úr e miatt a cikk miatt, amely március 22-én jelent meg, dorgálásban részesítette Dánér kir. ügyész urat, mire Dánér Béla a Hortobágy című lapban, amelyet ő, mint királyi ügyész szerkeszt és amely a kormánytól szubvenciót kap, válaszolt Daruváry volt igazságügy-miniszter úrnak ezen a címen: »Nyílt levél Daruváry igazságügy-miniszter úrhoz.« Leírja, hogy az illető úr, aki ma Magyarország külügyminisztere, miként vásároltatott meg, hogy azon emberek közé

---

[243] Dánér Béla (1880–1930) jogász, olimpikon tornász, diákvezető, nemzetgyűlési képviselő, radikális jobboldali politikus, ebben az időben valóban gyakorló királyi ügyész.
[244] Györki Imre (1886–1958) zsidó származású ügyvéd, szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő.

tartozik, akik a bankok számláin élnek. Sajnos, nincsen kezemben ez a cikk.

Nagy Emil igazságügy-miniszter: Nekem igen!

Fábián Béla: Ellenben, amint hallom, az igazságügy-miniszter úrnak és a miniszterelnök úrnak is rendelkezésére áll. Méltóztassék megengedni, hogy csak egyetlen kérdést intézzek a jelenlevő igazságügy-miniszter úrhoz és a miniszterelnök úrhoz, aki sajnos, nincs jelen, vajon fognak-e tovább is szubvenciót adni ennek a *Hortobágy* című lapnak. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon*: *Igen!*)

Eckhardt Tibor: Eddig sem adtak!

Fábián Béla: Kérdem továbbá az igazságügy-miniszter urat, meddig szándékozik tűrni Dánér Bélát a kir. ügyészség kebelében?

Propper Sándor: Tűri-e Dánér az igazságügy-minisztert? Így kell felállítani a kérdést!

Drozdy Győző: Ez a kormány nevezte ki!

Fábián Béla: A sajtó az utóbbi időben a m. kir. államrendőrség jelentése alapján megemlékezett a merényletek egész tömegéről. (*Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek!

Fábián Béla: Megemlékezett arról, hogy m. kir. miniszte-reket, nem ellenzéki képviselőket akartak eltenni láb alól; megemlékezett arról, hogy a Dohány utcai zsinagógát fel akarták robbantani. Itt elsősorban az a kérdés merül fel: miképpen lehetséges...

Vázsonyi Vilmos: Közben kasszát fúrnak!

Fábián Béla: A kasszafurás csak egy mellékes dolog, nem érdemes róla beszélni. Miképpen lehetséges, hogy Budapest

székesfőváros területén valaki, vagy valakik leszállhassanak Budapest kanálisaiba, hogy megnézzék azt a helyet, hol lehet elhelyezni az ekrazitot, amellyel a zsidótemplomot majd fel fogják robbantani?

Szeder Ferenc: *A Nép* kakaóbombái!

Fábián Béla: Ezek után kénytelen vagyok rátérni a merényletek terveire. Elsősorban egy olyan merénylettervről fogok beszélni, amelyről a sajtó még nincs informálva azért, mert az illető merénylettervet a miniszterelnök úr külföldi útja előtt fedezték fel és mi nem akartuk a miniszterelnök úr külföldi útját nehezíteni azzal, hogy itt a nemzetgyűlésen, vagy pedig a sajtóban a felfedezett merénylettervet ismertessük.

Közvetlenül húsvét előtt a márciusi tüntetések után megjelent nálam egy úr, akivel én valamikor együtt szolgáltam és közölte velem, hogy Rassay Károly és Vázsonyi Vilmos, valamint Drozdy Győző képviselő urakat április 15-én el akarják tenni láb alól. A gyilkosságnak akként kellett volna megtörténnie, hogy a képviselő urak lakásán egy időben szerelői igazolvánnyal ellátott emberek jelentek volna meg és ezek a képviselőket legyilkolták volna.

Drozdy Győző: Nálam jártak is!

Fábián Béla: Erről a dologról tudomást szereztem. Megállapítást nyert, hogy a toborzás akként történt, hogy mindenkitől, akinek ebben az ügyben részt kellett volna vennie, megkérdezték, tagja-e az Ébredő Magyarok Egyesülete nemzetvédelmi osztályának. Tudtam azonban egyes tagokról, hogy az illetők egy kongregációnak is tagjai, és meg voltam győződve róla, hogy az a kongregáció, amikor

tudomást fog szerezni arról, hogy itt gyilkos merénylet készül, maga fog megtenni mindent a rendőrség útján, – én nem akartam feljelentő lenni – hogy a gyilkosságot felfedezzék és megakadályozzák. Az illető urat, aki nálam volt, felküldöttem ennek a kongregációnak a vezetőihez; ezek azután feljelentést tettek a rendőrségen. A rendőrség, minthogy az volt a megállapodás, hogy az első értekezleten, amelyet a Koronaőr utcában tartottak, részt vett emberek... Eckhardt képviselő úr talán tud valamit erről, hogy nevetni méltóztatik? (*Egy hang bal felől: Mindent tud ő!*)

Rothenstein Mór:[245] Talán szervezője? (*Zaj.*)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak a közbeszólásoktól tartózkodni.

Eckhardt Tibor: Adatokat tessék hozni! Bizonyítékokat! Tessék bizonyítani!

Elnök: Eckhardt képviselő urat kérem, méltóztassék csendben maradni!

Pikler Emil: Annyira érdekelve van?

Fábián Béla: Minthogy Eckhardt képviselő úr engem felszólított arra, hogy bizonyítékokkal szolgáljak....

Eckhardt Tibor: Úgy van!

Fábián Béla: ...én írásos bizonyítékokat és itt jelenlevő kormánytámogató képviselőtársaim neveit fogom megnevezni, akik szintén tudnak erről.

Eckhardt Tibor: Ne itt nevezze meg, hanem ott, ahol felelősséggel tartozik! Ne az immunitás védelme alatt!

---

[245] Rothenstein Mór (1864–1837) nyomdász, szociáldemokrata nemzetgyűlési képviselő.

Pikler Emil: Nagyon benne van a pakliban! (*Zaj.*)

Elnök: Kérem a képviselő urakat, méltóztassanak csendben lenni!

Fábián Béla: Miért fáj a képviselő úrnak, hogy gyilkos merényletek kérdését hozom ide?

Eckhardt Tibor: Így ez csak fecsegés!

Elnök: Eckhardt képviselő urat kérem, méltóztassék csendben maradni!

Saly Endre:[246] A magyar parlamentben védik a gyilkosságot! (*Zaj. Halljuk! Halljuk!*)

Fábián Béla: Méltóztassanak meghallgatni a bizonyítékokat. A rendőrség, minthogy módjában volt minden egyes embernek, hogy további két embert vigyen a legközelebbi megbeszélésre, két detektívet küldött el a legközelebbi értekezletre. (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) Minden le van fektetve rendőri nyomozati jegyzőkönyvekben; (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon*: *Na tessék!*) az urak megtalálhatják Andréka főkapitány-helyettes úrnál. A nyomozást ebben az ügyben Berezel kapitány úr vezette, a kihallgatásokat Benárd Vilmos rendőrtanácsos úr eszközölte. A rendőri nyomozati jegyzőkönyvek szerint a következők állapíttattak meg: (*Halljuk! Halljuk! a szélsőbaloldalon.*) Az értekezlet a Hűvösvölgyben volt. Az értekezleten megállapították, hogy a gyilkosságot egyelőre nem lehet végrehajtani, mert Vázsonyi Vilmos képviselő úr nincs Budapesten, várni kell tehát addig, amíg Vázsonyi képviselő úr hazaérkezik.

---

[246] Saly Endre (1872–1937) szociáldemokrata szakszervezeti képviselő és nemzetgyűlési képviselő.

Vázsonyi Vilmos: A Devizaközpont nem adott nekik valutát! *(Derültség a bal- és a szélsőbaloldalon.)*

Fábián Béla: Minthogy azt mondották, hogy pénzre van szükségük, hogy további akciókat intézhessenek el, megállapodtak abban, hogy a legközelebbi autót, amely a Hűvösvölgybe fog jönni, megtámadják és az utas pénzét elrabolják.

Peyer Károly: Nemzeti Múltunk Kultúregyesület![247]

Propper Sándor: Nemzeti felbuzdulás!

Eckhardt Tibor: Ezek közönséges útonállók! (*Zaj.*)

Elnök: Kérem a képviselő urakat minden oldalon, méltóztassanak csendben maradni.

Fábián Béla: Az értekezleten az egyik detektív felvetette azt a kérdést, hogy mi történjék abban az esetben, ha rendőr találna jönni. Erre az egész csoport vezetője kijelentette, hogy az a cél, amelynek elérésére ők törekednek, olyan fontos nemzeti cél, hogy amellett egy rendőr élete nem számít. Autó azonban nem jött. Ellenben jött egy ember, akinél ők pénzt szimatoltak. Erre ráfogták a revolvert. Az az ember elkezdett könyörögni, hogy ne bántsák, ő invalidus[248] és nem zsidó, mire azután kényszerítették, hogy igazolja be, hogy nem zsidó. (*Derültség a szélsőbaloldalon.*) Ezt beigazolta, mire elereszteték. (*Egy hang bal felől: Pénzt nem találtak nála, mert tanító volt!*)

Saly Endre: Ez a fajvédelem!

---

[247] A Nemzeti Múltunk Kulturális Egyesület, ha hihetünk a forrásoknak, a Kettőskereszt Vérszövetség fedőszerve volt.

[248] invalidus = hadirokkant.

Rupert Rezső: Ez lett a maguk keresztény politikájából!
Eckhardt Tibor: Mi köze ennek a keresztény politikához? Kikérem magamnak!
Rupert Rezső: Mindenesetre van valami! A bankóhamisítókról beszéljen!
Eckhardt Tibor (*közbeszól*).
Elnök: Eckhardt képviselő urat kérem, méltóztassék csendben maradni!
Rupert Rezső: A maguk keresztény politikája idevezetett!
Pikler Emil: Maguk nevezték a pogány politikát kereszténynek!
Elnök: Pikler képviselő urat kérem, méltóztassék csendben maradni!
Eckhardt Tibor (*közbeszól*).
Elnök: Eckhardt képviselő urat kénytelen lennék rendreutasítani, ha állandóan zavarja az ülést!
Peyer Károly: Miért feltételesen?
Propper Sándor: Én már hármat kaptam volna!
Kuna P. András:[249] Szégyen gyalázat így beszélni!
Fábián Béla: Erre azt az invalidust az igazolás után elengedték. Ellenben szerencsétlenségére rossz sorsa arra hozott egy fiatalembert és annak menyasszonyát. Ezek megragadták mindkettőjüket, ütlegelni kezdték őket, először követelték a pénzüket, azután a nőt ott tartották, a férfit pedig befelé kezdték hurcolni az erdőbe. Mikor a detektívek látták azt, hogy azzal az emberrel odabenn

[249] Kuna P. András (1886–1934) földbirtokos, kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő.

valami szerencsétlenség történhetik, a levegőbe lőttek, mire az egész csoport szétszaladt. Azután ismét összejöttek, egy vendéglőben ültek össze, ahol a detektívek lefogták őket. Ez volt az az eset, midőn *A Nép* azt írta augusztus 4-iki, szerdai számában e csoport lefogásával kapcsolatban, hogy (*olvassa*): »Pogromhíreket terjesztenek, pedig munkatársunk eljárt ez ügyben a főkapitányságon, ahol azt a választ nyerte, hogy az egész tudósításból egy szó sem igaz és semmit sem tudnak az említett akcióról. Kihallgatásuk után azt a hármat is elbocsátották, akiket letartóztattak.« Ezeket az embereket...

Drozdy Győző: Azt a pénzt, amit rabolnak, a Népnek adják, és az ezért védi őket!

Elnök: Drozdy Győző képviselő urat rendreutasítom.

Rupert Rezső: Annyi bizonyos, hogy a gyilkosok szaksajtója!

Drozdy Győző: A gyilkosok szaksajtóját pénzelik ezek a gazemberek!

Eckhardt Tibor: Merje ezt ott mondani, ahol felelősséggel tartozik! Ne bujkáljon mindig itt!

Drozdy Győző: Nem szívesen megyünk Seszták elé! (*Felkiáltások jobb felől: Mert nincs igazuk!*)

Fábián Béla: Talán elég érdekes ez a gyilkosságügy arra, hogy ezzel tovább foglalkozhatnánk. (*Zaj.*) A rendőrség az összes tetteseket letartóztatta két felső ipariskolai hallgató kivételével, akik az első értekezleten jelen voltak és miután látták, hogy miről van szó, visszamentek a felső ipariskolába, ahol a növendékek azzal fogadták őket: mi az, nem sikerült a szerelés?

Vázsonyi Vilmos: Általános nyilvános szerelési vállalat!

Fábián Béla: Ezeket az embereket letartóztatták. Előzőleg Rassay Károly t. képviselőtársamat figyelmeztettem arra, hogy legyen szíves, vigyázzon arra, hogyha a lakásába szerelők jönnek, azokat azonnal fogják le. Rassay t. képviselőtársam kiadta az utasítást: ha a szerelők megérkeznek, zárják be őket a fürdőszobába ós azonnal értesítsék a rendőrséget. Drozdy t. képviselőtársamat nem találtam és így nem volt módom őt idejében értesíteni. (*Egy hang jobb felől: Elment a rendőrségre! Derültség a jobboldalon.)* Nem nagyon nevetnivaló dolog ez.

Propper Sándor: Ezen is lehet röhögni? (*Zaj.*)

Szijj Bálint:[250] Nekem szól? Látta a képviselő úr, hogy én nevettem?

Patacsi Dénes (*közbeszól; zaj*).

Saly Endre: Védelmezi őket?

Fábián Béla: Nem tudom Patacsi képviselő urat megérteni, mikor azt mondja, hogy ezzel fecséreljük az ország idejét. Ha a képviselő úr személye ellen bombamerényletet terveznének, akkor ez nem volna fontos a képviselő úrnak és az országnak?

Drozdy Győző: Magas protektoruk van a gyilkosoknak!

Rupert Rezső: Patacsié, az más! (*Zaj.*)

Elnök: Csendet kérek, képviselő urak!

Fábián Béla: Lehetséges, hogy az, amit eddig elmondottam, csak közönséges bűnügy, most kezdődik azonban a politika. Mikor a legutóbbi bombamerénylet alkalmával a rendőrség engem kihallgatott, akkor én érdeklődtem az-

[250] Szijj Bálint (1868–?) kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő.

iránt, hogy mi történt a húsvéti tettesekkel. Mire elsősorban azt mondották, hogy nincsenek meg az akták. Mikor megmondottam, hogy kik voltak a nyomozást vezető rendőrtisztviselők, akkor kénytelen-kelletlen beismerték azt, hogy ennek az ügynek összes aktáit utasításra be kellett szolgáltatni Andréka főkapitány-helyettes úrnak, és nem tudom kinek az utasítására nem vezették be az egész ügyet az iktatókönyvbe sem. (*Felkiáltások a baloldalon: Hallatlan!*)

Propper Sándor: Ez Ázsia, így nem lehet élni!

Drozdy Győző: Maffia!

Rakovszky Iván belügyminiszter: Kinek az utasítására történt?

Fábián Béla: Nem vétetett be annak dacára, hogy öt ember volt hét napon keresztül őrizet alatt, nem lett bevezetve sem az őrizetes könyvbe, sem az iktatókönyvbe az egész bűncselekmény, és amikor kutattuk ennek az okát, akkor kiderült, hogy az akták Andréka főkapitány-helyettes úr privát szekrényébe voltak elzárva azzal, hogy ennek az ügynek aktái szigorúan bizalmasan kezelendők.

Propper Sándor: Hatósági bűnpártolás!

Fábián Béla: Minthogy a belügyminiszter úr azt kérdi tőlem, hogy kinek az utasítására történt ez, kérdem a belügyminiszter úrtól, kinek az utasítására történt az, hogy a Kovács testvérek ügyében ugyancsak nem volt iktatva a Kovács testvérek letartóztatása, s az őrizetes könyvbe sem lettek felvéve napokon keresztül csupán azért, mert azt hitték, hogy eltussolható a dolog.

Drozdy Győző: Kinek az utasítására?

Rakovszky Iván belügyminiszter: Én nem tudom, most hallom először.

Fábián Béla: Ezek azok a fontos kérdések, amelyek szigorúan összefüggnek most már nemcsak a bűncselekményekkel, de szigorúan összefüggnek az egész állam fennállásának kérdésével, (*Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.*) A rendőrség, amelynek az eljárást vezetnie kellene, először a Kovács testvérek ügyét nem vezeti be, azután pedig miután, mindent bevallottak, – de nem vallomási jegyzőkönyvekben, mert nem vallomást vettek fel velük, hanem csak »jelentik«, tessék megnézni a jegyzőkönyveket, – amikor már maguk bevallották, hogy meg akarták fúrni a nagyváradi kasszát, és más cselekményeket is bevallottak, amelyekről beszélni nem óhajtók – ezeket az embereket szabadlábra helyezték és csak azután, a miniszterelnök úr utasítására, akinek nem tettek jelentést arról, hogy a miniszterelnök intézkedésére lefogott embereket szabadon bocsátották, és hogy miért történt ez a szabadon bocsátás, a miniszterelnök úr ismételt utasítására fogták le ezeket az embereket.

Rupert Rezső: Andrékával per »Károly bácsi« beszéltek! (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szép állapotok! Arizona! Ne sértsd meg Arizonát!*)

Fábián Béla: Bármennyire húzódom is attól, hogy itt idézeteket olvassak fel, kénytelen vagyok vele, mert Rassay Károly t. képviselőtársam már felolvasta itt a *Miskolci Reggeli Újság*ban a Magyar Távirati Iroda által leadott közleményt, amely szerint a második, a Club kávéházi merényletet[251]

[251] A belvárosi Club Kávéházat az ÉME-hez köthető személyek többször is megtámadták, a zsidónak, hazafiatlannak kikiáltott vendégeket bántalmazták, a berendezést szétverték. Az egyik ilyen atrocitás kettős gyilkosságba torkollott, 1920. július 27-én Verebélyi Artúr bankigaz-

elkövették a szélsőbaloldali elemek. Méltóztassanak megnézni, hogy e két újság terminológiája és előadása szerint vajon hol kell keresni a clubkávéházi, vajon hol kell keresni a legutóbbi merényletek tetteseit; kik voltak azok, akik őket felbujtották. Legelőször a *Szózat*, azután pedig *A Nép* vonatkozó cikkeit fogom felolvasni. (*Felkiáltások a szélsőbaloldalon: Szubvenciós lap! Az adófizetők pénzéből tartják! Zaj.*) Méltóztatnak emlékezni arra, hogy amikor letartóztatták a Kovács testvéreket, ugyanazon a napon Czövek rendőrfőkapitány-helyettes úr[252] egy másik szervezetet is felfedezett, amely szervezetet azért kellett nem egy napon felfedezni, hogy a két ügy szálai összekevertessenek. Mit irt a *Szózat* június 21-iki számában a letartóztatások utáni A címe: »*Legitimista puccsszervezés zsidó pénzen!*« Ez a Kovács testvérek ügye. (*Egy hang jobb felől: Nincs kizárva semmi!*) Elmondja továbbá, hogy a Kovács testvérek ezzel kapcsolatban, hogy »azok között a fiatalemberek között, akiket a puccsot szervező agitátorok felhasználtak, akadtak olyanok, akik cselekvő antiszemitizmusuk révén már szerepeltek a nyilvánosság előtt.« Ebből akartak összefüggést konstruálni a szélsőjobboldal felé, és annak kompromittálásával szolgálatot tenni a középutas politikának. (*Zaj és derültség a szélsőbaloldalon.*)
Peyer Károly: Cselekvő antiszemitizmus?

---

gatót egy bajonettel szíven szúrták, Varsányi Géza ügyvédet pedig a kávéháztól nem messze agyonlőtték. Vö. ZINNER, i. m. 72–73.

[252] Czövek Sándor rendőrfőkapitány-helyettes, aki az 1920-as években aktívan részt vett a szélsőjobboldali paramilitáris csoportok felszámolásában.

Fábián Béla: Azután (*olvassa*): »A rendőrség leleplezi a puccs előkészületeit« című cikkben a rendőrség ellen foglaltatik támadás, és itt jön egy olyan érdekesség, amely azóta túlhaladott álláspont már a *Szózat* szerkesztőségében is, de méltóztassék megengedni, hogy mégis felolvassam. Június 23-án a *Szózat* a következőket írja a 18 kiló ekrazit ügyével kapcsolatban: »A nemzeti múltunk név alatt alakult társaság kizárólag kulturális propagandával foglalkozott.« (*Zaj a balés a szélsőbaloldalon.*)

Propper Sándor: Ez az ő kultúrájuk!

Fábián Béla: Azután így folytatja: »A zsidó sajtó ma annyira ment, hogy feltűnő című közleményében 18 kiló ekrazitról adott hírt, amelyet állítólag zöld papirosba csomagolva a Kovács fivérek lakásán találtak volna a detektívek.«

Drozdy Győző: Anka János maga is tagja ennek a nemzeti múltú társaságnak! (*Zaj jobb felől.*)

Rupert Rezső: Már letagadják! Eddig büszkélkedtek vele! (*Zaj.*)

Fábián Béla: Előadást tartott, megvan a nyomtatvány maga! Ez az egész híresztelés – mondja a *Szózat* – hazugság. Június 24-én a *Szózat* ezt írja: »Aljas sajtótámadások jobboldali politikusok ellen. A másik társasághoz – t. i. ez a Kovács testvéreké – néhány egészen fiatalember tartozott, akik közül egyesek hangos antiszemitizmusukkal tették ismertté nevüket...

Rupert Rezső: Bethlen István gróf a kikeresztelkedett zsidó!

Fábián Béla: ...és egy gyűjtéssel kapcsolatban bizonyos elszámolások és hiányos pénzek miatt indult eljárás ellenük.

Az őrizetbe vett fiatalembereket egyszerre veszedelmes, véreskezű kalandorokká fújták fel és nagyszabású merényletek tervezőiként tüntették fel, akik a Bethlen-kormány eltávolítására és a politikai irány megváltoztatására rettenetes terveket szőttek.« T. i. minderről később kiderült, hogy igaz. Azután ugyancsak a *Szózat* írja június 29-én »Elsimultak az ekrazit-ügy hullámai« címmel a következőket: »Az előzetes letartóztatás kihirdetésével végre befejezést nyert a Kovács testvérek rejtélyes bűnügye. A főkapitányságon egyébként már csak az utolsó simításokat végzik el az elcsenevészesedett bűnügy aktáin. A Reismann-gyilkosság[253] és a Dohány utcai merénylet ügyében történt néhány csekély jelentőségű kihallgatás anyaga már rendőri feldolgozás alatt áll.« A végső akkord a *Szózat*ban, amellyel befejezi az egész ekrazitos ügyet az, amikor a rendőrség által kiadott jelentéssel kapcsolatban megírja, hogy hol kell keresni a hiányzó ekrazitot. Kérem, méltóztassék ezt meghallgatni (olvassa): »A hivatalos jelentés 18 kg-ot mond. A hiányzó 50 kg-ot keresse most már, aki akarja az *Atheneum*[254] szerkesztőségeiben. (*Nagy zaj.*)

---

[253] Reismann Jakab zongoragyárost 1921-ben budai lakásáról három, detektívigazolványt felmutató férfi magával hurcolta és meggyilkolta. Az elkövetők feltehetőleg a Kovács testvérek voltak, azonban ez sosem nyert egyértelműen bizonyítást.

[254] Az 1892-ben induló *Athenaeum – philosophiai és államtudományi folyóirat* 1914-ig a Magyar Tudományos Akadémia filozófiai és államtudományi folyóirataként jelent meg. Azt, az 1901-ben megalakult Magyar Filozófiai Társaság – a Magyar Tudományos Akadémia hozzájárulásával – 1915-től a Társaság folyóirataként jelentette meg. A Társaság feloszlatásának évében, 1948-ban, már nem adtak ki folyóiratszámot. Általában

Propper Sándor: Vagy a Chevra kadisánál![255]

Fábián Béla: Most térek át *A Nép*nek vonatkozó cikkeire, amelyekről Benárd képviselő úrnak valószínűleg szintén nem volt tudomása. Méltóztatnak emlékezni arra, hogy mikor Rassay Károly és Miklós Andor bombát kaptak, akkor bizonyos százegyesek szerepeltek, hogy ők küldték a bombákat. Ha a rendőrség kutat, meg fogja tudni, hogy bizonyos szállodában van egy 101-es szoba, és onnan nevezték ezek magukat százegyeseknek. (*Zaj.*)

Kiss Menyhért: Minden nagyobb szállodában van 101-es szoba!

Fábián Béla: Méltóztatnak emlékezni, hogy a Népben megjelent akkor is egy nagy cikk, amelyet felolvastam februárban, s abban Kiss Sándor szarvasi tanár megírta, hogy a zsidók küldték az ekrazitot, illetve azokat a kakaóbombákat azért, hogy a kormányt kompromittálják. Azt mondotta, hogy azok a bombák is kakaóból voltak, amelyeket Rassaynak és Miklós Andornak küldtek.

Benárd Ágost: Kiderült! (*Zaj.*)

Drozdy Győző: Gyalázatosabb dolog ez, mint amit Kun Béláék csináltak!

Fábián Béla: Kérem t. képviselő úr épen most jövünk *A Nép*hez, és *A Nép*ben most is ugyanez van; kakaó lett ebből

---

évi 4, majd 6 számot, évente újrakezdődő folyamatos lapszámozással adtak ki.

[255] A Chevra Kadisa, vagyis szentegylet elnevezés eredetileg vallási közösségek, illetve különböző közösségen belüli szervezetek megjelölésére használták, ekkoriban és ma is már a zsidó vallási közösségeken belül a sírgondozásért, temetőfenntartásért felelős szervezetet jelenti.

az ekrazitból is, mert június 24-én *A Nép* a következőt írja: »Az ekrazit is kakaóból van.« (*Zaj.*)

Drozdy Győző: Ennének meg belőle egy kanállal! Gyújtanák alá azt a kakaót Benárd Ágostonnak!

Benárd Ágoston: Ki fog derülni, hogy lényegében így van!

Fábián Béla: Június 26-án – majd mindjárt felolvasom a dolgot – kedden *A Nép* megtalálta az utat és a módot, amelyet a Magyar Távirati Iroda csak később talált meg, s cikke címében ezt írja: »Ma már aktákat loptak el a rendőrségről a liberálisok.« Ebben a cikkben leközli Cigány Sándor Wolff-párti fővárosi bizottsági tag úrnak interjúját. (*Nagy zaj.*)

Propper Sándor: Embert barátjáról!

Fábián Béla: Úgy látszik, vannak emberek, akik 18 kg ekrazitot tarthatnak az ágy alatt és mikor letartóztatják őket, módjukban van a börtönből interjúkat adni. (*Egy hang a szélsőbaloldalon*: *Héjjas Iván is adott!*) Csak azt vagyok bátor Cigány Sándor úrral kapcsolatban megjegyezni, aki a fővárosi közgyűlésen a leghangosabb szerepet játszotta és a legnagyobb túlzók egyike volt, hogy ez a Cigány Sándor úr volt az, aki Landler bohóca volt. Mikor pedig a mi a székesfőváros közgyűlésén megmondottuk, hogy ez az ember volt az. aki Landler Jenőnek[256] legkedvesebb embere volt, állandóan Landler társaságában járt és Miskolctól Budapestig Gödöllőn keresztül mint udvari bohóc szerepelt

[256] Landler Jenő (1875–1928) kommunista politikus, a tanácsköztársaság alatt belügyi és kereskedelmi népbiztos, a tanácskormány bukása után Bécsbe emigrált, majd franciaországi emigrációban hunyt el 1928-ban.

azért, mert úgy látszik Landler úrnak udvari bohócra volt szüksége – ez az úr később a Wolff-párt leghangosabb tagjaként szerepelt a székesfőváros közgyűlésén... (*Zaj.*)

Pikler Emil: Ilyen az egész társaság! Mindannyian olyanok! (*Nagy zaj.*)

Szeder Ferenc: Az egész egy cigánytársaság.

Patacsi Dénes: Tisztelet a kivételeknek! (*Zaj. Élénk derültség a szélsőbaloldalon.*)

Pikler Emil: Jelenlévők mindig ki vannak véve!

Propper Sándor: Ez a Cigány jelentékeny férfiú a kurzusban!

Fábián Béla: ...amikor a közgyűlésen megkérdeztük, hogy miként lehetséges az, hogy egy nemzeti szempontot és keresztény intranzigenciát hirdető pártnak egyik vezető tagja lehessen Landler bohóca, efölött ugyanúgy siklottak el, – hogy milyen okból, azt mi már tudjuk – amint elfelejtették Zilahi Kiss Jenőnek[257]... (*Zaj.*)

Drozdy Győző: A főkommunista!

Fábián Béla: ...október 23-án kelt levelét, amelyet az Új Nemzedék szerkesztőségéhez intézett.

Rupert Rezső: Szerelmeslevél a kommunizmushoz! (*Zaj.*)

Drozdy Győző: A székesfőváros tanügye egy Zilahi Kiss nevű kommunistára van bízva!

Fábián Béla: 1923 június 28-án ugyancsak *A Nép*ben »Liberális visszavonulás futólépésben. Hazudnak 101-ig. Már ők is megelégelték a sok hazugságot« címmel – belügy-

[257] Zilahi Kiss Jenő (1886–1938) politikus, Budapest székesfőváros alpolgármestere.

miniszter úr, igazságügy-miniszter úr, méltóztassék idefigyelni (*Derültség jobb felől.*) – írja a következőket: (*Zaj.*)

Rupert Rezső: Az állam pénzén nyomatják! Saját lapjuk!

Propper Sándor: Halljuk, mit ír a Leibjournal? (*Zaj.*)

Fábián Béla: »A liberálisok is eljutottak odáig, hogy megtalálták azt a bizonyos holt pontot, amely a sokat emlegetett Reismann- és egyéb ügyekben már több mint egy esztendeje beállott. Már pedig ennyi és ekkora bűnténnyért megfelelő megtorlás jár, s irgalmatlan büntetést érdemelnek a háttérben álló összes szereplők is. Csakhogy a rendőrség nem állapított meg semmit, s ezekben az újólag talán utoljára előszedett ügyekben épp olyan keveset tud, mint annak idején. A Reismann-ügy és az Erzsébetvárosi bombaügy újrafelvételét csak ők tartották elsőrangú fontosságúnak és nem a rendőrség.« Lendvay István úr július 1-én írott cikkében a következőket írja. Ez se lázítás.

Rupert Rezső: Ez az, aki bort szokott kávézni!

Drozdy Győző: Seszták kedvence!

Fábián Béla (*olvassa*): »Nem győzöm a Csemegi-féle zsidó jogrend őreinek bebizonyítani, hogy a szemmel látható, füllel hallható igazságok megmondása nem lehet hitfelekezet elleni izgatás, legfeljebb olyan hitfelekezet szemében, amelynek legbelsőbb erkölcsi tengelye a hazugság, a becstelenség, a csalás.«

Hegymegi-Kiss Pál: Ez már felekezeti izgatás!

Fábián Béla: Méltóztassék megengedni, hogy mielőtt rátérnék a Club-kávéházi eseményekre, és mielőtt rátérnék a

Gyűrűs Gyuri bácsi[258] esetére és a Kopinics-ügyre,[259] (*Derültség.*) két nyilatkozattal foglalkozzam, illetve az egyik egy kiáltvány. Az egyik nyilatkozat, azt hiszem, hogy érdekli majd a belügyminiszter urat, habár nem tudom, hogy ebből az ügyből kifolyólag...

Szeder Ferenc: Nem nagyon érdekli azt!

Fábián Béla: ...történt volna valami intézkedés. A Fővárosi Operettszínház elleni merényletet[260] ügyében vannak bizonyos tanúbizonyítékok olyan személyekkel szemben is, akiket eddig még semmiféle hatóság ki nem hallgatott. Ezek közül az urak közül az egyik Prónay Pál alezredes úr, aki legutóbb egy nyilatkozatot tett közzé, amelyben a következők vannak (*olvassa*): »Nem akartam eddig nyilatkozni, még pedig azért, mert nem volt szándékomban megzavarni ennek a bonyodalmas merényletügynek teljes csődbe fejlődését. Most, miután a csőd és blamázs teljes, az a megjegyzésem, hogy a rendőrség a kákán is csomót keres. Örültek volna a kövér fogásnak, hiszen állandóan négy detektív lóg a sarkom-

---

258 Bácsi György viceházmester, akit környezete értékes gyűrűgyűjteménye miatt „Gyűrű Gyuri bácsi" néven ismert, 1923 júniusában rablógyilkosság áldozata lett.

259 Kopinics Jenő nagyváradi orvostanhallgató 1923-ban elsikkasztott rábízott, a Magyar Állam tulajdonát képező 140 millió koronát.

260 1923. január 16-án az Ébredő Magyarok Egyesülete fegyveresei merényletet kíséreltek meg a 1923. január 16-án merényletet kíséreltek meg a Fővárosi Operettszínház ellen, a nézőtéren az előadás első felvonása felé több fiatalember lövöldözni kezdett. Személyi sérülés nem történt, de nagy pánik tört ki a színházban. Az akció irányítója Adorján Géza, az ÉME nemzetvédelmi osztályának egyik vezetője. V.ö. SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1921–1926-ban*, 8–9.

ban, telefonomat pedig az akusztikai ellenőrök, vagyis a spiclik miatt csak szórványosan és mérsékelten van módomban használni. Ezek az apró szívességek azt súgják nekem, hogy nem lehetetlen, hogy az egész összeesküvési komédiát csak azért kavarták fel és idézték elő, hogy engem valahogy horogra akaszthassanak. Az egész dologhoz tulajdonképpen csak annyi közöm van, hogy néhány hónappal ezelőtt végighallgattam Poók Jánosnak a gazdasági diktatúráról szóló fejtegetését.«

Szilágyi Lajos: Tavaly a nemzetgyűlésen szóvá tettem, hiába!

Fábián Béla (olvassa): »A nyomozó közegek első és szinte kizárólagos kérdése, amelyet az elővezetett úgynevezett összeesküvőnek adtak, az volt, hogy mikor beszélt Prónay Pállal? Mikor és mit? Lehet, hogy közismertebben nyomatékos vallató eszközök alkalmazására egyik vagy másik igennel vallott, azonban ez engem abszolúte nem izgat. Akkor még épen fagyos nyugalomig lehűltem, amikor megtudtam, hogy a Kovács testvérek is le vannak tartóztatva. Egészen lecsillapodtam, mert tudtam, hogy forró, sőt elszakíthatatlan szálak fűzik őket bizonyos illetékes helyekhez...«

Rupert Rezső: Nádosyra[261] céloz!

Fábián Béla: »...amely illetékes helyek az én nevemmel, továbbá Héjjas Iván nevével visszaélve, pénzt gyűjtöttek és intenzív propagandát űztek a Dunántúlon.«

---

[261] Nádosy Imre országos rendőrfőkapitány.

Drozdy Győző: Mégis hallatlan, hogy ilyen tisztességes nevekkel visszaélnek! *(Derültség.)*

Fábián Béla *(olvassa)*: »Ha a rendőrség úgy mellékesen, előzően Kopinicsra feleannyi energiát pazarolt volna, mint most utólag én rám, nem volna szükséges álmerényletek mesterséges beállításával takargatnia a világ legnevetségesebb rendőri felsülését, a Kopinics-ügyet. Azon gondolkozom, hogyha azokat az embereket is lefogják már, akik, gazdasági természetű távlocsogásokat meghallgatnak, vagy spriccereket isznak a Nyúzott Varjúban, akkor micsoda büntetés illethetné meg sokkal komolyabb etikai és törvényes alapon azokat, akik a hazaáruló Hatvani Lajosok vérrokonságát oly feltűnően járják teán és tea után.«

Peyer Károly: Ki volt a Hatvani Lili teáján?

Fábián Béla: Itt két kérdés merül fel Prónay Pál úr nyilatkozatával kapcsolatosan. 1. Melyek azok az illetékes helyek, melyekhez forró és elszakíthatatlan szálak fűzik a Kovács-testvéreket?

Propper Sándor: A rendőrség!

Rupert Rezső: Prónay csak autentikus tanú, hogy ez így van!

Fábián Béla: 2. Melyek azok az illetékes helyek, melyek Prónay és Héjjas nevével visszaélve gyűjtöttek pénzt és űztek intenzív propagandát a Dunántúlon? Nem tudom, rágalmazás-e, ami itt foglaltatik, de azt tudom, hogy hatóságokat nyilvánosan rágalmaztak meg a legsúlyosabban, hogy visszaélve a Prónay Pál és Héjjas Iván nevével, pénzt gyűjtött a Dunántúlon.

Eckhardt Tibor (*közbeszól. Nagy zaj*)

Fábián Béla: Miért izgul, Eckhardt úr?
Rupert Rezső: Nem értjük a kappanhangját, beszéljen rendesen!
Drozdy Győző: Kuna bácsi[262] ébredjen fel! Nagyon érdekes dolgok vannak! (*Nagy derültség a Ház minden oldalán. Felkiáltások bal felől: Kuna bácsi álmában hozza a törvényt! Ébredjen fel!*)
Neubauer Ferenc:[263] Még a templomban is szabad aludni, miért ne volna itt szabad!
Rupert Rezső: Homeros dormit![264]
Drozdy Győző: Kár felkelteni! Jobb, ha szundít!
Peyer Károly: Szigorított házszabály! Aludni se szabad!
Drozdy Győző: Hagyjátok, olyan értelmesen alszik!
Peyer Károly: Meg kell szigorítani a házszabályokat, hogy aludni se szabad!
Neuberger Ferenc: Jó idegei vannak, ha még a Fábián hangja mellett is tud aludni!
Rupert Rezső: Rendreutasítani! Még se lehet itt aludni.
Horváth Zoltán:[265] Megszavazza?
Elnök: Csendet kérek, képviselő urak, különben kénytelen volnék az ülést felfüggeszteni!

---

[262] Gúnyos utalás arra, hogy Kuna P. András nemzetgyűlési képviselő elaludt az ülés alatt.
[263] Neubauer Ferenc (1882–?), ügyvéd, kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő.
[264] latin: Homérosz alszik.
[265] Horváth Zoltán (1880–?) ügyvéd, kisgazdapárti nemzetgyűlési képviselő.

Fábián Béla: Ez az a két kérdés, amelyik a Prónay Pál alezredes úr nyilatkozatával kapcsolatosan felmerült. Méltóztassanak megengedni, hogy most a továbbiak folyamán rátérjek arra a nyilatkozatra, amelyik vezető helyen, két hasábon ugyancsak *A Nép*-ben jelent meg, annak június hó 21-iki számában.

Rupert Rezső: Elég szégyen, hogy a magyar nép pénzén ilyen dolgot csinálnak!

Drozdy Győző: Ilyen aljas lapokra lopják el az ország pénzét! Azért nem mernek idejönni a zárszámadásokkal! (*Zaj. Elnök csenget. Fölkiáltások jobb felől: Ki lop? Ki lop?*)

Fábián Béla: Abban az »Arany középút« című vezércikkben gyönyörűen belevág ismét a Bethlen-kormányba, amely az utóbbi időkben állandó izgatásoknak a tárgya és amellyel lehetett csak felheccelni ezeket az urakat a 105. számú szobában arra, hogy a kormány két tagja ellen a gyilkossági merényletet elhatározzák...

Patacsi Dénes: Az előbb 101-et mondott! (*Felkiáltások bal felől: Az egy másik!*)

Fábián Béla: ...van egy vezetőcikk két hasábon keresztül, amelynek a címe az, hogy »Meghátrálást nem ismerve fogjuk véghezvinni művünket«, aláírva Hegedűs György, Herkélyi Tibor, egy állami tisztviselő, dr. Sármezey Endre, Héjjas Iván és Prónay Pál. Ez az a nyilatkozat, amelyben bejelentik azt, hogy Héjjas Iván és Prónay Pál veszik át az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetését és azzal a lanyha irányzattal szemben, amelyet eddig az Ébredő Magyarok Egyesülete követett – t. i. egy éve nem volt itt már egy

olyan bombamerénylet, amelyik eredménnyel járt volna – tehát bejelentik, hogy átveszik a vezetést.

Drozdy Győző: A keresztény kurzus lanyha!

Propper Sándor: Lanyha a bombaipar! Flau![266]

Fábián Béla: 1923. június 20-án Héjjas Iván nyilatkozott a bécsi *Stunde* című lapban; a nyilatkozatot itt Budapesten a Nemzeti Sajtótudósító Iroda adta le. Ebből a nyilatkozatból csak a következő kedélyes részleteket olvasom fel (*olvassa*): »Elsősorban meg kell oldani alaposan és végleg a zsidókérdést. Nem mi vagyunk az okai annak, hogy ez a kérdés létezik. Ha nekünk nincs is hadseregünk, van mégis egy eszközünk, mely határainktól távol tarthatja az ellenséget. Nagyon jól tudjuk, hogy zsidainknak összeköttetései vannak a hatalmas Alliance Israelite-tal, ennél fogva az egész Magyarországon élő zsidóságot vallásfelekezetre való különbség nélkül minden kilométerért, melyet az ellenség a mi országunkból megszállna, túszul jelentjük ki. Az Alliance Israelite gondoskodjék, hogy mi érintetlenek maradjunk.« (*Mozgás.*) Ezeknek felolvasása után méltóztassanak megengedni, hogy rátérjek a clubkávéházi merénylet ügyére. A Club Kávéházban merényletet követtek el; éjjel 1 órakor a kávéház egyik üvegablakján keresztül bombát dobtak be, mely bomba azután természetesen ismét átalakult kakaó-bombává.

Patacsi Dénes: Nem bomba, gránát.

Zsilinszky Endre: Nem robbant!

Fábián Béla: Nem hiszem el a képviselő úrról, hogy ezzel azonosítja magát. (*Nagy zaj a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

---

[266] flau (németül) = gyenge, erőtlen.

Peyer Károly: Minden gazságot lehet itt védeni?
Fábián Béla: Rendőrségi szakértő vizsgálta meg, hogy miért nem robbant fel a bomba. (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)
Propper Sándor: Az ilyen nemzetgyűlési képviselő szégyellje magát! Minden gyilkost védenek! Süljön ki a szemük!
Eckhardt Tibor: Senki sem védi! Ne rágalmazzanak! (*Nagy zaj.*)
Elnök: Csendet kérek képviselő urak! Méltóztassanak csendben maradni!
Peyer Károly: Úgy látszik, közük van hozzá!
Elnök: Peyer képviselő urat rendreutasítom!
Peyer Károly: Ott utasítson rendre, ne engem!
Elnök: Ne méltóztassék az elnöknek utasítást adni. Ott is rendreutasítok, ha ok van rá. (*Nagy zaj.*)
Eckhardt Tibor: Ki védi őket? Önök rágalmaznak! Nem kell inszinuálni.[267]
Elnök: Eckhardt Tibor képviselő urat utoljára kérem, méltóztassék csendben maradni! (*Zaj.*)
Szeder Ferenc: Az a társaság, mindig a gyilkosokat védi!
Rothenstein Mór: 665! (*Zaj.*)
Fábián Béla: Mindenekelőtt néhány szót kell szólnom a Club-kávéház elleni merénylet ügyében lefolytatott rendőri nyomozásról. Megállapítást nyert, hogy közvetlenül azután, amikor a Club-kávéház ellen a merényletet elkövették, megszólalt a kávéházban a telefon, mely előzőleg még nem szólt és a városparancsnokság nevében jelentkezett egy ember, aki felvilágosítást kért arra vonatkozólag, hogy mi történt a

[267] inszinuál = rágalmaz, befeketít.

kávéházban. Erre az illető detektív meg akarván tudni, hogy ki van ott, ténylegesen egy újságíró nevét mondta be azzal: »ne viccelj, tudjuk, hogy te vagy ott, csak meg akarod tudni, hogy mi történt«. Erre a másik letette a kagylót. Majd utána pár perccel egy úr érkezett a kávéházba, aki vizsgálni kezdte az ablakokat, bement a telefonfülkébe és kezdett mindent vizsgálni. Erre a detektívek és a most már jelenlévő újságírók is kutatni kezdték, hogy mit is akar itt ember. Azt kérdezték tőle, hogy kicsoda ő, mire az az úr elővett egy igazolványt, és azt mondta, hogy ő X. Y. bíró és katonai nyomozó. Erre a helyett, hogy megfogták volna, és megkérdezték volna, hogyan jött oda, és honnan tudta, hogy ott nyomoznia kell, elengedték, az ember pedig elment, s azóta senki sem beszél róla. Merem állítani, hogy aki elfogultság nélkül, objektíve olvassa ezt a két újságot, az láthatja, hogy igenis ebben a két újságban állandóan eltussolni törekszenek a bűncselekmények nyomait.

Ulain Ferenc: Ez már nem igaz!

Fábián Béla: Itt van az ön lapja, fel fogok belőle olvasni cikkeket és minden cikk után tessék nekem megmondani, hogy nem más-e az, mint eltussolás. A képviselő úr szerkeszti a *Szózat* című lapot, melynek július 3-iki számában a következők foglaltatnak (*olvassa*): Éppen ezért a vizsgálat során az a gyanú merül fel, hogy a merénylet elkövetőjének nem is volt szándékában a pusztítás, hanem csak demonstrálni akart.

Benárd Ágost: Egészen bizonyos, mert különben valóságos és jó bombát dobtak volna.

Ulain Ferenc: Ön is nagyon jól tudja!

Fábián Béla: Mit tudok nagyon jól? Mondja meg!
Benárd Ágost: A magyar konszolidációt akarja kompromittálni kifelé! (*Zaj.*)
Fábián Béla: Van még Magyarországon a bombavetőkön és önön kívül egyetlen egy ember, aki hiszi azt, hogy azzal kompromittáljuk az országot, hogy elmondjuk itt, hogy mit csinálnak a titkos szervezetek? (*Zaj a jobboldalon és a középen.*)
Benárd Ágost: Azzal is!
Fábián Béla: Nem azzal kompromittáljuk, hogy bombákat vetünk, hogy az állampolgárokban a biztonság érzetét megszüntetjük, nem azzal kompromittáljuk, hogy egyik merénylet a másik után vitetik véghez, és nincsenek meg a tettesek, és nem azzal kompromittáljuk-e, hogy itt lehet úgy előkészíteni bűncselekményeket, hogy az államhatalom nem tud róla és magánszemélyeknek kell tudomást szerezniük az ellenük készülő merényletekről? De folytatom tovább a képviselő úr lapjából az idézetet (*olvassa*): »Mi a magunk részéről azért is elfogadhatónak tartjuk ezt a föltevést, mert csak ilyenekben teljesen járatlan egyén gondolhatta a kérdéses régi, rozsdás kézigránátot komoly merénylet elkövetésére alkalmasnak. Demonstrációt akartak rendezni azok, akiknek mindenekfölött érdekében áll annak a bebizonyítása, hogy a Kovács testvérek társaságának letartóztatásával a rendbontó rétegnek csak kis töredékét tették ártalmatlanná.« *A Nép* legutóbbi számában foglalkozva ezzel a dologgal, hatalmas cikkben emlékezik meg róla. És ha ez nem izgatás és lázítás, akkor semmi sem az.
Benárd Ágost: Olvassa fel!

Fábián Béla: Csak a címét olvasom fel. A címe: Mi lesz már?!

Zsirkay János:[268] Ez nem izgatás!

Fábián Béla: Nem izgatás? Ezeket a címeket: Fel a kezeket!, Mi lesz már?, olvastam már előzőleg a Vörös Újságban és onnan vették át önök. Kénytelen vagyok a nemzetgyűlés figyelmét még bizonyos összefüggésekre felhívni. Nem tudom, hogy azokban sem lehet-e bizonyos illúziókat találni.

Benárd Ágost: A bíróság minden héten felment bennünket! (*Zaj.*)

Rupert Rezső: Igen, a maguk Sesztákja!

Fábián Béla: *A Nép*ben Lendvai István tollából néhány hónappal ezelőtt megjelent egy cikk, amelyben ilyen kitételek vannak: Mikor jön már Francia Kiss Mihály megváltó kézigránátja, amely megszabadít minket a mai átkos helyzettől. Méltóztassék erre mondani, hogy ez sem jelent meg.

Benárd Ágost: Biztosan perelve is van!

Fábián Béla: Önök bizonyára tudják, hogy hol vannak a megváltó kézigránátok, ha megírják, hogy jöjjenek már Francia Kiss Mihály megváltó kézigránátjai! (*Zaj.*)

Benárd Ágost: Ezt nem mondhatja komolyan!

Elnök: Benárd képviselő urat kérem, szíveskedjék a közbeszólásoktól tartózkodni. A képviselő úrnak módjában van erről a témáról teljes beszédet mondani, de nincs joga állandóan közbeszólni.

---

[268] Zsirkay János (1880–1940) író, újságíró, Gömbös Gyula körének tagja, fajvédő nemzetgyűlési képviselő.

Fábián Béla: Szükségesnek tartottam ezeket a kérdéseket idehozni a nemzetgyűlés elé, mert a legutóbbi két bűncselekménnyel kapcsolatban is, amelyek u. n. közönséges bűncselekmények, szintén merültek fel olyan momentumok, amelyek bennünk, minden hazáját szerető állampolgárban a kétségbeesés érzését kell hogy felkeltsék. Az egyik volt a közönség körében is ismert ú. m. Gyűrűs Gyuri bácsi esete, ahol nem azt a házmestert akarták meggyilkolni, hanem ki akarták rabolni a Wiesinger-féle ékszerüzletet...

Vázsonyi Vilmos: A nagyváradi kasszafurás!

Fábián Béla: ...Nagyváradon is kasszát akartak fúrni, és méltóztassanak csak emlékezni arra, hogy minden kis rohadt dolgot ki lehet nyomozni, de nem lehet kinyomozni azt, hogy mi történt itt a főváros közvetlen közelében akkor, amikor egy nagy ékszerüzletet ki akartak rabolni. Azután van itt egy másik ügy is, amelynek tényállása az, hogy déli 1 órakor elvittek a Hitelbankból 145 millió koronát.

Propper Sándor: Rendőri asszisztenciával!

Fábián Béla: Ez most nem fontos. Budapestről 1/4 órakor menekült el a tettes és Szolnokról 8-kor indult tovább. Nem állami telefonon, de én mint magánember, ha valami »dringend«[269] beszélgetésem van, megkapom Szolnokot 3 perc alatt. Mi történt a Kopinits-ügyben, hogy a távirati megkeresés a környékbeli hatóságoknak csak 7 óra után ment és pedig akként, hogy abban nem volt meg az, hogy automobilon menekültek a tettesek. (*Zaj bal felől.*) Ha

[269] dringend (németül) = sürgős(en).

áll a rendőrségnek az a védekezése, hogy azért küldték el későn a táviratot és azért indult meg csak a késői órákban a nyomozás, mert a rendőrség későn állapította meg azt, hogy honnan szerezte az autót Kopinits, és milyen irányba ment, kérdem, nem volt-e módja az államrendőrségnek arra, hogy telefonon felhívja a szolnoki államrendőrség figyelmét arra, hogy íme, itt megy egy ember autón 145 millió koronával?

Pikler Emil: Nagyon sokat tudhat az a Kopinits!

Rakovszky Iván belügyminiszter: Ha egyszer nem tudták még, hogy autón ment? Csak utóbb tudták meg.

Peyer Károly: Este 8-kor ment el a távirat!

Fábián Béla: Kérem, miniszter úr, én pontosan mondom az adatokat: fél 8-kor érkezett az autó Szolnokra és fél 7-kor tudták meg a detektívek a garázsban azt, hogy hová ment az autó. Tehát egy órai idővolt arra, hogy Szolnokot telefonon értesítsék. Méltóztassanak megengedni, én láttam egy országot, amelyet hosszú időkön, 30 esztendőn keresztül ráztak két oldalról hasonló jelenségek azért, hogy ez az ország azután a maga nagy gazdaságával, a maga gyönyörű völgyeivel, nagyszerű bányáival és fejlődő városaival belerohanjon a pusztulásba. Ez az ország Oroszország volt, ahol a bombamerényletek három évtizeden keresztül állandók voltak, és ahol két szervezet küzdött egymással életre-halálra. Mind a kettő forradalmi szervezet volt. Az egyik a forradalmárok, a másik pedig a Fekete Század szervezete volt, és azért mondom el ezt a Kopinits Gyuri bácsi ügyével kapcsolatosan, mert abban az országban találtam egy szót, amely szó: expropriáció... azt jelenti, hogy...

Kuna P. András: Nem akarok katonát látni![270] (*Derültség.*)
Fábián Béla: Pikler képviselő úr bűne, hogy Kuna bácsi ismét közbeszólhat. Tanultam odakint egy szót, amely szó: expropriáció, azt jelenti, hogy kisajátítás. Ez az expropriáció azt jelentette, hogy mind a két forradalmi szervezet feljogosítottnak érezte magát arra és nem tartotta erkölcstelennek, hogy kasszákat fúrjon, hogy bankokat fényes nappal kiraboljon, hogy postakocsikat állítson meg és bankót hamisítson.
Ulain Ferenc: Azok a kommunisták voltak!
Fábián Béla: Ön nagyon jól tudja, hogy mi az én véleményem és mi volt a kommunistákról, nehéz, keserves időkben!
Rupert Rezső: Minden rabló egyforma!
Fábián Béla: Itt az a helyzet, hogy Oroszországban szemben állott egymással két szervezet, két földalatti szervezet, amely egymásnak csinált konkurenciát abban, hogy miként rabolják ki az embereket és miként tegyék nyugtalanná az állampolgárok életét. Még egy dologra vagyok bátor felhívni a jelenlévő miniszter urak figyelmét. Arra, hogy Oroszországban megállapítást nyert, hogy a Fekete Század vezére,

[270] Ironikus utalás Linder Béla (1876–1962), a Károlyi-kormány hadügyminiszterének 1918. november 1-jén tartott, szállóigévé vált beszédére, melynek nyomán, illetve az 1918-as belgrádi fegyverszüneti egyezmény aláírása miatt Linder a Horthy-korszakban végig úgy volt jelen a politikai köztudatban, mint az első világháború elvesztése és a hatalmas területi veszteségeket, történelmi traumát okozó trianoni békeszerződés egyik közvetett felelőse.

Resinov ezredes, aki az ellenspionázs[271] osztálynak volt a vezetője, német kém volt, aki az összes hadműveleti dolgokat kiszolgáltatta Oroszország ellenségének. Bátor vagyok azt mondani, hogy az, hogy ebben az országban a nyugalom helyre ne álljon, hogy ebben az országban ne legyen rend és egyetértés és ne legyen hatalmas, egységes, nagy nemzeti akarat, elsősorban a körülöttünk lévő államoknak, Magyarország ellenségeinek érdeke.

Patacsi Dénes: Ez igaz!

Fábián Béla: Méltóztassanak beleképzelni magukat abba a helyzetbe, hogy ha a t. képviselő urak egy szomszédos, ellenséges államnak belpolitikáját akarják zilálttá tenni, mit tesznek? Titkos egyesületeket alakítanak, szélső agitációt fejtének ki, titkos egyesületekbe belopják a maguk kémeit, azokat az embereket, akiket olyan eszközök alkalmazására vesznek rá, esetleg jóhiszemű embereket, amely eszközök az illető államnak egész politikáját tönkreteszik és kompromittálják az illető államot...

Eckhardt Tibor: Ezt csinálja az emigráció!

Fábián Béla: ...amelyek megmérgezik egyik államnak a másikhoz való viszonyát. Nemcsak feltevésekből indulok ki, amikor ezt mondom, mert volt a közelmúltban erre példa és eset, amellyel nem óhajtok itt foglalkozni, de méltóztassék ezt tudomásul venni és méltóztassék gondolkodásukat, és bizonyos egyesületekkel, bizonyos lázítókkal, izgatókkal szemben való magatartásukat ehhez igazítani, mert higgyék el, hogy ebben az országban is el fog követ-

[271] ellenspionázs = kémelhárítás.

kezni idő, amikor kiderül, hogy itt is vannak Resinov ezredesek és Eybnikov kapitányok. Ugyanabban az országban, amelyre hivatkoztam az előbb, hallottam egy régi kínai mesét. Ez arról szól, hogy volt egyszer Kelet-Kínában, Sent Jaku városában egy selyemkereskedő, és ezt meggyilkoltatta a konkurense. Az életben maradt selyemkereskedő ezután építtetett magának hatalmas palotát, de ebben nem volt lelki nyugalma, mert a gyilkosság minden fordulóján, minden hónapban megremegett a ház, lehulltak a porcelánok, az üvegek és mozogni kezdtek a bútorok. A tulajdonos végre is kiköltözött ebből a házból, de hiába volt a háromszori változás is, mert amikor az utolsó tulajdonos költözött bele, azt mondták neki, nem az a baj, hogy ez a hatalmas és szép palota holttesten épült fel, hanem az a baj, hogy a gyilkosok szabadon járnak, az a baj, hogy a gyilkosok nem kapták meg méltó büntetésüket.

Abban az esetben, ha a t. kormány el van szánva és határozva arra, hogy ebben az országban végre megalapítja a rend országát és itt egy hatalmas, nagy, erős, a régi területet visszaszerző Magyarország kialakulását segíti ismét elő, úgy ne gyakoroljon elnézést a gyilkosokkal szemben, bárkik legyenek is azoknak patrónusai, hanem álljon szembe velük, keményen, erősen és határozottan, mert ha nem teszi, ez az ország menthetetlenül halad a pusztulás felé. Interpellációmat már felolvastam, kérek arra választ. (*Élénk helyeslés a bal- és a szélsőbaloldalon.*)

Elnök: Az igazságügy-miniszter úr kíván szólni.

Nagy Emil igazságügy-miniszter:[272] T. Nemzetgyűlés! (*Halljuk! Halljuk!*) Az interpellációnak csak arra a részére kívánok röviden válaszolni, amely hozzám van intézve. Van szerencsém jelenteni és közölni azt, hogy Dánér Béla ügyész ellen a fegyelmi eljárást már tegnap megindítottam és állásától felfüggesztettem. (*Helyeslés bal felől.*) Legyen szabad ezzel együtt azt is megmondanom, hogy e tekintetben a kormány mindig tudni fogja kötelességét. Az én meggyőződésem az, hogy Magyarország jövőjének teljes kialakulása, pénzügyi és erkölcsi viszonyaink megmentése attól függ, hogy sikerül-e rövid időn belül – békeértelemben véve – a polgári jogrendet helyreállítani. (*Helyeslés bal felől.*)

Rupert Rezső: Ez tisztességes beszéd!

Nagy Emil igazságügy-miniszter: Kijelentem férfiúi becsületemre, hogy erre vállalkoztam, s amely percben általam megállapítandó időn belül arra jönnék reá, hogy ehhez gyenge vagyok, engem ezen a helyen öt percig sem méltóztatnak látni. (*Helyeslés és felkiáltások bal felől: Ez férfias beszéd!*)

Rassay Károly: Jöjjön ide, mi adunk erőt.

Eckhardt Tibor: Ehhez mi is adunk támogatást önök ellen! (*Zaj.*)

Nagy Emil igazságügy-miniszter: De kegyeskedjenek nekem megengedni, hogy a magam részéről némi szemrehányást is tegyek az előttem szólott t. képviselőtársamnak. Mert amikor méltóztatnak látni, hogy legutóbb a Kovács-féle bűnügyben, amelyhez először volt szerencsém (*Derültség.*) miniszteri minőségemben hozzányúlni, nem történt semmi

[272] Nagy Emil (1871–1956), ügyvéd, egységes párti nemzetgyűlési képviselő. 1923. június 11-e és 1924. február 21-e között a Bethlen-kormány igazságügyi minisztere.

néven nevezendő eltussolás, és már két képviselő úr is kegyeskedett elismerni, hogy a legnagyobb nyíltsággal és eréllyel történt a nyomozás, tekintet nélkül bárminő szempontra, akkor, ha valaki igazán, egyedül csak az ország érdekét nézi és nem kivan ebből politikai tőkét kovácsolni, annak ezt szem előtt kell tartania. (*Igaz! Úgy van! a jobboldalon és a középen.*)

Eckhardt Tibor: Ebből élnek! (*Nagy zaj a szélsőbaloldalon.*)

Rassay Károly: Ugyan ne ízetlenkedjék!

Peyer Károly: Maga meg az Ergonból él!

Györki Imre: A 660 hamis ezresből él! (*Nagy zaj. Elnök csenget.*) Hamis ezresekből él.

Peyer Károly: Majd megvizsgáljuk, hogy ki miből él! (*Zaj és felkiáltások jobb felől: Bútorokból!*)

Nagy Emil igazságügy-miniszter: Ismétlem: ezt a kérdést méltósággal, tárgyilagossággal, a politikai szempontoknak abszolút félretételével kell kezelni, (*Helyeslés a jobboldalon és a középen.*) ha valaki, t. uraim, ebben az ügyben igazán csakis az ország érdekét tartja szem előtt. (*Úgy van! középen.*) Én ismerem a fajtámat, az én hazámnak belső mentalitását is, és őszintén kijelentem, azzal a tisztességérzettel, amelyet a t. Nemzetgyűlés tőlem mindig látni fog, mert erre a helyre nem jöttem gusztusból, sem pedig hiúságból, hanem kötelességérzetből; (*Úgy van! a jobboldalon.*) tudom, hogy ennek a kérdésnek szenvedélyes beállítása nekem nem használ, hanem a munkámat nehezíteni fogja. (*Úgy van! Élénk taps a jobboldalon. Felkiáltások jobb felől: Senkinek sem használ!*) Ünnepélyesen azt a kérést intézem a mélyen t. Nemzetgyűlés mindegyik pártjához, vagy árnyalatához, mindenkihez: kegyeskedjenek ebben a kérdésben nekem mint férfi-

embernek annyi szívességet megtenni, hogy méltóztassanak ebben a kérdésben némi kis ideig türelemmel lenni. Én magam fogom bejelenteni azt, ha munkám hiábavaló volt, és akkor az állásomat elhagyom. (*Helyeslés bal felől.*) Addig is kegyeskedjenek minden irányban felfüggeszteni mindenféle agitációt, mindenféle szenvedélyfelkavarást, mert ha a kormány a miniszterelnök úr kezdeményezésére a legnagyobb eréllyel rendet akar teremteni az országban, ehhez a kormánynak idő kell, főleg pedig nyugalom és tárgyilagosság kell. (*Élénk helyeslés és taps a jobboldalon és a középen.*)

Elnök: A belügyminiszter úr kivan nyilatkozni.

Rakovszky Iván belügyminiszter: T. Nemzetgyűlés! Tekintettel arra, hogy az interpelláció a miniszterelnök úrhoz van intézve, nem érzem magamat hivatottnak arra, hogy végleges választ adjak, de kötelességemnek tartom, hogy az interpelláló képviselő úrnak a rendőrségre és a rendőrség eljárására vonatkozólag tett egynéhány megjegyzésére reflektáljak. Mielőtt a lényegesebb és fontosabb kérdésekre térnék át, egypár jelentéktelenebbnek látszó üggyel kívánok foglalkozni, és mindenekelőtt szóvá tenni azt a bizonyos merényletterveт, amelyet a képviselő úr húsvéti esetnek nevezett, és amely – úgy látszik – épen abban az időben történt, amikor én kétheti szabadságom alatt nem tartózkodtam az országban. Megvallom őszintén: most hallok először erről az esetről, és bizonyos megdöbbenéssel hallok róla, hogy a képviselő úr úgy van informálva, hogy ennek az ügynek aktái félretétettek volna, és anélkül, hogy a szabályszerű lépések megtörténtek volna, az eljárás befejeztetett.

ZADRAVECZ ISTVÁN TÁBORI PÜSPÖK EMLÉKIRATÁNAK AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉGRŐL SZÓLÓ FEJEZETE[273]

Etelközi Szövetség = EX

A legnagyobb és legerősebb társulás a magyar irredenta érdekében. A legszigorúbb titkos szövetségnek indult. Azonban lelkiismeretesen kijelenthetem, hogy nem a céljai miatt iparkodott titkos lenni, hanem a magyar ember természetrajzát tartva szem előtt. Célja a becsületes magyar irredenta volt. Gyűléseit, amúgy egészében, akármelyik nyílt téren is megtarthatta volna (mindaddig, míg érdekegyesületté nem süllyedt), annyira igazságos és magyar ügyeket támogatott. Tehát nem ez oldala miatt kereste a titkosságot. Hanem – ahogy már fentebb említettem – a tagokat akarta leszoktatni arról a köztudomású magyar hibáról, hogy a legértékesebb magyar készülődések szalonok tereferéi lettek, s idejekorán a minket körülvevő s minden sóhajunkat ágyúdörgésnek magyarázó ellenségeinknek tudomására hozva. Azért is kereste a titkosságot –, sőt, ahogy később megírom, titokzatosságot –, mert szervezkedéseiben a szabadkőművességet tartotta szem előtt, és hasonló módon akarta a hazát megmenteni, aminthogy ők azt tönkretették...

---

[273] A forrás korábban az alábbi forráskiadványban került publikálásra: ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecz titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYi György, Kossuth Könyvkiadó, 1967, 129–150.

Az EX Szegeden született 1919-ben. Alapítója legelsősorban Prőhle Vilmos egyetemi tanár volt. Szülőtársai: Demeter Lajos százados, Schultheisz Károly, Gyarmathy János menekült lelkész. Nagyon óvatosan bár, de rövid idő múlva sok és értékes egyént szerveztek be. A személymegválogatásnál legfőbb vezérelv volt: erős magyar, irredenta érzés, és teljes, minden vonatkozású zsidó- és szabadkőműves-mentesség. Egyike voltam a legelső beszervezetteknek. És dermesztő komolyan vettem a beszervezésemet. Egész lelkemet és munkásságomat az EX által óhajtott és akart magyar irredentának a szolgálatába állítottam. Sőt, több értékes embert hoztam a szervezetbe. A vezérség megbízott azzal is, hogy Horthy fővezért is hozzam be, szervezzem be; Horthy – bár teljesen megértette a szövetség létjogosultságát és nemes törekvéseit – a beszervezés elől mindig kitért. Soha be nem szerveztette magát – később sem. Csak azt ígérte mindig, hogy segítségére lesz a szövetségnek és céljainak... Az EX kiküldötteit (később is mint kormányzó) mindig szívesen fogadta, előterjesztéseiket meghallgatta... egyben a szövetség hathatós segítségére számított is minden nehézségben. És erre bízvást számíthatott is, mert az EX lelke és gerince volt a kormányzó-, illetőleg a Horthy-hűség.

Igaz, hogy az EX esküje értelmében árulással határos az, hogy én itt róla és tagjairól és munkásságáról megemlékezem, – azért én mégsem érzem magma árulónak. Részint azért, mert az EX hivatalosan feloszlott – tehát már a történelemé, különösen pedig azért nem, mert tudván tudom, hogy úgy a politikában mint a közéletben, úgy a

baráti világban mint az ádáz ellentáborban nagyon is tudnak az EXről, sőt dacára a nagy titkosságnak, teljes és jó névsor is forog kézen; és az EXet méltánytalanul és rosszul ítélik meg. Tehát jogot formálok magamnak ahhoz, hogy az EXről írjak, mert ha valaki, úgy én vagyok a legilletékesebb erre. És amit róla írok, az Isten előtt igaz! Lássa az őszinte (bár nem abszolút teljes, hisz akkor minden jegyzőkönyvet stb. kellene idezárnom) megemlékezésemből az utókor, hogy jót, nemeset akart az EX, bár nem egészen rajta múlott, hogy tulajdonképp nem tett semmi nagyot. Egyben azt is akarom elérni, hogy a sok gyanúsításnak, feketítésnek gátat emeljek – mert az EX nem volt emberevő, bombavető, pogromcsináló, hanem jószándékú, hazájukat szerető, annak fájdalmas helyzetét törvényes úton-módon megváltoztatni akaró, irredenta magyarok szent gyűlése... Sőt éppen a szabályzatnak „a titoktartás megszüntetéséről" adott rendelkezése adja meg nekem a jogot, hogy az EX javára itt az alábbiakat közölhessem.

Az alapítást követő néhány hónapon keresztül Szegeden az alapítók voltak a szövetség vezérei. A szövetség amolyan primitív, nyers formában élt. Nem is volt „szervezete", „alapszabályai". Esküje is rövid, csattanós volt. A titoktartás is inkább célirányosságból, de meg lett bízva a formák elkészítésével Toókos vk. százados testvér.

Alighogy Budapestre került vissza az ország súlypontja, az EX is ide telepedett, éspedig a szabadkőműves páholy székházába, a Podmaniczky utcába. Rövidesen rá Toókos elkészítette a szabályzatot, szervezetet, esküformát, és azt bemutatta a vezéreknek. Az alapítók irányítása

alapján a hét vezéri helyre egyelőre a következők lettek választva, illetőleg beállítva: Prőhle, Gömbös, Toókos, Zadravecz. Pecsétőr: Gyarmathy.

A Toókos által benyújtott szervezeti szabályzatot elfogadta a Vezérek Tanácsa. És ez alapon indult meg a szervezkedés. Már elég szépen erősödött Szegeden a szövetség, de Budapesten rövid idő alatt hihetetlenül megsokasodott a testvérek száma.

De Toókos nemcsak a szervezet szövegezését csinálta meg, hanem mindenáron azon volt, hogy titokzatosságokat is hozzon be. E törekvését én annak tulajdonítottam, hogy a Podmaniczky utcai páholy sok látványossága és titokzatossága hatást gyakorolt rá. Meghagyta a páholy alsó templomának csontvázait, s azok előtt kellett az új testvéreknek esküdni, s ez roppantul meg is hatotta őket. A vezéreket hosszú csuhába bújtatta, úgyhogy a fejük is be lett burkolva, s csak vágott réseken csillogtak elő szemeik. E ruhában jelentek meg a vezérek, s ülték körül a férőhelyeket. Ámde hangról meg miegyébről könnyű volt rájönni, ki hol rejtekezik. Én soha fel nem vettem e ruhát. Külön jelei is voltak az EXnek, amelyekről egymásra ismertek a testvérek. (A jobb kéz középső ujját a mellénygombok közé dugni, majd a gallért belül megsimogatni stb.). De nem soká tartott e sok titokzatosság, megelégelték a vezérek – én meg pont azért keltem ki ellene, mert nem felel meg a magyar természetnek, mely nyílt arccal esküszik és nyílt fővel megy céljai útján.

Így megdőlt a titokzatosság utáni törekvés, és annál erősebben ügyeltek a titoktartásra. Emiatt az EX szót

törölték – mert már a verebek csiripelték, és elrendelte a Vezérek Tanácsa (VT), hogy ezentúl írásban az ET használtassák. Egymást érték a testvéreket legitimáló igazolványok, iratok, fényképek. Csak szigorú ellenőrzés, igazoltatás után lehetett bejutni az összgyűlésre, táborozásra. Egy ilyen táborozáson történt, hogy egy testvér nagyképűsködve kijelenti, hogy nem igazolt egyén is van jelen. Erre Gyarmathy bőszülten rohan az ajtóhoz, hogy a kém élve ki ne szökhessen. A gyanakodó testvér fel lett szólítva, mutassa meg azt a jelenlevőt, aki ide igazolatlanul betolakodott. Soknak derült nevetése közben kisült, hogy Hir Gyurkát tartotta igazolatlannak és kémnek.

Miután az EX gr. Ráday Gedeon, Perényi Zsigmond br. és Sréter István tábornokkal betöltötte a vezérek 7-es számát – azon volt, hogy a fővezéri helyre valót is találjon. A VT le nem írott és csak élőszóval fenntartott akaratából a fővezéri szék az államfőnek lett fenntartva. Az EX vezérei nagyon szívesen látták volna a fővezéri székben Horthy Miklóst, Magyarország kormányzóját. De Horthy még csak beszerveztetni sem engedte magát. Amidőn megtudta, hogy a fővezéri hely államfőnek van fenntartva, s mint ilyent óhajtaná oda az EX – a legenergikusabban szabadkozott tőle. Azonban a kormányzó környezete s az összes szárnysegédek mind be lettek szervezve a kormányzó tudtával. És mindmáig nagyon vigyázott arra az EX, hogy ne is férkőzhessen a kormányzó közelébe be nem szervezett egyén... Itt azután Gömbös tett egy merész

húzást. Prónay tábornok[274] EX-testvér révén megdolgoztatta és beszerveztette Albrecht kir. főherceget. 1920. augusztus 5-én késő éjjel egy autó állt meg a Margit körúti ferencrendi zárda előtt, s kéretett engem Héjjas Iván, Budaházy százados és Gömbös Gyula; a páholyba vittek. Éjféltájt, nagyon szűk társaságban, csak a vezérek jelenlétében esküdött be az EXbe Albrecht főherceg. E beszervezés bármily szűk körben is történt, nagyon gyorsan köztudomású lett a szövetségben, és nagyon természetesen az EX tagjai a legnagyobb részben Albrechtben a jövő királyát látták. Bár az EX ezt hivatalosan sohasem vallotta, de politikája bizony ehhez irányult. Albrecht alig egyszer-kétszer jelent meg a nagy táborozáson, akkor a Toókos-féle álruhában. A vezérek azonban eleven személyi összeköttetésben voltak vele.

A VT egy egészen új hivatalt állított fel: a „vezérintéző" méltóságát. Ez tulajdonképpen amolyan megbízatás volt, amilyent majd minden emberi egyesületben az „ügyvezető" szokta betölteni. A vezérintéző: br. Feilitzsch Berthold lett, aki elég agilisan kezdett hozzá a nagy megbízatása munkájához.

A legnagyobb vívmány, mit még 1920-ban értünk el, volt egyes irredenta egyleteknek a bevonása a mienkbe. Így olvadhattak az EXbe a felsővidéki „Honfoglalók. Ugyanakkor bizonyos szerződésre léptünk a Wolff-féle

[274] Prónay Pál a Zadravecz István által emlékiratában nagyvonalúan neki adományozott rendfokozattal ellentétben sosem volt tábornok, ugyanis 1922-ben alezredesi rendfokozatban szerelt le a hadseregtől és vonult nyugállományba.

szervezettel, az „Egyesült Keresztény Ligával". Wolff Károly szervezete szintén titkos szervezetként a budapesti városi politikában játszott nagy szerepet. Kifelé az országban tagszámban hátrább volt a mienknél. Szerződésünk értelmében egymásnak útjait nem kereszteztük; egymás embereit nem háborgatjuk, mert egyenlő testvér, bármelyik szervezetnél is van; közösen segítjük egymást a szervezeti vagy testvéri érdekekben; és a testvérszervezetek öt-öt testvért delegálnak, kik azután belátásuk szerint összejöveteleket, megbeszéléseket tartanak, hogy rajtuk keresztül összhangban haladjon a két szövetség.

Az EX delegáltjai voltak: Gömbös, Toókos, Rátz Jenő, Zadravecz, Than. A Wolff-szövetségé pedig Wolff, Bársony János, Bieber Gyula, Nádosy Imre és dr. Benárd Ágost. Azonban a delegációk száma és személye változhatott és gyakran változott is, egyes felmerült kérdések szerint. Összejöveteleink esetről esetre meghatározott időben, más és más testvér lakásán történek. Mondhatom, hogy a két testvérszövetség közt soha torzsalkodás elő nem fordult és példás, viszonylagos szeretet élt közöttünk. Nem sok idő kellett hozzá, hogy belássam, miszerint a Wolffék szövetsége súlyosabb, értékesebb az EXnél, dacára, hogy számban jóval hátramaradt. Rájöttünk arra, hogy vannak egyesek, kik mind a két szövetségben esküdtek, például Prohászka püspök.

E vezérséggel azután munkához látott az EX. Bár mindenbe belenézett, mindenbe bele akart szólni, bár mindenben intézkedni szeretett volna – könnyebb áttekintés végett összepréselem munkásságát egynéhány területre:

a) Irredenta – nem volt táborozás vagy tanácskozás, amelyen erről szó ne esett volna. Ebben csakugyan hű maradt alakításához, úgyannyira, hogy minden, de minden e szellemben ment. Igen ám, csakhogy nem a tettek irredentájáig, hanem a szavak, a szónoklatok irredentájáig, mely később a sopánkodás, a düh és a lázongó elégedetlenség irredentájába fulladt. Örökös panaszok, elégedetlenség a kormány és a miniszterekkel szemben, pedig javarészük a testvériségből, sőt az EX útján került oda. 1920. December 21-én a két szervezet kiküldöttjeinek ülésén határozatba ment: „dolgozni a kormány megbuktatásán". (Teleki Pál miniszterelnök a Wolffékhoz tarozott.) Hasonló határozat azután még számtalanszor hangzott el! Én ilyenkor sohase elegyedtem bele a melegébe, – mert láttam a magyar tüzet, mely kívülről, felelőtlenül lángolt, s nem érti a felelősök nehézségeit – no meg azt is vettem észre, hogy a leghangosabbak (Gömbös, Wolff) rendesen bizonyos vágyódással zajongtak, bíráltak... Sőt az elégedetlenség a kormányzóval szemben is egész hangos lett. Már 1920. December 20-án megtartott VT tárgyalta, hogy a kormányzó tehetetlen, emellett végtelenül hiszékeny, mindenféle külföldi kalandoroknak felül, azokat asztalához engedi (Bauer–Trebitsch), azonkívül a környezete (bár testvérek mind) éretlenül politizálgat, pedig a korlátolt Magasházy Lacinak sehogy sem áll jól a „világpolitika"... Ugyane tanácskozásból meg lett bízva Toókos, hogy a szárnysegédeket hozza rendbe, Gömbös pedig, hogy a kormányzót világosítsa fel... És ilyen erős fellépésre többször ragadtatta magát az EX. Sőt, 1921. június 22-én felkeresett ottho-

nomban, a Margit körúti ferences zárdában br. Feilitzsch vezérintéző. Betegségem miatt egy pár VT-ülést elmulasztottam. Azért jött a vezérintéző, hogy különösen a legutolsó VT-ülés határozatát tudassa velem. Szinte megdöbbenve hallottam, hogy a VT elfogadta a katonanemzetségnek ama határozatát, illetőleg kérését, mely szerint egy nagyon súlyos deputáció járuljon a kormányzó elé és „ultimátumszerűen" felszólítsa, hogy távolítsa el környezetéből a destruktív elemeket és fogjon hozzá erősebb kézzel a kormányzáshoz... ellenkező esetben a közeljövő összeomlásáért egyedül ő lesz a felelős...

Kérdésemre, mi okok indították a VT-t e lehetetlen határozatra, a következőket válaszolta Feilitzsch: „A kormányzó elnézi a sajtó szemtelen tónusát, a pártok tülekedését, a királykérdés kiélesedését. Dacára, hogy figyelmeztetve lett, semmit sem tesz ezek orvoslására. A kutyahű embereit távol engedi tartani magától, soha tanácsaikat ki nem kéri, de a stréber tolakodók vígan hemzsegnek körülötte, sőt kitűnően fogadja őket!..." Ami ezután őrületig fokozta az EX elégedetlenségét, az volt, hogy az ilyen fellépéseknek semmi eredménye nem lett, s a kormányzó tovább maradt tétlen, a kormány pedig, különösen amióta Bethlen vette át (Bethlen Wolfféké), tovább politizált és kutyába vette édesanyja, az EX zsörtölődéseit, ultimátumait... A legtüzesebb bujtogató rendesen Gyarmathy János kormányzósági lelkész, az EX pecsétőre e volt. Ez elégedetlen, tüzes és tüzelő fiatalember nagyon gyakran dobta bele tüzét akár a VT-be, akár pedig a nagy táborba, amelynek ő volt a legkedveltebb szónoka.

És csodálatos! Midőn az EX tagjai (Prónay, Héjjas, Bónis, Hir) kirántották a kardot Nyugat-Magyarország érdekében, és szép eredményes, cselekvő irredenta csatatérre tértek, éppen a hivatalos EX gördített eléjük legfőbb akadályt, s megtett mindent a leszerelésükre, és nem riadt vissza személyi üldözésüktől sem. A testvérek nagy többsége előtt örök titokként maradt és szörnyű fájó nyomot hagyott az EX vezetőségének magatartása a nyugatosokkal szemben, azaz minden cselekvő irredentával szemben. A vezetőség szította mindig az irredentás hangulatot – s amikor valamicske tett kínálkozott, ő volt a legerősebb leszerelője. Ennek az oka abban rejlett, hogy a vezetek egyesei az irredentáskodás is nagyon ügyesen érdekeik szekerébe fogták, és készek voltak hátmegetti tárgyalásokra és megalkuvásokra.

1921. június 20-án a VT-gyűlésen br. Perényi lakásán Gömbös jelenti, hogy koronatanács volt ma, amelyre ő is hivatalos volt. A koronatanács elhatározta, hogy Ludendorff-fal erősebben tárgyal azért, ahogy szabad út létesüljön Magyarország és München között. A bécsi erős kommunisztikus hangulat ezt csak segíti, sőt minél előbb robban ki, annál jobb. A németek célja kihasználni Bécs e hangulatát és bevonulni oda fegyveresen. A mi kötelességünk pedig lesz élelmezni a müncheni expedíciót. A koronatanács vezértestvérünket, gr. Ráday Gedeont küldi Ludendorffhoz tárgyalni. És 1921. február 12-én tartott VT-n Ráday már be is számolt tárgyalásairól. Ezek szerint Ludendorffék sokat kívánnak: 70 millió korona pénzt, sok vagon élelmiszert, sőt a nyugat-magyarországi területekről

sem hajlandók lemondani. Gömbös ajánlotta ezek teljesítését, mire Pröhle nagyon szenvedelmesen kikelt e „hazaárulás" ellen. A VT tagjai megoszlásba mentek. Én Pröhlével tartottam. Egyébként a nyugat-magyarországi felelőtlen cselekvésről külön és bőven akarok megemlékezni, hol lesz módom a hivatalos EX elítélendő magaviseletét leírni.

b) Személyi kérdések. Az alapszabályok értelmében az EX arra törekedett, hogy tagjaival töltse be a hatalmi helyeket, s ugyancsak az eskü szellemében minden testvérnek ügye-baja, érdeke meleg párfogásra és segítségre tarthatott igényt.

És bár természetes, sőt szükséges intézkedés a nagy célok érdekében, de éppen a pontnál süllyedt legmélyebbre az EX, s lett belőle elhelyező iroda vagy üldöző, bosszuló társaság.

Balkezessége és tragédiája különösen abból származott, hogy nem nevelt testvéreket a hivatalokba, hanem föntről, a magas helyeket törekedett beszervezni. E visszás módszer hozta magával azt az elégedetlenséget és csalódást, amelyről fentebb szóltam. Amint feltűnt egy új név, csillag a magasságokban, pláne a miniszteri székben, uccu neki! mindjárt küldtek hozzá „beszervezőket". És az ilyen magas helyről beszervezetteket mindjárt vezető helyekre tették. Szerencse, hogy csak hét vezéri szék volt – s az is betöltve. Azért mégis találtak rá módot, hogy Bánffy külügyminiszterből a beszervezés után rögtön vezér lehessen a lemondott és minden nyilvánosságtól, még EXből is elvonult Sréter miniszter helyébe. Ez a módszer rendkívül sokat ártott az EXnek, és hovatovább politizálgató emberek

ugródeszkájává tette. Hiába szónokoltam erről a VT-ben, csak így haladt a dolog tovább.

És az elhelyezkedési láz, mely annyira jellemezte 1920-ban társadalmi életünket, nagyrészt az EXen hömpölygött keresztül, és parancs alapján én voltam a szerencsétlen áldozat, kinek szeretettel kellett meghallgatni minden óhajt és bajt – és lótni-futni a testvérek érdekében... És ha valami nem sikerült, mindig rám hárították a felelősséget. „Mivel a közeljövőben előreláthatólag a tisztviselőknek mintegy 20%-a kerül B-listára, felszólította az egyesületünk tagjait, hogy akik közülük B-listára kerülnek, ezen körülményt azonnal jelentsék be, mert az ET visszavételük iránt haladéktalanul eljárni kíván. Megjegyezni kívánja az ET, hogy csak tagokkal szemben helyezkedik a fenti álláspontra." (7. sz. körrendelet. VI.)

Ha pedig akár Budapesten, akár pedig valahol a vidéken valamelyik hivatalnok útjában volt valamelyik testvérnek, utálatos volt nézni azt a hajszát, melyet támasztottak ellene. Mindig megtalálta az útját, hogy az illetékes fórumok figyelmét felhívhassa az illető „destruktív", „veszélyes" elem ellen, s nem nyugodott, míg el nem fűrészelte.

„Az ET az idegen faj leszorítására irányuló törekvésekből nem enged semmit sem! Miután az utóbbi időben igen nagy vállalatok (Lőporgyár, Állami Jegyintézet, sőt a szegedi rk. fogadalmi templom építése is stb.) ezen faj kezére került, az ET utasítja összes tagjait, hogy az idegen faj előrejutását állandóan szorgos megfigyelésnek vessék alá, s ha kétségtelenül megállapítható az, hogy ebben tagtársainknak része van, úgy ezek ellen azonnal a legszigorúbb

eljárás teendő folyamatba. A vétkes ellen el kell járni: elbocsátás, B-listára helyezés, áthelyezés, ehhez hasonló büntetések által." (7. sz. körrendelet. III.) Csak természetes, hogy az ilyen eljárás országútja lett a nemtelen egyéni bosszúnak és számtalan embertelenségnek. Mindig azonban azt hangoztatta, hogy nagy, hazafias, szent cél érdekében száll síkra! Az ilyen nagy intrikáknak és fűrészelgetésnek kiáltó példája volt az a hajsza, melyet Shvoy vk. ezredes és az ő sürgetésére a szegedi nemzetség indított és folytatott a szegedi főispán, dr. Aigner Károly ellen. Mindenki tudta, hogy a Shvoy–Aigner-torzsalkodás semmi egyéb kakasviadalnál, azonban Shvoy nagyszerűen tudta hangoztatni, hogy ez hazafias és elsőrendű EX-harc a destruktív szabadkőműves ellen. Lévén szegedi ügy ez a harc, nekem osztotta be a VT. Fel is kerestem a kormányzót és Teleki, majd Bethlen miniszterelnököket, és informáltam őket. Bethlen ezeket mondotta: „Aigner egyike a legjobb főispánjaimnak." Nagyon természetes, hogy én ezek után már egy lépést sem tettem Aigner ellen. De Shvoy nem nyugodott. Az őt jellemző katonai szívóssággal és diktátorsággal dolgozott tovább – és egészen a megfenyítéséig vitte a követelőzést. A szegedi EX nevében, nemzetségfő minőségben ezeket írta a VT-hez és hozzám:

Shvoy Kálmán ezredes levele Zadravecznek:

„Kedves Testvérünk!
A szegedi nemzetségnek több mint egy éve elhatározott kívánsága és óhaja az, hogy éppen kiváltságos helyzeténél fogva, melyben Szeged város van és amelyben az EXnek működése legintenzívebben szük-

séges, – a város főispáni széke testvérrel töltessék be. Erről k. testvérünknek is tudomása volt.

Már az elmúlt évben két ízben felterjesztést tettünk abban az irányban, hogy a jelenlegi főispán felmentése mellett más, éspedig testvér főispán neveztessék ki, ugyanakkor a VT-nek felhívására mindkét esetben a személyre is tettünk javaslatot.

Első alkalommal éppen k. testvérünknek téves információból eredő hozzájárulása volt egyik oka annak, hogy a jelenlegi főispán az elmúlt év őszén, amidőn a főispáni kicserélések történtek, amidőn, dacára a személy megjelölése mellett felhívásra tett javaslatunknak, ismét a bennünket mindent téren akadályozni igyekvő és működésünket nyilvánosan pertraktáló jelenlegi főispán maradt meg.

Folyó év január havában ismét ez történt, dacára, hogy korábbi felterjesztésünkre adott okok megszűntek, vagyis előbb azt a választ kaptuk, hogy a nemzetgyűlés feloszlatása után a dolog minden nehézség nélkül sikerülni fog. Ez alkalommal k. testvér – mint értesültünk – a szegedi nemzetség tanácsának állásfoglalását magáévá tette, és annak szellemében érvényesítette befolyását.

Nemzetségünk tanácsa folyó hó 7-én tartott teljes ülésében egyhangúlag arra az álláspontra helyezkedett, hogy kérni fogja a Vezérek Tanácsát, hogy a jelenlegi főispán felmentése mellett testvér nevezzen ki helyébe. Ezúttal személyt nem kívánt javaslatba hozni, egyedüli kikötése és kérése az volt, hogy feltétlenül testvér legyen.

Ezen felterjesztésünk a Vezérek Tanácsához a mai nappal ment el azzal a szankcióval, hogy a nemzetség tanácsa a szegedi nemzetségre és a város keresztény társadalmára ezt okvetlenül szükségesnek tartja. Ezért és mert a szegedi testvérek előtt a tanács nem hajlandó tovább felelősséget viselni és a tehetetlenség vádját tovább is tartani, – miért is amennyiben a kérdésben a Vezérek Tanácsa

részéről megfelelő intézkedés nem tétetnék, úgy a vezető állásaikat március hó 31-én a VT-nek rendelkezésére bocsátják és tovább csak mint egyszerű tag-testvérek kívánnak működni.

Ugyanezen tanács határozata akként is szól, hogy miután k. testvér a katolikus klérussal együtt újólag a jelenlegi főispán megtartása mellett exponálta magát – amint erről kiküldötteink Budapesten értesültek –, e körülményeket k. testvérrel is közölni rendeli azzal, hogy a szegedi nemzetség érdekében, annak jól felfogott kívánságának teljesítése érdekében a VT az illetékes helyen hathatósan járjon el, és a jövőben is e kívánságának megfelelően járjon el mindenkor.

Amidőn e rendelkezésnek a tanács nevében és megbízásából eleget teszünk, kérjük az eredményről megfelelő értesítést kaphassunk.

testvéri üdvözlettel
I/714.
nemzetségfő

Szeged 1922. március hó 16-án
I/707.
pecsétőr"

Zadravecz válasza Shvoy Kálmánnak:

„A szegedi I. sz. X-től f. h. 16-áról keltezett levelet vettem.

Sietek rá őszinte felvilágosítással szolgálni.

Igaz, hogy a nevezett úr legelső kinevezéséhez volt némi befolyásom, és azt javára használtam. – De akkor még mit sem tudtam a szegedi X ellenterveiről, sem az ő volt szabadkőművességéről.

Azóta ő többször megerősítést kapott, amelyhez – megismerve a szegedi X álláspontját – én egyáltalán nem segítettem, sőt az ellen dolgoztam, informálva illetékes köröket.

Ami azt illeti, a levél ama kitételét, hogy a legutóbbi megerősítéshez a szegedi katolikus klérussal együtt én is exponáltam magamat – ezt illő tisztelettel elhárítom magamtól.

Igaz a dologban ez:

Amidőn én és a VT az ellenkezőjét akartam elérni a legértékesebb fórumnál, azzal kaptam elutasítást: a szegedi klérus tagjai erősen támogatják. Téves azonban engem a szegedi klérussal azonosítani. S aki itt fönt a szegedi kiküldötteket így informálta, az egy kicsit furcsán járt el, mert nem akarta nyíltan megmondani az illető úr megingathatatlanságának egyetlen okát.

Hát én itt megmondom.

A Wolffék beszippantották, míg ti hadakoztatok vele. Ők tartják hát. Tudvalevő dolog pedig, hogy a min. elnök úr is oda van beszervezve – hát igenis, ezen az alapon ma min. elnök tartja.

Most magatok ítéljetek, lehet-e engem vádolni, vagy képes- a VT Bethlennel szembehelyezkedni?

A helyzet furcsa és nehéz.

A ti tanácstok ezek tudatában aligha fog ezen túl a testvériségben, bennem, a VT-ben stb. hibát keresni – és a kimondott végső elhatározásban megmaradni.

Legjobb, amit ehetünk, még egy kis türelemmel lenni, majd tisztul a helyzet.

Engedd meg, hogy megragadva az alkalmat egy észrevételemet nyíltan föltárjam. Fájón vettem észre, hogy egy idő óta te oly hideg vagy irányomban, mintha neheztelnél. Isten a tanúm, hogy erre szándékosan okot nem szolgáltattam. Ha az előbbi úgy volt ennek

oka, szeretném, ha a tekintetből is tisztázottnak látnád. Ha pedig valami más, tudtomon kívüli dologból származott volna az, úgy kérlek, tárd fel nyíltan, hogy tisztázhassam, mert én tehozzád a régi meg nem tántorodott szeretettel vagyok.

Bpest.

Zadravecz"

Aigner nagyon is tudta, és kellemetlenül érezte az ellene indított hajszát. Valószínűleg tudta, hogy én tagja vagyok az EXnek, de azt hiszem, inkább a régebbi barátságból kifolyólag – mely közöttünk akkor pecsételtetett meg, midőn mint szegedi gvardián,[275] családja kérelmére, édesatyja halálos ágyánál álltam, és őt a végső szentségekkel láttam el – bizalmasan felkeresett személyesen és írásban, s kérte pártfogásomat. [...]

Shvoy hajszája nem sikerült. Aigner a mai napig Szeged főispánja. Az ódiumot ezért Shvoyék előtt én viselem!

De ne gondolja senki sem, hogy az EX minden szabadkőműves ellen hasonló elvhűséggel és szívóssággal harcolt. Korántsem! Ravasz kálvinista „püspöknek" például nagyon is meg tudták bocsátani a szabadkőművességét. Midőn 1921 áprilisában híre járt, hogy Erdélyből elhozzák Budapestre Petrik kálvinista püspök örökébe Ravaszt, és egyes testvérek feldobták szabadkőművességét, rögtön tömegesen jelentkeztek az EX-testvérek, kik nemcsak

[275] gvardián = rendházfőnök.

megbocsátották Ravasznak szabadkőművességét, hanem egyenesen „nemzetinek", „hazafiasnak", „jó irányzatúnak" hirdették még a kolozsvári páholyt is, amelynek Ravasz tagja volt. 1921. április 13-án dr. Bársony professzor lakásán megtartott EX-Wolff-közgyűlésen határozatba ment Ravasz püspökségének minden vonalon való előkészítése. De nem is kellett azt az EXnek oly nagyon pártfogolni, ment az nagyon könnyen! Senkinek sem jutott eszébe sem fönt, sem középen Ravasz szabadkőművességét kifogásolni. Sőt, nem egy testvér akadt (sőt maga a VT is), aki azt hangoztatta, hogy Ravaszt be kellene szervezni az EXbe, hisz nem tesz semmit, hogy szabadkőműves...

c) Politika. Sajnos, az EX nagyon rövid idő alatt politizálgató társasággá lett, sőt a politikusok játékszerévé. Miután semmiféle cselekvő irredenta nem ment (aminek legelsősorban hazánk mostoha helyzete, hadseregének szigorú ellenőrzése, no meg sorsa vezetőinek őszinte törekvése szigorúan a trianoni békediktáltatás szellemében rendezkedni – volt az oka), az EX úgy vélte az irredentát szolgálni, hogy célul tűzte ki kézbe venni a kormányzatot. Ez azonban csak annyiban sikerült, hogy néhány minisztert szállított (Teleki, Bethlen, Ráday, Sréter, Rakovszky) vagy beszervezett (Bánffy, Benárd). És amikor képviselőválasztások voltak, egész erejével azon dolgozott, hogy minél több testvér választassék be. Amikor az 1922. évi választásokon Gömbös volt a választási diktátor, ez nagyon szépen és tervszerűen sikerült, és vagy hetven testvér (mind a két szövetségből) jött be a parlamentbe. Ezekből lettek azután államtitkárok is (Koszó, Than, Sztranyavszky stb.). E

nagyszámú képviselő testvérek azután külön és közös táborozásokra is jöttek össze. E szép terv, a testvérképviselők egységes munkája, gyorsan csődöt mondott, mert ahányan voltak, annyi felé húztak a politikában. Más-más párt és egyéni célok, ambíciók szerteforgácsolták őket. De leginkább az volt a robbantási bombájuk, aki összetoborzójuk: Gömbös Gyula mérhetetlen és soha nem titkolt politikai ambícióit is az EXen keresztül akarta elérni. Horthyt, Bethlent sok ideig terrorizálgatta azzal, hogy az EX végtelenül hatalmas és félelmetes erő – mely teljes egészében az ő kezében van. Emiatt Bethlen sokszor tárgyalt Gömbössel, sőt pénzeket is folyósított, de ugyanakkor erősen dolgozott az EX fölborításán vagy legalábbis meggyengítésén. Kiparancsolta belőle a katonaságot, ami miatt nagyon megingatta; majd a vezető existákat (Eckhardt, Zsilinszky, Gömbös, Prónay, Hir, Héjjas stb.) egyenként morzsolta le; az új választásokon tervszerűen kibuktatta a testvéreket, miáltal az EX politikai mumusát egészen megpukkasztotta!...

Rengeteg feljajdulás és panasz hangzott fel emiatt a testvériségben. A táborozások másból sem állottak, mint elégedetlenkedésből, összeesküvésből a kormány, a testvér Bethlen ellen. Magamban mindig csodáltam Bethlent, hogy kellőleg tudta értékelni az EX lármáját. „A kutya ugat – a karaván halad!" De akkor már keserűen mosolyogtam, midőn láttam az az előtt hangos, zajos, lázongó testvéreket egymás után elhalkulni és elkullogni... A konc, mit Bethlen mindig idejében eléjük dobott, elnémította őket, sőt hűséges csatlósaivá tette. A vezérintéző, Feilitzsch báró

idegesen lázongott – míg főispán nem lett... Perényi, és vele sokan, a Bethlen-féle állami-dotált „nemzeti szövetségekbe" kerültek, hol Bethlen felügyelete alatt játszhatják tovább ártalmatlan kisded játékaikat. Kozma Miklós az MTI vezetője, Ángyán államtitkár, Sztranyavszky szintén. Puky házelnök s így tovább... Elhaló akkordok!...

A királykérdésben, az örökös magyar királykérdésben, mely különösen 1920 és 1921-en, az úgynevezett királypuccsok idejében volt nagyon meleg és izgató kérdés, az EX egész különlegesen viselkedett. A vezéri parancsokban és táborozási beszédekben erősen hangoztatta, hogy az EX nem ismer királykérdést, hogy azt teljesen kikapcsolja életéből – és a kormányzóhoz törhetetlenül ragaszkodva törekszik a magyar ügy szolgálatában megmaradni. Hátsó zsebéből azonban kifogyhatatlanul húzogatta elő a fegyvereket, melyekkel küzdött mindenféle „karlizmus" ellen, sőt ama testvérek ellen, akik ama hírhedtségbe este, hogy „legitimisták". 1921. június 7-én Ráday gr. lakásán megtartott VT-ülésen gr. Bánffy külügyminiszter behatóan referálta le Károly király lehetőségeit. E referáda szerint Károly király a külügyi helyzet alapján lehetetlen. És VT-határozat lett: az EX Károly királlyal szemben az elhárítás politikáját követi, vagyis minden vonalon ellenáll a karlista propagandának, mint „hazaveszélyesnek"! És ugyanez Bánffy, egyik VT-ülésen, 1921. június 14-én mint komoly lehetőséget mondotta el a külügy hírverését, mely szerint: Károly király franciskánus barátcsuhába öltözve lappang egy cseh kolostorban, ahonnan így álruhában oson be az országa, mint „deus ex machina". És felhívta Bánffy az

EXet, hogy résen legyenek ennek megakadályozására. Míg én nevettem a mesén, a többi idegeskedett és szidták Károlyt és minden karlizmust... Üldözési mániában szenvedő, hisztérikus, gyűlölködő társaságnak tűnt fel mindig a VT, amint Károly királyról és legitimizmusról esett szó. De volt öröm és vivát, amidőn Feilitzsch vezérintéző jelentette, hogy Albrecht „testvérünket" Madridban királyi pompával fogadták. És amidőn 1921 elején a Teleki-kormány megingott, s Bethlen (Wolff-testvér) személye került előtérbe, az EX rögtön küldte Gömböst lepaktálni Bethlennel. E paktumban a királykérdés is szerepelt. Gömbös 1921. február 12-én számolt be tárgyalásairól a VT-nek: „Bethlen hajlandó átvenni a kormányt". Erős irredenta szellemben fog kormányozni. Meg fogja oldani a királykérdést is. És pedig úgy, hogy akár személyes tárgyalással, akár más útonmódon teljesen lehetetlen helyzetbe fogja sodorni Károlyt Magyarországgal szemben. Így volt a pécsi híres beszéd mérgezett csalétek – detronizáláshoz...

Hovatovább gerincévé lett az EXnek szabad királyválasztónak lenni, sőt küzdeni a „legitimizmus" ellen. Emiatt nagyon sok, különösen katolikus vallású testvér passzivitásba lépett. (Kivonta magát az EX életéből). Azonban az EX nemigen várta, hogy a legitimista érzelműek maguktól eltávozzanak, hanem támadólag lépett fel ellenük. Ostenburg őrnagy testvér például az 1921. októberi királykísérletért a legszigorúbban elítélte, passzivitásba helyezte, sőt exkommunikációval sújtotta. És midőn később a társadalmi érzés nagyon is enyhült Ostenburggal szemben, és a börtönön keresztül hősként lépett a

világosságra, az EX 192. május 9-én, a 6. számú korrendelet I. pontja alatt: „Újból felhívja az összes testvérek figyelmét arra, hogy Ostenburg-Moravek őrnagy mint esküszegő passzivitásba helyeztetett, és vele a tagtársaiknak egyáltalán nem szabad érintkezniök..."

Fölöslegesnek tartom példaszaporításért megemlíteni még azokat a testvéreket, akiknek a sors azt a szerencsés lehetőséget adta, hogy minden feltűnés nélkül léphettek passzivitásba, sőt a nyílt mellőzük vagy kizárásul nem okozott valami zajt, hanem hivatkozom jómagam esetére, példájára.

Külön fejezetet szánok majd e 7 év királykérdésének, de már itt megjegyezhetem, hogy gyermekkori neveltetésem, majd franciskánus magyarságom és szegedi pélbánoskodásom egyáltalán nem tett Habsburg-imádóvá. A Szent Korona törhetetlen híve, az apostoli királyság halálig hű munkásának jöttem, de nem aulikusnak. Sőt, a restaurációt a nagy összeomlások után, a tengernyi ellenségek zúgó áradata közepette egyáltalán nem a személytől, még a koronás királytól, Károlytól sem vártam (annál kevésbé kiskorú árvájától vagy elkeseredett, fájdalomba döntött özvegyétől, hanem egyes-egyedül az elvek diadalától!). Az apostoli királyság, a Szent Korona, a Regnum Marianum élethalálharcának tekintettem én a magyar küzdőteret. Ez győzzön! És ha ez győz, csak az igazság és jog birtokában levő Károly javában győz. De nem ám megfordítva! Mert a történelem tanulsága szerint a megszorult királyokkal, pláne a koronavesztettekkel és trónaspiránsokkal nagyon-nagyon könnyű a haza rovására szerződni.

Mégis, midőn láttam az EX személy elleni harcát, nem mulasztottam el úgy a VT-ben, mint pedig az engem gyakran felkereső és panaszkodó testvérek előtt elítélő rosszallásomat kifejezni. Ennek gyors következménye lett az, hogy elmulasztottak a VT-gyűlésekre meghívni, ha pedig megjelentem, feltűnő hidegséget és zárkózottságot tapasztaltam. Sőt, Sréter testvér az egyik VT-ülésen, 1921. március 23-én gúnyosan e szavakkal fordult hozzám: „Neked veszett nagy karlista híred van." Kérdésemre, hogy honnan hallotta, ezeket mondotta: „Berzeviczy tábornok vk. főnöktől (EX-testvér) meg más magas rangú katonáktól." Azután később (1923. április 20-án) a kormányzó jó barátságával nagyon is dicsekvő Pálóczi Horváth István testvér, valószínűleg ama szándékból, hogy összebékítve a az önmaguk közt veszekedő, meghasonlott nyugatosokat, kik az ÉME (Ébredő Magyarok Egyesülete) kebelén belül csúfosan perlekedtek, e szavakkal fordult Szabó József százados EX-testvérhez: „Az egész hajsza Héjjas ellen mint protestáns ellen van. P. Bónis (Héjjas támadója) a római katolikus püspöki karnak, de elsősorban Zadravecznek az exponense, kinek célja az ÉME-t katolizálni. Azonban tudd meg, hogy Héjas inkább gyökerezik a kormányzóságon, mint Zadravecz, aki odafent minden hitelét elvesztette már, éspedig azért, mert tudják róla, hogy kormányzóellenes és nagy Ottó-párti." 1923. május 10-én levélben fordultam a VT-hez, jelentve e „megfontolatlan, ostoba és testvérietlen kiszólást, kérve, hogy nekem elégtételt szolgáltasson, egyben vétót kiáltson abba a boszorkánykonyhába, mely embersütéseiben nem kíméli meg a leghívebb testvéreket

sem...” Nagyon természetes, hogy semmiféle elégtételt nem kaptam. A VT rám mordult, hogy ne érzékenykedjek! A zárkózottság és a hidegség még észrevehetőbb lett. Nem volt mást tennem, mint hogy én is ki-kihúzzam magam a megbízatások alól, és táborozásokra nagyon hanyagul jártam, míg azután egészen elmaradtam.

Felekezetieskedés. Az EXet csak magyarnak akarták megalkotni az alapító vezérek. Sőt, annyira felekezeteken fölülivé akarták tenni, hogy Pröhle a legkomolyabban foglalkozott ama tervvel, hogy az EX számára „magyar vallást” alapítson. Pröhle e vallást inkább őspogánynak, mint kereszténynek gondolta. Gyarmathy kormányzósági lelkész, pecsétőr kezére is járt Pröhlének. Pröhle azt remélte, hogy új vallása révén megmagyarosítja és megkereszténytesíti az egész országot. Terv: az evangéliumot, mely minden párt és felekezet felett áll, eredeti igazságában a magyar gyakorlati életbe átvinni. Ha lehet a zsidóknak Mózes könyvei mellett talmudjuk – mondotta Pröhle –, miért ne lehetne nekünk magyaroknak az evangélium mellett magyar hittanunk?

A titokzatosságokért annyira rajongó Toókos már építészeti terveket is készített. Eszerint a Gellérthegyen négyszeres nagytemplomot építsünk. A legalsó, a barlang lesz az őspogány, ahol majd fehér lovat áldoznak, fölötte épüljön a katolikus, e fölött az ebből kivált magyar protestáns összes vállfajaival, s e fölött jöjjön a Pröhle-féle, mint az összeseket magába záró és egyesítő magyar templom.

Az EX egyes vezérei már dolgoztak a „parancsokon”, amelyekkel hirdeti és kötelezővé teszi a Pröhle-féle magyar vallást. De amidőn 1921. szeptember 3-án Pröhle

ideájával felkeresett engem is, sőt a magyar vallás fejéül felkért, komoly gúnnyal utasítottam el a tervezett „négylábú vallást". Erre össze is omlott a „magyar vallás" ideája.

Az EX mindjárt kezdetben megkívánta, hogy a nyilvános beszédekben e frázis: „felekezeti különbségek nélkül" használtassék. Merem állítani, hogy e frázis tipikus szülötte az EXnek. És – amint tudjuk – országossá lett. E frázis nélkül mit sem ért a legszebb hazafias buzdítás, ellenben e frázisnak rendesen frenetikus taps járt ki. Az én megszokott és szívből mondott kiszólásaimat – „apostoli királyság", „Szent Korona", de különösen a „Regnum Marianum" – megmosolyogták, majd élcelődve ismételgették, sőt nyíltan kifogásolták, és felkértek mellőzésükre, mert „sérelmesnek" találták a nem katolikus EX-testvérekre. Ilyenkor azonban leginkább az bosszantott, hogy nem is a protestáns vallású, hanem a katolikus vallású EX-testvérek emlegették a sérelmet, és kértek a fönti kifejezések mellőzésére. Rövidesen azonban rájöttem, hogy Feilitzsch, Gömbös vagy más protestánsok állították fel ellenem a katolikus tiltakozókat. Lassan-lassan vallásilag egészen indifferensnek találtam az EXet, a bent levő katolikusokat pedig üres szólamokkal táplálkozó, sokat vesztett kongó lelkeknek. Ez átmenet nem sokáig tartott. Kezdett kidomborodni a lelki helyzet. Sajnos, minden törekvésem dacára nem a katolikum, hanem a protestantimus javára. És a protestantizmus nem sokáig maradt tétlen. Mindenekelőtt nagyon ellenezte a katolikus papok beszervezését és a „kongreganista" civileket. Okul csak azt hangoztatták Feilitzsch vagy mások, hogy ez a fajta társaságokból

mihozzánk nemigen kell. A központi osztályban alig volt egy-két katolikus pap. Akik mégis bekerültek az EXbe, azokat a vidéki nemzetségek szervezték be. Sőt, célul tűzte ki az EX a protestantizmus országos, egyházi megszervezését – és pedig a katolikus megszervezettség mintájára. 1920. december 21-én Bársony professzor lakásán megtartott közös VT-gyűlésen Toókos felkért, mondjam el a katolikus egyházi szervezkedést. Kérdésemre, mit akar vele? – ezeket felelte: „Meg kell szervezni a magyar protestantizmust, mégpedig hasonló hierarchiával. Vagyis káplán, plébános, püspök, érsek és hercegprímásra úgy, ahogy nálatok van, katolikusoknál. És a paritás alapján, ahol székel egy katolikus püspök, ugyanoda egy protestáns püspököt is ki kell állítani, érsek mellé érseket, sőt hercegprímást is." A protestáns jelenlevők nagyon helyeselték Toókos ideálját. Kétségbeesve néztem Wollf és Bársonyra – a katolikusokra. Hallgattak. Feleletem Toókoshoz rövid volt: Nagyon jó, ha a protestantizmus érdeklődik a katolikus hierarchia iránt, hogy az abban rejtő nagy erő birtokába jusson. Azonban ne gondolja senki sem, hogy a katolikus szervezettségi erő a külsőségekben, címekben van. Ez az erő mélyebbről fakad és dogmatikus. Neve: Róma. Szervezkedjetek meg hát így egész Rómáig, s akkor egyek leszünk külsőleg és belsőleg. A protestáns áramlattal, mondjuk tervszerű munkával szemben igen keveset tehettem az EXben. De annál többet szenvedtem tőle. A már bőven leírt budai beszédem, majd pusztaszeri magatartásom miatt az EX formális bíróságot ült fölöttem, és dorgálásra ítélt, meghagyva azt, hogy azokat a szokott sértő kifejezéseket (Regnum Marianum, apostoli

királyság stb.) még egyszer hagyjam el. Ugyancsak felszólított az EX-bíróság, hogy rövid időn belül cseréljem ki titkáromat, P. dr. Szabó Piust (EX-testvér) – mert ő az én bujtogatóm, annál is inkább, mivel Sztranyavszky testvér feljelentése szerint P. Pius az egyik nagy táborozás alkalmával nem éljenezte Tisza István emlékét, hanem kegyeletsértő protestánsellenes megjegyzést használt. Továbbá kergessem el környezetemből P. Bónis Arkangyalt is (EX-testvér), a nagy intrikust, ki oly élesen szembekerült többször már az EXszel. Sajnos, e dorgálást és súlyos feltételű ítéletet is egy katolikus testvérrel, a jó Sávoly János tábornokkal hozatták meg ellenem és adatták tudtomra 1922. február 18-án. Midőn az ítéletet tudomásul vettem, energikusan elutasítottam a beavatkozást, mely P. Pius és P. Bónis elejtését követelte tőlem, kijelentve, hogy most már csak azért is magam mellett fogom megtartani őket. Ez ítélet parancsából mondottam ama határozott és nyílt beszédemet is a nagytábor előtt (föntebb egész terjedelmében hoztam), amelytől azután teljes kegyvesztett lettem az EX előtt. Úgy nagyon néha el-elmentem a VT-ülésre, de azután egészen elmaradoztam. Később megtudtam, hogy az Ex formális módon, azaz paranccsal akart passzivitásba helyezni, de ettől elállott, mivel attól tartott, hogy sokan ama testvérek közül, akiket csak az én nevemmel lehetett betoborozni, elpártolnak.

1926. augusztus 23-án, Siklóson nyaralva, két pap látogató jelentkezett Pécsről. Geosists belvárosi káplán, író és Per Vilmos intézeti prefektus. EX-testvéreknek mutatták be magukat, azzal, hogy teljes bizalommal jöttek, és őszinte

feleletet kérnek. Ők ugyanis nagy lelkesedéssel lettek EX-testvérek, mondották, de nincsenek teljesen megelégedve a dolgok menetével. Az pedig egészen megrökönyítette őket, hogy az EXben úgy mondogatják, hogy „Zadraveczet passzivitásba kellet helyezni, mivel nagyon agresszív volt a protestánsokkal szemben!". Ez őszinte szót kérő testvéreket én bizony őszintén felvilágosítottam. De nemcsak ezeket, hanem sok másokat is, kik felvilágosításért hozzám fordultak.

*

A VT ülésein vagy még inkább azon kívül álló testvérek a táborozásokon többször emelték fel szavukat, hogy ez az EX-élet nem igazi EX-élet. Én úgy szoktam mondogatni: „Az EX mindig csak konstatál... Konstatálja a helyzetet, de semmit sem tesz." Nem egyszer a VT megnyitását e szavakkal toldottam meg: most pedig kezdődik a konstatálás. Sokan Feilitzch tehetetlenségének tulajdonították a tehetetlenséget, amiért is ő maga kérte fölmentését a vezérintézőség alól. Ezt meg is kapta. Vezérintéző lett Gömbös Gyula, aki az őt jellemző lázzal kezdte a fellendítés munkáját. Nevét is megváltoztatta: Hargittay Gyula néven jegyezte a sok egymást kergető parancsokat, 1922 karácsony táján vette át a vezérintézőséget. 1923. február 8-án zászlót is szenteltetett az EX részére, és az ET nevében felkért arra, hogy „ez alkalomból zászlónkat egyházad nevében megáldani szíveskedjél." Majd az egész

EXet organizálta. Körzetekbe osztotta az egész országot, a tagokat pedig szakbizottságokba.

Nekem az I. körzet felügyeletét adta Gömbös 1923. január 20-án kelt parancsával. E körzetbe tartozott: Sopron, Vas megye, Moson megye és Győr főosztályai. A felügyeleti kötelesség pedig az osztályok meglátogatása, munkába állítása és a VT-hez kapcsolása. 1923. május 10-én a következőket írtam a vezérintézőkhöz: „Fájdalmasan kellett konstatálnom, hogy személyem a körzetfői megbízatás jó betöltésére nem alkalmas. Ugyanis bárhol jelenek meg, püspöki mivoltom miatt észrevesznek, úgyhogy minden lépésemnek teljes nyíltsággal kell megtörténnie. Az inkognitót megpróbáltam egy-két esetben, de nem sikerült, s éppen az inkognitói vágy még nagyobb feltűnést keltett. Ez oknál fogva kérem a VT-t, hogy a testvériség javát szem előtt tartva megfontolás tárgyává tegye, nem-e előnyösebb volna engem felmenteni a körzetfői megbízatás alól, s azt oly testvérre ruházni át, kinek járása-kelése nem oly feltűnő és nyílt, mint amilyen szükségszerűen az enyém.

E levelemre május 29-én értesítést kaptam, hogy „Az ET felhozott indokaidra való tekintettel az I. sz. körzetfelügyelői tisztség alól felmentett oly értelemben, hogy az érintkezést méltóztassál fenntartani a főosztályokkal – de a hivatalos munkát a megbízott Sasi Szabó József alezredes fogja teljesíteni."

A vezérintéző különben a „valamennyi körzetfelügyelőségnek" írt körlevelében 1923. április hónapban arról panaszkodik, hogy az egyetlenegy körzetfelügyelő sem

dolgozik semmit, látogatásokat nem tett és a jelentéseket sem küldötte be.

A szakbizottságok sem vitték többre. Nyolc bizottság alakult, amelyek egyikébe legalábbis beosztatott minden testvér.

1. Fajvédelmi egyesületek működését szabályozó és ellenőrző
2. a fajvédelmi egyesületeket szervező
3. törvényhozó, politikai és közigazgatási
4. sajtó-, irodalmi és propaganda
5. közgazdasági
6. kultúr-
7. honvédelmi és
8. irredenta bizottság.

Én a nyolcadik, vagyis az irredenta bizottság elnöke lettem. Társelnökeim: Solymossy János százados és Papp Antal min. tanácsos. A bizottság főbb tagjai: Pröhle Vilmos, Perényi Zsigmond, Siménfalvy Tihamér, Prónay Pál, Héjjas Iván, Budaházy Miklós, Szabó József, dr. Dániel Sándor, Hir György, Gömbös Gyula, Sasi Szabó József, dr. Nyiredy Jenő stb.

Igaz, hogy az irredenta bizottság így, ez összetételében nem sok vizet zavart. Egyszer-kétszer ülésezett. Mégis e bizottságból kerültek ki azok az irredenta magyarok, kik a nyugat-magyarországi felkelést megcsinálták, s ezzel mégiscsak javára lettek a magyar irredentának –

legalább annyiban, hogy legalábbis valamit tud mutatni az, s nem fulladt bele egészen a tehetetlen megadásba.

Hargittay (Gömbös) Gyulának e nagystílűen elképzelt átszervezése sem tudta az EXet kizökkenteni az előbb már megírt kisded (konstatálási) köréből. Amiért is a csalódott vagy számításait fel nem talált Gömbös félév után letette a vezérintézői megbízatását – mely azután újból és véglegesen Feilitzsch kezébe került, ki ezután is vitte az EXet a kérlelhetetlen, de jól megérdemelt vég felé.

És amidőn a tiszteket kiparancsolta a honvéd főparancsnok, a miniszter meg kivette tőlük a „nyilatkozatot", az EX erősen megingott. Egy pár makacs, Feilitzsch és Gyarmathyval élén, próbált még élni, mozogni, szervezkedni, de a szétesést már nem lehetett megakadályozni, annál is inkább, mert a katonai fensőbbség döntése igen sokaknak kapóra jött, és lelkendezve tettek annak eleget, csakhogy lerázhassák magukról az EX nyűgét. Én magam is teljesen szakítottam az EXszel, és irredenta lelki kötelességemnek és hivatásomnak más úton iparkodtam eleget tenni. Az EX azért még a mai napig is lappang. Értesülésem szerint fővezére jelenleg Albrecht főherceg. Ma két arcot mutat. Az egyik titkos (a tipikus régi EX), a másik nyílt, belügyminiszterileg jóváhagyott: „fajvédelmi társaság". Ez utóbbi ott székel a Podmaniczky-páholyban, és mindenese Szombatfalvi Majthényi Miklós volt kecskeméti polgármester. Majthényi nagy rendező és szervező munkát fejt ki az EX látható arca szalonképesítésére, míg az EX láthatatlan arca Gálóczy Árpád bácsi nyomtatott és litografált papírosain keresztül bömböl a magyar társadalomba.

Mindenekelőtt meg kell különböztetni a politikai „fajvédelmi párttól, bár nagyjában ugyanazon személyekkel dolgozik. Gálóczy EXe és Majthényi fajvédelmije a legradikálisabb antiszemitizmus jegyében halad. Majtényi sémája az emberiség osztályozására: a. b. = abszolút megbízható, m = megbízható, j = jó, ó. k. = óvatosan kezelendő, l. zs. = liberális zsidó, [felfelé fordított, körvonalas háromszög] = gyanús, hogy zsidó eredetű, [lefelé fordított, körvonalas háromszög] = felesége részéről gyanús, hogy zsidó eredetű, [lefelé fordított, fekete háromszög] = felesége zsidó eredetű, [körvonalas Dávid-csillag] = zsidó, [fekete Dávid-csillag] = veszedelmes zsidó, [körvonalas ötágú csillag] = kommunista, [fekete ötágú csillag] = veszedelmes kommunista, [három, háromszöget formázó pont] = szabadkőműves.

Az 1927 karácsonytájt történt munkásbiztosítói átszervezés alkalmából nagyon sok EX-beli testvér is kapott koncot, azaz állást. Többek közt Majthényi is alelnök lett. Megérdemelte, mert derék, nyílt lelkű magyar irredenta ember, meg anyagilag is nagyon rászorult ez állásra. Azonban tartok tőle, hogy ez elhelyezkedéssel az ő jó szándékú EX-munkássága is elhalkul...

PRÓNAY PÁL ALEZREDES EMLÉKIRATAINAK AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉGRŐL SZÓLÓ RÉSZLETEI[276]

Albrecht főherceg a titkos társaságban

A Svábhegyen néhányszor találkoztam Bethlen Istvánnal és családjával, valamint Teleki Pálékkal is, akik akkoriban ott fent különböző villákban laktak. Ugyanezen alkalmakkor meglátogatta őket Albrecht főherceg és Gyula bátyám is. Ezen vizitek alkalmával persze csak közömbös társadalmi témákról folyt a diskurzus, intimebb politikai nyilatkozatok nélkül, de a látszat kedvéért kiéreztették ezen körmönfont erdélyi szabadkőműves politikusok, miután az EKSZ-nek tagjai voltunk mindannyian, az ő intranzigens felfogásukat az ország jövendőjét előkészítő munkák hangoztatásával.

Albrecht főherceget, felkérésére, én kísértem el a Podmaniczky utcában fekvő volt szabadkőműves páholy épületébe, amelyben ezután már a MOVÉ-n kívül az Etelközi Szövetség is székelt. A díszterem karzatáról, ahol akkoriban egy orgona is állott, néztem vele végig azon gyűlést, amelyen a vezérek tanácsa egybegyűlve br. Feilitzsch Berthold elnöklésével ülésezett. Toóks Gyula szds., a katonanemzetség tagja, éppen arról számolt be, hogy

[276] A forrás korábban az alábbi forráskiadványban került publikálásra: PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963, 232–234, 307–325.

miként lakolt ezen titkos szervezet egyik árulója, akit egy másik EKSZ-testvér lelőtt, amikor Szegeden a hídon keresztül a szerbekhez akart átmenekülni. Az illetőnek a nevére nem emlékszem, mások azonban kijelentették, hogy ezen bejelentett gyászeset után sétálva látták az utcán.

A fiatal gyerek-főhercegre igen nagy hatást gyakorolt ezen misztikus külsőségekkel lefolytatott handabanda, melyet neki ízelítőül Gömbösék bemutattak – nemkülönben pedig a hasonló mókák között valamivel később végbemenő taggá való felavatása is.

A nevezett főherceg többek között készpénznek vette, ami szintén baj volt, úgy Teleki, valamint Bethlennek vele szemben megnyilvánuló és végtelenségbe menő lojalitását. Ezzel azután nemcsak benne, de főleg az anyjában, Izabella főhercegnőben is azon hitet ébresztették, mintha nevezettek csakugyan a fia trónra juttatását szándékoznának előmozdítani. Gömbös ezen konjunktúrát pedig felhasználta arra, hogy nagy összegeket csaljon ki a főhercegnétől különböző címeken fenti elgondolás megvalósítására.

Bethlen Istvánnal ezután még ugyanezen év tavaszán véletlenül is találkoztam a királyi palota azon szárnyának egy folyosóján, amely a kormányzósághoz tartozott. Egymást üdvözölve beszédbe elegyedtünk. „Hallom, te fogod a kormányt átvenni – kérdeztem tőle örvendetes kíváncsisággal –, miután úgy, ahogy a dolgok idáig folynak, már nem megy tovább." – „Igen – szólt Bethlen blazírt egykedvűséggel – szó van róla és akarják. De csak azon esetben vállalom, ha az általam megszabott feltételek teljesítve lesznek." Arra nézve, mik azok a feltételek, nyilatkozni

nem akart. A többi nemzeti elgondolásaink programjában foglalt célkitűzések ellenére csak általános, igen dodonai válaszokat adott, valamint azon megkérdezésemre is, vajon milyen szerepet szántak Gömbössel együtt Albrecht főhercegnek, akit az EKSZ-be is felvettek, és akit ő maga is nagyon portál.[277]

Tőle elválva hazamenet elgondolkoztam ezen a vékony, cingár emberen, akiről már annyi dicséretet hallottam (mely kétségkívül szabadkőműves propaganda lehetett) a kommün kitörése óta. Sőt, róla már azt is híresztelték, hogy egy második Tisza István. Ámbár ezen utóbbihoz nem igen hasonlított sem kívül, sem belül, de a fönt leírt, vele történt beszélgetésem után kezdettem ezen emberből kijózanodni. Elvégre a titkos társaság platformján állva négyszemközt társalogtunk nemzeti kérdésekről, ennélfogva egy követ fújtunk, vagy legalábbis kellett volna fújni. Mentségül tehát zárkózott és sunyi magatartására, még a politikai diszkrécióra sem gondolhattam. Ezen ember iránt táplált akkori érzéseim a történtek folyamán igaznak bizonyultak.

Horthy megtagadja az EKSZ-et

Ezen előttem érthetetlen állapotoknak tisztázása miatt kihallgatást kértem Horthynál, aki csodálkozva nézett rám, amikor az Etelközi Szövetségnek működésére is kértem az egyéb ügyeiben kívül egy felülvizsgálatot, mivel azon céloktól eltért, amelyekért létrejött, és egyes tagjai a mostan lezajlott eseményeknél esküjükkel ellentétes munkát

[277] portál = támogat, előtérbe helyez.

folytatnak; miként azt nyugaton és a királypuccs alatt történtek igazolják stb. „Én nem tudom, micsoda szövetségről beszélsz – mondotta –, nincsen tudomásom az említett titkos társaság létezéséről." Ezen szavak után rajtam volt a sor csodálkozni. Úgy látszik, gondoltam magamban, megfeledkezhetett arról, amikor más alkalommal ár szóvá tettem előtte ezen társaság létezését, valamint nemzetietlen szereplését, melyre reflektált is, mert érdekkel hallgatta. Később azután észbe kaptam, hiszen az államfő az imént tett kijelentéssel csupán álcázni szándékolta a „láthatatlan fő" tisztségét, melyet ott betöltött a vezérek tanácsának tudtával. Nincsen kizárva azonban az se, sőt valószínű, hogy ezen utóbbiak a királypuccsból eredőleg az EKSZ létezését még diszkrétebben és titokzatosabban kívánják működtetni, mert Horthy a puccsnak meghiúsulását csakis ezen szervezetnek köszönhette, ezért tehát le kellett tagadni a vele való közösséget.

A kormányzónak röviden előadtam azon rágalomhadjáratot, melyeket rólam és feleségemről terjesztettek, valamint azon katonatanácsszerű mozgalmat, amellyel titkos kezek meg akarják akadályozni a zlóaljpnokságba való visszahelyezésemet. Nemkülönben kitértem a királykérdés megoldására vonatkozó álláspontomra, mely idáig mindig ugyanaz volt, amit ő hangoztatott, és nem értem, milyen kifogás alá eshetem ezért. Tehát kik azok, akik az ő nézetével ellentétben azt másképp magyarázzák, sőt, a nemzeti hadseregben is elültetik ilyenformán a viszály csíráját.

Mindezen gazdátlan vádak tisztázására és eredetének kivizsgálására az államfőtől egy objektív és komoly

férfiakból álló zsűrit kértem, annál is inkább, mert nem tartozván a nemzeti hadsereghez, az abból történt kilépésem folytán ennél fogva katonabecsületügyi eljárást magam ellen úgysem kérhetek.

Horthy eleinte nem is akarta, de nem is tartotta szükségesnek, mint mondotta ezen vizsgálat megindítását, mert úgy is tudja, miszerint én korrektül jártam el, és ő a zlóaljamat már fel is kínálta nekem újból. Miután nem tágítottam, beleegyezett, és ügyemben annyira biztos voltam, hogy a zsűritagoknak megválasztását szintén reá hagytam. Megállapodásunkból kifolyólag megbízta Magasházy szárnysegédet annak megfelelő összeállításával.

Mivel a titkos társaságnak szerepe, valamint egyes tagjainak magatartása szintén szóba fog kerülni, ezért nem is kifogásoltam ezen bizottságnak az EKSZ-ből történő megalakulását. Gondolván: „Úri felfogás, valamint az úri vagy tiszti becsület csakis ugyanez lehet a titkos egyesületen kívül vagy azon belül." Azonban csalódtam, és nagy hibát követtem el, amikor az EKSZ-ben megbíztam vakon, és nem neveztem meg részemről ezen szövetségtől teljesen független egyént is a kivizsgáló bizottságba. Amint látni fogjuk, ismét kecskére bíztam a káposztát. A kányák nemigen vájják ki egymás szemét.

Az említett bizottság a következő EKSZ-tagokból állott:

Elnök: Sávoly János altábornagy. A tagok – Nádossy Imre orsz. főkapitány (mint a Wolff Károly-féle titkos társaság megbízottja és összekötő kacs az EKSZ-szel), Braun Géza ny. szdos, likőrgyáros – Gömbös Gyula

meghitt barátja –, Görgey György és Igmándi Hegyesi Géza szdosok a kormányzó környezetéből.

Ezen bizottság működését csak december vége felé kezdte meg. Addig tehát volt időm egy tájékoztató memorandumot elkészíteni, melyben röviden összefoglaltam a nyugat-magyarországi eseményeket, és melynek egy példányát a kormányzónak is elküldtem. Első megjelenésemkor a bizottságnak ezen emlékiratot felolvasva, arra kértem, és fenntartottam magamnak a jogot a vizsgálat befejeztével nekem az iratokba való betekintésre.

Iratok elégetése

Aznap már nem mehettem el Sávoly altábornagyhoz, hanem felkerestem őt másnap de. újból a Krisztina körút 68. sz. alatti lakásán. Bachó nem jöhetett el, így azután Héjjas Iván mint EKSZ-tag kísérte el, aki szem- és fültanúja volt a kormányzói szárnysegéddel folytatott beszélgetésemnek. (Erre vonatkozóan úgy Bachó, mint Héjas külön írásbeli nyilatkozatot adtak.)

Sávoly – miként azt már megjegyeztem – derék magyar, de puha bácsi volt, mert teljesen nélkülözve minden önálló állásfoglalást, a maffia befolyása alatt állhatott, mert magára hagyott kényszeríteni egy olyan szerepet és álláspontot, amely a katonai pozíciójával sem nem méltó, sem nem összeegyeztethető.

Nevezett altábornagy elképedt, amikor bejelentettem a kormányzó utasítását, melynek értelmében a kérdéses iratok nekem bemutatandók.

„Hát nem mondotta Magasházy – fakadt ki Sávoly kétségbeesetten –, hogy ezen kérésedet teljesíteni most már lehetetlen, mert az írásokat éppen a kormányzó úr parancsára elégettem?" „Se a kormányzó, se Magasházy, akinél tegnap a déli órákban jártam, erről nekem nem szóltak. Sőt, mi több – folytattam érvelésemet –, a városban az imént Görgey, valamint Hegyessy Géza alezredesekkel találkoztam, és nekik elpanaszoltam az iratokkal való kálváriámat – ők azoknak megtekintését illetőleg szintén hozzád utasítottak. Márpedig, ha azokat felsőbb parancsra el kellett égetni, nekik – mint a bizottság tagjainak – erről csak tudni kellene? Sávolynak ezután, aki vállait húzogatva zavarában, kezeit tördelte, erős szemrehányásokat tettem az elnöksége alatt működő zsűrinek – melyre becsületemet bíztam – elkövetett szabálytalanságai miatt.

Az iratok elégetésére egy korrektül működő zsűrinek még a kormányzó parancsát is meg kellett volna tagadni, annál is inkább, mert elfeküdtek köztük olyan jegyzőkönyvek, illetve okmányok, melyek reám nézve tisztek által elkövetett sértéseket tényként szögeztek le. Ezen iratok tehát a vizsgálat befejezése után engemet illettek meg, mivel azokat én adtam át olyan tisztek által, akik a zljnál történő aljas és gyáva viseletű tisztek magatartásával azonosítani nem tudták magukat, és véleményüket a bizottság előtt írásban is feltárták. A zsűri egész működésében csupán egy mentőakciót látok azon bűnös, EKSZ-tagú alantas tisztek részére, akiknek privát úton is hely kellene állni, és akiket szándékom lovagias úton szintén felelősségre vonni tiszthez nem méltó magatartásuk miatt.

Horthy megfeledkezett az EKSZ-nek adott garanciákról, valamint kifakadt az EKSZ ellen

Sávoly altábornagytól távozva egyenesen a kormányzóhoz mentem fel a Várba. Kihallgatásomra bejelentvén magamat előadtam az említett altábornagytól hallottakat, akiknek állítása szerint kormányzói parancsra és kívánságra lettek az általam keresett iratok megsemmisítve, vagyis elégetve. És pedig az általam beterjesztett memorandum, híveim által felvett jegyzőkönyvi nyilatkozatok stb. Mindezekben az okmányokban, dacára a kormányzói utasításoknak, betekintést Sávoly már azért sem adhat, mivel azokat kormányzói parancsra megsemmisítette.

A kormányzó látszólag színlelte a megilletődöttséget, és elhárította magától azt a meggyanúsítást, mintha ő ilyesféle elégetési parancsot bárkinek adott is volna. (Nézetem szerint telefon útján történtek a kölcsönös figyelmeztetések és szerepleosztások, melyek jövetelemet mindig megelőzték, valamint a kertelést, hazudozást aszerint módosították.) Ezen meggyőződéstől áthatva kíméletlenül fakadtam ki az államfő előtt az ilyen eljárás ellen, mely egy félig-meddig civilizált államban nem fordulhat elő. Főleg egy választott bíróság nem járhat el valakivel szemben ekként, aki annak feltétlen objektivitásában és tisztességében megbízott. Már több mint egy hete állandóan bolondítanak, és komámasszony hol az ollót járatnak velem az írások után – de az iratok megsemmisítésével szintén csak hetek múlva állanak elő.

Horthy zavarában ismét összefüggéstelen és teljesen logikátlan bőbeszédűséggel próbálkozott végül engemet arról is meggyőzni, hogy ő látta az iratokat, amelyekben igazán nincsen olyan, ami becsületemet vagy feleségem becsületét érintette volna, mert akkor ő volna az első, aki mindezekért a felelősségre vonást szorgalmazná és elrendelné. Ő minden körülmények között teljesen meg van győződve tanúsított magatartásom minden körülmények közötti korrektségéről.

Ha ez valóban megfelel a tényeknek – kérdeztem –, miután erről nekem a Sávoly-bizottság egy írást is adott, akkor miért fogadta el ő, Horthy, az említett bizottság javaslatát a zlóaljam vissza nem adása tekintetében? Márpedig néhány éretlen, felbiztatott tacskó tiszt megmentésére, akiknek katonatanácsszerű magatartása a zlóaljban a példás fegyelmet megbontotta, és akik a visszajövetelemtől félnek, nem lehet kedvükért azon bizalmas okmányban foglaltakat érvénytelennek minősíteni, melyek államfői szignummal, valamint a kormány ellenjegyzésével vannak ellátva. „Ezen okmányt ti adtátok nekem, főméltóságos uram – hangsúlyoztam az államfőnek –, csakis a te garanciádnak engedve és abban bízva maradtam Magyarországon. Hiszen magad beszéltél le bejelentett elhatározásomról, amellyel szándékom volt Lengyelországban letelepedni, és ott egy új életet kezdeni... Vagy pedig, ha egyéb elfogadható okok merültek fel, amelyek kizárják részemre a zlóaljpnoki helyet – akkor kérem azokat nyíltan és őszintén a tudomásomra hozni. Jelen esetben hát mögötti, alattomos rágalmak vagy

meggyanúsítások, melyek ellen védekezni nem tudok – szóba nem jöhetnek."

A kormányzó az általam említett bizalmas okmányra való hivatkozásnál a fejéhez kapva ezeket mondta: „Látod, erről teljesen megfeledkeztem. Most, hogy felhozod, tényleg úgy rémlik előttem, mintha valamit aláírtam volna." „Igen – válaszoltam –, mert államfői szignálás nélkül hitelt nem adtam volna úgy Bethlen, valamint Belitska aláírásának, de ígéreteinek sem." „Na jó, de én csupán „láttam, Horthy" írtam rá" – szabadkozott a kormányzó, mint ezzel az obligóját akarta volna mentesíteni.

„Én pedig nem merem feltételezni – feleltem –, mintha a kormány hivatalos és illetékes tényezői egy olyan bizalmas okmány, mint a 26.820/1921. HM. sz. velem kötött szerződést aláíratnak az államfővel, amely szignum csupán az én félrevezetésemet szolgálja?"

Fenti ellenvetésemre Horthy újból egy nagyon nyakatekert és akadozva előadott, logikátlan, bőbeszédes magyarázgatásba kezdett. Mint mondotta: „Igen, voltak pletykák, de tőled félnek, mert a zlóaljat ismét átveszed, te agyonvered őket, nem volnál elég objektív. Egy pártatlan parancsnok, valószínűleg Bánó Kálmán ezredes lesz az utódod, aki a zlóaljnál rendet fog teremteni."

Megjegyzés: Bánó Kálmán nevét naplójegyzeteim már megemlítik abban az időben, amikor 1921 tavaszán az intrika megkezdődött ellenem, és Görgey György szdos pletykálkodásai révén Bánó került előtérbe mint zlóaljpnoki utód.

Nevezett, aki cserbenhagyta esküjét, valamint a nemzeti hadsereget, és Sopronban átpártolva felesküdött a puccsistákkal Károly királyra, tényleg utódom lett. Ámbár figyelmeztettem őt a zlóalj pénztárai és értékei körül felmerült szabálytalanságokra, zlóaljpnoki működését mégis azzal kezdte, hogy mint parancsnok beállott társnak a lopott pénzeken alakult tiszti bérletbe, és minden ellenszolgáltatás nélkül az osztozkodásnál 25 000 koronát vágott zsebre. Ezen kívül más bűnök is terhelték a lelkét, többek között Taby Árpád fhgy alantasától ajándékba kapott nyeregben ülve vezényelte a volt zlóaljamat, mely nyerget a nevezett fhgy a gróf Erdődyetől lopta el Vörösváron a nyugat-magyarországi felkelés alkalmával.

„Neked pedig egy sokkal szebb és fontosabb állást szántam, amennyiben szeretném, ha a soproni huszárezredet vennéd át, mert az éppen neked való volna." A kormányzó ezen felvetett ajánlat után abbahagyva bőbeszédűségét, várakozó kíváncsisággal tekintett rám – vajon milyen hatást fog nálam előidézni.

Megszólalva a következőket adtam elő: mielőtt más parancsnokságot átvennék – szükséges a zlóaljamnak újból való átvétele, mivel azt senkinek még át nem adtam. Igazságosan és érdemileg fogok eljárni mindenkivel – ezt garantálom. Tőlem azonban csak azok félhetnek, akiknek vaj van a fejükön. A zlóaljnál ezen kívül vannak olyan kényes és bizalmas dolgok, amelyeket csakis én, a volt parancsnok rendezhetek, miután a felelősségekért engem terhel, márpedig ezen utóbbit nem vállalom, ha a zlóalj átadásának lehetőségétől el leszek vágva. Tehát ha csak öt

percre is, nekem ezen zlóalj visszajár, már csak azért is, mivel az államfő maga garantálta azt nekem, nemcsak szóval, hanem aláírásával is. És ha ez nem így történik, úgy máris egészen más helyzet alakul ki, nemcsak az én jövőm, de másokénál is.

Mindenekelőtt a Nemzeti Hadseregbe újból való felvételemet kellene keresnem, miután abból 1921: 42. sz. rendeleti közlönnyel kiléptem. Akkor is, mielőtt másról lehetne szó, elsőbben a zlóaljamat kérem vissza. Ha pedig utódom valóban Bánó ezredes lesz – azt nagyon csodálom, mert tudomásom szerint cserbenhagyva a kormányzóra Szegeden, azután a Vérmezőn tett esküjét, Sopronban önként esküdött fel újból Károly királyra. „Igen, de kényszer alatt tette – vágott bele most a kormányzó, védelmére kelve –, mivel agyon akarták lőni." Dehogyis – válaszoltam –, spontán esküdött fel, csak a balul végződött puccs után tűnt el hasfájással a király csapatai sorából, és lopódzott a kormánycsapatokhoz vissza. Az agyonlövetésről szóló mesét azt barátja, Gömbös és az EKSZ találták ki. Hát nem vagyok biztos benne – folytattam –, nem-e fog az a bizonyos anarchia a zlóaljnál kiütni, amellyel folyton fenyegetőznek, ha énhelyettem, aki nem esküdtem fel, Bánó, a vérbeli renegát jelenik meg mint parancsnok."

Ezen csípős megjegyzésem, úgy látszik, kellemetlenül érintette Horthyt, mert felpattant: „Hagyjatok nekem már békét az EKSZ-szel, azzal a sz... társasággal. Egyebet sem hallok, mint az EKSZ ezt tette, az EKSZ elhatározta stb. – tudni se akarok róla. De különben is, majd kikeresztetem az a bizonyos általad említett aktát. A zlóaljpnokság

ügyében pedig azt hiszem, hogy Nagy Pál főparancsnok, valamint Belitska honv. miniszter már határoztak, de jelentést még nem kaptam tőlük.

Ami Horthy személyét és magatartását illeti, talán még sohasem távoztam tőle olyan csalódottan, mint ezen két órán keresztül tartó audiencia után, melyet az imént annak lefolyásához híven le is írtam. Ezen alkalommal úgy észbeli, valamint erkölcsi gyengeségeit nagyon is kimutatta – az bizonyos. Nem akartam füleimnek hinni, amikor egy hiteles és bizalmas okmányra ráírt névaláírását azzal akarta semmisnek nyilvánítani, hogy annak garanciális értékét az elébe helyezett „láttam" szótól akarta függővé tenni. Nem ésszerű, de nem is kompatibilis az államfői méltósággal ilyet még négyszemközt is megkísérelni. Az Etelközi Szövetség ellen megtett bosszús kirohanása sem lehetett indokolt, ámbár ezt is csak színleltnek tartottam. Hiszen annak egész szervezete és politikai mechanikája a lezajlott második királypuccs után tisztán az ő személyére volt beállítva.

Nevezett titkos szövetségbe tömörültek azután mindazon önös célú konjunktúraelemek, amelyek az önzetlen hazafiakat onnét kimarták. Horthyt egy kínai fallal vették körül, és őt fokozatosan olyan piedesztálra emelték, amelyet sem ő, sem felesége nem reméltek, de meg sem álmodtak.

Azonban nincsen kizárva, sőt, valószínű, sokszor a pokolba kívánhatta ezt a társaságot, amely őt bilincsek közt tartotta, hatalmánál és befolyásánál fogva legtöbbször olyan helyzeteket teremtett ezen könnyen befolyásolható, valamint adott pillanatokban önálló, határozott és helyes

felfogással nem rendelkező államfő részére, melyek őt igen gyakran faussé pozíciókba hozta. Ezekre természetesen csak akkor eszmélt rá, amikor már későn volt.

Megjegyzés: jellegzetes, amikor jobboldali politikusok panasszal járultak Horthy elé, panamisták vagy szélsőliberális elemek túlkapásainak megszüntetése céljából, ilyenkor az államfő íróasztalának márványlapját öklével döngetve kijelentette: „Nem tehetek semmit, mert szeretném széjjeltiporni őket, hogy beledöglenek – azonban kezeimen bilincsek vannak, tehetetlen vagyok velük szemben." Ezen kitérő válasznak értelmét, azt hiszem, nála hiába feszegetném, miután csak jelképezni akarta az általa való cselekvésnek nem akarását. Ő maga sem tudta volna megmondani, vajon ezen bilincseket kik tették reá csuklóira: a szabadkőművesek vagy a szegediek?

Máskülönben Horthy megadással tűrte és teljesen beleilleszkedett ezen őt körülbástyázó titkos bölcsek akaratainak megnyilvánulásaiba. Ezen hazafias álarcba bújtatott, de voltaképpen a szabadkőművesek szolgálatában álló, közélet színterén nyüzsgő és mozgó nagyságok, akikről naplóimban annyiszor megemlékeztem, bámulatos ügyességgel tudták őt az időközben mindinkább megerősödött szabadelvű, liberális, szabadkőműves, világhatalmi és öncélú uralmának befolyása alá csempészni. Ezt talán maga sem vette észre – és ha észrevette, nem is kérte lelkiismeretétől számon (mert talán nem ért rá) szegedi elgondolásoknak és a kitűzött nemzeti iránynak megvalósítására tett, de be nem váltott ígéreteit. Ezen utóbbiakat tanácsadói mint időszerűtleneket vele passzivitásba tétették. Egyúttal

feltámaszották őt államfői minőségében a zsidó szabadkőművesek által megteremtett politikai légkör protektorává, aki a zsidóságot és a vele egy húron pendülő szabadkőműves álkeresztényeket megóvja a szélsőséges frakciók támadásai elől.

Az ellenforradalmi felbuzdulásunkban kialakult keresztény nemzeti elgondolásainkat, valamint kitűzött céljainkat Horthy máris elárulta. Vele együtt változtattak irányt mindazok, akik akár a közvetlen környezetében, avagy a bizalmát élvező mindenkori kormányok támogatói jóvoltából elnyertek olyan kényelmesen jövedelmező állásokat, melyekből az intranzigens hazafiak megnyugtatására néha-néha egyet vakkantottak a liberálisok felé, jelezve, mintha jelenleg ők is bilincsbe vert kezekkel tehetetlenek volnának, mely kezekkel azonban suba alatt megértő kézszorításokat váltottak a kapitalista zsidósággal.

Az EKSZ vezetősége megidéz

Belépve a MOVE-épület azon helyiségébe, amelyben ezen titkos társaság szokta ügyeit lebonyolítani, báró Feilitzsch és Désán Benő ezredes (a szabadkőműves Belitska, akkori honv. miniszter szárnysegéde és bizalmasa) igen előzékenyen és szívélyesen fogadtak. Egy Füleky nevű vk. őrnagy szintén ott szorgoskodott, aki mindjárt kezembe adott valami nyomtatványféle dolgot, amely irredenta szervezkedésre vonatkozhatott, amelynél a titkos társaság, mint annak egyik tagjának, nekem is közre kellett volna működnöm.

Mindezen előzetes mókában inkább egy szemfényvesztést sejtettem, mellyel figyelmemet lekötni igyekeztek arról, ami velem tulajdonképpen történni fog.

Feilitzsch ezen két katonaszemély asszisztálása mellett mindjárt bele is fogott mondókájába: a titkos társaság legfelsőbb vezetése megidézésem mellett határozott, és engedetlen magatartásom miatt (hivatkozva a két testvér jelenlétére) – megint. Ezt pedig vegyem ezennel tudomásul. Amikor pedig megkérdeztem, hogy melyik magatartásomra érti, mert előzőleg még vizsgálatot sem rendelt el a szövetség, amelynél én védekezhettem volna, miután vádat nem is emeltek ellenem, Feilitzsch diktátori fölényességgel erre a következőket felelte: „Úgy is tudod – ne kertelj!" Nevezett szavait ez után félbeszakítva, magam részéről a következőket mondottam: „Személyemet illetőleg semmiféle ítéletet tudomásul nem vehetek, annál is inkább, mert idáig úgy a vádló, valamint a konkrét vád előttem teljesen ismeretlen. Márpedig ítéltet a vád elhangzása, azután az azt követő vizsgálat szokta megelőzni, amelynél jogom van nekem is beleszólni és védekezni. Ilyent pedig nem folytattak le ellenem, tehát az itteni kihirdetett ítélet előtt nem vagyok hajlandó meghajolni. De ezen felül nem is vagyok abban a helyzetben, hogy eltűrjem a vezérek tanácselnökének sértő szavait: „Ne kerteljek." Ezzel meghajtottam magamat és sarok fordulva a kijárat felé indultam, magam előtt tolva a marasztalni akaró begyulladt társaságot, akikhez Waldvogel József ezredes szintén csatlakozott.

Hazaérkezve megtettem a lépéseket báró Feilitzsch Berthold provokálására. Persze két EKSZ-tagot kellett

választanom erre a szerepre, mert a betyárbecsület is ezt kívánta. Ismét Héjjas Iványra és Bachó Istvánra esett választásom, akik ismerték az ügyek hátterét, és megbízatásomban néhányszor eljártak. Feilitzsch segédei viszont gróf Ráday Gedeon és báró Perényi Zsigmond lettek megnevezve, és ezen utóbbiak, úgy gondolom, a vezérek tanácsának tagjai közé tartoztak.

Megjegyzés: báró Feilitzsch személyének mint az EKSZ-vezérek tanácsának látható fejeként való kiszemelése nem volt szerencsés választás keresztény nemzeti szempontból. Gróf Bethlen István emberei voltak mindannyian, az bizonyos, akkor még nem keltettek gyanút, csak utóbb, amikor Bethlenről kitudódtak azon kapcsolatok, amelyek őt a kolozsvári Unió nevű szabadkőműves páholyhoz fűzték. Nemkülönben Feilitzsch apjáról szintén kiderült, hogy a szabadkőműveseknél előkelő pozíciót töltött be. A közmondás szerint: „Az alma nem messze esik a fájától." Feilitzsch különben sem tartozott a lumenek közé, ezt előttem is bebizonyította azon magatartásával, amikor a titkos társaságnak egy ítéletét ily esetlen módon hirdette ki. De az is lehet, hogy szöges és ügyetlen magatartásával szégyenkezett megismételni azon szavakat, amelyeket én annak idején Götz von Berlichingennek szólamaihoz hasonlóan, üzenetképpen küldtem Gömbös által a vezérek tanácsának.

Az EKSZ-nek a miniszterelnök diktál

Az említett két titkos egyesületnek, minek utána egymás tudtával dolgozott, a megfelelő és szükséges politikai irányítást és tempót a miniszterelnök adta meg a háttérből, akinek csupán kulik kellettek, nem pedig szókimondó, akaratukat kíméletlen őszinteséggel keresztülvinni akaró, önzetlen, férfias erők, akik a szélsőjobboldali zászlót magasra emelve lobogtatták. Az EKSZ tagjai a közélet terén azonban csak azon keretek közt mozoghattak politikailag, amelyeket maga a vezetőség előírt. Ezen utóbbinak pedig az általam már leírt liberális hátterű rendszer kormányai diktáltak. Aki tehát velük ujjat húzott – azt vagy megfélemlítve elhallgattatták, vagy ha ez nem volt elegendő, akkor minden eszköz jónak bizonyult az illető elpusztítására. Ez a helyzet alakult ki nálam is, vagy később Szálasi Ferencnél, aki mint az EKSZ tagja saját szakállára kezdett a zsidóság ellen politizálni. Én azonban nem maradtam nekik adós. Sem a sírig tartó eskü kötelessége, vagy az árulónak halállal való bűnhődése, melyekkel megfenyegetni próbáltak, reám hatással nem voltak. Ámbár, mint azt későbbi jegyzeteim igazolni fogják, ki lettek agyalva ellenem ilyen irányú tervek és kísérletek is, melyek azonban szégyenletes fiaskóval végződtek, vagy a megfelelő vállalkozók hiánya miatt nem kerültek végrehajtásra. Nyíltan vágtam a szemükbe: egy ilyen hazafiatlan gazemberek társaságának kezébe tett esküm érvénytelen volna, mert róluk a leplet a nyilvánosság előtt is le fogom rántani.

Ösztönöm pedig már akkor helyesnek bizonyult, miután az EKSZ-ben a hazafias erők szava és akarata nemsokára elnémult. Helyükre jobbára címre és állásokra éhes konjunktúraelemek tódultak. Az ilyenek azután felcserélték idegen hangzású családi neveiket magyar történelemből vett ősiekével. Címért, rangért, politikai szereplésért, jövedelmező állásokért stb. szemrebbenés nélkül, rabszolga módra szolgálták végig, akár tisztek, tisztviselők vagy törvényhozók két évtizeden keresztül Bethlentől kezdve az összes kormányokat. Ezen utóbbiak, jóllehet, jöttek-mentek, a módszert és a rendszer azonban ugyanaz maradt: kifelé intranzigens magyar, befelé meghunyászkodó liberális. És hogy ez úgy legyen, erről a szabadkőműves zsidóság gondoskodott is. Az imént leírt kormányok égisze alatt kezdődött meg már ellenforradalmi időkben a magyarországi zsidóság úgy vagyoni, mint politikai megerősödése. Vagyis hatalmasabb lett, mint azelőtt, pedig mi, ellenforradalmárok el akartuk őket egyáltalán pusztítani. Hiszen ezen célok megvalósítására esküdtünk fel és léptünk be sokan mi, meg nem alkuvók az Etelközi Szövetségbe.

SHVOY KÁLMÁN TÁBORNOK NAPLÓJÁNAK AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉG MŰKÖDÉSÉRŐL MEGEMLÉKEZŐ RÉSZLETEI[278]

1921. június 1.

A kommün bukása után néhány lelkes ember, úm. Pröhle egyetemi tanár, Demeter Lajos huszár őrnagy és a bátyja, Schultheisz Károly pénzügyi tanácsos egy bolsevistaellenes szövetséget, az ún. Etelközi szövetséget – röviden EX – alapított, amelynek célja igazán magasztos és ideális volt: minden eszközzel a bolsevizmus és a kommunizmus ellen dolgozni, a magyar fajt védeni és a zsidókat hátraszorítani.

Titkos volt az egyesület, érthető okokból, mert nem lehet dobbal verebet fogni. Engem is felszólítottak a csatlakozásra. Minden habozás nélkül csatlakoztam.

Koszó Pista bácsival és Zadravecz püspökkel voltunk benne, még 1919 szeptemberében, Demeter Lajos Római körúti lakásán, és ott úgy tettük le a fogadalmat, hogy annak a szövegét aláírtuk. Ezek szerint én a 7. tagja lettem a szövetségnek.

A szövetség organizációja azóta épült ki, lassanként bizonyos szertartások lettek bevezetve, a szabadkőműves-

[278] A forrás korábban az alábbi forráskiadványban került publikálásra: SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945, forráskiad* Perneki Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983, 72–74, 90–92, 153.

séghez hasonlóan, hiszen tulajdonképpen ez nem is volt más, csak egy ellen-fehér-szabadkőművesség.

A szervezet nemzetségekre vagy családokra és apaságokra tagolódott. Az egész országra kiterjedő szervezetnek minden megyében és thj.[279] városban volt egy nemzetsége, a nemzetségnek kerületek, megyei városokban, falvakban családjaik és ezeken belül foglalkozási ágak szerint apaságaik voltak. Csak a legmegbízhatóbb, 13 próbás embereket lehetett beszervezni. A belépéskor az egész „tábor" (gyűlés) előtt fogadalmat és esküt tesznek a „testvérek" (tagok). A vezetők: a „nemzetségfő", a „családfő" és az „apák". Az egész élén 7 vezér áll, akiknek nevét nem tudja senki. Ezek összege a „vezérek tanácsa", amelynek feje a „vezérintéző". Ez volt Feilitzsch Berthold báró. Egy tökéletes hülye, aki többet ártott, mint használt az ügynek.

Sajnos a beszervezés nem ment nagyon lelkiismeretesen, és sokakat szerveztek be, aki igazán nem volt oda való. A működés is nem volt az, aminek lenni kellett volna, összegyűltek a testvérek, és vagy csupa panasz, elégedetlenség, vagy csak duma volt.

Nemzetségfőnek lettem választva, pecsétőr (titkár) Bárdoss Béla volt, de sok eredménye nem volt a munkának, de bizony Pesten se, láttam, mert mióta Gömbös belépett és politikai térre lépett, a szervezetet politikai céljainak elérésére használta ki, úgyhogy a beszervezés, irányítás mind a politikai akciók jellegét viselte magán.

---

[279] thj.= törvényhatósági jogú.

1923. november 3.

A parlamentben az ellenzék állandóan támadta kormányt a titkos társaságok miatt. Ezért a kormány egy rendelkezést adott ki, hogy minden titkos társaságnak meg kell szűnni. Minden tiszt és képviselő írásban nyilatkozatot kell, hogy adjon, hogy nem tagja semmi titkos társaságnak.

Mint a katonanemzetség (pesti) feje, összehívtam az összes katona EX-tagokat, hogy megbeszéljük a helyzetet. Csáky nagy ellensége volt az EX-nek, tudott róla. Összejöttünk. Véleményeket mondtak, végre az a vélemény alakult ki, hogy meg kell szüntetni, felhagyjuk a további életet és szervezetet. Emiatt erős ellentétem és vitám volt Feilitzschcsel, aki részt vet és más véleményen volt, s azt akarta érvényesíteni, végül el is tanácsoltam. Ezután másnap, November 4-én este Újfalussy, Siménfalvyval a kormányzó úrhoz mentünk, előadtunk neki mindent, s azt kértük, hogy a becsületszó-adásra adja meg ezek után az engedélyt, és adjon garanciát, hogy azoknak a tiszteknek, akik tagok voltak, emiatt nem lesz bántódásuk. Erre azért volt szükség, mert Csákynak megvolt a tagok jegyzéke.

Erre ígéretet kaptunk. Furcsa volt ilyen ügyben az államfővel tárgyalni.

December 31.

Elmúlt az 1923. év is, amelynek fő jellegzetessége volt, hogy Budapestre kerültem és ott végeztem szolgálatomat a főparancsnok mellett... Ami a hivatalomat illeti: nagyon nehéz

feladat elé lettem állítva, egy egész új rendszert kellett megalapozni, és begyepesedett és meggyökeresedett, régi rosszat megszüntetni. Sok ellenséggel, ellenáramlattal találkoztam. Erős honvédszellemet fejlesztettem ki, ezért a sok közös tiszt[280] összefogott ellenem. Egy egész hadjárat indult ellenem.

Az EX nominal[281] megszűnt. Héjjas Iván szervezeteit, az Alföldi Brigádot megszüntették, ugyanakkor azonban megalakult a Magyar Tudományos Fajvédő Társaság, amelynek alapszabályait a belügyminiszter jóváhagyta, és ennek leple alatt tovább dolgozott az EX, mint titkos társaság, még erősebben, még arcátlanabbul, titkosabban, és még jobban destruálva, mert most már teljesen a politika és főleg személyek szolgálatában állva dolgozott. Az Alföldi Brigád helyett pedig a Kettős Kereszt Vérszövetség alakult, amely kifelé úgy szerepelt, mint a nemzeti munkavédelem tartaléka. Parancsnoka, illetve felügyelője volt a nemzeti munkavédelemnek Hajniss Győző főparancsnok, altábornagy. Minden kerületnek volt egy vezetője – a szegedinek én –, s hivatalosan összejöttünk a Hadik laktanyában, s ott tárgyaltunk, szervezkedtünk. Tagja volt a szervezetnek és egyben polgári főnöke Ráday Gedeon, tagjai, vezetői Pálóczi Horváth,[282] Keresztes-Fischer Ferenc, Bartha

---

[280] Shvoy Kálmán itt feltehetőleg olyan katonatisztekre céloz, akik a Monarchia fennállása alatt nem a magyar honvédségben, hanem a közös császári és királyi hadseregben szolgáltak.

[281] nominal = névlegesen.

[282] Pálóczy-Horváth István, földbirtokos, radikális jobboldali politikus, az 1920-as években egy ideig az Ébredő Magyarok Egyesületének elnöke, az Etelközi Szövetség tagja.

László, Somogyi Aladár, mint a legkiválóbb emberek. Benne volt a vasút, posta. Ilyen kétszínű volt akkor a játék – a parlamentben letagadtak mindent, s titokban ilyeneket szerveztek. Egy alkalommal jelen volt Csáky miniszter, aki tulajdonképpen a szervezet ellen beszélt és tett, de eljött, alkalmasint azért, hogy mindent megtudjon. Vita keletkezett köztünk, mely afelett folyt, hogy mi történik, ha valamilyen eltolódás lenne, és valaki rosszul akarná felhasználni a szervezetet. Megfeleltünk neki. Erre ő azt mondta, és mi lenne akkor, ha például ő volna az, aki báránybőrben közeledő oroszlán? Akkor őt is lelőnénk – mondtam én.

Ilyenek voltak akkor az állapotok, de nem is tudta ezt nekem soha megbocsátani és elfelejteni.

[...]

1924. március 25.

Piroskáékat[283] 300 millió korona kaucióért szabadlábra helyezték.

A titkos egyletekre vonatkozó kormányrendelet megjelent. Ezek szerint a tisztek bejelentették az EX-nek, hogy kilépnek, s erre aláírták a becsületszóra való kijelentést, hogy nem tagjai titkos társaságnak. Micsoda aljas kettős játék, képmutatás, mikor a titkos társaság tovább fennmaradt, csak kapott egy fedő, nyílt társasági szabályt.

[283] Shvoy Kálmán itt a csongrádi bombamerényletre és a Piroska testvérek óvadék ellenében történő szabadon bocsátására céloz.

Az Alföldi Brigád kötelékei is átmentek a Kettős Kereszt Vérszövetség szervezetébe. Ki tudja, mennyi gyilkos is ment velük. Ezen szervezetek a honvédelmi miniszter és a belügyminiszter tudtával voltak.

[...]

1944. szeptember 15.

Egy titkos társaság, a „fehér szabadkőművesség" uralta az országot politikailag, de a katonaságot is. Az EX – az Etelközi Szövetség volt ennek az országnak az átka, ez uralta a kormányzót, a hadsereget, miniszterelnököt, kormányt, mindent. Ez öncélú és protestáns tendenciájú volt, ez tett tönkre minket, ez juttatott minket ide. Egy olyan marha állat, mint a báró Feilitzsch Berthold irányítja az ügyeket és egy titkos 7 személyes vezérek tanácsa.

AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉG, A HORTHY-KORSZAK BEFOLYÁSOS POLITIKAI TITKOS TÁRSASÁGÁNAK ALKOTMÁNYA/ALAPSZABÁLYA BUDAPEST, 1925. FEBRUÁR 25.

ALKOTMÁNY

Szövetség célja:

1. Magyarország területi épségének védelme, biztosítása, helyreállítása, megóvása.
2. A magyarság faji, nemzeti, gazdasági és műveltségbeli fejlesztése és megerősítése.
3. A Magyar Állam világpolitikai helyzetének megszilárdítása és a magyar faj becsületének kivívása és megóvása.
4. A zsidóságnak, mint a magyar nép legveszedelmesebb ellenségének a Magyar Állam gazdasági, politikai és szellemi életének minden teréről való leszorítása.
5. A szövetség zsidó-szabadkőműves- és kommunista-ellenes céljait a világ összes keresztény nemzetei között terjeszteni.
6. A célnak megfelelően a szükséges fegyelemtartás elvének érvényre juttatása egész közéletünkben.

Szervezete:

Fővezér, 7 vezér, főpecsétőr, főtárnokmester, főítélőmester, vezérintéző, nemzetségfők, családfők, apák és testvérek.

A fővezért a vezérek választják. A fővezér és a 7 vezér képezi a Vezérek Tanácsát. Budapest központtal, amely tanács kiegészítve a csak tanácskozási joggal bíró főpecsétőrrel, főtárnokmesterrel, a főítélőmesterrel és a vezérintézővel vezeti, irányítja és ellenőrzi a Szövetség minden irányú működését és közigazgatását, valamint gyakorolja a legfőbb fegyelmi bíráskodást a Szövetség tagjai felett.

Egy vezetési állás megüresedése esetén a Vezérek Tanácsa önmagát egészíti ki a szövetség tagjai közül.

A főpecsétőr: őrzi a szövetség pecsétjét, ellenőrzi az általános ügyvitelt, ő gondoskodik a VT összehívásáról.

A vezérintéző a VT látható végrehajtó közege. Vezeti az általános ügyvitelt, kiadja a vezérek parancsait, és gondoskodik azok végrehajtásáról, elnököl a nemzetségek közös táborában, elnöke a szakbizottságok együttes ülésének, vezeti a szövetség nyilvántartását, újabb nemzetségek alapítására ő tesz javaslatot a VT-nek.

Nemzetségfők: az egyes törvényhatóságok területén, valamint a külföldön egyes helyeken létesített szervezetek nemzetsége vezetői, kiket tisztségükre a VT nevez ki. Ha a kinevezett NF képességei akár rosszak, akár fizikai képtelensége folytán a kívánt mértéket meg nem üti, az NT többsége indítványt tesz az illető felváltására. A VT szigorú vizsgálat után dönt.

Az alszervezetek hasonló esetben a nemzetségtanácshoz fordulnak.

Külön katonai nemzetséget képeznek a Bpesten állandó beosztásban alkalmazott tisztek. A katonai nemzet-

ség működése kiterjed a Nemzeti Hadsereget érdeklő ügyekre. Éppen azért katonai vonatkozású javaslatai, tervezetei, utasításai, amennyiben a VT hozzájárul, minden katona tagra nézve érvényesek. Ezen katonai értesítéseket és intézkedéseket tehát a katonai NF csak a vezérintéző útján juttathatja el a vidéki nemzetségekhez, illetőleg azok katonacsaládjaihoz. A VT felhatalmazást adhat nem katonai személyeknek a katonanemzetségbe való beosztására.

A nemzetségek a VT parancsai és utasításai szerint járnak el. Vezetőjük az NF, aki a nemzetség ügyeit 7 tagú nemzetségtanács által támogatva vezeti. A nemzetség végrehajtó közegei a pecsétőr és a tárnokmester: ezek és a családfők a nemzetségtanácsban helyet foglalnak. Családfők az egyes nemzetségen belül, lehetőleg járásonként létesített alszervezetek vezetői, kiket a felettes NF javaslatára a VT nevez ki. A katonanemzetség a megfelelő magasabb kötelékek szerint oszlik családokra.

Apák az egyes családfők alá tartozó községekben létesített csoportok vezetői, akiket a felettes családfő ajánlatára a nemzetségfő nevez ki. A katonanemzetségnél az apaságok az alárendeltségi viszony lehető betartásával létesítendők.

Testvérek: a szövetségbe felvett és fogadalmat tett tagok.

Eszközök:

1. A ker. sajtó erősítése, propagálása és a tagok közötti kötelező előfizetése.

2. Az irodalom és a művészet fejlesztése nemzeti irányban. Irodalmi társulatok létesítése. A nemzeti nevelés minden ágában a szövetség elveinek érvényre juttatása, különös tekintettel a fajmagyarság testi nevelésére.
3. Keresztény pénzintézetek, termelő- és fogyasztási szövetkezetek, iparvállalatok alapítása és fejlesztése.
4. Olvasó-, iparos- és gazdakörök és egyéb, a nép oktatására és vezetésére hivatott egyesüléseknek céljaink szerinti vezetése.
5. Keresztény hit- és erkölcstanok bevitele a tudomány, irodalom és művészet minden ágába.
6. Külföldön élő magyarokkal állandó érintkezés fenntartása magyar fajiságunk állandó ébrentartására.
7. Fajrokon turáni népekkel való szellemi, politikai és gazdasági kapcsolat létesítése és ápolása.
8. Ingatlanok zsidó kézre jutásának meggátlása, zsidó kézen lévő ingatlanok visszaszerzése, és arra érdemesek birtokba juttatása.
9. A magyar nyelv tisztaságának megóvása az elzsidósodástól.
10. Zsidóellenes hangulat szítása az egész világon.
11. A szövetség tagjainak a közélet és a közgazdaság minden terén való érvényre juttatása.
12. Az önzetlenségnek és a kötelességtudásnak, mint legfőbb nemzeti ideálnak újból a magyarság lelkébe való beidegzése.

13. A kül- és belföld szellemi és társadalmi életének éber figyelése, és céljaink érdekében való befolyásolása.
14. Abszolút fegyelem, és szükség esetén bármily fegyver.

Felvétel:

A Szövetségbe való felvétel ajánlás útján történik. Minden testvérnek jogában és kötelességében áll az arra képességgel bíró és általa feltétlenül megbízhatónak ismert egyént felvételre ajánlani. Ajánlatában köteles az ajánlott egyénre vonatkozó, és az ajánló által saját, egyéni felelőssége mellett kipuhatolt adatokat közölni azon apával, akinek hatósága alá tartozik, aki azokat felettes családfőjéhez, ez pedig felettes nemzetségfőjéhez terjeszti elő, mindenikük lelkiismeretes tudakozódásával nyert véleménnyel együtt.

Az ajánló az ajánlottért egész életén át felelős. Ajánlani csak azt lehet, aki észjárása, jelleme és érzésvilága alapján a magyar faj érdekeinek szolgálatára rátermett. Nem ajánlható az, akinek ereiben bármily kis mennyiségű zsidó vér van, vagy akinek a felesége nem született keresztény szülők gyermeke; nem ajánlható az sem, aki bármely szabadkőműves páholynak, vagy olyan egyesületnek, vagy pártnak volt a tagja, amelynek céljai a kereszténységgel és a magyarság céljaival ellentétben állottak, vagy állanak. A felvétel felett a nemzetségtanács dönt. Felvételhez egy, de inkább két testvér ajánlása szükséges, ettől a nemzetségtanács csak különös körülmények között térhet el, pl. megszállott területeken lakóknál, stb. Ha egy tanácstag

nemmel szavaz, az ajánlott elfelejtettnek tekintendő, és az eredmény az ajánlóval szolgálati úton közlendő. A nemzetségtanács kedvező döntése esetén az ajánló felhatalmazást nyer az ajánlott óvatos megnyerésére, de becsületszavának előzetes kikérése mellett. A szövetségről csak annyi közlendő, hogy van és erős, mik a céljai, és hogy feltétlen engedelmességet és titoktartást követel tagjaitól. Ha az ajánlott a titkos egyesületbe belépni nem hajlandó, úgy következmények terhe alatt az adott becsületszóra hivatkozással titoktartásra intendő. Ezen nevei külön feljegyzésben gyűjtendők.

Ha azonban hajlandó a szövetség esküjét letenni, úgy vele személyi lap töltendő ki, amely szolgálati úton a nemzetségfőhöz juttatandó, ki megjelöli a napot az ajánlott felavatására.

Nők a szövetség tagjai nem lehetnek.

Az apák és családfők ajánlataikat közvetlen felettes hatóságaikhoz, a nemzetségfőkhöz terjesztik elő. Az illetékes NF a hozzá beérkezett ajánlatot saját véleményével együtt előterjeszti a saját nemzetségtanácsában, s ez a felvétel tárgyában szükséges további nyomozás után végérvényesen dönt, és határozatait ugyanazon úton közli az ajánlat felterjesztőjével, egyben azokat utasítja, hogy az ajánlottakat a legközelebbi avatásra vezessék elő.

Titoktartás:

A Szövetség céljainak minél sikeresebb és gyorsabb elérhetése érdekében a testvéri rend létezése, szervezete, működése és tagjainak kiléte a legszigorúbban titokban tartandó

mindaddig, míg feltűnés nélkül, a nyilvánosság teljes kizárásával végzett következetes munka oly erővé és tényezővé nem izmosítja a Szövetséget, hogy a nyilvánosság elé lépés már nemhogy gyöngíteni, hanem inkább fokozhatja befolyását a nemzeti életünkre. A titoktartás megszüntetésének mérvét és időpontját, úgyszintén a Szövetség megszűntének idejét a Vezérek Tanácsának parancsára a vezérek és a nemzetségfők együttes tanácsa határozza meg annak idején.

Tagok jogai és kötelességei:
A Szövetség tagjait a Szövetség céljainak elérése érdekében a legmesszebb menő oltalomban és támogatásban részesíti, de egyszersmind élénk figyelemmel kíséri tagjainak működését. Közérdekből, valamint szerzett észleletei alapján a tagokat inti, figyelmezteti, s vétségük esetén őket, ha kell, fegyelmi úton bünteti. A tagok kötelesek az intéseket és figyelmeztetéseket mindenkor megszívlelni, s a büntetést, melyre vétkességükkel rászolgáltak, megbánó töredelmességgel elviselni.

A büntetőeljárásokról külön fegyelmi szabályzat intézkedik.

A tagok kötelesek szövetségbeli elöljáróiktól szolgálati úton nyert rendelkezéseket, parancsokat legjobb tudásuk és képességük szerint, lelkiismeretesen teljesíteni.

Ha valamely tag ily intézkedések teljesítését a személyében vagy körülményekben, vagy lényegében rejlő okoknál fogva magát aggályosnak, vagy alkalmatlannak tartja, köteles erről haladéktalanul, indokainak tüzetes felsorolása mellett, szolgálati úton jelentést tenni, és teljes vagy

bizonyos meghatározott részben való felmentést kérni. Ha egy tag az idők múltán beállott szellemi vagy testi törődöttsége, stb. folytán az esküben vállalt kötelezettségek teljesítésére magát alkalmatlannak érzi, úgy az indító okok bizonyítása mellett időleges vagy végleges passzivitásba helyezését kérheti. Ezen előterjesztett kérelem felett a Vezérek Tanácsa dönt. A tagság a sírig tart, kilépés abból nincs. A passzivitásba helyezett tagok a szövetségbeli jogaikat nem gyakorolhatják, ellenben a Szövetség iránti jóindulatukat és titkaikat megőrizni egész életükön át kötelesek. A tagok kötelesek az évi 120 – egyszázhúsz korona tagsági díjat, valamint belépésük alkalmával az általuk önként felajánlott, vagyoni erejükhöz mért belépési díjat felhívásra megfizetni.

Indokolt esetben a nemzetségfő a tagsági díjat egészben vagy részben elengedheti, vagy annak megfizetésére halasztás engedélyezhet, de csak a tag ez irányú, indokolt kérelmére. Az egyes nemzetségek kötelesek a belépési és tagsági díjak felét a főtárnokmester kezeihez befizetni.

Minden tagnak jogában áll a Szövetség céljainak minél sikeresebb megvalósítása érdekében, szolgálati úton indítványokat előterjeszteni, mely indítványok felett az illetékes elöljáró szerv dönt, és határozatáról az indítványtevő tagot értesíti.

Szolgálati út:
A Szövetség tagjai a Szövetséget érdeklő minden ügyben kötelesek a szolgálati utat betartani. Elérni ettől csak igen fontos és sürgős, közérdekű ügyben lehet. Minden tag köz-

vetlenül elöljárójával lép érintkezésbe. Tehát testvér azon alszervezet apjával, amely alszervezetbe beosztatott. Az apa azon családfővel, amely családfőhöz tartozik, a családfő azon nemzetségfővel, aki alá tartozik. A nemzetségfő a vezérintéző útján a Vezérek Tanácsával lép közvetlen érintkezésbe. A Vezérek Tanácsa határozatait ugyanezen az úton közli az érdekelt szervezetek vezetőivel, illetve a testvérekkel. Ugyanazon nemzetségbe tartozó testvérek, apák és családfők egymást ismerhetik, és a közvetlenül őket érdeklő ügyben egymással szemben minden titkolózás nélkül tanácskozhatnak, kifelé azonban a legszigorúbb titoktartás feltétlenül kötelező.

Egyes tagoknak a Vezérek Tanácsa feljogosítást adhat, hogy kilétüket még szövetségbeli családtagjaik előtt is tikokban tarthassák. Ily tag, megbízott, továbbá a család- és nemzetségtanácsba által kiküldendő megbízott a Vezérek Tanácsa által igazolvánnyal látható el.

Fogadalom:
Mindenki, akit a nemzetségtanácsa felvételre elfogadott, köteles a Szertartások Könyvében előírt hitvallást és fogadalmat magáévá tenni, és az esküt az előírt módon és az arra meghatározott időben letenni. A fogadalmat legalább öt testvér együttes jelenlétében tartozik az erre megidézett letenni. A fogadalmat kivevő bizottságot a Vezérek Tanácsa rendelete szerint, vagy az maga, vagy a felveendő lakhelye szerint illetékes nemzetségfő állítja esetről esetre össze. Az eskütétel és a táborozás szertartásáról a Szertartások Könyve intézkedik.

Területi beosztás:
A nemzetségek Csonkamagyarország megyei és városi törvényhatóságainak területi beosztása szerint, a Vezérek Tanácsa által alakítandók. A Vezérek Tanácsa a helyi viszonyoknak megfelelően a megyei és városi törvényhatóságok területeit a nemzetség beosztásánál egyesítheti. A magyar megszállott területeken és a külföldön alakítandó nemzetségek tekintetében a Vezérek Tanácsa esetről esetre a Szövetségnek és a célnak megfelelően határoz.

A nemzetségek közigazgatási járások és kerületek szerint családokra, és községenként / városokban a célszerűség szerint apaságokra osztandók. Ezt a beosztás a nemzetségek tanácsának támogatásával a nemzetség feje eszközli.

Tanácskozás:
A szervezet céljainak megvalósítása érdekében az állandóan működő Vezérek Tanácsán kívül tanácskozásra egybehívhatók:

1. A nemzetségek egymással leendő tanácskozásra a Vezérintéző elnöklete alatt.
2. A családfők egymás közti tanácskozásra, melyen ugyanazon nemzetségfő alá tartozó családfők vesznek részt a nemzetségfő elnöklete alatt.
3. Az apák egymás közti tanácskozásra, melyen az ugyanazon családfő alá tartozó családfő alá tartozó apák vesznek részt a családfő elnöklete alatt.

4. A testvérek egymás közti tanácskozásra, melyen az ugyanazon apa alá tartozó testvérek vesznek részt az apa elnöklete alatt.

Tanácskozásra egybehívandó a szervezet: a Fővezér vagy négy vezér kívánságára a Vezérek Tanácsa. A Vezérek Tanácsának parancsára, vagy a nemzetségek összlétszámának egyharmada kívánságára a Nemzetségfők Tanácsa. A Vezérek Tanácsának parancsára, az egyes nemzetségfők rendeletére, vagy az ugyanazon nemzetségfő alá tartozó családfők összlétszámának egyharmadának kívánalmára a Családfők Tanácsa. A Vezérek Tanácsának parancsára, az illetékes nemzetségfő, vagy családfő parancsára, vagy az egyazon családfő alá tartozó apák összlétszámának egyharmadának kívánságára az Apák Tanácsa. Végül az illetékes apa parancsára, vagy az ugyanazon apa alá tartozó testvérek összlétszámának egyharmad részének kívánságára a Testvérek Tanácsa.

Amennyiben a tervbe vett tanácskozás tárgya valamely testvér, apa, családfő, nemzetségfő ellen irányul, az ekként érdekelt a tanácskozásban részt nem vehet, és ott csak a tanács külön idézése alapján jelenhetik meg.

Az apa, a családfő vagy nemzetségfő ily érdekeltsége esetén az illető tanácsot a közvetlen felettes szervezet vezetője hívja össze és elnököl. Az alantas szervezetek tanácsainak határozatai mindenkor csak javaslatnak tekintendők, s érvényes határozatokká csak a Vezérek Tanácsának hozzájárulása és esetleges módosítása útján válni. Az alól kivételt csak az egyes nemzetségek belső közigazgatási és

elvi jelentőségű ügyei képeznek, melyekben az illető nemzetség tanácsa /feje/ dönt.

Kelt Budapest, 1925. február hó 23-án.

Vezérintéző.

Az irat jelzete: HU-BFL-VII-5-c-198/1940. Eredeti, gépelt.

A MAGYAR KIRÁLYI BELÜGYMINISZTÉRIUM JOBBOLDALI TITKOS TÁRSASÁGOK FELFEDÉSÉNEK TÁRGYÁBAN KELETKEZETT BIZALMAS JELENTÉSÉNEK RÉSZLETE A MAGYAR TUDOMÁNYOS FAJVÉDŐ EGYESÜLETRŐL, AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉG FEDŐEGYESÜLETÉRŐL

BUDAPEST, 1926

[...]

A MOVE kebelében működő Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület[284]
Az elnökség áll:
Gömbös
Altenburger[285]
Zadravecz[286]
Eckhardt[287]
Perlei
Prohászka[288]

---

[284] A Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület az Etelközi Szövetség fedőegyesülete volt, így az közvetve az EX-re céloz. A Magyar Tudományos Fajvédő Egyesület elvileg a MOVE-től függetlenül, bár annak székházában működött, így a két szervezet között tényleg sok volt az átfedés.

[285] Altenburger Gyula biztosítási matematikus, az ÉME vezetőségi tagja, a Cél című radikális jobboldali folyóirat szerkesztője.

[286] Zadravecz István tábori püspök.

[287] Eckhardt Tibor.

Választmány:
Méhely[289]
gróf Jankovich[290]
Mándoki
Ulain[291]
Lendvai[292]
gróf Teleki[293]
Héjjas[294]
dr. Fehér
Csanádi
Czitó
Ferry
Zsilinszky[295]
Páter Bónis[296]

---

288 Prohászka Ottokár püspök.

289 Méhely Lajos zoológus, egyetemi tanár, a biológiai értelemben vett fajvédelem szószólója, egy ideig a Cél című radikális jobboldali folyóirat főszerkesztője és állandó szerzője.

290 Feltehetőleg gróf Jankovich-Bésán Endre katonatiszt, volt különítményparancsnok.

291 Ulain Ferenc.

292 Lendvai István.

293 Nehéz megállapítani, a Teleki család melyik tagjáról van szó, lehet Teleki Pál korábbi és későbbi miniszterelnök, azonban valószínűbb, hogy Teleki Sándor gróf katonatisztről, a honvéd vezérkar főnökének szárnysegédjéről van szó, aki ugyancsak tagja volt az Etelközi Szövetségnek. Vö. ZADRAVECZ, i. m. 170.

294 Egyértelműen Héjjas Iván.

295 Bajcsy-Zsilinszky Endre.

Siménfalvy[297]
Radnótfalvy
Raffay[298]

Ellenőrző bizottság:
Fáy
Papp
Bell
Magasházy[299]
Kadar
báró Solymossy
Igazgató:
Budaházy[300]
Petróczhy
Lipthay
Titkárok:
Vörös

---

296 Páter Bónis Lajos, szerzetesi nevén Bónis Arkangyal, ferences rendi szerzetes, katolikus tábori pap, Zadravecz István tábori püspök tiktára, a nyugat-magyarországi felkelés egyik résztvevője.

297 Siménfalvy Tihamér ezredes, a Kettőskereszt Vérszövetség igazgatója.

298 Raffay Sándor evangélikus teológiai akadémiai tanár, bányai evangélikus egyházkerület püspöke, felsőházi képviselő, az Etelközi Szövetség tagja.

299 Magasházy László ezredes, 1920 és 1929 között Horthy Miklós kormányzó szárnysegédje.

300 Budaházy Miklós (1889–1930) százados, a nyugat-magyarországi felkelés egyik résztvevője, Gömbös Gyula honvédelmi minisztersége idején, 1930-ban egy ideig honvédelmi államtitkár.

dr. Tóth
Fodor
Háznagyok:
Majláth
dr. Dániel[301]
Lukaschovich
Ügyészek:
dr. Dáner[302]
dr. Füzesséry
Jegyzők:
Simó
dr. Horváth
Lázár
Grüneberg

Taglétszám: cca 1500-2000[303]
Fogadalom van.
Cél: antiszemita és irredenta.

---

[301] Dr. Dániel Sándor jogász, ügyvéd, az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, a szervezet félkatonai milíciákat irányító nemzetvédelmi főosztályának vezetője. A korabeli sajtóban mint „az ébredők ügyésze" szerepel igen gyakran.

[302] Dáner Béla (1884–1930) Jogász, olimpikon tornász, radikális jobboldali politikus és újságíró, nemzetgyűlési képviselő, a korszak ismert szélsőjobboldali politikusa, több erősen nacionalista egyesület tagja.

[303] Az adat nem megbízható, az 1920-as években az Etelközi Szövetségnek, és így fedőszervezetének, a Magyar Tudományos Fajvédő Egyesületnek is ennél valamivel több, 4–5000 tagja lehetett.

Vidéki szervezete majdnem minden városban van.
Tagdíjakat szednek.

[...]

Az irat jelzete: HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250 Eredeti, gépelt.

A MAGYAR ÁLLAMRENDŐRSÉG BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK ÁLLAMRENDÉSZETI OSZTÁLYA JELENTÉSE A KETTŐSKERESZT VÉRSZÖVETSÉG ÉS AZ ETELKÖZI SZÖVETSÉG FELOSZLATOTT TITKOS JOBBOLDALI EGYESÜLETEK ADATAI TÁRGYÁBAN BUDAPEST FŐVÁROS FŐPOLGÁRMESTERÉHEZ BUDAPEST, 1945. DECEMBER 03.

Tárgy: A „Kettőskereszt Vérszövetség" elnevezésű feloszlatott egyesület adatai
ad 50/fk. állre. 1940. sz.
Ikt. biz. 205/1945. sz.

Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Államrendészeti Osztálya

Budapest

Múlt hó 6-án kelt átiratára válaszolva közlöm az alábbiakat:

A Kettőskereszt Vérszövetség a múlt világháborút követő ellenforradalmi időkben alakult Siménfalvy tábornok vezetése mellett. A vidéki szervezetek élén Makay Imre tüzér ezredes állott. A Vérszövetség szoros kapcsolatban volt az Etelközi Szövetséggel, nagyrészt közös vezetés mellett is működtek. Célkitűzéseik is hasonlóak voltak: minden baloldali megmozdulás elfojtása.

Mint minden titkos szervezetben, úgy itt is a tagok szigorú fegyelem alatt állottak. Három fő részből álló fogadalmat kellett letenniük, amit ők irredenta eskünek neveztek. Az eskü három fokozatának be nem tartása büntetést vont maga után, súlyosabb esetekben „vérbírósági" intézkedést, ami elvben halál is lehetett.

A Szövetség területi szempontból budapesti és vidéki főosztályokra oszlott. Minden főosztálynak vezérmegfigyelői, főmegfigyelői és megfigyelői voltak. Ezek havi jelentésekben számoltak be a körzetükben lejátszódó baloldali megmozdulásokról. Ha bárkiről bármilyen adatra volt szükség, úgy ezek a megfigyelők kötelesek voltak azokat azonnal beszerezni. A tagok politikai meggyőződése a jobboldali antiszemita és antibolsevista karakteren belül nem volt korlátozva. Így tagjai között Horthy-pártiakat, legitimistákat, fajvédőket és nemzetiszocialistákat is lehetett találni.

Céljuk nemcsak a baloldal figyelemmel kísérése volt, hanem a megbízható jobboldali elemek összetartása és felfegyverzése is. Fegyveres terrorkülönítményei leginkább a Nagy-Alföldön dolgoztak.

Antibolsevista célkitűzéseik révén meglehetős politikai súlyuk volt, ez azonban a Bethlen-éra alatt kezdett eltűnni, mint ahogy az egész Vérszövetség jelentősége is a harmincas években, különösen egyéb korszerű jobboldali megmozdulások miatt, erősen csökkent. Leginkább az Etelközi Szövetség vette át a helyüket.[304]

---

[304] A forrás, bár valóban igen szoros volt a kapcsolat a két szervezet között, egybemosni látszik a Kettőskereszt Vérszövetséget és az Etel-

Horthy tagsága nem állapítható meg, de tudomása és hallgatólagos jóváhagyása mellett az egyesület működésével kapcsolatban kétségtelen. A vezetők közül meg kell említeni Than Károly bárót, Kárpáthi Kamilló tábornokot, vitéz Jánky Kocsárd tábornokot, ifj. Horthy Istvánt, Erdélyi Lóránt vármegyei főjegyzőt, Héjjas Iványt, Szigetváry alezredest, Teleki Mihály és Teleki Béla grófokat, Vass grófnét, dr. Petrányi Rezsőt, Teleki Tibor gróf képviselőt, Ernst Vilmos főjegyzőt, Ferentzy Kálmán isk. igazgatót, Hatvany Lajos bárót, Helle századost, vitéz Kemény János vm. főjegyzőt, Klebersberg Kunó volt minisztert, Prónay Pált, Prohászka Ottokárt, stb., stb.

Budapest, 1945. december 3.

[sajátkezű aláírás]
Dr. Balassa Erich
r. őrnagy
sajtóelőadó

[sajátkezű aláírás]
Szaberszky József
r. ezredes
a társadalmi alosztály vezetője

Az irat jelzete: HU-BFL-VI-15-c-205/1945. Eredeti, gépelt, aláírt tisztázat.

közi Szövetséget. Nem tudjuk, a Kettőskereszt Vérszövetség az 1930-as években működött-e még, annyi viszont biztos, hogy az Etelközi Szövetség egészen 1945-ig aktív maradt.

A BEVEZETŐ TANULMÁNYBAN ÉS A FORRÁSOKBAN ELŐFORDULÓ FONTOSABB TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK ÉLETRAJZI ADATTÁRA

Bajcsy-Zsilinszky Endre (1886–1944) politikus, publicista, a II. világháború idején a magyar függetlenségért folytatott harc kiemelkedő vezető egyénisége. Jogi tanulmányait Kolozsvárott, Lipcsében és Heidelbergben végezte, majd hazatérve ügyvédjelölt lett. Békéscsabán családja és a demokrata parasztvezér, Áchim L. András között politikai és családi okokból kiéleződött a viszony, Zsilinszky Endre és testvére, Gábor pedig 1911. május 15-én agyonlőtték Áchim L. Andrást. 1918 novemberében Zsilinszky részt vett a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) egyik megalapításában. A tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, majd visszatérve Szegeden csatlakozott az ellenforradalmi erőkhöz, a Gömbös vezetése alatti nacionalista és fajvédő csoport (Eckhardt Tibor, Kozma Miklós, Kiss Menyhért, stb.) tagjaként a *Szózat* főszerkesztője lett. Derecskén 1922-ben egységes párti programmal képviselővé választották, de 1923-ban Gömbössel együtt kilépett Bethlen pártjából és részt vett a Fajvédő Párt megalapításában. 1925-ben vitézzé avatták, és ettől kezdve anyja nevét felvéve, a Bajcsy-Zsilinszky kettős vezetéknevet használta. Politikai fejlődésében jelentős fordulatot hozott az 1935-ös év, amikor a választások idején pártszövetségre

lépett az októbristákkal és a polgári radikálisokkal. Gömbös kíméletlen csendőrterrorral megakadályozta, hogy a tarpai választókerület képviselője legyen. Válaszul leköszönt vitézi rangjáról, és a demokratikus ellenzéki erők tömörítése érdekében 1936-ban pártja fuzionált a Független Kisgazdapárttal, 1939-ben Tarpán már ennek a pártnak lett a képviselője. Publicisztikai tevékenységét akkor a Független Magyarország című hétfői lap főszerkesztői tisztében, valamint a Magyarország c. napilap hasábjain végzi. Idejében felismerte, hogy a német veszéllyel szemben szükség van a Duna menti kis népek összefogására. Ezért 1940 februárjában Belgrádba utazott, és vezető jugoszláv államférfiakkal tárgyalt a baráti együttműködésről. 1942-ben bekapcsolódott a Történelmi Emlékbizottság munkájába, és részt vett a március 15-ei antifasiszta és háborúellenes tömegtüntetés megszervezésében. 1944. márc. 19-én fegyverrel fogadta a lakásába hatoló Gestapo embereit, akik csak heves tűzharc után tudták sebesülten őrizetbe venni. Lakatos Géza kormánya 1944. október 11-én kikérte a Gestapótól, október 15-én szabadon bocsátották. 1944. november elején a németellenes fegyveres ellenállási mozgalom megszervezésére hivatott Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottságának elnökévé választották, és részt vett a fegyveres felkelés tervezetének kidolgozásában. Németellenes tevékenysége miatt letartóztatták, a nyilas katonai bíróság halálra ítélte, 1944. december 24-én Sopronkőhidán kivégezték. Pályájáról lásd részletesebben: BARTHA Ákos: *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

Bánffy Miklós (1874–1950) gróf, erdélyi magyar író, politikus, külügyminiszter. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte. 1906-tól 1909-ig Kolozs vármegye és Kolozsvár főispánja. 1901-től szabadelvű programmal, 1910-től pártonkívüli programmal országgyűlési képviselő. Később csatlakozott a Nemzeti Munkapárthoz. 1913–18-ban az állami színházak intendánsa. A Kisfaludy Társaság tagja. 1921. április 14-étől 1922. december 19-éig a Bethlen-kormányban a külügyminiszteri tárcát töltötte be, de mellette végig kulturális tevékenységet is folytatott. 1926-ban visszaköltözött Erdélybe, és vezető szerepet játszott az erdélyi magyar irodalomban. 1939-ben vezetője lett a Nemzeti Újjászületési Front keretében szervezett Magyar Népközösségnek. 1940-ben behívott erdélyi felsőházi tag. Szerkesztette az Erdélyi Helikont, foglalkozott zenével, festészettel, színpadi rendezéssel, irodalommal, valamint Kisbán Miklós néven drámákat is írt. 1950-ben, birtokaitól megfosztva, szegényen, mellőzötten hunyt el Budapesten. Pályájáról, elsősorban irodalmi és kultúrpolitikusi munkásságáról lásd bővebben: SZÁSZ László: *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája.* Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

Berzeviczy Béla (1870–1922) katonatiszt, tábornok, a honvéd vezérkar főnöke. A bécsújhelyi Terézia Katonai Akadémián végzett, 1890-ben avatták hadnaggyá. Az Osztrák-Magyar Monarchia hadseregében csapatszolgálatot teljesített, 1899-től a bécsi II. hadtest parancsnokságán

beosztott vezérkari tiszt, 1906-tól a magyar honvédség lovassági felügyelőjének vezérkari főnöke volt. Az I. világháború idején harctéri szolgálatot teljesített, több hadtest parancsnokaként szolgált. 1919-ben nyugállományba helyezték, de szolgálatra jelentkezett a Nemzeti Hadsereg siófoki Fővezérségénél. Horthy Miklós kinevezte a kaposvári katonai körlet parancsnokává. 1919-ben a Honvéd Vezérkar főnöke lett. Jelentős szerepe volt az első világháborúban összeomlott magyar hadsereg újjászervezésére tett kísérletekben, a Horthy-féle Nemzeti Hadsereg Magyar Királyi Honvédséggé történő átalakításában, illetve ezzel együtt az országszerte tevékenykedő irreguláris katonai alakulatok leszerelésében és/vagy regularizálásában.

Bethlen István (1874–1946) gróf, jogász, politikus, diplomata, miniszterelnök, a Horthy-korszak politikájának egyik kulcsfigurája. Már fiatalon Ferenc József egyik magyar bizalmasa volt. 1919 februárjában kezdeményezésére alakult meg az ellenforradalmi Nemzeti Egyesülés Pártja. A Tanácsköztársaság kikiáltása után Bécsbe emigrált, ahol a szegedi kormány képviselőjeként az ellenforradalmi komité egyik vezetője lett. A Simonyi-Semadam-kormány lemondása után létrehozta az egységes kormányzópártot, de az új kormányt nem sikerült megalakítania. A Teleki-kormány bukása után, 1921. április 14-én miniszterelnök lett. Titkos politikai egyezséget kötött a szociáldemokrata párttal, majd miután a Kisgazda Párt felszámolására irányuló több kísérlete sikertelen maradt, híveivel együtt belépett a pártba, amelynek Nagyatádi Szabó István mellett az egyik vezetője

lett. E pártból és a hozzá csatlakozott konzervatív pártokból létrehozta a Keresztény Kisgazda Földműves és Polgári Pártot (a korabeli köznyelvben: Egységes Párt), amely magva volt a későbbi kormánypártnak. 1922-ben szűkítette a választójogot, a városok kivételével visszaállította a nyílt szavazás rendszerét. A népszövetségi kölcsön megszerzésével és a súlyos adóemelésekkel elősegítette az ország gazdasági konszolidációját, amit 1929-ig további nagy összegű külföldi kölcsönök felvételével tartott fenn. 1926-ban a személyét is érintő frankhamisítási botrány megingatta pozícióját. 1931-ben lemondott, de továbbra is jelentős szerepet játszott a magyar politikában, mint a kormányzó bizalmas barátja és tanácsadója. 1935-ben Gömbös Gyula miniszterelnökkel támadt ellentéte miatt kilépett az Egységes Pártból, és ellenzékbe vonult. Az 1939-i választások után Horthy a felsőház örökös tagjává nevezte ki. 1943–44-ben egyik vezetője az angolszászok felé közeledő politikai áramlatnak, a sikertelen kiugrási kísérletnek. 1944 őszén a szovjetek letartóztatták, egy ideig házi őrizetben tartották, majd Moszkvába vitték, ahol 1946-ban egy rabkórházban hunyt el.

Budaváry László (1889–1962) néptanító, újságíró, radikális jobboldali politikus. Csáktornyán (1909–1910), Sárospatakon, Magyarkomjáton és Ungváron dolgozott tanítóként tanító (1910–1913), a magyarosítás terén szerzett érdemeiért szolgálattételre a budapesti tanfelügyelőségre rendelték be, közben az I. világháborúban mint póttartalékos szakaszvezető frontszolgálatot teljesített. A Tanács-

köztársaság bukása után állásából elbocsátották. A két világháború között a magyarországi szélsőjobboldal egyik meghatározó antiszemita politikusa és politikai újságírója, aki elsősorban, a magyarországi zsidókérdéssel foglalkozott. 1920-ban nemzetgyűlési indítványt nyújtott be a zsidókérdés „intézményes" megoldására, amelynek lényege, hogy hogyan és miként lehet hatékonyan és gyorsan a zsidókat minden vagyonuktól megfosztani. Ő alkotta meg a zsidók megrendszabályozására törvénytervezetként a hírhedten abszurd tíz pontot. Az Ébredő Magyarok Egyesületének vezetőségi tagja, 1920–1930 között alelnöke. Politikai pályafutását a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjában kezdte, később szakított velük, és kezdeményezte a Magyar Nemzeti Párt megalakítását (a párt tagjai között volt Prónay Pál és Héjjas Iván is). A párt Prónay Fasiszta Pártjából szerveződött, amely a Mussolini-féle pártstruktúrát igyekezett átvenni. A belügyminisztérium 1932-ben betiltotta a pártot. Az 1930-as évek végén a nyilas mozgalomhoz csatlakozott, azonban hamar annyira kiábrándult Szálasiból, hogy népszerű könyvet írt ellenük. A II. világháború után letartóztatták, a népbíróság 12 évi börtönre ítélte (HU-BFL-XXV-1-a-1945/778). 1962-ben hunyt el Budapesten.

Buday Dezső (1868–1932) mérnök, radikális jobboldali politikus. A József Műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, ismereteit nyugat-európai (svájci, francia- és németországi) tanulmányútja során egészítette ki. A Tisza (1890–1910), majd a Duna szabályozási munkálatainál ármentesítő és belvízmérnök (1910-től), később a Budapest

Székesfővárosi Közlekedési Rt. (BSZKRT) igazgatója. A Keresztény Nemzeti Egység Pártja, majd a Keresztény Gazdasági és Szociális Párt programjával nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő 1922 és 1932 között. Az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapító tagja, az 1920-as években elnöke. A két világháború között a magyarországi antiszemita mozgalmak egyik vezetője, sajátos elképzelései szerint az antiszemitizmus erősödése lett volna szükséges a zsidóság teljes asszimilációjához. Mérnökként elsősorban árvíz- és belvízvédelmi műtárgyak tervezésével foglalkozott. 1932-ben hunyt el Budapesten.

Csáky Károly (1873–1945) gróf, tábornok, honvédelmi miniszter. A Ludovika Akadémia elvégzése után 1894-ben vezérkari szolgálatba osztották be. 1907-től a honvéd központi lovasiskola tanára, 1910-től a honvédelmi minisztériumban szolgált, később a honvéd lovassági felügyelő vezérkari főnöke lett. 1914-ben egy lovas seregtest vezérkari főnöke volt az orosz harctéren, sebesülése után a Honvédelmi Minisztériumba osztották be, 1915-ben ezredes lett. 1917-ben Bukovinában harcolt, 1919-ben nyugdíjba vonult. 1923. június 28-ától 1929. október 10-éig a Bethlen-kormányban honvédelmi miniszter. Sürgette az Antant Katonai Bizottság ellenőrzésének beszüntetését, fedezte a tiltott fegyvervásárlást és -csempészést, egy szélsőjobboldali ausztriai katonai puccs előkészítése céljából részt vett az ausztriai Heimwehr mozgalom finanszírozásában is. 1924-ben altábornagy, 1927-ben lovassági tábornok lett. 1925-től 1930-ig egységes párti nemzetgyűlési képviselő. 1945-ben hunyt el.

Csörgey Károly (1878–1928), született Uhlig, katonatiszt, tábornok. 1901-ben végezte el a Ludovika Akadémiát. 1906–1912 között a Honvédelmi Minisztériumban teljesített szolgálatot. Részt vett az I. világháborúban, 1912-től százados kapitány volt, a világháborút végigharcolta. A Tanácsköztársaság alatt vezérkari tisztként szolgált,1919 szeptemberétől 1922-ig a budapesti honvéd karhatalom vezérkari főnöke volt. Egyes források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos katonai alakulat egyik vezetője volt. 1922 és 1924 között a Ludovika Akadémián harcászatot és hadseregszervezést tanított. 1922-ben vitézi címet kapott, ekkor a nevét édesanyja, Csörgey Mária vezetéknevére magyarosította. Tábornokká való kinevezése után, 1927-től haláláig a várpalotai és hajmáskéri honvéd gyakorlótábor parancsnoka volt. 1928-ban több társával együtt egy balesetben vesztette életét a Várpalota közelében lévő honvédségi lőtéren, amikor egy titokban kifejlesztett légvédelmi ágyú lőgyakorlat során felrobbant.

Drozdy Győző (1885–1970 kisgazdapárti politikus, országgyűlési képviselő. Esztergomban tanítóképzőt, Budapesten gyógypedagógiai szaktanfolyamot végzett. Részt vett a Függetlenségi Kisgazda Párt megalakításában (1920. október), ennek listáján a kiskomáromi kerület nemzetgyűlési képviselője lett (1922–26). A nemzetgyűlésben számos alkalommal felszólalt az antiszemitizmus és a radikális jobboldali szervezetek által elkövetett bűncselekmények ellen. 1926-ban kivándorolt az Egyesült Államokba,

Chicagóban megszervezte az Amerikai Magyar Revíziós Ligát. 1932-ben tért haza, a Nemzeti Egység Pártja programjával ismét országgyűlési képviselő lett (1935–39). Liberális politikus, az angolszász orientáció híve volt, átlépett az FKgP-be (1939). 1945 után újra bekapcsolódott a politikai életbe. 1945 tavaszán – rövid ideig – a budapesti I. kerületi. Nemzeti Bizottság elnöke volt, 1945. november 4-én az FKgP listáján mandátumot szerzett. 1946. március 12-én a munkáspártok nyomására 19 jobboldali politikussal együtt kizárták az FKgP-ból, de mandátumát 1947 nyaráig megtartotta. Egyik alapítója volt a Sulyok Dezső vezette Szabadság Pártnak. 1947 nyarán visszavonult a politikától, 1947-től 1950-ig Baracskán élt. 1951-től 1953-ig a budapesti vásárcsarnokban, mint betanított segédmunkás, 1953-tól 1954-ig az Autokernél mint könyvelő dolgozott, később különböző alkalmi munkákból tartotta fenn magát. 1965-től politikai munkássága elismeréséül kivételes nyugdíjellátásban részesült. A hatvanas évek végén az MTA Történettudományi Intézetének felkérésére megírta emlékiratait, mely több kiadásban megjelent. Vö. DROZDY Győző: *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*. Szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

Eckhardt Tibor (1888–1972) politikus, ügyvéd, országgyűlési képviselő. Berlinben, Párizsban és a Budapesti Tudományegyetemen tanult, 1908-ban államtudományi doktorátust szerzett. Pályáját vármegyei tisztviselőként kezdte, 1918-ban Torda–Aranyos vármegyében főszolgabíró s az önkéntes karhatalom parancsnoka. 1919–20-ban

az aradi, majd a szegedi ellenforradalmi kormány miniszterelnökségének sajtóügyeit irányította. 1922-ben a Keresztény Kisgazdapárt listáján nemzetgyűlési képviselő lett. 1923-ban az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik alapítója és elnöke volt, a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Párt egyik vezetője, 1928-tól a Magyar Revíziós Liga ügyvezető alelnöke. Az 1926. évi választásokon kisebbségben maradt. 1930-tól a Független Kisgazdapárt tagja, Gaál Gaszton halála után a párt elnöke (1932–1940). 1931-től Miskolc, 1933-tól Mezőcsát országgyűlési képviselője. 1934–35-ben Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején mint Magyarország népszövetségi főmegbízottja eredményesen képviselte a magyar érdekeket a Sándor jugoszláv király meggyilkolása miatt keletkezett feszült helyzetben. 1936-tól titkos tanácsos; országgyűlési képviselő (1935–39; 1939–41). 1940-ben lemondott a FKgP elnökségéről. 1935 után ellenezte a német orientációt, az angolszász irányzat híve volt. A kormányzó és Teleki Pál miniszterelnök megbízásából 1940 nyarán az USA-ba ment, hogy ott kapcsolatokat építsen ki, ahonnét soha nem tért vissza. Előadó lett a georgetowni egyetemen. 1945 után a szovjetellenes és antikommunista emigráció egyik vezéralakja, a Magyar Nemzeti Tanács egyik megszervezője és végrehajtó bizottsági tagja lett. Pályájáról, főként az emigrációban töltött éveiről lásd bővebben: KÁDÁR LYNN Katalin: *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*. Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

Endre László (1895–1946) katonatiszt, különítmény-parancsnok, az ÉME és a MOVE vezetőségi tagja, 1923-tól Gödöllő főszolgabírója, majd 1944-ben a Sztójay-kormány belügyi államtitkára, a magyarországi holokauszt aktív részese és egyik irányítója. A népbíróság 1946-ban halálra ítélte, kivégezték. Pályájáról részletesebben lásd: VÁGI Zoltán: *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*. In: *Tanulmányok a Holokausztról II.* Szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

Fábián Béla (1889–1966) ügyvéd, politikus, publicista. Tanulmányait a bécsi és budapesti egyetemen végezte. Ügyvédjelöltként Vázsonyi Vilmos titkára volt. 1915-ben bevonult katonának, de hamarosan hadifogságba esett. A Tanácsköztársaság idején antikommunista magatartása miatt letartóztatták. 1920–22-ben a budapesti törvényhatósági bizottság tagja. Nagy szerepet játszott a Nemzeti Demokrata Pártban. 1922-től 1939-ig képviselő a Nemzeti Demokrata Párt, illetve az Egyesült Szabadelvű és Demokrata Ellenzék programjával. 1920-tól önálló ügyvéd, emellett publicisztikai és irodalmi tevékenységet is kifejtett. Műveiben szélsőségesen keveredtek a polgári demokrata és liberális nézetek az éles kommunista- és szovjetellenességgel. A parlamentben számos alkalommal felszólalt a radikális jobboldali mozgalmak tevékenysége és az antiszemitizmus ellen. 1934-ben fellépett a Szovjetunió diplomáciai elismerése ellen. A német megszállás idején letartóztatták és koncentrációs táborba hurcolták. Nem tért

vissza Magyarországra, az USA-ban telepedett le, ahol a jobboldali magyar emigráció egyik vezéralakja lett. 1966-ban hunyt el.

Feilitzsch Berthold (1867–1949) osztrák származású magyar báró, földbirtokos, jogász, legitimista politikus. Pozsonyban szerzett államtudományi doktorátust, ezután Torontál vármegye alispáni hivatalának közigazgatási gyakornoka, majd jegyzője, később pedig főjegyzője lett. 1897-ben Szabolcs vármegye főispánja lett, 1906-ban a Magyar Királyi Közigazgatási Bíróság ítélőbírájává nevezték ki. 1912-ben felvételt nyert a Jeruzsálemi Szent János Lovagrendbe, más néven Johannita Lovagrendbe, idővel annak egyik magyarországi vezetője, kommendátora lett. 1920-ban egészségügyi okokból nyugdíjazták a közszolgálatból, de 1927-ben visszatért a politikához, Bihar, majd Békés vármegye főispánja lett. Az 1920-as években a jobboldali tömegszervezeteket tömörítő, elsősorban az Ébredő Magyarok Egyesületét, a Magyar Országos Véderő Egyletet és a Területvédő Ligát összefogó Társadalmi Egyesületek Szövetsége elnöke volt. A két világháború közti Magyarország egyik befolyásos és köztiszteletben álló jobboldali személyisége volt, vezető szerepet töltött be számos irredenta titkos társaságban, többek között az Etelközi Szövetségben, illetve egyes források szerint annak katonai szárnyában, a Kettőskereszt Vérszövetségben is. A második világháború éveiben a szélsőjobbra tolódás jellemezte, és az Etelközi Szövetség befolyásos vezetőjeként a nyilasokkal is kereste a kapcsolatot, az 1944. októberi

nyilas puccs után pedig a nyilas törvényhozó testület felsőháza, a Felsőházi Tagok Nemzeti Szövetsége elnöke lett. A világháború után aktívan részt vett a jobboldali magyar emigráció tevékenységében. 1949-ben, Németországban hunyt el. Életéről bővebben lásd: ARDAY Géza: *Elvhűség és jellem. Első kommendátorunk, Feilitzsch Berthold pályaképe.* In: uő: *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért.* Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014, 39–43.

Friedrich István (1883–1958) legitimista politikus, miniszterelnök, mérnök, gépgyáros. A budapesti és charlottenburgi műegyetemen mérnöki oklevelet szerzett, majd a budapesti és a berlini egyetemen jogot hallgatott. 1908-ban gépjavító műhelyt, majd Mátyásföldön vas- és gépgyárat alapított. 1918-ban a Károlyi-kormányban hadügyi államtitkár volt. A Tanácsköztársaság idején mint az egyik ellenforradalmi csoport vezetőjét letartóztatták, de megszökött. A Fehér Ház nevű ellenforradalmi szervezet tagjaként 1919. aug. 6-án részt vett a Peidl-kormányt eltávolító puccsban. Habsburg József főherceg megbízása alapján 1919. augusztus 7-étől november 25-ig miniszterelnök, 1920. március 15-ig hadügyminiszter. 1920 áprilisában kilépett a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjából, és külön pártot alapított, amely 1922-ben egyesült ifjabb Andrássy Gyula csoportjával, és felvette a Szövetkezett Keresztény Ellenzék nevet. Az 1920-as évek elején megalapította a Szittyák Tábora elnevezésű szélsőjobboldali szervezetet. Tisza István gyilkosainak perében vád alá helyezték, de a bíróság felmentette. 1921-ben részt vett a

nyugat-magyarországi felkelésben. 1922-ben az újjáalakult, erősen ellenzéki Keresztény Nemzeti Párt (Andrássy–Friedrich párt) budapesti déli listájának vezetőjeként, 1926-ban a Keresztény Gazdasági Párt színeiben, 1928-ban a budapesti déli kerület egyéni képviselőjeként nyert képviselői mandátumot, 1931-ben és 1935-ben a budapesti északi választókerület egyéni képviselője lett. 1938-ban már nem szerzett mandátumot, kikerült a politika élvonalából. 1951 júliusában, Grősz József kalocsai érsek koncepciós pere kapcsán letartóztatták, augusztusban a budapesti Fővárosi Bíróság a demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezésének és vezetésének hamis vádjával 15 évi börtönbüntetésre ítélte. A váci börtönben hunyt el 1958-ban.

Gömbös Gyula (1886–1936) katonatiszt, politikus, Magyarország honvédelmi minisztere, majd miniszterelnöke. Hivatásos katonatiszt volt, az I. világháború végéig vezérkari századosi rangot ért el. Az 1918-as októberi forradalom után a honvédelmi minisztériumban teljesített szolgálatot, majd Zágrábban katonai attasé, 1918 végétől a honvédelmi minisztériumban a hadműveleti osztály balkáni csoportját vezette. Politikai pályafutását 1919-ben kezdte, amikor a Magyar Országos Véderő Egylet (MOVE) elnökévé választották. Vezetőségi tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének is. Bécsben részt vett az ellenforradalmi komité szervezésében, a Tanácsköztársaság idején a szegedi ellenforradalmi kormány hadügyi államtitkára, 1919 júliusától Bécsben a szegedi kormány meghatalmazottja. Horthy

bizalmas híve, 1920-ban Törökszentmiklóson kisgazdapárti programmal mandátumot szerzett. Nagy szerepe volt a nyugat-magyarországi felkelés szervezésében és az 1921. október királypuccs leverésében. 1922 januárjában csatlakozott a Bethlen–Nagyatádi-féle Egységes Párthoz, és irányította az 1922. évi választási harcot. Az 1920-as években a jobboldali tömegszervezeteket tömörítő, elsősorban az ÉMÉ-t, a MOVÉ-t és a Területvédő Ligát összefogó Társadalmi Egyesületek Szövetsége alelnöke, így a nacionalista mozgalmak egyik irányítója volt. 1923 nyarán kilépett a kormánypártból, és megalakította a Magyar Nemzeti Függetlenségi (Fajvédő) Pártot. 1928-ban megegyezett Bethlen Istvánnal, visszatért az Egységes Pártba, és hadügyi államtitkár lett. 1929. október 10-étől a Bethlen- és a Károlyi-kormányban honvédelmi miniszter. 1932. október 1-étől miniszterelnök. Meghirdette 95 pontból álló programját, törvényt hozatott a kormányzói jogkör kiterjesztéséről, átszervezte a kormánypártot (Nemzeti Egység Pártja), intézkedéseket léptetett életbe a totális fasizmus kiépítésére, a nagybirtok megsegítése érdekében (hitbizományi reform, törlesztések részleteinek elhalasztása, telepítési törvény), megkísérelte felszámolni a szakszervezeteket, illetve fasiszta jellegű szervezetekbe (Nemzeti Munkaközpont) vonni a munkásságot. Szoros együttműködésre törekedett a fasiszta Olaszországgal és a nemzetiszocialista Németországgal. 1933 júniusában a külföldi kormányfők közül elsőnek kereste fel Hitlert. 1934-ben szerződést kötött Olaszországgal és Ausztriával (római hármas paktum), majd Németországgal is, és elkötelezte magát a

németek mellett. Az 1934. októberi, Sándor jugoszláv király és Barthou francia külügyminiszter elleni marseille-i merénylet magyarországi előkészítése miatt keletkezett súlyos külpolitikai bonyodalmat csak Olaszország támogatásával tudta leküzdeni. 1935 márciusában szembekerült a kormánypárt konzervatívabb Bethlen-csoportjával, de felülkerekedett. Átalakította kormányát, majd kormányzói kézirattal feloszlatta a nemzetgyűlést. Az általa irányított 1935. évi választásokat a minden addiginál erősebb kormányterror jellemezte. A választások után régi szegedi különítményes tiszttársait fontos politikai és katonai pozíciókba helyezte. 1936-ban, vesebetegségben hunyt el. Lásd: VONYÓ József: *Gömbös Gyula.* Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.; valamint ennek jelentősen bővített változata: VONYÓ József: *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt.* Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Görgey György (1882–?), tábornok. 1919-ben a Nemzeti Hadsereg egyik tiszti különítményének parancsnoka, az úgynevezett szegedi kapitányok egyike. Horthy Miklós bizalmas katonatársaként 1920 és 1927 között a kormányzói testőrség parancsnoka, majd a Magyar Királyi Honvédség méneskari felügyelője.

Gratz Gusztáv (1875–1946), magyar politikus, gazdasági szakember, történész. 1917-ben Magyarország külügyminisztere, a Tanácsköztársaság alatt a Bécsben székelő magyar emigráció, az Antibolsevista Comité tagja. 1919 novemberétől 1921 januárjáig bécsi magyar nagykövet.

1921 januárjától áprilisáig külügyminiszter Teleki Pál első kormányában, ezt követően IV. Károly magyar trónra való visszatérésének magyarországi megbízottja. Legitimista elkötelezettsége miatt a két királypuccs és IV. Károly trónfosztása után politikailag háttérbe szorult, 1926-tól visszatérhetett a politikai életbe, újra országgyűlési képviselő lett. 1946-ban hunyt el Budapesten.

Habsburg-Lotharinghiai Albrecht vagy Albert (1897–1955), magyar királyi herceg, földbirtokos, politikus. 1926-ban a frankhamisítási per egyik vádlottja, 1927-től a magyar országgyűlés felsőházának tagja. 1930-ban rangon aluli házasságot kötött, ezért utódait már nem illette meg a főhercegi cím. Hitler 1933-as hatalomra kerülése után a szélsőjobboldal aktív politikusa lett, egyike a vállaltan nácibarát magyar politikusoknak. Baráti kapcsolatok fűzték a Harmadik Birodalom elitjéhez, különösen Heinrich Himmler SS-vezetőhöz, a világháború alatt az SS és a Gestapo társadalmi kapcsolataként működött, a háború vége felé pedig már aspirált a magyar kormányzói címre is. 1945-ben a Vörös Hadsereg elől Ausztriába, majd Argentínába menekült, ahol emigrációban hunyt el 1955-ben.

Hatvany Lajos (1880–1961), eredetileg Deutsch, majd Hatvany-Deutsch, végül Hatvany Lajos, báró, író, irodalomtörténész, újságíró, lapkiadó, mecénás. Gazdag gyártulajdonos családban nőtt fel, családja előszeretettel támogatta a kultúrát. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, 1905-ben bölcsészdoktori diplomát szerzett. 1908-

ban Ignotusszal és Fenyő Miksával megalapították a Nyugat című folyóiratot. 1911-ben Osvát Ernővel való személyes összetűzése miatt megvált a Nyugattól, és több évre Berlinbe költözött. 1917-ben tért vissza Magyarországra, ekkortól a Pesti Napló, majd az Esztendő című lapok szerkesztője volt. Az 1918-19-es polgári forradalom alatt a Magyar Nemzeti Tanács tagja és a Vörösmarty Akadémia egyik alapítója volt. A tanácsköztársaság végén Bécsbe emigrált, majd Berlinben és Párizsban élt. 1927-ben költözött vissza Magyarországra, ekkor a Horthy-rendszert bíráló írásai miatt bíróság elé állították, és másfél év börtönre ítélték, de külföldi nyomásra kegyelmet kapott. 1938-ban újra emigrált, előbb Párizsban, majd Oxfordban élt. 1947-ben tért újra haza Magyarországra. A budapesti egyetem bölcsészettudományi karán tanított, 1959-ben Kossuth-díjjal tüntették ki. 1960-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává választotta. 1960-ban, 80 éves korában hunyt el Budapesten.

Héjjas Iván (1890–1950) földbirtokos, az első világháborúban katonatiszt, az Osztrák–Magyar Légierő vadászpilótája. A fehérterror idején különítményparancsnok, nevéhez Prónay Pál alezredessel együtt számos önbíráskodás és politikai gyilkosság fűződik. Egyik alapítója és vezetője az Ébredő Magyarok Egyesületének; a két világháború közti Magyarország egyik meghatározó, katonai múlttal rendelkező radikális jobboldali politikusa. Ugyancsak Prónay Pállal együtt egyik értelmi szerzője és irányítója az 1921-es nyugat-magyarországi felkelésnek. Az 1920-as

években alkut kötött a Bethlen-kormánnyal, irreguláris katonai tevékenységét látszólag abbahagyta. 1927–1931 között a kunszentmiklósi választókerület parlamenti képviselője, később különböző magas pozíciókat töltött be a Kereskedelmi- és Közlekedésügyi Minisztériumban. 1944 végén a szovjetek elől Spanyolországba menekült, 1947-ben a népbíróság távollétében halálra ítélte. 1950-ben, a spanyolországi Vigóban hunyt el.

Hir György (1880–1926) földbirtokos, honvéd altiszt, különítményparancsnok. Az Ébredő Magyarok Egyesülete egyik vezetőségi tagja, az Etelközi Szövetség tagja. Aktív résztvevője volt a frankhamisításnak. 1920-ban kisgazda, 1922-ben egységes párti nemzetgyűlési képviselő. 1926-ban hunyt el gyanús körülmények között, nem kizárható, hogy a frankhamisítási ügyről ellenzéki politikusoknak adott leleplező nyilatkozatai miatt gyilkolták meg.

Homlok Sándor (1892–1963) született Holmok, ezredes, később vezérőrnagy. Az I. világháborúban a 70. honvéd gyaloghadosztály vezérkari főnöke volt, majd a Kormányzó Katonai Irodájánál, illetve a Honvéd Vezérkarnál töltött be különböző pozíciókat. 1927 és 1934 között Párizsban volt katonai attasé, 1935 és 1945 között a Honvéd Vezérkar 5., sajtó- és propagandaosztályát vezette, mely a szomszédos államok területén végrehajtott szabotázs- és diverzánsakciók kivitelezésével is foglalkozott. 1940-től újra katonai attasé többek között Németországban, Svédországban, Finnországban és Svájcban. 1945-ben nyugállományba

helyezték. Amerikai emigrációban hunyt el 1963-ban. Pályájáról lásd: SZAKÁLY Sándor: *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945.* Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015, 158–159.

Horthy Miklós (1868–1957) katonatiszt, politikus, régens kormányzóként 1920 és 1944 között Magyarország államfője. 1883-ban végezte el a Fiumei Haditengerészeti Akadémiát. 1892 és 1894 között föld körüli úton vett részt a Saida nevű korvett fedélzetén. 1909 és 1914 között I. Ferenc József császár egyik szárnysegédje és bizalmasa volt, ekkoriban szerezte első politikusi tapasztalatait. Az első világháborúban a Novara gyorscirkáló parancsnokaként szolgált, ekkor aratott katonai győzelmei tették ismertté a nevét, IV. Károly 1918. február 28-án kinevezte az osztrák–magyar hadiflotta parancsnokává. Az első világháború elvesztése után Horthynak kellett végrehajtania az osztrák–magyar hadiflotta leszerelését, illetve a hajók átadását a délszlávoknak. A háború után rövid ideig családja kenderesi birtokán gazdálkodott, majd 1919-ben a gróf Károlyi Gyula vezette szegedi ellenkormány felkérte a hadügyminiszteri tisztség elvállalására, mint a felbomlott monarchia egykori hadseregének legmagasabb rangú magyar nemzetiségű tisztjét, aki sem az őszirózsás forradalomban, sem a tanácsköztársaságban nem vállalt szerepet. Megszervezte a Nemzeti Hadsereget, majd annak fővezéreként részben függetlenítette magát a szegedi ellenforradalmi kormánytól, és az ország egyetlen használható fegyveres ereje felett

rendelkezett. Egy ideig kacérkodott a katonai diktatúra bevezetésének gondolatával, de polgári politikusok és az antant képviselőinek nyomására elvetette ennek lehetőségét. Az antant is egyre inkább Horthyval tárgyalt, mint a magyar államhatalom tényleges képviselőjével, ily módon pedig egyre esélyesebbnek látszott az államfői pozícióra is. 1919. november 16-án csapatai élén bevonult Budapestre, az országgyűlés pedig 1920. március 1-jén választotta Magyarország kormányzójává, ezáltal a királyt helyettesítő ideiglenes államfő és a fegyveres erők főparancsnoka lett. 1921-ben kétszer hiúsította meg IV. Károly visszatérését, majd megindulhatott a Bethlen István miniszterelnök nevével fémjelzett konszolidáció tízéves időszaka. Az 1929-es gazdasági világválságnak jelentős szerepe volt az ország jobbra tolódásában, közvetve ez vezetett Gömbös Gyula miniszterelnöki kinevezéséhez is. Horthy mind a szélsőbal-, mind a szélsőjobboldali mozgalmakkal szemben állt, az 1930-as években mindenféle radikalizmust igyekezett háttérbe szorítani. Államfőként az 1930-as években aktivitás, később az ország Németország melletti elköteleződése idején egyre inkább a passzivitás jellemezte, bár a revizionista törekvéseket végig élénken támogatta. 1942-től igyekezett csökkenteni az ország háborús részvételét, 1944 októberében hozzá hű, mérsékelt politikai körök közreműködésével megkísérelt kiugrani a második világháborúból, ám részben a németbarát főtisztek hadseregen belüli túlsúlya miatt ez nem sikerült. Horthyt közvetett felelősség terheli a magyarországi holokausztért, bár 1944-ben arra még volt ereje, hogy a budapesti zsidóság deportálását

leállítsa. Magyarország német megszállása után, 1944. október 16-án kényszer hatására lemondott, átadta a hatalmat a Szálasi Ferenc vezette németbarát nyilas kormánynak, és a németek őrizetébe került. A nürnbergi perben tanúként hallgatták ki, részben idős korára tekintettel vádat nem emeltek ellene. 1948-tól portugáliai emigrációban élt családjával, ahonnét élénk kapcsolatot tartott az emigráns magyar politikai és katonai körökkel. 1957-ben hunyt el. Terjedelmes emlékiratot hagyott hátra, melyben saját politikusi szerepét pozitívan értékeli: HORTHY Miklós: *Emlékirataim*. Budapest, Európa Kiadó, 1990.

Kánya Kálmán (1869–1945) diplomata, politikus, külügyminiszter. Diplomáciai pályafutását Konstantinápolyban kezdte mint alkonzul, 1904-ben konzullá nevezték ki, 1905-től a közös külügyminisztériumban teljesített szolgálatot. 1913-ban a Monarchia mexikói követe, meghatalmazott miniszter. 1920-tól 1925-ig a külügyminiszter állandó helyettese. 1925-ben berlini követ lett, 1933. február 4-től 1938. november 28-áig külügyminiszter a Gömbös-, Darányi- és Imrédy-kormányokban. Külügyminisztersége alatt csatlakozott Magyarország a Berlin–Róma-tengelyhez a revizionista politikai törekvések jegyében. Ezen belül az Olaszországgal való fokozott együttműködéssel igyekezett ellensúlyozni Németország egyre növekvő hegemóniáját, de megkísérelt a lehetőségekhez képest jó kapcsolatokat fenntartani a nyugati hatalmakkal, illetve a kisantant felé is tett közeledő lépéseket. 1938 augusztusában Horthy és Imrédy németországi látogatása napjaiban Bledben meg-

egyezett a kisantant államokkal Magyarország fegyverkezési egyenjogúsága elismerésének kérdésében, amivel legalizálni kívánta a magyar háborús készülődést. 1938. szeptember 20-án Imrédy miniszterelnökkel Berchtesgadenbe repült, és felkérte Hitlert a magyar területi igények támogatására. 1938 októberében vezetője volt a komáromi magyar–csehszlovák tárgyalásokon részt vevő delegációnak. Miután az 1938. november 21-ei német–olasz fellépés miatt Kárpát-Ukrajna tervezett megrohanásától az Imrédy-kormánynak el kellett állnia, lemondott a külügyminiszterségről. 1935. október 4-én Horthy örökös felsőházi taggá nevezte ki. A II. világháború idején a Bethlen–Kállay vezette politikai csoporthoz tartozott. 1945-ben hunyt el. Pályájáról lásd: TÓTH Imre: *Egy polgári arisztokrata. Kánya Kálmán (1869–1945)*. Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

Károlyi Gyula (1871–1947) gróf, nagybirtokos, politikus, miniszterelnök, Tanulmányait a budapesti, a bonni és berlini egyetemen végezte. 1905-től főrendiházi tag, 1906-ban Arad vármegye és város főispánja lett. 1919. május 5-én, Aradon ellenforradalmi kormányt alakított, ennek székhelyét román nyomásra május 29-én Szegedre helyezték át, majd július 12-én lemondott. 1927-től a felsőház tagja, 1928-tól koronaőr volt. 1930. december 9-től 1931. augusztus 24-éig külügyminiszter a Bethlen-kormányban. 1931. augusztus 24-étől 1932. október 1-jéig, a gazdasági válság mélypontján ismét miniszterelnök volt. A válságon fokozott állami beavatkozással és szigorú költségvetési takarékossággal igyekezett úrrá lenni. 1931. szeptember 19-

én elrendelte a statáriumot. Külföldi kölcsön reményében közeledett Franciaország felé. 1932-ben lemondott, és Szatmár vármegyei birtokára vonult vissza gazdálkodni. 1939-ben a második zsidótörvény elleni tiltakozásul lemondott felsőházi tagságáról. A II. világháború idején mint Horthy legszorosabb személyi és tanácsadói körének tagja támogatta a sikertelen kiugrási kísérletet. 1947-ben hunyt el Budapesten. Politikusi pályájáról lásd többek között: MÁRKUS László: *Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968., illetve egy korszerűbb monográfia: PÜSKI Levente: *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947).* Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

Kárpáthy Kamilló (1876–1952) tábornok, felsőházi képviselő. Kassán és Pécsett járt gimnáziumba, majd a bécsújhelyi katonai akadémiát és a bécsi hadiakadémiát végezte el. 1914-ben a 37. honvéd gyaloghadosztály vezérkari főnökeként vonult be a háborúba. 1915-ben a galíciai fronton szolgált alezredesként, 1917-ben ezredessé léptették elő, és kinevezték a 306. gyalogezred parancsnokává. 1918-ban a Honvédelmi Minisztérium I. osztályának főnöke lett. Október 31-én, Budapesten letartóztatták. 1919-ben szolgálati nyugállományba vonult. 1920-ban visszahelyezték katonai tényleges állományba, 1921-ben a budapesti 1. honvéd gyalogezred parancsnoka lett. 1922-ben vitézzé avatták, és tábornokká léptették elő. Egyes források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség katonai titkos társaság vezetőségi tagja volt. 1923–1926 között a Magyar

Királyi Honvéd Hadiakadémia parancsnoka volt. 1925. májusától altábornagyi rendfokozatban az 1. honvéd vegyesdandár parancsnoka lett. 1930-ban gyalogsági tábornokká léptették elő, és öt éven keresztül a Magyar Királyi Honvédség vezérkari főnöke. 1935-ben vonult végleg nyugállományba. Az 1938-as eucharisztikus világkongresszus egyik főbizottságának elnöke volt. 1941-től nyugállományú vezérezredes és magyar királyi titkos tanácsos, 1942–1944 között felsőházi tag volt. A háború után, 1950-ben kitelepítették Besenszegre, itt hunyt el 1952-ben.

Klebelsberg Kunó (1875–1932) gróf, miniszter, az MTA tagja. Budapesten, Berlinben, Münchenben és Párizsban végezte tanulmányait. A miniszterelnökségen fogalmazó, majd osztálytanácsos, 1910-től közigazgatási bíró, 1914-től vallás- és közoktatásügyi minisztériumi államtitkár. Az I. világháború idején a Nemzeti Munkapárt egyik országos szervezője. 1917-től a Hadigondozó Hivatal elnöke, majd a miniszterelnökség politikai államtitkára és Kolozsvár országgyűlési képviselője. 1919 februárjában Bethlen István gróffal együtt megszervezte a Nemzeti Egyesülés Pártját. Az 1920-ig egyesült keresztény párti, az 1922-től egységes párti képviselő. 1921. december 3-ától 1922. június 16-áig belügyminiszter, 1922. június 16-ától 1931. augusztus 24-éig vallás- és közoktatásügyi miniszter, időközben 1930-ban népjóléti és munkaügyi miniszter is a Bethlen-kormányban. A Magyar Történelmi Társulat és több társadalmi és tudományos egyesület elnöke volt. Miniszterségé idején kiépítették a tanyasi iskolák hálózatát, megreformálták a

polgári iskolát és leányközépiskolát, lerakták a szegedi egyetem alapjait, és felállították a bécsi, berlini és római magyar intézeteket. Pályájáról bővebben lásd: UJVÁRY Gábor: *„Egy európai formátumú államférfi." Klebelsberg Kuno (1875–1932)*. Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

Kozma Miklós (1884–1941), katonatiszt, politikus. A Ludovika Akadémia elvégzése után huszárhadnagyként szolgált, emellett jogot is tanult. 1919-ben Szegeden a Nemzeti Hadsereg propaganda- és védelmi osztályának vezetője volt, 1922-ben Horthy kinevezte a Magyar Távirati Iroda élére. 1934-től felsőházi tag lett, 1935. március 4-étől 1937. február 3-áig a Gömbös-, majd Darányi-kormány belügyminisztere. Ő irányította az 1935. évi választásokat. Darányi kezdetben mérsékelt, a parlamentre támaszkodó politikájával nem értett egyet, lemondott. 1937 márciusában ismét az MTI és az érdekkörébe tartozó vállalatok elnökévé választották. 1938 őszén a Kárpátalja visszafoglalására indult diverziós vállalkozás egyik vezetője, 1940–41-ben a visszafoglalt Kárpát-Ukrajna (Kárpátalja) kormányzói biztosa volt. Kormányzói biztosként fontos szerepe volt az első magyarországi zsidódeportálás elindításában, melynek értelmében mintegy 15 ezer, a zöldhatáron át Magyarországra menekült, úgynevezett hontalan galíciai zsidót, aki nem rendelkezett hivatalos iratokkal, visszatoloncoltak a határon túlra, ahol többségüket a megszálló német hadsereg meggyilkolta. 1941-ben hunyt el. Irathagyatéka a korszak igen értékes, sokat kutatott történelmi forrása: HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai.

Lendvai István (1888–1945) író, költő, újságíró, radikális jobboldali politikus, az Egységes Párt, majd a belőle kiváló Fajvédő Párt nemzetgyűlési képviselője.

Márffy József (1899–1971) az első világháborúban tiszthelyettes, majd banktisztviselő, paramilitáris vezető, radikális jobboldali politikus, az Ébredő Magyarok Egyesülete Nemzetvédelmi Főosztálya IX. kerületi nemzetvédelmi osztályának vezetője. Társaival 1922 tavaszán elhatározták, hogy az Erzsébetvárosi Polgári Demokrata Kör liberális politikai-társadalmi szervezet Dohány utca 76. szám alatti székhelye ellen bombamerényletet követnek el, és ezáltal számos, általuk hazafiatlannak, a nemzet ellenségeinek tartott embert megölnek. A bombamerényletben nyolc ember halt meg. A merénylet, majd a feltételezett elkövetők bírósági tárgyalássorozata az 1920-as évek egyik legnagyobb megdöbbenést és sajtónyilvánosságot kiváltott eseménye volt, a korabeli sajtótermékekben jórészt bombaper, illetve Márffy-per néven szerepel. Első fokon halálra, másodfokon 6, harmadfokon 8 év börtönbüntetésre ítélték. A börtönből való, 1929-es szabadulása után Kőszegen telepedett le. Politikai pályájára lépett, és előbb mint a kormányzó Egységes Párt, később, mint a Nyilaskeresztes Párt egyik helyi vezetője tevékenykedett. A háború vége után néhány hónapra internálták, vádat azonban nem emeltek ellene. Szabadulása után haláláig továbbra is Kőszegen élt, nyugdíjazásáig egy helyi termelőszövetkezetben dolgozott. Nyugdíjasként hunyt el 1971-ben.

Mészáros Gyula (1883–1957) etnográfus, turkológus, egyetemi tanár. 1904–06-ban török nyelvi tanulmányokat folytatott Konstantinápolyban. 1906-tól másfél évet töltött a Volga vidéki csuvasok és tatárok között folklórgyűjtéssel. 1909-ben Budapesten doktorált török-tatár nyelvből. 1909–15 között az Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi osztályán dolgozott. 1916-tól az I. világháború végéig egyetemi tanár, a magyar tanszék vezetője Konstantinápolyban. 1920–21-ben részt vett a szokolhamisításban, Bécsben letartóztatták, majd óvadék ellettében szabadon bocsátották. Tevékeny szerepet játszott a frankhamisítás előkészítésében is. A 20-as évek közepétől az ankarai néprajzi múzeum tudományos vezetője. 1932-ben hazatérve a Műemlékek Országos Bizottságának munkatársa. 1943–44 közt az újvidéki Keleti Kereskedelmi Főiskola tanára. Később Törökországban, 1951-től New Yorkban élt emigrációban. Elméleti eredményeit a magyarországi akadémiai turkológiai kutatás nem fogadta el, csak néprajzi anyaggyűjtésének, elsősorban csuvas anyagának tulajdonít jelentős tudományos értéket.

Nádosy Imre (1872–1935), jogász, országos rendőr-főkapitány (1920–1926). Az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja, illetve 1920-ban a Wolff Károly vezetésével működő titkos társaság képviselője az Egyesült Keresztény Liga vezéri tanácsában is. Tagja lehetett a Kettőskereszt Vérszövetségnek is (Vö. L. NAGY, i. m. 16.). Irányító szerepe volt a frankhamisításban. A Kúria 1926 októberében három és fél évre ítélte, de 1928 áprilisában

kormányzói amnesztiában részesült, végül nyugdíjazták. A politikától végleg visszavonult, további állami hivatalt nem viselt, haláláig családja helesfai birtokán élt. 1935-ben, váratlanul hunyt el Budapesten.

Nagy Emil (1871–1956), jogász, politikus. Egyetemi tanulmányait Budapesten végezte, 1898-tól ugyancsak a fővárosban gyakorló ügyvéd, az Esterházy hercegi hitbizomány jogtanácsosa 1923-ig. 1905-től Kossuth-párti programmal országgyűlési képviselő 1911-ig. Széleskörű publicisztikai működést fejtett ki a Budapesti Hírlap hasábjain. 1922-től nemzetgyűlési, majd 1935-ig országgyűlési képviselő. 1923. június 11-étől 1924. február 21-éig a Bethlen-kormány igazságügyi minisztere. 1924-ben kilépett a kormánypártból, majd Angliába távozott hosszabb tanulmányútra. 1926-ban pártonkívüliként újra parlamenti képviselő volt, 1927-ben újra Angliába utazott, ahol előadásokat tartott a trianoni békeszerződés revíziójának szükségességéről, és barátságot kötött lord Rothermere-rel, aki brit részről ekkoriban karolta fel a magyar revizionizmus ügyét. 1935-ig volt parlamenti képviselő. 1956-ban hunyt el Budapesten.

Nagy Pál (1864–1927), katonatiszt, tábornok. A pozsonyi hadapródiskola elvégzése után a győri 11. vadászzászlóaljhoz osztották be. 1890–9191-ben Budapesten elvégezte a felsőbb tiszti tanfolyamot, 1891–93-ban a bécsi vezérkari akadémiát. 1895-ben századosi rendfokozatban a budapesti Ludovika Akadémia tanára lett. 1907 és 1911 között a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium osztályvezető-

jeként dolgozott, közben 1910-ben vezérkari ezredessé léptették elő. 1915-re már tábornok volt, és a 20. honvéd gyaloghadosztály élére nevezték ki. A monarchia összeomlása után Károlyi Mihály köztársasági kormánya nem tartott igényt szolgálataira. A Tanácsköztársaság bukása és az ellenforradalom kitörése után 1919-ben reaktiválták, és a miskolci katonai körzet parancsnokává nevezték ki. 1921 októberében, a második királypuccs hírére Horthy megbízható parancsnokaként ismét visszatért a tényleges katonai szolgálatba. Az október 23-ai budaörsi csatában ő irányította a Horthyhoz hű kormánycsapatokat. 1921-ben gyalogsági tábornokká léptették elő, és kinevezték a budapesti katonai körzet parancsnokává, illetve a kormányzó vitézi címet adományozott neki. Lojalitása jutalmául Horthy Miklós kormányzó 1922-ben kinevezte a Magyar Királyi Honvédség főparancsnokává. Egyes források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos katonai alakulat egyik vezetője volt. 1925-ben vonult nyugdíjba. Több hadászati szakmunkát írt. 1927-ben hunyt el Budapesten.

Nagyatádi Szabó István (1863–1924), kisgazda politikus, miniszter. 1908-tól parlamenti képviselő, 1918–19-ben az Országos Kisgazdapárt elnöke. Az 1918. október utolsó napjaiban alakuló Hadik-kormányban vállalta a földművelésügyi tárcát. Az 1918. évi polgári demokratikus forradalom győzelme után a Berinkey-kormányban a földreform ügyeivel megbízott tárcanélküli, majd népgazdasági miniszter. A Tanácsköztársaság bukása után 1919. augusztus 15-étől augusztus 27-éig a Friedrich-kormány földművelésügyi

minisztere. 1919. szeptember és november között többször kilátásba helyezte az ellenzéki Liberális Blokkhoz való csatlakozást, míg végül Horthy nyomására a Sokorópátkai Szabó-féle Kisgazdapárttal egyesült, és a Keresztény Blokk tagja lett. 1919-től kezdve lényegében folyamatosan betöltötte az agrárügyekért felelős miniszteri tisztséget a Huszár-, a Simonyi-Semadam-, a Teleki- és a Bethlen-kormányokban. Fokozatosan lemondott a párt 1909-ben, majd 1918 novemberében megfogalmazott demokratikus agrárprogramjáról. Nevéhez fűződik az 1920. XXXVI. tc., amely a földbirtok „helyesebb" megoszlását tűzte ki célul, de a reform összes fő kérdését homályban hagyta, így csupán egyfajta kerettörvény volt. 1922 elején Bethlen miniszterelnök és volt munkapárti politikusok beléptek a Kisgazdapártba, így a párt vezetése a kezükbe került, létrejött az úgynevezett Egységes Párt. 1924 októberében titkára, Eskütt Lajos révén korrupciós ügybe keveredett, ami miatt lemondásra kényszerült. Ezután szülőfalujában vonult vissza, ahol nem sokkal később hirtelen elhunyt.

Ostenburg-Morawek Gyula (1886–1944), katona- és csendőrtiszt, különítményparancsnok, radikális jobboldali politikus. A Tanácsköztársaság bukása után Sopron csendőrparancsnoka volt. Különítménye gyilkolta meg – többek között – Somogyi Bélát és Bacsó Bélát, a Népszava újságíróit. 1920. március 1-jén, a kormányzóválasztáskor csapatai biztosították a rendet a Nemzetgyűlésben. 1921. augusztus 28-án megtagadta Sopron kiürítését, ezzel lehetőséget teremtve arra, hogy a város végül Magyarország

része maradhasson. Csendőrei segítségével a nyugat-magyarországi felkelés eredményeképp jött létre 1921. november 4-én a rövid életű Lajtabánság de facto állam. A második királypuccs alkalmával (1921. október 20–23.) különítményével Sopronban állomásozott, és IV. Károly királyhoz csatlakozott, aki Sopronban ezredessé léptette elő. 1921. október 21-én, a budaörsi csata után rövid ideig fogságban volt, majd 1921. október 25-én amnesztiában részesült. Végül nyugdíjazták és félreállították, különítményét feloszlatták. Ezek után ismert, de kevéssé befolyásos radikális jobboldali politikusként működött. 1932-ben Prónay Pállal közösen létrehozta a Magyar Országos Fasiszta Pártot, mely a kormánypárt szélsőjobboldali ellenzékeként működött, majd beleolvadt egyéb pártkezdeményekbe. 1944-ben hunyt el Budapesten.

Pakots József (1877–1933), jogász, újságíró, író, parlamenti képviselő. 1896-tól Budapesten jogot hallgatott, ebben az időben az egyetemi ifjúság mozgalmainak egyik vezetője és az Egyetemi Lapok szerkesztője volt. 1916 és 1920 között a Petőfi Társaság titkára és a Petőfi-ház igazgatója, 1922-től nemzetgyűlési, 1926-tól országgyűlési képviselő volt demokrata párti programmal. 1932-ben megszervezte az Írók Gazdasági Egyesületét, melynek haláláig elnöke volt. Dramaturgja volt a Star filmgyárnak, illetve számos regénye és novelláskötete jelent meg. Szoros barátság fűzte Vázsonyi Vilmoshoz, a liberális irányzat híveként az 1920-as években erélyesen felszólalt a radikális jobboldali mozgalmak ellen.

Papp Dezső (?–?), katonatiszt, honvéd alezredes. 1917-től szolgált a honvédségben, 1926-ban a külügyi és a honvédelmi minisztérium közös alárendeltségében működő különleges titkosszolgálati csoport vezetőjének nevezték ki. A csoport felszámolása után, 1938 előtt Papp Dezső a szegedi V. hadtest 2. osztályának parancsnoka volt. Életrajza további adatai ismeretlenek. Vö. UJSZÁSZY, 2007, 358.

Prohászka Ottokár (1858–1927), római katolikus pap, Székesfehérvár püspöke (1905–1927), egyházi író, teológus, professzor, hitszónok, politikus, a parlament felsőházának tagja, a dualizmus és a Horthy-korszak egyik legnagyobb köztiszteletnek örvendő egyházi személyisége. Az 1920-as években gyakran feltűnt az Ébredő Magyarok Egyesülete rendezvényein, vállalt politikai antiszemitizmusa miatt személye és munkássága a mai napig élénk viták tárgya. Pályájáról bővebben lásd: SZABÓ Ferenc SJ: *Prohászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*. Budapest, Szent István Társulat, 2007.

Prónay Pál (1874–1946), földbirtokos, katonatiszt, radikális jobboldali politikus, különítményparancsnok, rövid ideig Lajtabánság de facto államfője. Az első világháborúban a Jászkun Huszárezredben szolgált, mint százados szerelt le. 1919 júniusában Szegeden leszerelt tisztekből és altisztekből különítményt szervezett, amely szorosan együttműködött Horthy Nemzeti Hadseregével. A Tanácsköztársaság bukása után különítményesei számos súlyos atrocitást,

önkényes gyilkosságot követtek el. Az 1920-as években vezető szerepet töltött be az Ébredő Magyarok Egyesületében. Döntő szerepet játszott a nyugat-magyarországi felkelés kirobbantásában, a felkelés során a magyar irreguláris alakulatok megakadályozták az osztrák csendőralakulatok bevonulását a Magyarország által a trianoni döntés által kiürített Sopronba és az elcsatoltnak ítélt határterületre, majd az 1921. október 4-ére összehívott nemzetgyűlésen kikiáltották a független Lajtabánságot, melynek vezetőjévé megválasztották Prónayt lajtai bán címmel. A fegyveres ellenállás kényszerítette az antanthatalmakat a soproni népszavazás kiírására. IV. Károly király második visszatérési kísérlete idején Prónay megtagadta a legitimista katonai egységek elleni fellépést, ezért Bethlen István és Gömbös Gyula kizáratta az Etelközi Szövetségből, a korszak befolyásos titkos társaságából, nyugdíjazták és félreállították, azonban a továbbiakban is részt vett a szélsőjobboldali megmozdulásokban. A két világháború közti időszak ismert, de az 1930-as években már nem meghatározó radikális jobboldali politikusa. Budapest ostroma idején újabb különítmény szervezésébe fogott, amely azonban nem játszott különösebb szerepet a háborúban. A szovjet csapatok 1945. március 20-án elfogták és elhurcolták, majd a Szovjetunió Állambiztonsági Szerveinek Különleges Tanácsa 1946. június 10-én 20 év kényszermunkára ítélte. Feltehetően szovjet fogságban halt meg 1946-ban vagy valamivel később. Bűnei ellenére Prónay Pál kétségtelen érdemei közé tartozik, hogy Sopron és környéke száz évvel a nyugat-magyarországi felkelés után

is Magyarország területéhez tartozik. Tevékenységéről Bodó Béla írt angol nyelven kismonográfiát. Lásd: BODÓ Béla: *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary,* 1919–1921. The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

Ráday Gedeon (1872–1937), jogász, politikus, főispán, belügyminiszter. Iskoláit Bécsben és Budapesten végezte. Pályáját mint közigazgatási gyakornok kezdte Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyében. Politikusként Tisza István hívei közé tartozott, a főrendiházban több jelentős sikert könyvelhetett el mint szónok. 1910-ben kinevezték Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét törvényhatósági jogú város főispánjává, de ezen tisztségeiről lemondott, amikor 1917-ben bevonult a hadseregbe. A tanácsköztársaság idején fogságba esett, de megszökött, majd Bécsbe utazott, ahol a gróf Bethlen István vezette Antibolsevista Comité alelnöke volt. Ebben a minőségében szoros összeköttetésben volt a szegedi ellenforradalmi kormánnyal. A tanácskormány bukása után Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye kormánybiztos főispánja lett, ezen kívül Jász-Nagykun-Szolnok vármegye és Kecskemét kerületi kormánybiztosa. 1921 áprilisától decemberéig belügyminiszterként működött. Ráday az Etelközi Szövetség Vezéri Tanácsának tagja volt (vö. ZADRAVECZ, 1967, 132–133), illetve vezető szerepet tölthetett be a Kettőskereszt Vérszövetségben is (vö. SHVOY, 1983, 91.), ily módon szerepe lehetett abban, hogy a fehérterror felelősei, így Héjjas Iván

is elkerüljék a számonkérést. 1922-ben Nagykőrös város nemzetgyűlési képviselőjévé választották. 1937-ben hunyt el.

Rakovszky Iván (1885–1960), jogász, politikus. Jogi tanulmányai után pályáját Turóc vármegye szolgálatában kezdte. 1910-től 1918-ig munkapárti, 1920-tól 1935-ig egységes párti képviselő volt. 1922. június 16-a és 1926. október 15-e között belügyminiszter Bethlen István kormányában. A frankhamisítási botrány miatt lemondott, majd 1928-tól 1935-ig a Fővárosi Közmunkák Tanácsának elnöke lett. 1941. április 28-ától a Közigazgatási Bíróság elnöke és felsőházi tag volt. 1944. augusztus 29-étől október 16-áig vallás- és közoktatásügyi miniszter volt a Lakatos-kormányban. Nevéhez fűződik a rendőrség újjászervezése, a vármegyei törvényhatóságok reformja és az 1925. évi választójogi törvény.

Rassay Károly (1886–1958), született Rasch Károly, jogász, politikus, lapszerkesztő. 1912-ben ügyvédi irodát nyitott Zentán, 1914-ben Budapesten törvényszéki jegyző, majd kúriai tanácsjegyző, 1915-től az igazságügyi minisztériumban miniszteri titkár. 1919-ben részt vett a Tanácsköztársaság megdöntésére irányuló szervezkedésekben. A Huszár-kormányban (1919. nov. 25. – 1920. márc. 15.) az igazságügyi minisztérium politikai államtitkára. 1921-ben megalapította a Független Kisgazda, Földműves és Polgári Pártot, majd Vázsonyi Vilmos halála után a Demokrata Párttal egyesülve a Független Nemzeti Demokrata Pártot.

Rövid idő múltán a pártban bekövetkező szakadás miatt létrehozta a Nemzeti Szabadelvű Pártot, amely 1935-ben a Polgári Szabadságpárt nevet vette fel. Mint a polgári demokrácia híve és mint mérsékelt, a kormányok irányt általában lojális, de a szélsőjobboldali és németbarát irányzatokkal szemben álló ellenzéki képviselő hallatta szavát a parlamentben. 1923-ban megalapította és 1944-ig szerkesztette az Esti Kurir című liberális napilapot. 1944 márciusában a németek letartóztatták, és Mauthausenbe hurcolták. Visszatérése után már nem vett részt a politikai életben, 1958-ban hunyt el. Életpályájáról lásd részletesebben: L. NAGY Zsuzsa: *Egy politikus polgár portréja. Rassay Károly.* Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.

Rupert Rezső (1880–1961), politikus, jogász, újságíró. Tanulmányait az egri jogakadémián és a budapesti tudományegyetemen végezte. Az ügyvédi oklevél megszerzése után 1909-ben Veszprémben nyitott ügyvédi irodát, és szerkesztője lett a katolikus-konzervatív irányzatú Veszprémi Hírlapnak. A polgári demokratikus forradalom győzelmét rokonszenvvel fogadta, a Tanácsköztársasággal azonban szembefordult, le is tartóztatták. Megszökve Bécsben, majd Feldbachban csatlakozott az ellenforradalomhoz. A Tanácsköztársaság bukása után Veszprémben a Kisgazdapártot szervezte, az 1920-as választásokon ennek programjával lett képviselő. A párton belüli szabadkirályválasztó ellenzéki csoporthoz tartozott, később már a köztársaság eszméjével rokonszenvezett. Szemben állt Horthy és Gömbös csoportjával, kezdettől fogva támadta a

fehérterrort. 1921 májusában kilépett a Kisgazdapártból, 1922-ben csatlakozott Rassay Károly akkor Függetlenségi, Kisgazda, Földműves és Polgári Párt nevet viselő ellenzéki csoportjához. Síkraszállt az 1918-as forradalom októberi programjáért, a politikai szabadságjogok kiterjesztéséért, földreformot, általános és titkos választójogot, a rendszer demokratizálását követelte. 1924-ben elnöke lett a Kossuth Pártnak, amely a liberálisok baloldali képviselőit, a hazai októbrista politikusokat tömörítette, kapcsolatot tartott a baloldali emigrációval. Írásai nagyrészt a Pester Lloydban és a Világban jelentek meg, 1926-ban a parlamentből kibuktatták. Az 1935-ös választáson Bajcsy-Zsilinszky Endre Nemzeti Radikális Pártjával szövetségben indult, és ismét mandátumhoz jutott. 1961-ben hunyt el.

Ruszkay Jenő (1887–1946), született Ranzenberger, katonatiszt, tábornok, diplomata, szélsőjobboldali politikus. A Horthy Miklós belső köréhez tartozó Ruszkay (Ranzenberger) Viktor őrnagy testvére. Az első világháborúban a fronton harcolt, később a Nemzeti Hadsereg katonája lett. 1922–1924 folyamán a törökországi magyar követség felállításával bízták meg, 1924 februárjától októberig ankarai katonai szakelőadó (rejtett attasé) volt. Egyes források szerint a Kettőskereszt Vérszövetség nevű titkos katonai alakulat egyik vezetője volt. 1924–1925 folyamán katonai szakelőadóként szolgált Szófiában, majd 1933 és 1935 között az országos légvédelem parancsnoka volt. Politikai tevékenysége miatt 1940-ben nyugállományba helyezték, 1940 szeptembere és 1942. február 23-a között a

Nyilaskeresztes Párt tagja, a pártkülügyek vezetője volt. 1944. november 6-án nyugállományú altábornagyként visszavették a hadseregbe, 1945. február 1-jén SS-*Obergruppenführer*, a Waffen SS tábornoka lett, 1945. március 1-jétől a magyar SS-alakulatok főfelügyelője volt. 1945. május 5-én amerikai fogságba került, akik kiadták Magyarországnak mint háborús bűnöst. 1946-ban a népbíróság háborús bűnökért halálra ítélte, és kivégezték. A nyilas uralom alatti tevékenységéről lásd bővebben: KOVÁCS Zoltán András: *Láday Istvánnak, a Szálasi-kormány belügyminisztériumi államtitkárának fogságban írott feljegyzései.* Lymbus, 2008/6, 321–355.

Shvoy Kálmán (1881–1971), katonatiszt, politikus, tábornok. 1895-ben hadapród tiszthelyettessé avatták a Ludovika Akadémián, a Hadiakadémiát 1902 és 1904 között végezte el. Az I. világháborúban végig részt vett különböző vezérkari beosztásokban. 1918. december 13-a és 1919. március. 7-e között a szegedi Katonatanács elnöke volt. 1919 júniusától jelentős szerepet vállalt a Nemzeti Hadsereg szervezésében, 1922. november 20-ától a vezérkari főnök szárnysegédje, majd 1923. március 1-jétől a honvédfőparancsnok vezérkari főnöke volt. 1924–25-ben a 9. gyalogezred parancsnoka, 1925 és 1930 között az V. vegyesdandár gyalogsági parancsnoka volt, 1926. május 1-jén léptették elő tábornokká. 1930-tól 1934. szeptember 1-jei nyugdíjaztatásáig az V. vegyesdandár parancsnoka volt, 1931. május 1-jétől altábornagyi rangban. Ezután bekapcsolódott a politikai életbe, Szeged országgyűlési képviselője és

a kormánypárt véderőbizottságának elnöke lett. Gömbös Gyula 1936-os halála után szembefordult a kormánypárttal, a fajvédő és nyilas irányzatokkal egyaránt. A háború végén a nyilas hatóságok internálták, csak 1945 áprilisában tért vissza Szegedre, ahol haláláig visszavonultan élt. Bár a szocialista hatóságok igazolták, főtiszti rendfokozatától és nyugdíjától megfosztották. 1971-ben, 90 évesen hunyt el.

Sigray Antal (1879–1947), gróf, nagybirtokos, legitimista politikus. Tanulmányait Angliában és Budapesten végezte. 1904-től főrendiházi tag volt. 1919-ben Bécsben az Antibolsevista Comité egyik vezetője lett, a Friedrich-kormány Nyugat-Magyarország főkormánybiztosává nevezte ki. A második királypuccs alkalmával, 1921 októberében csatlakozott IV. Károlyhoz, a puccs összeomlása után tíz hétig vizsgálati fogságban tartották. Ezután a legitimista politikai erők egyik vezetője lett. 1920-tól 1939-ig keresztény ellenzéki programmal nemzetgyűlési, illetve országgyűlési képviselő, 1939-től a felsőház tagja. 1943. dec. 14-én felsőházi képviselőként fellépett Magyarország háborúból való kilépése és a békekötés mellett. 1944. március 19-én, a német megszálláskor a németek elhurcolták és a mauthauseni koncentrációs táborba zárták. A tábor felszabadulásakor már súlyos betegen emigrált Svájcba, majd onnan az Egyesült Államokba, ahol 1947-ben elhunyt.

Siménfalvy Tihamér (1878–1929), katonatiszt. Az első világháború után a Székely Hadosztály vezérkari főnöke volt, majd Horthy Miklós belső körének tagja lett, és a

Fővezérség titkosszolgálati feladatokat ellátó, II/b osztályának belszervezeti alosztályát vezette. A rendelkezésre álló adatok szerint az 1920-as években ő volt Kettőskereszt Vérszövetség parancsnoka. Az 1920-as évek elején vezérkari tisztként részt vett a katonai titkosszolgálat, a későbbi 2. vkf. osztály, illetve a titkosszolgálati feladatokat is ellátó későbbi 5. vkf. sajtó- és propagandaosztály megszervezésében. (Vö. UJSZÁSZY István: *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései.* Forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007, 355.). 1926-ban vezérőrnagyi rendfokozatú tábornokká léptették elő. Befolyásos tagja volt az Etelközi Szövetségnek is, később a Vitézi Rend egyik vezetője, vitézi törzskapitány lett. 1929-ben váratlanul hunyt el.

Sombor-Schweinitzer József (1895–1953), jogász, rendőrtiszt, főkapitány-helyettes. 1919-től a magyar államrendőrség budapesti főkapitányságán magas pozíciókat betöltve a Horthy-korszakban végig a magyar politikai rendőrség egyik ismert vezetője. Politikai nézeteit tekintve középutas volt, idegenkedett a szélsőségektől, keményen fellépett mind a szélsőjobboldali, mint a szélsőbaloldali mozgalmakkal szemben. 1944. március 19-e után a Gestapo letartóztatta, német koncentrációs táborba deportálták. A háború után az OSS, az amerikai katonai titkosszolgálat, a CIA elődszervezetének munkatársaként Himler Márton

magyar származású amerikai ezredes segítőtársa a magyar háborús bűnösök felkutatásában. Amerikai emigrációban hunyt el 1950-ben. Történetileg értékes feljegyzést hagyott hátra a korabeli radikális jobboldali szervezetekről, mely forráskiadvány formájában is megjelent: SOMBOR-SCHWEINITZER József: *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról*, 1932–1943. Forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

Szmrecsányi György (1876–1932), legitimista politikus, Pozsony vármegye főispánja, nemzetgyűlési képviselő, az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik vezetője. Jogi tanulmányainak befejezése után a statisztikai hivatalban, később a kereskedelmi minisztériumban dolgozott. 1905-ben a Szabadelvű Párt programjával választották országgyűlési képviselővé, de hamarosan a Néppárthoz csatlakozott. 1917 és 1918 között Pozsony város és vármegye főispánja volt. A Tanácsköztársaság alatt, 1919-ben, Bécsbe menekült, és részt vett a Bethlen István által vezetett Antibolsevista Comité tevékenységében. A legitimista mozgalom egyik legaktívabb szereplőjeként tagja volt a Tanácsköztársaság bukása utáni első és második nemzetgyűlésnek, amelynek 1920-tól 1921-ig az alelnöke is volt. IV. Károly visszatérési kísérleteit élénken támogatta, emiatt mind a politikában, mind az Ébredő Magyarok Egyesületében háttérbe szorult. 1932-ben hunyt el Budapesten.

Teleki Pál (1879–1941), politikus, miniszterelnök, földrajztudós, egyetemi tanár, az MTA tagja. Egyetemi tanulmányai után 1903-ban államtudományi doktor, majd a budapesti egyetem földrajzi tanszékén egyetemi gyakornok lett. A külföld 1909-ben figyelt fel tudományos munkásságára. Svájcban érte a Tanácsköztársaság kikiáltásának híre, 1920. április 19-étől a Simonyi-Semadam-kormány külügyminisztere, július 19-étől 1921. április 13-áig Magyarország miniszterelnöke. Ratifikáltatta a trianoni békét, fellépett a különítmények garázdálkodása ellen, meghozatta a nemzetgyűléssel a zsidóellenes numerus clausus törvényt, a Nagyatádi Szabó-féle földreformot. IV. Károly első visszatérési kísérlete után lemondott. 1926-ban belépett a kormánypártba, 1927-től 1938-ig felsőházi tag, majd ismét képviselő. 1924–25-ben népszövetségi megbízásból tagja volt a moszuli olajvidék Irakhoz tartozását javasló szakértői bizottságnak. Kiállt a Párizs környéki békék revíziója mellett, számított Németország közreműködésére az európai status quo megbontásában, de elsők közt ismerte fel a hitleri birodalom veszélyességét is. 1938. május 14-től vallás- és közoktatásügyi miniszter Imrédy Béla kormányában. 1938-ban a komáromi cseh-magyar tárgyalásokon előkészítője az első revíziós eredménynek. 1939. február 16-ától 1941. április 3-áig másodízben miniszterelnök. Csatlakozott az antikomintern paktumhoz, végrehajtotta Magyarország kilépését a Népszövetségből. Meghozatta a második zsidótörvényt és egy mérsékelt földreformtörvényt. A II. világháború kitörésekor elhárította a német csapatok átszállítási kérelmet, az olasz semlegességre támaszkodva a fegyveres semlegesség álláspontján állt, a

lengyel menekülteket befogadta. Jugoszláviával örökbarátsági szerződést kötött semlegesítése céljából. Az 1941. márciusi belgrádi németellenes fordulat nyomán azonban Hitler éppen Jugoszlávia ellen kívánt katonai együttműködést, revíziós lehetőséget ajánlva fel Magyarországnak. 1941. április 3-án öngyilkosságot követett el, Horthyhoz írt búcsúlevelében elítélte a Jugoszlávia elleni magyar támadást. Pályájáról lásd bővebben: ABLONCZY Balázs: *Teleki Pál.* Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

Ulain Ferenc (1881–?), ügyvéd, publicista, radikális jobboldali politikus. Egyetemi tanulmányait Kolozsvárott és Budapesten végezte, majd ügyvédi oklevelet szerzett, és Déván ügyvédi irodát nyitott. Az I. világháború után Budapestre költözött. 1919 után összeköttetést hozott létre a magyar és a bajor szélsőjobboldali politikai erők között. Az Ébredő Magyarok Egyesületének egyik alapítója és vezetőségi tagja. 1919-ben megalapította a Szózat című radikális napilapot. 1922-től 1926-ig nemzetgyűlési képviselő, 1923-ban kilépve az Egységes Pártból Gömbös Gyulával együtt a fajvédő párt egyik alapítója, 1931-től ismét parlamenti képviselő. Az 1940-es években a nyilasokhoz csatlakozott. 1945-ben a szovjet megszállás elől Németországba menekült, feltehetőleg 1945 után, emigrációban hunyt el.

Zadravecz István (1884–1965), hitszónok, ferences szerzetes, tábori püspök. Tizennégy éves korában lépett be a ferences közösségbe, teológiából és filozófiából doktorált, 1907-ben szentelték pappá. Baján és Gyöngyösön tanított teológiát, majd a szegedi ferences plébánia házfőnöke lett.

Az 1919-es kommunista diktatúra idején nyíltan szót emelt az embertelenség ellen barátjával, Lőw Immánuel szegedi rabbival együtt. Az ellenforradalom idején Szegeden alakult ki szoros barátsága Horthy Miklóssal, Magyarország későbbi kormányzójával. Horthy felkérésére Csernoch János hercegprímás Zadraveczet felterjesztette Rómánál tábori püspöki kinevezésére, egyben felkérte őt a magyar tábori püspökség megszervezésére. Tábori püspökként aktívan részt vett a politikában. A királypuccsok idején legitimista álláspontra helyezkedett, ezért barátsága Horthyval meggyengült. 1925–26-ban valószínűleg részt vett a frankhamisításban is. 1927-ben lemondott a tábori püspökségről, ezután papi tevékenységet folytatott, pasztorációs úton kétszer járt Amerikában, egyszer a Szentföldön. Könyveket írt, beszédeket tartott. Noha radikális jobboldali politikusokhoz is kapcsolatok fűzték, egyáltalán nem volt antiszemita. A nyilas uralom alatt jelentős zsidómentő tevékenységet folytatott, ennek ellenére 1945-ben letartóztatták, és két év börtönre ítélték, 1947 tavaszán szabadult. 1947 és 1950 között a máriagyűdi ferences kolostorban lakott, 1950-ben a kolostor bezárása után Budapestre, a Lotz Károly utcába költözött. A Kádár-korszakban Budapestről kitiltották, a politikai rendőrség folyamatosan megfigyelte. 1965. november 13-án hunyt el Zsámbékon. Pályájáról, valamint 1944-45-ös zsidómentő tevékenységéről lásd többek között: VESZPRÉMY László Bernát: *„Ne hagyjátok őket elcipelni!" Zadravecz István és a holokauszt*. Sapientiana, 2016/1, 78–91.

FELHASZNÁLT FORRÁSOK ÉS IRODALOM

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (HU-ÁBTL)

HU-ÁBTL-4.1.A-686. Etelközi Szövetség.

HU-ÁBTL-4.1.A-650. Összefoglaló. Prónay-különítmény alakulása és tevékenysége 1919–1945.

HU-ÁBTL-4.1.A-687 Az 1919-es ellenforradalmi kormány által megalakított szervezetek (1947).

HU-ÁBTL-4.1.A-719. Zadravecz István tábori püspök „Hét év a táborban" című naplója dokumentumokkal.

HU-ÁBTL-4.1.A-720/1 A Horthy-rendszer jobboldali szervezetei.

HU-ÁBTL-4.1.A-879 1919-es fehérterroristák anyaga.

HU-ÁBTL-4.1.A-881 Rongyos gárdisták, szabadcsapatok, különítményesek anyaga.

Budapest Főváros Levéltára, Budapest (HU-BFL)

HU-BFL-IV-1407-b-XI. üo.-151/1922. A Budapesti Főkapitányság főkapitányi jelentése Budapest székesfőváros tanácsának.

HU-BFL-VI-15-c-205/1945. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Államrendészeti Osztálya

jelentése a Kettőskereszt Vérszövetség feloszlatott egyesület adatai tárgyában Budapest főváros főpolgármesteréhez, Budapest, 1945. december 03.

HU-BFL-VII-18-d-193/1926. Windischgrätz Lajos és társai pere.

HU-BFL-VII-101-c-fegyenc-I-8184. Márffy József fogolytörzskönyve.

HU-BFL-XXV-1-a-1945/778. Budaváry László büntetőpere.

HU-BFL-XXV-1-b-4587/1946. Márffy József igazolási eljárása.

HU-BFL-XXV-2-b-8311/1947. Dr. Minich József pere.

HU-BFL-VII-5-e-1949/20630. Héjjas Iván és társai népbírósági büntetőpere.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Budapest (HU-MNL-OL)

HU-MNL-OL-K 27. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 1867–1944.

HU-MNL-OL-MOL-K 64-1920-2-60. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Megállapodás az elszakadt részeken folytatandó irredenta szervezéséről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1920-41-515. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Előterjesztés a külügyminiszter részére az elcsatolt területeken megvalósítandó diverziós és terrorcselekményekről, 1920.

HU-MNL-OL-K 64-1921-41-187. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Feljegyzés az elcsatolt területeken folytatandó diverziós tevékenységről, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-199. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Schitler vezérkari alezredes feljegyzése a német és a magyar irredenta szervezetek közötti együttműködés tárgyában, 1921.

HU-MNL-OL-K-64-1921-41-221. Külügyminisztérium – Politikai Osztály rezervált iratai – Jelentés a német ORKA és Orgesch irredenta szervezetekkel való tárgyalásról, 1921.

HU-MNL-OL-K 67. Külügyminisztérium – Politikai hírszolgálati osztály.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-3473. Belügyminisztérium rezervált iratai – A Magyar Királyi Belügyminisztérium bizalmas körlevele a törvényhatóságoknak és a rendőrkapitányságoknak a Nemzeti Munkavédelmi Tartalék a megszűnt Kettőskereszt Vérszövetséggel való kapcsolatba hozása tárgyában, Budapest, 1926. március 5.

HU-MNL-OL-K 149-1926-6-4250. Belügyminisztérium rezervált iratai – A titkos társaságok felfedése, 1926.

HU-MNL-OL-K 429-1926. 05. 07.–10. 14. A Magyar Távirati Iroda – Napi hírek – Frankper, 1926. május–október.

HU-MNL-OL-KS 274-f-11. cs.-44. őrzési egység. Jelentés az Etelközi Szövetségről.

HU-MNL-OL-K 429. Belügyminisztériumi levéltár – Kozma Miklós iratai.

HU-MNL-OL-P 1360. Magyar Országos Véderő Egylet.

HU-MNL-OL-P 2249-7. sorozat. Ébredő Magyarok Egyesülete.

OSZK 1956-os intézet Oral History Archívuma, Budapest (1956-os Intézet OHA) (Ma: Veritas Történetkutató Intézet és Levéltár)

OSZK 1956-os Intézet OHA – 45. sz. 53. Mester Miklós – interjú. Készítette Gyurgyák János–Varga Tamás, 1986.

Szakirodalmi források

A csongrádi bombamerénylet. Sajtó- és egyéb források a Horthy-korszak egyik antiszemita terrorcselekményének kontextusához, 1923–1924, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.
https://mek.oszk.hu/21300/21361/

A bombaper. A Horthy-korszak első éveinek egyik legnagyobb büntetőpere és politikai kontextusa, 1922–1926, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2021.
https://mek.oszk.hu/21700/21710/

ABLONCZY Balázs, *Teleki Pál*, Budapest, Osiris Kiadó, 2005.

ABLONCZY Balázs, *A frankhamisítás. Hálók, személyek, döntések*, Múltunk, 2008/1, 29–56.

ABLONCZY Balázs, *Keletre, magyar! A magyar turanizmus története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2016.

ABLONCZY Balázs, *A miniszterelnök élete és halála. Teleki Pál (1879–1941)*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

ARDAY Géza, *A Johannita Rend Magyar Tagozatának arcképei. Hálakötet 90 esztendőért,* Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2014.

Az Endre-Baky-Jaross-per, forráskiad KARSAI László, MOLNÁR Judit, Budapest, Cserépfalvi Kiadó, 1994.

BARTHA Ákos, *Bajcsy-Zsilinszky Endre. Életút és utóélet*, Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2020.

Bethlen István titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1972.

BODÓ Béla, *The White Terror in Hungary. The Social World of Paramilitary Groups*, Austrian History Yearbook, 2011/42, 133–163.

BODÓ Béla, *Héjjas Iván. Egy ellenforradalmár élete,* 2000, 2010/10.

BODÓ Béla, *Pál Prónay. Palamilitary Violence and Anti-Semitism in Hungary, 1919–1921*, The Carl Beck Papers in Russian and East-European Studies, No. 2101, Pittsburgh, University of Pittsburgh, 2011.

BODÓ Béla, *Favorites or Pariahs? The Fate of the Right-Wing Militia Men in Interwar Hungary*, Austrian History Yearbook, 2015/46, 327–359.

BODÓ Béla, *The White Terror. Antisemitic and Political Violence in Hungary*, 1919–1921, London, Routledge, 2019.

BOTLIK József, *A nyugat-magyarországi felkelés. 1921. augusztus 28.- október 4.*, Valóság, 2007/3, 24–47, illetve 2007/4, 39–58.

BOTLIK József, *Nyugat-Magyarország sorsa, 1918–1921*, Vasszilvágy, Magyar Nyugat Könyvkiadó, 2012.

CSELÉNYI Zsuzsanna, *Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) működése 1918-1920, Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Historia* 1991/20, 51–67.

CSUNDERLIK Péter, *Radikálisok, ateisták, szabadgondolkodók. A Galilei Kör története (1908–1919)*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2017.

DÓSA Rudolfné, *A MOVE. Egy jellegzetesen magyar fasiszta szervezet*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

DROZDY Győző, *Elvett illúziók. Drozdy Győző emlékiratai*, szerk. PAKSY Zoltán, Budapest, Kossuth Kiadó, 2007.

ERDEÖS László, *A magyar honvédelem egy negyedszázada 1919-1944*, szerk. BABUCS Zoltán, Gödöllő, Attraktor Kiadó, 2007.

FODOR Miklós Zoltán, *Az Etelközi Szövetség története*, Nógrád Megyei Múzeumok Évkönyve, 2007/XXXI, 118–156.

GARAMI Erika, *Az 1920-as évekbeli magyarországi frankhamisítás numizmatikai vonatkozásai*, Numizmatikai Közlöny, 2003-2004/CII–CIII, 65–71.

GERGELY Jenő, *Gömbös Gyula. Politikai pályakép*, Budapest, Vince Kiadó.

GOTTFRIED Barna, *Thuróczy István és a román király elleni merényletterv*, Székelyföld, 2010/7, 79–101.

GOTTFRIED Barna–NAGY Szabolcs, *A Székely Hadosztály története*, Csíkszereda, Csíkszereda Kiadóhivatal, 2019.

G. SOÓS Katalin, *A nyugat-magyarországi kérdés 1918–1919*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

G. SOÓS Katalin, *Magyar–bajor–osztrák titkos tárgyalások és együttműködés, 1920–1921*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, 1967/XVII, 3–43.

G. SOÓS Katalin, *Burgenland az európai politikában 1918-1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1971.

GULYÁS László, *A Horthy-korszak külpolitikája 1. Az első évek 1919–1924*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

GULYÁS Martin, *Az 1945-ös csongrádi földosztás vesztesei*, Emlékeztető, 2016/1–2, 52–68.

GYURGYÁK János, *Magyar fajvédők*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

HATOS Pál, *Szabadkőművesből református püspök. Ravasz László élete*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

HATOS Pál, *Az elátkozott köztársaság. Az 1918-as összeomlás és forradalom története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2018.

HATOS Pál: *Rosszfiúk világforradalma. Az 1919-es magyarországi tanácsköztársaság története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2021.

Horthy Miklós titkos iratai, forráskiad. SZINAI Miklós, SZŰCS László, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1965.

HORTHY Miklós, *Emlékirataim*, Budapest, Európa Kiadó, 1990.

HOLLÓS Ervin–LAJTOS Vera, *Horthy Miklós, a fehérek vezére*, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. I. Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Magyarországon 1919–1921, forráskiad. KARSAI Elek, KUBITSCH Imre, NEMES Dezső, PAMLÉNYI Ervin, Budapest, Szikra Kiadó, 1956.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. II. A fasiszta rendszer kiépítése Magyarországon 1921–1924, forráskiad. KARSAI Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. III. Az ellenforradalmi rendszer gazdasági helyzete és politikája Magyarországon 1924–1926, forráskiad. KARSAi Elek, NEMES Dezső, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1959.

Iratok az ellenforradalom történetéhez 1919–1945. IV. Az ellenforradalmi rendszer külpolitikája 1927. január 1–1931. augusztus 24., forráskiad. KARSAI Elek, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

Iratok a magyarországi szabadkőművesség történetéhez 1918–1950, forráskiad. BERÉNYI Zsuzsanna Ágnes, Budapest, Magyar Országos Levéltár, 2001.

JANKOVICH Arisztid, *A Nemzeti Hadsereg (1919)*, forráskiad. GYÖRGY Sándor, Budapest, Szülőföld Könyvkiadó–Trianon Múzeum, 2019.

Nigel H. JONES, *Hitler's Heralds. The Story of the Freikorps, 1918–1923*, Dorset, Barns and Noble, 1995.

KÁDÁR LYNN Katalin, *Eckhardt Tibor amerikai évei, 1941–1972*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2006.

KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, Budapest, Balassi Kiadó, 2016.

Janet KEREKES, *Álarcosbál a Fehér Keresztben. A zsidó asszimiláció*, Budapest, L'Harmattan Kiadó, 2018.

KEREPESZKI Róbert, *A Turul Szövetség 1919–1945. Egyetemi ifjúság és jobboldali radikalizmus a Horthy-korszakban*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2012.

KEREPESZKI Róbert, *A Vitézi Rend, 1920–1945*, Máriabesenyő, Attraktor Kiadó, 2013.

KEREPESZKI Róbert, *Darányi Kálmán. Pályakép, személyiség, korrajz*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2018.

David KING, *The Trial of Adolf Hitler. The Beer Hall Putsch and the Rise of the Nazi Germany*, London–New York, W. W. Norton and Company, 2017.

KOLONTÁRY Attila, *Alekszej von Lampe, Vrangel báró katonai képviselője Magyarországon*, Pécs, PTE BTK Történettudományi Intézet –Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport, MOSZT-füzetek 1., 2015.

KOMORÓCZY Géza, *A zsidók története Magyarországon II. 1849-től a jelenkorig*, Pozsony, Kalligram, 2012.

KONOK Péter, *Az erőszak kérdései 1919–1920-ban. Vörösterror–fehérterror*, Múltunk, 2010/3, 72–91.

Konszolidáció kézigránáttal? Az Ébredő Magyarok Egyesületének antiszemita indíttatású jászkarajenői merényletterve, 1922, forráskiad. KÁNTÁS Balázs, Budapest, OSZK Magyar Elektronikus Könyvtár, 2020.
http://mek.oszk.hu/21500/21525/

KOVÁCS Tamás, *Az ellenforradalmi rendszer politikai rendészetének genezise, 1919–1921*, Múltunk, 2009/2, 64–92, 75.

KOVÁCS Tamás, *Megfigyelés, internálás, deportálás. Az internálás és a toloncolás kérdésköre a két világháború között, különös tekintettel a II. világháború korára*, PhD-értekezés, Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Interdiszciplináris Doktori Iskola, 2013.

KOVÁCS Tamás, *A Nemzeti Hadsereg és a tiszti különítmények*, in *Csoportosulás, lázadás és a társadalom terrorizálása.*

Rendészettörténeti Tanulmányok 2., szerk. JÁMBOR Orsolya Ilona–TARJÁN G. Gábor, Budapest, Rendőrség Tudományos Tanácsa, 2019, 151–172.

KOVÁCS M. Mária, *Liberalizmus, radikalizmus, antiszemitizmus. A magyar orvosi, ügyvédi és mérnöki kar politikája 1867 és 1945 között*, Budapest, Helikon Kiadó, 2001.

L. NAGY Zsuzsa, *Szabadkőművesek*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs, főszerk. SIPOS Péter, Budapest, Petit Real Könyvkiadó–Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézete–Honvédelmi Minisztérium Hadtörténeti Intézet és Múzeum–Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem–Magyar Hadtudományi Társaság, 1997.

Magyarországi politikai pártok lexikona, 1846-2010, főszerk. VIDA István, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

MÁRKUS László, *Károlyi Gyula-kormány bel- és külpolitikája, Budapest*, Akadémiai Kiadó, 1968.

NÁNDORI Pál, *A hirtenbergi fegyverszállítás*, Hadtörténelmi Közlemények, 1968/4, 636–657.

NÁNDORI Pál, *A Marseilles-i gyilkosság nemzetközi jogi vonatkozásai*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1972.

NEMES Dezső, *Az ellenforradalom története Magyarországon 1919–1921*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

PAKSA Rudolf, *Szélsőjobboldali pártok és mozgalmak a Horthy-korszakban*, Kommentár, 2007/5, 68–75.

PAKSA Rudolf, *A magyar szélsőjobboldal története*, Budapest, Osiris Kiadó, 2012.

PAKSA Rudolf, *Magyar nemzetiszocialisták. Az 1930-as évek új szélsőjobboldali mozgalma. pártjai, politikusai, sajtója*, Budapest, Osiris Kiadó–MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2013.

PAKSY Zoltán, *Nyilas mozgalom Magyarországon 1932–1939*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.

PATAKI Ferenc, *Az ellenforradalom hadserege 1919–1921*, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1973.

PINTÉR István, *Ki volt Horthy Miklós?*, Budapest, Zrínyi Könyvkiadó, 1968.

PRÓNAY Pál, *A határban a halál kaszál. Fejezetek Prónay Pál naplójából*, forráskiad. PAMLÉNYI Ervin, SZABÓ Ágnes, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1963.

PÜSKI Levente, *A Horthy-korszak szürke eminenciása. Károlyi Gyula (1871–1947)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2016.

ROMSICS Ignác, *A trianoni békeszerződés*, Budapest, Helikon Kiadó, 2015.

ROMSICS Ignác, *A Horthy-korszak*, Budapest, Helikon Kiadó, 2017.

ROMSICS Ignác, *A nagy háború és az 1918–1919-es magyarországi forradalmak*, Helikon Kiadó, Budapest, 2018.

ROMSICS Ignác, *Bethlen István*, Budapest, Helikon Kiadó, 2019.

SERFŐZŐ Lajos, *A titkos társaságok és a konszolidáció 1922–1926-ban*, Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae. Acta Historica, Tomus LVII, 1976, 3–60.

SHVOY Kálmán, *Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1920–1945, forráskiad* Perneki Mihály Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1983.

SIPOS Péter, *A konspiráció mítosza. Titkos szerveződések Magyarországon 1919–1944*, Beszélő, 1995/29–30.

SOMBOR-SCHWEINITZER József, *Rendőrségi célkeresztben a szélsőjobb. Dr. Sombor-Schweinitzer József feljegyzése a szélsőjobboldali mozgalmakról*, 1932-1943, forráskiad. KOVÁCS Tamás, Budapest, Gondolat Kiadó, 2009.

SOÓS László, *A Nemzeti Munkavédelmi Szervezet létrehozása és tevékenységének első évei*, 1921–1926, Levéltári Szemle, 1979/1–2, 277–291.

SŐREGI Zoltán, *Adalékok a marseille-i merényletlethez*, Archívnet, 2013/4.
https://archivnet.hu/hadtortenet/adalekok_a_marseillei_merenylet_hatterehez.html

SZABÓ Ferenc SJ, *Prohászka Ottokár élete és műve (1858–1927)*, Budapest, Szent István Társulat, 2007.

SZAKÁLY Sándor, *Honvédség és tisztikar 1919–1947*, Budapest, Ister Kiadó, 2002.

SZAKÁLY Sándor, *Napló, naplószerű emlékirat, emlékirat?. Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945 nyomán a naplóíró felelősségéről és a forráskritika fontosságáról*, in *Emlékirat és történelem*, szerk. HORVÁTH Jenő–PRITZ Pál. Budapest, 2012. Magyar Történelmi Társulat – Nemzetközi Magyarságtudományi Társaság. 82–98.

SZAKÁLY Sándor, *A 2. vkf. osztály, Tanulmányok a magyar katonai hírszerzés és kémelhárítás történetéről, 1918–1945*, Budapest, Magyar Napló Kiadó–Veritas Történetkutató Intézet, 2015.

SZAKÁLY Sándor, *Az Evidenzbürótól az önálló magyar katonai hírszerzés megteremtéséig*, Felderítő Szemle, 2016/11, 64–74.

SZÁSZ László, *Bánffy Miklós. Az erdélyi szellem arisztokratája*, Budapest, Magyar Művészeti Akadémia, 2020.

SZEKÉR Nóra, *Titkos társaság. A Magyar Testvéri Közösség Története*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2017.

SZERÉNYI Ildikó–VISZKET Zoltán, *Buzgó Mócsing, az igazi Trebitsch*, Archívnet, 2006/3.
http://www.archivnet.hu/kuriozumok/buzgo_mocsing_az_igazi_trebitsch.html

TÓTH Imre, *Két Anschluss között. Nyugat-Magyarország és Burgenland Wilsontól Hitlerig*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2020.

TURBUCZ Dávid, *Horthy Miklós*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2011.

UJSZÁSZY István, *Vallomások a holtak házából. Ujszászy István vezérőrnagynak, a 2. vkf. osztály és az Államvédelmi Központ vezetőjének az ÁVH fogságában írott feljegyzései*, forráskiad. HARASZTI György, KOVÁCS Zoltán András, SZITA Szabolcs, Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Corvina Kiadó, 2007.

UJVÁRY Gábor, *„Egy európai formátumú államférfi". Klebelsberg Kuno (1875-1932)*, Pécs, Kronosz Kiadó, 2014.

UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1914–1944*, Pécs, Jelenkor Kiadó–Országos Széchenyi Könyvtár, 2012.

UNGVÁRY Krisztián, *Horthy Miklós. A kormányzó és felelőssége 1920–1945*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2020.

VÁGI Zoltán, *Endre László. Fajvédelem és antiszemitizmus a közigazgatási gyakorlatban 1919–1944*, in *Tanulmányok a Holokausztról II.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2002, 81–154.

VARGA Krisztián, *Az 1945 előtti politikai rendőrség Wayand Tibor detektívfelügyelő önvallomásában*, Betekintő, 2009/1. http://www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2009_1_varga_k.pdf

VARGA Krisztián, *Ellenség a baloldalon. Politikai rendőrség a Horthy-korszakban*, Budapest, Jaffa Kiadó, 2015.

VESZPRÉMY László Bernát, *„Ne hagyjátok őket elcipelni!". Zadravecz István és a holokauszt*, Sapientiana, 2016/1, 78–91.

VONYÓ József, *Jobboldali radikálisok Magyarországon 1919–1944. Tanulmányok, dokumentumok*, Budapest, Kronosz Kiadó, 2012.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2014.

VONYÓ József, *Gömbös Gyula és a hatalom. Egy politikussá lett katonatiszt*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2018.

Bernard WASSERSTEIN, *Az igazi Trebitsch. Az átváltozóművész*, ford. MOLNÁR György, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2016.

ZADRAVECZ István, *Páter Zadravecz titkos naplója*, forráskiad. BORSÁNYi György, Kossuth Könyvkiadó, 1967.

ZAKAR József, *Fajvédők az 1920-as évek Magyarországán*, in *Tanulmányok a Holokausztról V.*, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Balassi Kiadó, 2011, 52–111.

ZEIDLER Miklós, *A revíziós gondolat*, Pozsony, Kalligram, 2009.

ZEIDLER Miklós, *Külpolitika és revízió – Mindent vissza?*, in *A Horthy-korszak vitatott kérdései*, Budapest, Kossuth Kiadó, 175–196.

ZINNER Tibor, *Adatok a szélsőjobboldali egyesületek megalakulásának körülményeihez*, Történelmi Szemle, 1979/3-4, 562–576.

ZINNER Tibor, *Adatok az Ébredő Magyarok Egyesületének 1918. november–1920. március közötti történetéhez*, Budapest Főváros Levéltára Közleményei, 1978/1, 251–284.

ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között 1.*, Politika-Tudomány, 1987/4, 60–77.

ZINNER Tibor, *Az egyesületek, pártok feloszlatása Budapesten 1945 és 1948 között 2.*, Politika-Tudomány, 1988/2, 76–88.

ZINNER Tibor, *Az ébredők fénykora, 1919–1923*, Budapest, Akadémiai Kiadó, 1989.

SUMMARY

-

THE HUNGARIAN WHITE FREEMASONRY: DATA AND ARCHIVAL SOURCES TO THE FRAGMENTED HISTORY OF THE UNION OF ETELKÖZ, THE INFLUENTIAL POLITICAL SECRET SOCIETY OF THE HORTHY-ERA

There have always been secret organisations during the history of humanity, and they have always attracted public attention and were the bases of different conspiracy theories. The historical period of Hungary between 1920 and 1945 was such a specific one during which there operated a plenty of, mainly right-wing, nationalist, and often anti-Semitic secret organisations, associations and societies, mainly due to the national tragedy of the Treaty of Trianon.

In this post-World War One historical context, the so-called Etelközi Szövetség – Union of Etelköz, the influential political secret society of the strongly right-wing political, administrative and military elite was the most important secret Hungarian nationalist organisation. It was probably founded in the last months of 1919, Szeged, by the politicians and military leaders of the so-called counter-revolutionary government, followers of the Commander in Chief of the right-wing, paramilitary National Army,

Admiral Miklós Horthy who was soon elected as Regent Governor of Hungary by the parliament in March 1920.

Due to three basic archival sources that were also published in shortened and tendentiously edited versions in book forms during the Communist period, in the 1960–1970s, the memoirs of military bishop István Zadravecz, the memoirs of infamous paramilitary commander and later radical right-wing politician Lieutenant Colonel Baron Pál Prónay, and the diary-memoirs of General Kálmán Shvoy, by now many data about the fragmented history of the Union of Etelköz may be known. The organisation intended to be a type of nationalist, right-wing, „white" counter-freemasonry, and ironically it also founded its seat in the confiscated hall of the Symbolic Grand Lodge of Hungary after Freemasonry was officially banned by the Minister of the Interior in Hungary. Namely, after the left-wing revolution and Communist takeover in 1918, since several politicians of the short-lived, but very radical and harmful Hungarian Communist government were of Jewish ancestry and had some masonic background, many right-wing politicians considered Hungarian Freemasonry to be a harmful, internationalist and treasonous movement, just like Hungarian Jewry itself, and in this period anti-Semitism and anti-masonic ideas often arose hand in hand.

The constitution of the Union of Etelköz, a key source dated 1925 also remained in the custody of the City of Archive of Budapest, and from this document it turns out that the main goals of the secret society were, among others, the territorial revision of the Treaty of Hungary, the

definite limitation of the rights of the Hungarian Jewry, expelling them from the fields of economy, trade, culture and politics, and to „defend" Hungarian language, culture and national identity from any kind of Jewish influence. That is, in its program the secret society conceived several extremist right-wing aims; nevertheless much less radical, conservative politicians like Prime Ministers Count István Bethlen and Count Pál Teleki or Foreign Minister Count Miklós Bánffy were also among its members. In order to achieve national political aims, conservatives and radicals, Habsburg-party legitimists and the followers of free election of the king, Catholics and Protestants were sometimes united in the political secret society, but the organisation was naturally also strongly divided by these ideas.

The Union of Etelköz were symbolically organised along the principles of the (imagined) tribal state structure of the ancient, conquering Hungarians of the 9-10th centuries, and the society was led by seven chieftains (called „vezér") and would have been really controlled by one head chieftain („fővezér"), and the political and military elite basically wanted Regent Governor Admiral Miklós Horthy to become the head of the secret society, but as a practical and down-to-earth politician, he never entered the secret society. Nevertheless, the council of the chieftains considered the Head of the State to be the „invisible" head chieftain of the secret society, and certainly Horthy could enforce his influence within the society without being a real member of it.

In the 1920s it was Secretary of State for Defence Captain Gyula Gömbös, the ambitious radical right-wing politician who informally governed the Union of Etelköz. In 1923 Gömbös broke away with Prime Minister István Bethlen, left the governing „Unity Party" and established his own radical right-wing party called Party of Hungarian National Independence, popularly known as Race Defenders. In this period, when the Union of Etelköz was dominated by the radical right-wing opposition of the government, influence also decreased.

Via its military chief officer members the Union of Etelköz also had a strong bond with radical right-wing Hungarian militia movements mainly consisting of World War I veterans, active and demobilised soldiers lived on the form of secret right-wing paramilitary organisations. The influential radical right-wing organisation Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) – Association of Awakening Hungarians which sometimes operated in a similar way to a political party still had a strong paramilitary character, and it had its irregular militia called Nemzetvédelmi Főosztály – Department of National Defence. The government, mainly the Army and the Ministry of Defence used up Freikorps-like militia units consisting of veterans for two reasons. On the one hand, the right-wing political and military elite was still afraid of another possible Communist takeover attempt, and used the radical right-wing militias as auxiliary political police forces, keeping them prepared; on the other hand, the countries of the losing side of World War I were subject to serious limitations of armament. Therefore, the

government and the military leadership did its best to circumvent limitations, and treated free-corps-like irregular military formations as secret semi-official reserve forces of the Army, preparing for a war in the near future in which the territories that were truncated from Hungary by the Treaty of Trianon were to be reoccupied. Hungarian anti-Communist and irredentist troops were coordinated by the secret military organisation called Kettőskereszt Vérszövetség – Double Cross Blood Union, the military brother organisation of the Union of Etelköz in the 1920s, and thousands of armed people were kept in secret military status, while the commanders of the military secret society were all prominent members of the Union of Etelköz as well. Although between 1923 and 1929 the Union was led by opposition politicians, they could preserve some level of political influence, mainly over the military.

1929 was a turning point in the history of the political secret society, since Gyula Gömbös made a compromise with Prime Minister Bethlen, returned to the governing party, and in 1929, was made a major general and appointed Minister of Defense by Regent Horthy. Finally, in 1932, mainly due to the Great Depression, Gyula Gömbös was appointed as Prime Minister, and in this period both the politician and the radical right-wing secret political society were at the peak of their influence. The Union of Etelköz was dominated by this time by the radical right-wing fraction of the governing party which was otherwise renamed National Unity Party by Prime Minister Gömbös. Anti-Semitism became more and more encouraged

by the government, and appeared more and more definitely in legislation at a bureaucratic level, while Hungary started closely cooperating with the Fascist Italy and the Nazi German State in order to recapture its lost territories.

After the death of Gyula Gömbös in 1936, the governing party became more and more radical, and in 1938 Prime Minister Kálmán Darányi who was also a notable member of the Union of Etelköz tried to cooperate with the extremely radical Hungarian National Socialist movement, including Ferenc Szálasi's Arrow Cross Party. The later Nazi collaborator and Hungarian dictator Ferenc Szálasi, according to some sources, was also a member of the Union of Etelköz, and started conceiving his strongly anti-Semitic political views within this secret society in the 1930s.

There are very small number of sources about the history of the Union of Etelköz from the period of World War two, between 1940 and 1945, but it may be known that in this period the organisation was strongly influenced by radical right-wing politicians like László Endre who was appointed State Secretary of the Ministry of the Interior in the Nazi-controlled government under Interior Minister Andor Jaross in 1944. Endre was given far-reaching powers to ghettoize and deport the country's Jewish population. Along with Secretary of State László Baky, Endre and Jaross eagerly helped Adolf Eichmann amass and deport more than 400,000 Hungarian Jews between May and July 1944. However, the Union of Etelköz was not simply an organisation of the Nazi collaborator radical politicians,

since in parallel it still had a much more moderate, conservative faction led by used-to-be Prime Ministers Miklós Kállay and István Bethlen who strongly supported Regent Horthy in the unsuccessful attempt of getting out of the war in October 1944. Supposedly, the Union of Etelköz played some role, due to its influence over the administrative and military elite, in the fact that after Miklós Horthy announced an armistice with the Allies on 15 October, the Germans kidnapped him and threatened to kill his son unless he renounce the armistice and abdicate. To spare his son's life, Horthy signed a statement announcing both his abdication and the appointment of Arrow Cross politician Ferenc Szálasi as Prime Minister on 16 October 1944.

It is also a historical fact that the President of the Council of Chieftains of the Union of Etelköz Baron Feilitzsch Berthold, the influential background politician of the era who was otherwise of German descent and therefore sympathised with the Germans, did not only secretly, but also publicly supported the new totalitarian, Nazi collaborator government of Hungary, and took the position of the president of special Arrow Cross legislative body, the Felsőházi Tagok Nemzeti Szövetsége – National Associations of the Members of the Upper House.

Hungary lost the war together with the Germans, and the history of the political secret society that had some influence of Hungarian politics, in changing degree, during the Horthy-era, probably also ended. In 1945, together with other conservative and radical right-wing organisations and

associations, the Union of Etelköz was officially banned by the new, Soviet-controlled government of Hungary. Although many conservative and radical right-wing people who had earlier been members of the society were forced to emigrate after the war, there is no trace that right-wing Hungarian emigrants made any attempt to revive the once influential secret society in any form.

The present source publication makes an attempt to introduce the fragmentally documented history of the Union of Etelköz between 1919 and 1945 in its complexity, highlighting the fact the Hungarian Communist historiography often simplified historical facts for political purposes and exaggerated the importance and influence of the really existing secret societies of the Horthy-era. Namely, the Union of Etelköz was not the secret shadow government of the period, since many politicians of the governing party were members of the society, including several Prime Ministers, and its political influence was limited. It was rather a strongly nationalist, exclusive political association that operated using the analogy of freemasonry, and although had some real political influence, sometimes clashed the official goals of the government, the Regent Governor and the Prime Minister could usually control the more radical members of the organisation. However, in 1944, the radical right-wing politicians who led the Union of Etelköz tragically decided on becoming collaborators of the Third Reich, and finally betrayed Regent Governor Miklós Horthy whom they earlier considered to be the real leader of the nationalist secret society. Certainly, Regent

Horthy himself also made many wrong political decisions during his career, and it was much too late when he recognised the dangers of being one of the closest allies of Hitler's Germany in World War Two.

Titokban működő szervezetek történetét kutatni hálátlan feladat, hiszen az ilyen organizációk jellemzően kevés iratot képeznek. Márpedig a magyar történelem viharos időszakai közé tartozó Horthy-korszak, főként annak első néhány éve bővelkedett elsősorban jobboldali, irredenta eszmék mentén szerveződő titkos társaságokban, melyek a politikai életet is befolyásolták. E szervezetek közül is kiemelkedett az Etelközi Szövetség, a korszak kiterjedt befolyással rendelkező, a szabadkőművesség ellenében alakult, annak erősen nacionalista változataként funkcionáló, politizáló titkos társasága, melyről titkossága és titokzatossága ellenére viszonylag sokat tudunk, elsősorban egyik alapítója, Zadravecz István tábori püspök emlékirataiból, a szervezetben szintén tagsággal bíró Prónay Pál alezredes memoárjából, illetve Shvoy Kálmán tábornok napló-emlékiratából is. E három, a Kádár-korszakban könyv formában is publikált alapdokumentumnak és más forrásoknak köszönhetően ma már tudjuk, hogy a szövetség magyar jobboldali szellemiségű, legális és illegális egyesületek többségét az 1920 és 1945 között változó intenzitással irányította, így azok ernyőszervezetének is tekinthető. A róla elterjedt legendákkal és a marxista történetírás túlzásaival ellentétben nem volt ugyanakkor a létező mellett „másik", a nyíltan működő kormánytól eltérő célokat megfogalmazó, vagy azt megdönteni kívánó titkos hatalmi szerv sem, még ha egyes tagjai elégedetlenkedtek és időnként szembekerültek is a kormánnyal. Csupán politikusok, katonai vezetők és közigazgatási tisztviselők, lényegében a Horthy-korszak elitjének erősen jobboldali társasága, és ezzel együtt heterogén, a radikalizmust és a konzervativizmust, a kormányzóhűséget/szabad királyválasztó álláspontot és a legitimizmust, valamint a katolicizmust és a protestantizmust egyaránt reprezentáló, és ennek köszönhetően szükségszerűen megosztott, exkluzív politikai egyesület volt. A szervezet ugyanakkor a második világháború évei alatt a radikális jobboldali politikusok befolyása alá került, és vezetői szerepet játszottak a nyilaskeresztes hatalomátvételben is.